

cuntur volumina de venatione, venatoribusque conscripta. Flavius Vopiscus refert, Olympium Nemesianum scripsisse Cyngetica & Halieutica. vt obiter emaculem Vopisci dictionem, scito non halienibus scripti Græca inscriptione. Quid noster volumen condidit quod Halieuticon inscribitur, in quo mira piscium ingenia prodidit. Scripsit autem id volumen in Ponto, supremis suis temporibus: cuius testimonio utitur Plin. in quo nomina piscium Ponticorum percensuit, apud scriptorem neminem alium reperta. *Immuniti.* } non muniti, improtectique.

*Thrasyllus verò nactus fraudium opportunum decipulum, sic Lepolemm captiosè compellat: Quid stupore confusi, vel etiam casta formidine similes humilitati seruorum istorum, vel in modum pauoris fœminei deiecti, tam optimam prædam medus manibus armittimus? Quin equos inscendimus? quin ocyus indipiscimur? & cape venabulum, & ego sumo lanceam. Nec tantillum morati, protinus insiliunt equos, * ex summo studio bestiam insequentes. Nec tamen illa genuini vigoris oblita, retorquet impetum: & incendio feritatis ardescens, * dentium compulsu, quæ primum insiliat, contabunda rimatur. Sed prior Lepolemus iaculum quod gerebat, insuper dorsum bestiae contorsit. At Thrasyllus feræ quidem pepercit: sed equi, quo vehebatur Lepolemus, postremos poplites lancea feriens, amputat. Quadrupes recidens, quæ sanguis effluerat, toto tergo supinatus, inuitus dominum suum deuoluit * ad terram. nec diu, sed eum aper furens inuadit iacentem: ac primò lacinias eius, mox ipsum resurgentem multo dente lan-*

Decipulum. } A decipiendo decipulum, & decipula inclinatur. Idè vtrunque significat, sola elegantia distant: nam purius, tersius, speciosius videtur prolatum neutro genere decipulum, quæ fœminino decipula: quamuis in vñ frequentiore sit hoc postremum, est autem decipula siue decipulum, instrumentum ad decipiendas aues & feras fraudulenter comparatum. In Hieremia scriptum est: Sicut decipula plena auiibus, sic domus eorum plenæ dolo. Hieron. Hæc est illorum prima decipula. Sicut à decipiendo decipula, sic ab excipiendo excipula dicuntur: quæ sunt

fouez, & quaedam quasi loculamenta, qualia ad excipiendos fraudulenter pisces in fluminibus fabricantur. Plin. in nono auctor est, anguillas in lacu Benaco fluctibus glomeratas volui, in tantum mirabili multitudine, ut in excipulo eius fluminis ob hoc ipsum fabricato singulorum milium globi reperiantur. *Captiosè.* Fraudulentè, dolose sermone ad capiendum accommodato. *Cass.* Inani, irrita, præpostera. Dixit poëta cassum lumine, pro mortuum, quasi vacuum viduatúmque lumine ætherio, item alibi: Nullum cum vincis certamen & æthere cassis, id est, vita priuatis ac vacuis. Casses retia dicuntur, & cassipuli per diminutionem reticula. Cassus labor, inanis & vanus signi-

uit. *Nec cœpti nefarij bonũ piguit amicum: vel sua scœuitia litatum saltem tanto periculo cernens, potuit expleri: sed percito, atque plagosa* crura contegenti, suúmque auxilium miseriter roganti, per femur dextrum* demisit lanceam: tanto ille quidem fidentius, quanto crederet ferri vulnera similia futura profectu dentium. necnon tamen ipsam,* quoque bestiam facili manu* transdidit. Ad hunc modum defuncto iuvene, exciti latibulo suo quisque familia moesta concurrimus. At ille, quanquam profecto voto, prostrato inimico latus ageret, vultu tamen gaudium tegit, & frontem assenerat,* & dolorem simulat: & cadauer, quod ipse fecerat, auide* circumplexus, omnia quidem lugentium* officia solerter affingit, sed sola lacryma procedere noluerunt. Sic ad nostri similitudinem, qui verè lamentabamur, conformatus,* manus sue culpam bestie dabit. Necdum satis scelere transacto, fama dilabitur, & cursus primos ad domum Lepolemi detorquet, & aures infœlicis nupte percutit. Quae quidem simul percepit talem nuntium, qualem non audiet alium, amens, & vecordia percita, cursuque bacchata furibundo, per plateas populosas & arua rurestris* fertur insana voce, casum maritum queritans. Confluunt cinium mœste ceterue, sequuntur* obuij dolore sociato, ciuitas* cuncta vacuatur studio visio-*

nis. Et ecce mariti cadaver accurrat,
 *labentique spiritu totam se super cor-
 pus effudit: ac plenissime ibidem, quam
 deuonerat ei, *reddidisset animam, sed
 eorè manibus erepta suorum, * reman-
 sit in vita. Funus verò, toto feralem pom-
 pam prosequente populo deducitur ad
 sepulturam. Sed Thrasyllus nimium
 clamare, plangere, & quas in primo mœ-
 rore lacrymas non habebat, iam, scili-
 cet crescente gaudio, reddere, & multis
 charitatis nominibus veritatem ipsam
 fallere: illum amicum, coætaneum, con-
 tubernalem, fratrem denique, addito
 nomine lugubri, ciere: nec non interdum
 manus Charites à pulsandis vberibus
 amouere, luctum sedare, eiulatum coër-
 cere, verbis palpantibus stimulum dolo-
 ris obtundere, varijs exemplis multiua-
 gi casus solatia neclere: cunctis tamen
 mentita pietatis officijs studium contre-
 ctanda mulieris adhibere, odiosumque
 amorem suum perperam delectando
 nutrire.

ficatur. Plaut. in
 Aulularia: Fi-
 liam habeo gran-
 dem dote cassam,
 atque illocabi-
 lem, inde aduer-
 bium est: Incaf-
 sum, frustra &
 in vanum signi-
 ficans. Cassabun-
 dum dicunt, cre-
 bido cadentem.
 Cassus annulus,
 dicitur non soli-
 dus. Legimus in-
 ter cerimonias
 flamini diali im-
 positas, quod fas
 non est eum an-
 nulo uti, nisi per-
 uio castoque, id
 est, non solido.
 Quidam expo-
 nunt, sine gem-
 ma: quasi cas-
 sus anoulus di-
 catur, gemma
 carens, & va-
 cuus. *Quin.*]

Modò exhortan-
 tis est: alias, pro

ut non, aliàs aliter accipitur. super qua particula caput ex-
 tat Gellianum. *Indipiscimur.* } petimus, vsurpamus, assequimur. A.
 Gel. Amœnitates & copias, vbertatèiq; verborum Latina omnis
 facundia vix quidem indipisci potuerit, mea nequaquam. *Vena-*
bulum.] telum est venatorium, cuius inuentor fuit Piseus. *Pauoris*
femi. } Fœminæ, ut inquit Aristot. in nouo de Animalibus, mol-
 liores sunt, mendaciores, insidiosiores, & pauidiores. Xenophon,
 & post Xenophontem Columella, prodiderunt naturam custo-
 diæ & diligentæ assignasse sexum muliebrem, & iccirco timi-
 diorem reddidisse quam virilem. *Tantillum.*] punctum tempori-
 ris, minimū inque momentum. *Genuini.*] natiui, proprii, ingenti.

Dentium compulsi. } Plin. siccas dentium in apris vocat, quos ait
 limare saxo, præpararèque ad nocendum. exerti sunt dentes
 apro, & concaui: cumque apri mares percutiant, fœminæ sues
 mordent. *Contabunda.* } constans, insistens, remorans. *Iaculum.* }
 Aetolus primus inuenit iaculum cum amento. *Contorsit.*] vibra-
 uit, immisit. Tortores tormentorum, pro vibratores, iaculatorès-
 que, vsurpat Marcellinus. *Fera.*] apro. *Postremos poplites.*]
 Succis poplitibus posteriorum pedum equus resupinatus, ad
 terram quoque Lepoleum deuoluit. Consimile est illud Virgi-
 lianum de Mezentio: Tollit se arrectum quadrupes, & calci-
 bus auras; Verberat, effusumque equitem super ipse secutus Im-
 plicat, eiectoque incumbit cernuus armo. *Lancea.* } Vocabulum
 est Hispanicum, à lancea lancearij dicti, qui lanceam ferunt. Lan-
 ceati verò, qui ictu lanceæ perimuntur. Firmicus Maternus: Qui-
 cunque habuerint horoscopus in 21. Tauri parte, lanceati mo-
 rientur. *Recidens.*] recto cadens, & in tergum. *Primo lacinias.*]
 prius vestes Lepolemi lancerantur ab apro, mox ipse dum re-
 surgere conatur, ictibus dentium laniatus discerpitur. *Bonum.*]
 Ironicòs. *Piguit.*] Pigere ad damnum & dolorem, pudere ad de-
 decus refertur. pudet quod turpe est, piget quod dolet: vt Dona-
 tus refert, & Plautus docet, sic scribens in Trinummo: Pol pude-
 re qui pigere præstat, totidem literis. *Sauitæ litatum.*] Litamus
 sæuitiæ, dum illi satis facimus, dum exaturamus crudelitatem,
 dum tantum facimus quantum sæuitia sanguinaria exposcere
 in nobis videbatur. Translatio sumpta à verbo sacrificiali. nam
 litant diis, qui deos propitiant, placitantque. *Parcito.*] Videtur
 legi posse percito pro commoto, & se mouenti: quod ad Lepo-
 lemum est referendum. si legas percitus, de Trasyllo erit intel-
 ligendum. *Plagosa crura.* } plena plagarum & vulnerum. Ali-
 ter plagosum hominem dixit Horatius, sæpe plagas inferentem,
 à sæuitia videlicet & plagis, quibus discipulos male multa-
 bat. sic enim inquit in secundo Epistolarum: Memini plago-
 sum mihi paruo Orbiliū dictare. Suetonius in libello de Gram-
 maticis. scribens de Orbilio grammatico, meminit huiusce car-
 minis Horatiani his verbis: Fuit naturæ acerbæ, non modò in
 antisophistas, quos omni sermone lacerauit, sed etiam in disci-
 pulos: vt & Horatius significat, plagosum eum appellans.
Profecta dentium.] Corrigo profectu, vt sit casus dandi: pro pro-
 fectui, id est laniatui & profectioni. hæc enim nomina quarti
 ordinis casum datiuum litera i finiunt: vt Lucilius dixit Anu
 & victu, pro anui & victui. Virgilius: Téque aspectu ne
 subtrahere nostro, pro aspectui. & in Georgicis: Quod neque
 concubi-

conubitu indulgent. Cæsar quoque in Anticato, posuit
 dominatu pro dominatu. Sensus est: Fidentius percussit Le-
 polemum lancea, cuius vulnera credebat futura simillima pro-
 fectionibus & laniationibus dentis aprugni. *Transadit.*] trans-
 fodit, transuerberavit. *Definito.*] Elegantius est defuncto. *Exciti*
latibulo. } Paulo supra scripsit, immuniti tegumentis frondis vel
 arboribus latenter abscondimus. Latibulat & latibulatur vsur-
 pant Prisci, pro latet. vnde & latibulum dictum. Neuius: Ne
 quis latibuletur, prospice. *Perfecto voto.*] cum desiderium suum
 explest, & voto necandi Lepolemi fecisset satis. *Vultu gau-*
dium tegit.] Econtrario Virgilius, Spem vultu simulat, premit
 altum corde dolorem. item: Consilium vultu regit, & spem
 fronte serenat. Frons, oculi, vultus. vt inquit verissime M. Tul.
 sæpe mentiuntur: oratio verò sæpissime, interioris animi perso-
 na est & inuolucrum: ideoque vultui & fronti fides nulla. sæpe
 subtristi vultu intrinsecus omnia lætantur, sæpe sub fronte hi-
 lari animus mœrore conficitur. *Frontem asseuerat.*] seueritudine
 corrugat, tristitia contrahit & (vt veteres dicebant) caperat. *So-*
lenter affinxit.] Scitum est illud Archidami, *οὐδέποτε αἰεὶ τὸ αὐτὸν*
ῥήγεται ὁὐδὲν ἄνθρωπος ἀ πολλὰς κ' ποιήσας, ἕως αὖ τὸν δόξαν ἐπι-
λέσῃ. id est, Quis semper eandem vocem facit, homo autem plu-
 res & varias, donec oprata perfecerit. Homo est verè Proteus,
 qui formas in omnes sese vertit: qui si efficiat quod cupit, om-
 nia transformat sese in miracula rerum. Homo chameleon
 est, qui colores multifaria qualitate commutat, vt modò Veneti,
 modò cyanei coloris aspiciatur: sic & homo, prout conducit,
 varius fit: fingere mœrorem, tristitiãque gaudendi magis
 facile est, quàm simulare gaudium, lætitiãque mœrenti.
Lachryma noluerunt.] Quorum oculi ad lachrymandum præduri
 ac difficiles sunt, hos oppidò quàm decenter pumiceos vocant,
 & ita in fit Pseudolus Plautinus: Pumiceos oculos habeo, non
 queo lachrymam exorare vt expuant vnã modò. Demira-
 tur Plinius quis humor ille sit lachrymarum in dolore tam fec-
 undus & paratus aut vbi reliquo tempore. *Conformatus.* } com-
 positus, & in ficto mœrore formam talem habitumque induens,
 quales nos eramus, qui veris lachrymis & vero dolore lamenta-
 bamur. *Bestia dabit.* } Quod ipse parricidium manu sua fecerat,
 id apro assignabat, & à bestia factum simulabili tristitia emen-
 tiebatur. *Fama dilabitur.* } Fama, quæ nil velocius, repente di-
 lapsa est, & pernici volatura peruenit ad domum interfecti Le-
 polemi. *Nuptia.*] Charites. *Auras percussit.*] Sic Virgilius:

Grauior ne nuncius aures Vulneret. *Talem nuncium.* } tam
 atrocem, tam dirum, tam lachrymalem, de obitu scilicet ma-
 riti Lepolemi. *Verordia percita.* } commota, extimulataque
 præ dolore, quadam quasi vesania, & furore. *Bacchata.*] Bac-
 chari est, furere: inde bacchata dicitur furens, & commota.
 Virg. in 10. Medias Italum bacchata per vrbes. *Quin tiam*
 loca quoque in quibus sit debacchatum, bacchata dixerunt.
 vt, Virginibus bacchata Lacenis Taygeta: Santra, ab omni parte
 bacchatur nemus, dixit, pro commouetur. & furore vehemen-
 tiori agitur. *Rurestria.*] antiquitas deum rusticum & rurestem
 coluit nomine Ruforem, ex eo dictum, quod rursus cuncta
 eodem reuoluuntur. huic rufori pontifices rem diuinam facie-
 bant. *Queritans.*] sæpe conquerens lamentabili voce, & que-
 ribunda: à querendo, id est, lamentando inclinatum frequen-
 tatiuum fit queritans. Quidam legunt quiritans, quasi voci-
 feratione clamans. *Quiritare* enim clamare est, tractum ab
 his qui Quirites inuocant conclamantque: quod veteres qui-
 ritari dicebant. Lucilius, Clare quiritans. Nigidius, Clam-
 mat quiritatum. apud Plin. in epistolis anceps scriptura est:
 partim enim legunt, infantium quiritans, partim infantium
 quiritatus. vtraque lectio satis proba est. *Quiritatus* dicitur
 querela & vociferatio: *Quiritatus* verò inclamatio, & quasi
 quiritum imploratio. *Confluunt.*] Per dialyton, id est dissolu-
 tum, siue asyntheton, hæc membra decurrunt. *Studio visionis.*]
 Virg. Vndique visendi studio Troiana iuuentus Circumfusa
 ruit. visionis dixit, pro inspectionis, & (vt dicitur) studio visendi.
 Aliàs visio appellatur, quod Græci *βεωυα* vocant. est autem
 visio, vt Macrobij verbis vtar, cum id quis videt in somnis,
 quod eodem modo quo apparuerat eueniet. Cassiodorus,
 theatrum Latinè visorium interpretatur. *Labente spiritu.*]
 anima deficiente, quasi moritura, & ex dolore viribus defecta,
 effunditur super coniugis cadauer. *Quam deuouerat.*] conse-
 crauerat, dedicauerat, more equorum quos Galli soldorios,
 nostri deuotos appellant: quorum hæc est conditio, vt omni-
 bus in vita commodis vnà cum his fruantur, quorum se ami-
 citiæ dediderint. si quid his per vim accidat, vt eundem casum
 vnà ferant, ac sibi mortem conciscant. neque adhuc eorum
 memoria repertus est quisquam, qui eo interfecto cuius se
 amicitia deuouisset, mori recusaret: auctor Cæsar in commen-
 tariis. Aliàs deuouere est detestari, maledicere, execrari. sic
 Ouidius, Hunc ego deuoueo quem mens intelligit Ibi.
 & deuotus pro execrato, detestabili, abominato accipitur: vt
 docet

docet Porphyrio, Horatianus interpres. in quo significatu est illud: Vivite devoto fœmina virque thoro. Inde carmen devotorium, quo dira imprecamur: & deuotiones pro execrationibus ponuntur. *Inuita.*] non libens, coacta & ingratis. Quibusdam seionctim legunt, vt duæ dictiones sint in vita, hoc est, vivere perseveravit. *Feralem pompam.*] Exequialem. Pompa, quæ cadauere ferendo, & defuncto funerando exhibetur. feralis dicitur. Veteres quoque feralia dixerunt, diis manibus sacratam diem: à ferendis scilicet epulis ad tumultum in cœnam, quam & ipsam feralem nuncupant. Ouid. An quia iusta ferunt dixere feralia lucem, Vltima placandis manibus illa dies. Idem ferales vittas dixit, funeri accommodatas. Denique feralis generali vocabulo dicitur, res omnis lugubris, pertinens ad funus & defunctos. *Prosequente.*] Ordo pompæ funebris hic est, vt funus præcedat, nos sequamur, quasi post ipsum defunctum morituri. Terentius Funus interim præcedit, sequimur, ad sepulchrum venimus. Supremum verbum in funere dicebatur, Vale, nos te sequemur. nunc apud nos ordine præpostero præcedit pompa lugentium, & in funus euntium, funere ipso subsequente. Quod tamen & ipsum apud priscos factitatum est, & innuit diuus Hieronymus super dormitione Blefillæ, ad Paulam sic scribens: Ex more parantur exequiæ, & nobilium ordine præeunte aureum ferebro velamen obtenditur. *Plangere.*] plangebat. *Clamare.*] clamabat. *Reddere.*] reddebat: eloquutio vsitatissima, elegantissimaque. *illum amicum.*] Hæc sunt charitatis nomina multiinga, quibus Thrasyllus veritatem dissimulabat, quibus reuera amicus extincti credi poterat. *Coætaneum.*] Flagrantissimus amor ille est, vt inquit Plin. in 6. Epistolarum, quo se adolescentuli coætanei que inuicem amare cœperunt. Aristor. in 8. Ethicorum auctor est, adolescentulos repente amicos fieri, & repente desistere: cum sæpe eadem die propositum mutant. Græci coætaneos appellant συγγενούς, qua dictione & nostri vsi sunt. Hieronymus in prologo Osæ prophætæ: Illum, inquit, synchronon Isaia fuisse. iidem Græci συγγενισμός vocant, ab eadem ætate, quam dictionem nostri latinitate donare volentes, fideliter magis quàm fœliciter interpretantur contemporaciones. *Fraterm denique.*] Singula incrementum habent per se: & tamen per amplificationem decenter crescit oratio, vt semper aliquid priore maius insequatur. nam magnum est amici nomen, maius coætanei, maximū contubernalis. etenim vt sciissimè refert Ari-

stoteles, nihil est tā amicorū quā cōtubernalitas & cenobiū. Qui
 se mutuò diligūt, nec simul viuunt, hi beneuoli magis sūt quā
 amici nominandi. Igitur cūm amicū cōtaneū contuber-
 nalem per incrementa dixisset, nouissimè fratrem dixit: quo
 vocabulo omnis affectio, omnis beneuolentia, omnia charita-
 tis nomina fermè minora sunt. nam quod nomen amantius
 quā fraternum? quā potest amicitia esse tam fœlix quā imi-
 retur fraternitatem? Certè quoties blandiri volumus, ut *Quinti-*
lianus declamator tradit, his qui esse amici videntur, nulla
 adulatio procedere ultra hoc nomen potest, quā ut fratres
 vocemus. Quid est aliud fraternitas, quā indiuisus spiritus?
 Frater, inquit *Nigidius*, est dictus quasi ferè alter. fraternus ap-
 pellatur. auctore *Hieronymo*, fratris filius. Bina nomina ho-
 mines habent: vnum propriū, alterum naturæ & sanguinis,
 quo se debent appellare coniunctæ personæ: ut est nomen pa-
 tris, matris, fratris, sororis. Cūm igitur aliquam personam ne-
 cessitudine coniunctam vocamus, nomine naturali eam appel-
 lare debemus: ipso docente *Virgilio*, qui ait, O pater. item, Na-
 te meæ vires. item, Hoc illud germana fuit. *Nomine ciere.*] No-
 minatim ciebat inelamabātque *Lepolemmum*, tanquam nominis
 proprii appellatio præ se ferret nescio quid ardentioris affectio-
 nis. *Amouere.* } amouebat. *Pulsandis vberibus.*] *Fœminarum* hoc
 propriū est, ut in luctu faciem vnguib, vbera & pectus pugnis
 pulsent: iuxta illud, Vnguib ora soror fœdans, nūc pectora pu-
 gnis. *Sedare.* } sedabat. *Obtundere.* } obtundebat: & hoc modo ex-
 pone reliqua quæ sequuntur. Signat autem, *Thrafsyllum* obtudisse,
 id est hebetasse, retudisse stimulum aculeūque doloris,
 quominus fodicaret lancinarētque præcordia lugentis *Charites*.
 hoc autem faciebat verbis palpantibus, hoc est blandientibus,
 mulcentibus & mitigatoriis. Pulpare enim est blandiri,
 & propriè (ut interpretatur *Porphyrio*) manu mulcere. pal-
 patur, pro palpat dixit *Lucilius*: Hic vbi me videt sub-
 latum palpat. *Plautus* frequenter ait, Palpo percutit, pro pal-
 patione & adulatione. *Multiuagi casus.* } Enumeratio
 exemplorum magnopere luctum leuat, consolaturque mœ-
 rentem, ut censeat sibi æquo animo ferendum id quod vi-
 deat multos moderatè & tranquillè tulisse. Omnibus enim
 modis (ut inquit verissimè *Cicero*) fulciendi sunt, qui ruunt.
 optima autem fultura est, percensere exempla eorum qui
 casibus & infortuniis, vel consimilibus vel grauioribus affecti
 sunt. Consolatio illa in luctu sedando vsitatè sæpe pro-
 dest, non tibi hoc soli, sed refert quomodo adhibeatur. ut enim
 tule-

tulerit quisque eorum qui sapienter tulerint, non quo quisque incommodo affectus sit, prædicandum est. Magnum est profectò fomentum homini ægritudine tabescenti, audire fuisse alios compluscules, qui talia fortiter perpessi sint: & ut inquit Seneca, dulce mœrenti populus dolentum. Casus autem multi vagus bono epitheto dicitur, propterea quòd per multos vagatur atque discurrit, quòd multiformis est, quòd infortunia multos affligunt. *Contrectanda.* } ut manibus contrectare posset membra Charites, quam deperibat: & facere quod Pamphilus Terentianus factitavit, qui mediam mulierem complexus, Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum? Tum illa reiecit se in eum flens quàm familiariter. *Odiosum.* } scilicet puellæ.

Sed officijs inferialibus statim ereptis, puella protinus festinat ad maritum suum demerere, cunctasque prorsus pertentat vias. Certè illam lenem, otiosamque, nec telis ullis indigentem, sed placidæ quieti consimilem, inedia denique misera, & incuria squalida, tenebris imis abscondita cum luce iam transegerat. Sed Thrasyllus instantia peruicaci, partim per semetipsum, partim per ceteros familiares ac *necessarios, ipsos denique puella parentes extorquet: tandem iam lurore & illuie penè collapsa membra, lauacro, cibo denique confoueret. At illa, parentum suorum alioquin reuerens, inuita quidem, verum religiosa necessitati succumbens, vultu non quidem* hilari, verum paulò sereniore obiens, ut *iubebatur, viuentium munia, prorsus in pectore, imò verò penitus in medullis, luctu ac mœrore carpebat animum: diesque totos totasque noctes insumebat luctuoso desiderio: & imaginem defuncti, quam ad ha-*

Inferialibus.] suæ nebris, exequialibus & ad inferias sepulti pertinentibus. *Dictio vna est. Exceptis.*] Quidam legunt Expletis, quod placet: ut sit sensus, Peractis officiis inferiarum, decreuisse Charitem mori, ne marito superstes viueret. *Demerere.*] descendere tanquam ad inferos. *Illam lenem.*] Sensus est, destinauerat Charite mori inedia, tanquam ea mortis via lenis esset, & placidæ quieti consimilis, nec telis ullis indigens. inedia autem est septimus casus. Attende, genus mortis lenis & oculosum, & placidæ

dum videri Apuleio, inedia mori: cum alioqui camœnæ Græcæ canant, οὐκ ἔστιν ἄλλο μὴ θανάτου, miserimum esse fame mori: & vt scribit Hieremias in Threnis, Milius est occidi gladio quàm fame extabescere. In Ezechiele quoque legimus: Sagittæ famis mortiferæ sunt. Plautinus parasitus, miserimum esse hominem autumat, qui cum esse cupit, quod edat non habet. Cæterùm hæc omnia referuntur ad homines qui cupiunt viuere, quibus esuritio videtur

malum acerrimum. Sed in homine qui mori omnino decreuerit mors per inediam pedetentim recepta in corpus, minus truculenta sentitur. cum vi nulla adhibita moriatur. Hoc genere mortis periit Sisigambis Darij mater, quæ audita Alexandri magni morte, succumbens dolori, cibo pariter abstinuit. & Lucan. quinto: Postquam mori statuerat die extincta. *Incuria.*] negligentia & illiue: septimus est casus. *Cum luce.*] Transigere verbum est forense, ad creditores & debitores maximè pertinens: quod idem valet, quod componere atque decidere. Debitor transigit cum creditore per decisionem, & ita lis negociûmque finitur. Ex hac translatione conceptus sensus elegantissimus à nostro Lucio, qui ait, quòd Charite cum luce transegerat: id est, cum vita & luce ætheria deciderat, tanquam debitor cum creditore: vt nihil sibi amplius foret cum luce, vt luci resolveret totum quod debebat: & ita

bitum Dei Liberi formauerat, affixo seruitio diuinis percolens honoribus, ipso se solatio cruciabat.* Sed Thrasylus, præceps alioquin, & de ipso nomine temerarius, priusquam dolorem lacrymæ satiarent, & percitæ mentis resideret furor, & in sese nimietatis senio* lassesceret luctus, adhuc flectentem martium, adhuc vestes lacerantem, adhuc capillos distrahentem, non dubitauit de nuptys conuenire*, & * impudente labatata pectoris sui secreta fraudesq; ineffabiles detegere. Sed Charite vocem nefandam & horruit, & detestata est: & velut graui tonitru, procellaque sideris, vel etiam ipso Diali fulmine percussa, corruit corpus, & obrubilauit animam: sed interuallo reualescente paulatim spiritu, ferinos rugitus iterans, etiam scenam pessimi Thrasilli prospiciens, ad limam consilij, desiderium petitoris distulit.*

& ita per decisionem transactionemque cum luce factam, transiret ad tenebras. Qui pro sociis transigit, satisfidat, neminem postea eorum petiturum: ut auctor est M. Tullius in oratione pro Roscio Comcedo. *Extorquet.*] quasi tormentis adiectis ab inuita & reluctante impetrat & exorat. *Luyore.*] pallore buxco. *Illuue.*] sordibus. Lucilius. Hic cruciatur fame, frigore, illuue, incuria. *Lauacro confoueret.*] lauacrum ad abluendas sordes pertinet, cibus ad roborandum corpus. & profecto utroque confouemur & recreamur. cibus & lauacrum fomenta sunt salutaria, capitur cibus, ut suffulciat artus, & recreet vires: ut refert Lucretius: lauacrum, ut abluat sordes, & membra delassata confoueat. *Parentum reuerens.*] Quaedam nomina forma participiorum posita, genitiuo casu iunguntur: ut grammatici commemorant. sic dicitur patiens laboris, negligens amicorum, appetens pecuniam, fugitans litium, amans virtutis, consimiliter reuerens parentum. Quod si per participium velis enunciare, dices, reuerens parentes, appetens pecuniam, fugitans lites. *Obiens munia.*] peragens officia quae a viuentibus, & his qui viuere cupiunt, obiri solent, & peragi. Munia enim dicimus, officia. Horatius munia dixit: veteres munera dixerunt, quasi munia, hoc est officia. *Insuuebat.*] impendebat. A. Gel. in 2. Lex Faunia in singulos dies centenos aeris insumi concessit. Sumere est impendere, & consumere. unde & sumptum dicimus, auctore Donato, pecuniam quae insumenda est. *Imagines defuncti.*] imitabatur Laodamiam, quae & ipsa imaginem defuncti Protefilai in latio domestico colebat. Polla quoque Lucani coniunx imaginem mariti habebat in toro, pro solatio & fomento. de quo Papinius in epicedio Lucani: At solatia vana subministrat vultus, qui simili notatus auro, stratis praenitet incubatque somno. *Dei liberi.*] Bacchi, qui Liber dicitur, vel quod libertate donauerit ciuitates: vel quod seruitio curarum Bacchus liberat animos mortalium: de quo plura alias. Sensus est. Charite sub effigie Bacchi colebat imaginem mariti, honores illi diuinos impendens. *Affixo seruitio.*] appositis mancipiis ad hoc ministerium. vel affixo seruitio accipe pro cultura diligenti ipsius Charites, in colendo marito: ut seruitium pro latia posuerit, id est seruitute. est autem latia, ut docet Augustinus in 10. ea proprie seruitus, quae pertinet ad colendum deum: unde idololatriam vocant, idolorum seruitutem. *De ipso nomine.*] *Θεσιος* Graece significatur audacia & temeritas, & Thrasyllus temerarius interpretatur. erat ergo nomen conueniens moribus: & sicut vocabulo Graeco dicebatur temerarius, ita re ipsa temerarius existeret. Rhetorici doctores argumenta ducunt ex

attributis personæ, inter quæ est ipsum cuiusque nomen, ex quo
 argumentum aliquando sumimus: sicut apud Euripidem nomē
 Polynicis, vt argumentum morum frater incescit. nam Polyni-
 ces interpretari potest contentiosus, siue litigiosus. Cicero quoq;
 in Verrem, ex ipso nomine ludens inuehitur, tanquam omnia
 vereretur. *Lachrymæ satiarent.*] Vt dolor inclusus strangulat, ita per
 querelas effulus releuatur. namque (vt scitè scribit Seneca) om-
 nis aduersa fortuna habet in querelis leuamentum. Cui subscri-
 bit illud Nasonis: Fleque meos casus, est quædam flere voluptas:
 nimirum in recenti dolore sunt habenæ querelis, & vela lachry-
 mis danda: vt hoc veluti pabulo exaturatus dolor, mox resistat
 ac lassescat. itaque intempestius est ille & temerarius, qui scemi-
 nam in funere mariti recentissimo dolore confictam, non solū
 non sinis lachrymare, sed & de nuptiis digamiamque compellat.
 Quis matrem, nisi mentis inops, in funere nati flere vetet? Non
 hoc illa monenda loco est: dixit sapienter Sulmoneusis poëta, &
 verè. vt enim adhuc crudum vulnus medentium manus reformi-
 dat, deinde patitur, atque vltro requirit: sic recens animi do-
 lor consolationes reiicit ac refugit, mox desiderat, & vehemen-
 ter admotis aequiescit. *Percita.*] commotæ, perturbatæ, insanien-
 tis præ dolore. & ad Charitem refertur. *Senio lassesceret.*] Vt anno-
 sitate & ætatis senio lassescit ac fatigatur senis corpus, ita luctus
 eleganter dicitur relentscere senio nimietatis: vbi scilicet quis-
 piam diu multumque fuit in luctu, & indulsit dolori. Lassescere,
 & lassum fieri, & fatigari. Plin. Metus, inquit, est ne fortuna las-
 sescat. Hieronymus ait, militem lassescere sub lorica. Senium ve-
 rò dici ætatem annosam & senectutem, nullus est qui nesciat: v-
 surpatur quoque pro tristitia. Turpilius: Odio ac senio mihi nu-
 ptia. Ponitur & senium à M. Tul. in eodem significatu. *Capillos*
disfrahentem.] Maxima dolentis indicia, vestem in luctu lacerare,
 capillos diuellere. Lex Mosaiica (vt in Deuteronomio scriptum
 est) ad coerendum luctum immodicum, immoderatūque;
 vetat faciem vnguibus lacerari, & caluicium fieri super mortuo,
 vellendo scilicet capillos. Bion philosophus stulti esse dixit, in lu-
 ctu capillum sibi euellere, quasi caluitio mœror letaretur. Legi-
 mus quoque in Instrumento veteri, multos scidisse lacerasseque
 in dolore vestimenta. *Diali fulmine.*] Iouiali: super qua dictione
 ante dictum est. *Corruit.*] Lapidem loqui dicitur ille, cuius verba
 tristia excutiunt audienti cerebrum. hic verò non lapides loqui;
 sed fulmina iaculari videbatur: cuius dicta nefanda instar pro-
 cellæ & fulminis miseram Charitem consternarunt, exanima-
 runt, attonitam fecerunt. illos enim vocamus attonitos, quorum
 mentes

nientes sonus ille cœlestis loco repulit: qui fragore cœli edito concidunt, & stupentes in totum sibi excidunt. auctor Seneca lib. 2. quaestionum. Cor. Celsus quoque: Annitos, inquit, raro videmus, quorum mens & corpus stupefit interdum ictu fulminis, interdum morbo. consimiliter & mens & corpus Charites obstuperant ictu Thrasylli verborum, tanquam Iouiali fulmine percussa foret. corruit corpus dixit, figurata locutione: pro eo quod est, corruit corpore, & corpus ruendo prostravit. *Obnubilavit.* caligine quasi quadam & nubilo obtenebrauit: quod accidere solet inter morientibus. Inubilare verbum est à Firmico Materno vsitatum. *Renalescente spiritu.* Id est, vbi respuit, & spiritum quasi deficientem reuocauit. *Ferinos.* quales à feris edi solent. *Cœnam Thrasylli.* Lego scenam pro apparatu & actione inuoluta: qua dictione in hoc significato propè peculiariter vritur Apuleius. *Procella sideris.* Afflati sidere, eleganti vocabulo siderati nuncupantur: & verbum Sideratur significat, sidere afflatur, & sideratione torpescit. dictiones hæ sunt Plinio peculiare: qui de sideratione frugum morbo scribit subtiliter & scite in 17. quod totum transposuisse videtur ex Theophrasti libris *de cœlestibus*, id est de plantis. Procella autem nomen est, tempestatis, quæ fit ex repentinis fiabris, maiore vi contortis: vt docent physicarum disciplinatum conditores. *Ad limam consilij.* Sicut scriptores ad limam emendationis libros conditos referunt, vt ea expoliantur: sic ad limam consilij distulit Charite desiderium petitoris Thrasylli, vt scilicet in totum consultatione perpenderet, libraret, eliamaret, ex præcepto Quintiliani: Opus poliat lima, non exerat.

*Tunc inter moras, umbra illa misere trucidati Lepolemi, sanè * cruentam & pallore deformem artollens faciem, quie tem pudicam interpellat vxoris: Mi coniunx, quod tibi prorsus ab alio dici non licebit, * si pectori tuo iam permanet nostri memoria, vel acerba mortis mea casus fœdus charitatis intercidit, quouis alio fœlicius maritare, modo ne in Thrasylli manum sacrilegam conuenias, neve sermonem conferas, nec mensam accumbas, nec thoro acquiescas.*

Umbra, Lepolemi. Ex imitatione Maronis transcriptum hoc videtur, apud quem (vt sat notum est) imago Sichei inhumati artollens ora pallentia, dormienti Didoni occursans, crudeles aras, traiectaque pectora ferro nudauit, cæcūque domus scelus omnes

retexit. Inter somni filios est Morpheus, à forma quam in somnis exprimit nomina tus: quam Ouid. artificem simulatoré inque figuræ congruenter appellat. Hic exprimit incessus vultumque sonitumque loquendi, & vestes, & consuetissima quæque verba: & hic solos homines imitatur. hic ergo Morpheus humanæ figuræ peritus simulator, in faciem Lepolemi transfiguratur, sumptaque illius figura, cruentus, luridus, exanimi similis, ante torum miseræ Charites stetit, & quieté dormientis fœminæ interpellans fari videbatur. *Mi coniunx.*] mea vxor: blâdimenti vox est. Mi Eustochiû, dixit Hieronymus. & mi soror, pro mea. *Nô licebit.*] Nullus, inquit, alius te cõ iugé appellabit, nulli deinceps licebit vxoré te suam nominare, si memoria pristini amoris nostri infixâ medullitus est pectori tuo atq; præcordiis. nã fœmina pudica, quæ casto amore priuû maritû prosequitur, post illius obitû de secûdis nuptiis nõ cogitat: & digamiã reprobâs, alterius cõiunx dici aspernatur: & meritò. illi enim viuit adhuc prior cõiunx, eiusq; memoria perinde ac viuê tis refouetur. Magis se (vt inquit Diuus Hier.) vnici applicât fœminæ: & nihil aliud nosse, magnû arctioris indulgentiæ vinculû est. Memoratissimû est, illud Porciæ dictû: quæ, cum laudaretur quædã bene morata, quæ secundû habebat maritû, sapientissimè respõdit: *Fœlix & pudica matrona nunquã præter semel nupsit.* Marcella maior rogata à matre sua, an gauderet se nupsisse: respõdit, Ita valde, vt amplius nolim. Valeria Messalarû soror, amisso

Seruio

Seruiro viro, nulli volebat nubere, quæ interrogata, cur hoc facteretur? ait, sibi semper maritum Seruium vivere. *Casus fœdus.*] infortunium crudele ac deforme: & ita non parum multi exponunt, sed falso & perperam. namque legendum est Casu, ut sit ordo & sensus: Si charitatis coniugalis fœdus interruptum est casu mortis meæ, nubito cuicumque voles alteri modò ne Thrasylo nubas, percussori meo, & parricidæ nefario. Quod si legas casus fœdus, pro cruenta calamitate, futilis & levis eris sensus, minimèque consistens. Inclinator autem hoc in loco fœdus fœderis, non fœdus fœda fœdum. *Maritare.*] nubere imperatiui modi est. sic Ouid. Cingere littorea flauentia tempora myrto. Plin. de vitibus scribens, sic inquit: Alternis putantur annis sexto anno maritantur. *In manum conuenias.*] id est, ne sis Thrasylli vxor ac materfamiliâs. De in manum conuentione, & hac tota solennitate vxoria, suprâ affatim diligentèrque annotauimus. *Nec mensam accumbas.*] Petit Lepolemus à Charite, ut Thrasyllum fugiat, perinde ac impium, sceleratum, detestabilem, & (ut nunc vulgo dicimus) excommunicatum. Scribit Cæsar in sexto belli Gallici commentario, quòd apud Gallos hi quibus sacrificiis interdictum est à Druydis sacerdotibus, numero impiorum ac sceleratorum habentur. hi omnes decedunt, aditum sermonemque defugiunt, ne quid ex contagione incommodi accipiant. In Decretis canonicis tertia qu. quarta, distinguitur excommunicatio ab anathemate: tanquam excommunicatio sit minor, anathema verò maior excommunicatio: vnde & anathematizati ab ecclesia omnino separantur: cum talibus hodiè que neque sermo, neque congressus, neque cibus communicatur. Diuus Cyprianus eleganti vocabulo abstentos appellat, quos vulgus excommunicatos vocat. Accumbere mensam, est simul vesci, & in eadem mensa discumbere. M. Tul. Vatinius criminatur, quòd mensam accumbebat atratus: id est, toga nigra vestitus. *Nuptias auspicari.*] inter cætera quæ homines fœliciter auspicari solent, est coniugium. Hinc est quòd à multis eligitur dies, ut dicatur vxori credo propterea (ut diui Augustini verbis utar) quia potest in diem non bonum nisi eligantur incurri, & infœliciter duci. *Proluere.*] lauerunt: apud Virgilium ait Anna, Date vulnera lymphis Abluam. *Dentium.*] non aper dentibus suis fulmineis hæc tota vulnera confecit. *Fecit alienum.*] interemit: qui enim perimuntur alieni fiunt à viuentibus. *Scenam.*] apparatus, tegumentumque rei gestæ: ut sapius suprâ. *Illuminat.*] illustrat, patefacit, & (ut inquit Virgilius) Scelus omne retexit. *Thoro*

faciem impressa. } applicito ore ad lectulum, figurata locutio & poëtica est. sic Virgilius: Et os impressa thoro, Moriemur inultæ. *Cohumidat.*] humore lachrymarum madefecit, implet, humectat. ab humore deflexum verbum. Genas intelligit sinus oculorum & palpebras, de quibus poëta: Sic effata, sinus lachrymis implevit obortis. aliàs genæ infra oculos significantur malæ, in quibus pudoris est sedes, ibique maximè ostenditur rubor. *Inquieta quiete.*] Elegantissime dicitur quies inquieta, quando tumultuosus est somnus, & quies visionibus diris turbulenta, Nec placidam membris dat cura quietem: quando homo secundum quietem terrificis imaginibus excutitur, & quando illud Plin. furiales somni & inquietæ nocturna. Sicut quies quietis, ita e contrariò inquietæ inquietis dicitur, pro inquietudine. *Excussa.*] Excuti somno, terroris est, sic Virg. Excutit somno. *Prolixum.* } multum, diu, proluxa eiulatione lamentatur. nomen pro adverbio frequentissimum est. *Interula.* } tunica interiore, quæ vulgo camisia nominatur. Valerius in epistola ad Ruffinum, de Deianira loquens inquit: Quem vestire debuit interula, vestiuit interius. Eadem intima tunica nominatur. Flamen Dialis auctore Gellio, tunicam intimam non exiit nisi in locis tectis, ne sub cælo tanquam sub oculis Iouis nudus sit, Aurelianus August. in epistola quadam præcipit, dari Bonoso interulas bicolores duas. Apud Lampridium mentio fit tunicarum quas asenas vocat, quasi dicas viles, vulgarias, ignobiles. idem tradit, tunicas macrocheras, ex purpura reuocatas esse ab Alexandro. Sunt autem macrocheræ tunicæ, manicatæ, habentes manicas longiores, quas Romæ atque omni in Latio antiquitus induere fuit decorum quas tanquam probrosas atque fœminas Virgilius criminatur illo versu, Et tunicæ manicas & habent redimicula mitræ. Consimiliter Augustinus in tertio de doctrina Christiana: Talares, inquit, ac manicatas tunicas habere apud veteres Romanos flagitium erat. Alio quoque vocabulo Græco cheridotæ appellantur, quo & nostri vtuntur. Scipio antiquitatis obseruantissimus. Gallo homini delicato obiectat, quòd cum cheridota tunica, id est manicata accubuerit. Transcuntes verbum diui Hieronymi explicandum est, in quo sacerdotes malè literati hallucinantur. in vita Hilarionis scribit, ependyten illum habuisse à beato Antonio datum. scito ἐπενδύτω, id est, ependyten Græco vocabulo dici tunicam, siue indumentum quod supernè iniicitur, siue id sit lineum, siue laneum, siue pelliceum. *Palmulis.*] manibus puellaribus, manciolis. ita enim Ennius manus appellat

pellat forma diminutiva : Manciolis, inquit, tenellis. pro manibus. *Cum quoquam.* } cum aliquo. *Nocturnis imaginibus.*] quibus scilicet viderat mariti umbram sanguinolentam, & pallentem, omne scelus Thrasylli retegentem. *Acrumnabili.*] ærumnarum plena, calamitose, infœlici. *Tacita.*] nullo particeps conciliorum. *Decernit.*] deliberat, constituit, destinat.

*Ecce rursus improvide voluptatis detestabilis petitor, aures obseratas de nuptys obtundens, aderat. Sed illa clementer aspernata sermonem Thrasylli, astuque miro personata, instanter garrienti, summissèque deprecanti: Adhuc, inquit, tui fratris, meique charissimi mariti facies pulchra illa in meis *diuersatur oculis: adhuc odor cinnamæus ambrosu corporis per nares meas percurrit: adhuc formosus Lepolemus in meo vivit pectore. Boni ergo & optimi consules, si luctu legitimo miserrime foemina necessarium concesseris tempus, quoad residuis mensibus spatium reliquum compleatur animi. Quæ res *cum meum pudorem, tum etiam tuum salutare commodum respicit, ne fortè immaturitate nuptiarum, indignatione iusta Manes acerbos mariti ad exitium salutis tuæ suscitemus. Nec isto sermone Thrasyllus sobrius factus, vel saltem tempestiva pollicitatione recreatus, identidem pergu lingua sauciantis susurros improbos *ingerere, quoad simulatè reuicta Charite suscipit: Istud equidem certè magnopere deprecanti concedas necesse est mihi Thrasylle, ut interdum taciti clandestinos coitus obea-*

Obseratas. } obturatas, occlusas, quæ petitiones Thrasylli minimè admittebant. *Obtundens.*] sæpe & molestè interpellans: nam obtundere (vt docet Donatus) est aliquid sæpe odiose repetere. Translatio à fabrorum malleo. *Personata.*] velamèto quasi quodam astutiæ vafritiæque cooperta, adumbrata, & veluti persona induta delitescens, atque arcana animi celans. *Personata foelicitas* dicitur à Seneca, non vera, sed simulata quæ forinsecus est decora, intus verò deformata. *personatus pater* dicitur ab Horatio comicus pater, indutus in comœdia, sub persona histrionica. Scribit M. Tullius, quòd Roscium

personatum non magnoperè laudabant. Personatę quoque fabulę hinc nomen mutantur. denique generali vocabulo personatus dici potest, quisquis palàm & foris aliud ostendit, clam verò & intra pectoris penetrabilia aliud sentit & machinatur. sic personata Charite decenter dicta, quę vultu quasi arridebat assentiebatürque Thrasyllo: cū altum corde dolorem comprimeret, agitarétque mente vindictã. *Tui fratris.* } quem scilicet tu fratrem appellas, quem amore fraterno cõplecti vis videri: quasi tacitè dicat, ô sceleratissime tu, fratrem illum palàm vocas, quę clam fraudulenter interemisti. *Diversatur oculis.*]

Confimile est il-

lud: Hærent infixi pectore vultus, Verbãque, nec placidam membris data cura quietem. *Ambrosii corporis.* } vnguentis delibuti, immortalis, diuini. laus Lepolemi. Græcè Ambrosios dicitur immortalis. *In meo vivit pectore.*] Fœminę pudicę memoria defuncti coniugis semper est recens, & illi semper maritus vi-

mus, nec quisquam persentiscat familiarium, quoad dies reliquos metatur annus. Promissioni fallaciõse mulieris oppressus succubuit Thrasyllus, & prolixè consentit de furtivo concubitu, noctemque & opertas exoptat ultronebras, uno potiundi studio postponens omnia. Sed heus tu, inquit Charite, quã probè veste contactus, omnique comite viduatus, prima vigilia fores meas tacitus accedas, unõque sibilo contentus, nutricem istam meam opperiare, quę claustris adhærens excubabit aduentui tuo. nec secius parefactis adibus acceptum te, nullo lumine conscio, ad meum perducet cubiculum. Placuit Thrasyllo scena feralium nuptiarum: nec sequius aliquid suspicatus, sed expectatione turbidus, de diei tantum spatio & vesperæ mora querebatur. Sed ubi sol* nocti tandem decessit, & imperio Charites adornatus, & nutricis captiosa vigilia deceptus, irrepit cubiculum, pronus spei. Tunc anus, de iussu domine blandiens ei, furtim depromptis calicibus, & œnophoro, quòd immixtum vino saporiferum gerebat venenũ, crebris potionib. avidè hauriētē, mēnta domina tarditatē, quasi parentē ad sideret egrotum, facile sepeliuit ad somnũ.

uit: sic & olim Valeria, cum post obitum mariti amplius nubere nollet, dixit, sibi semper maritum Servium vivere. *Boni & optimi.*] promiscua vsitataque locutio est, Boni consules: id est in bonam partem accipies. Hic factum est incrementum superlativum, ut ita maius quippiam significaretur. *Luctu legitimo.*] Quasi lege præscripto. Maiores nostri (ut inquit Seneca libro 7. Epistolarum) annum fœminis ad legendum constituere: non ut tam diu lugerent, sed ne diutius. Ex Ouidij lectione sat notum est, decem menses esse spacium luctus conjugalis. sic enim ait in primo Fastorum: Per totidem menses à funere coniugis vxor Sustinet in vidua tristitia signa domo. Annus autem priscorum decem tantum mensibus conficiebatur. Scribunt iurisperiti tit. de his qui notantur infamia: Solere à principe impetrari, ut intra legitimum tempus mulieri nubere liceret. Quæ virum luget intra in tempus, sponsam fuisse non nocet. Tempus quoque legitimum lugendi annus esse, demonstrant: quod & libro Codicis quinto, de secundis nuptiis, relatum est, vbi sic scriptum legimus: Si qua mulier nequaquam luctus religionem priori viro nuptiarum festinatione præstiterit, ex iure quidem notissimo sit infamis. Item, si qua ex fœminis perduto marito intra anni spacium alteri festinauerit nubere, probro notetur. Ex instituto Numæ Pompilij (ut auctor est Plutarchus) quæ nubit ante decem menses ab obitu mariti, vaccam prægnantem immolat. Apud Iudæos luctus triginta diebus finiebatur. In luctu fœminæ purpuram atque aurum deponunt, mox eadem cum eluxerunt sumunt: auctor Livius. Quandiu luget vxor defunctum maritum, nefas erat eam alteri denubere. *Immaturitate nuptiarum.*] Immaturæ sunt nuptiæ, quando per actum luctus legitimi tempus, vidua digamiam decantans secundo marito copulatur. Tunc merito anima prioris coniugis iusta indignatione suscitari potest, & extimulari in exitium perniciemque succedanei atque vicarii: hoc est, eius qui sibi successerit ad colendum vxoris fundum, cui coniunx nupsit. *Sobrius factus.*] ad sobrietatem moderationemque reuocatus. sobrios Cyprianus appellat, moderatos & abstinentes. Sobrietas enim virtutis & prudentiæ comes est. *Idem idem.* } sæpe, frequenter. *Sauciantis.*] Cuius verba instar iaculorum sauciabant, conuulnerabantque aures Charites, & mentem. *Inurgere.* } Emenda, ingerere. *Simulante reuicta.* } Simulauit Charite, se tandem victam manus dare procacitati Thrasylli: & id facturam, quod ille tantopere flagitabat. *Clandestinos coitus.* } Interea, inquit Charite, dum annus luctui legitimo assignatur peragatur,

poterimus furtiuos concubitus inire quandoque & palæstræ
 veneræ clam furtimque operam dare, ita vt nullus perſenti-
 ſcat. nam quod nemo nouit, penè non fit. *Promiſſioni ſuccu-
 buit.*] ceſſit, locum dedit, obſequutus eſt promiſſioni Charites:
 quæ dolo bono fallaciſque referta erat, concinnatis ad perni-
 ciam Thraſylli. Silius: Succubuit medicina malis. *Operas te-
 nebras.* } Nox accommodata eſt fraudi & furtis tenebræ noctur-
 næ vota ſunt amantium: nocturni concubitus & clandestina
 adulteria percoluntur, quæ interdium fieri non licet. *Veſte conte-
 ctus.*] Charite, cuius mens & animus nihil aliud quàm vltio-
 nem mariti meditabatur, admonet Thraſyllum, vt ſolus obtecto
 capite cucullione, longa veſte & ſeruili celatus, hora conſtituta
 ad ſe clanculo veniat. auctor eſt Sueron. C. Caligulam adulteria
 noctibus obire ſolitum, capillamento & veſte longa celatum.
 Horat. in ſecundo Sermonum, habitum adulteri nocturni ita
 deſcribit: Tu cum proiectis inſignibus annulo equeſtri, Roma-
 nõque habitu, prodis, ex iudice damna Turpis, odoratum ca-
 put obſcurante lucerna, Non eſt quod ſimulas. *Viduatus.* } pri-
 uatus ſolum & ſolitarium venire ad ſe noctu hortatur. *Prima
 vigilia.*] primis tribus horis nocturnis. De quatuor vigiliis no-
 ctis militaribus, antè dictum eſt. *Sibilo contem.* } Amator vadens
 ad amicam, ſubinde ſolet ſibilo aduentum ſuum indicare. *Ope-
 riare.* } expectes. *Iſtam.* } diſticõs eſt: oſtendit enim præſen-
 tem vetulam, tanquam velit eam eſſe conſciam amoris huiusce
 furtiui. *Clauiſtris adharens.* } Clauſtriticium dixerunt vete-
 res, eum qui clauſtris ianuæ præſeſt. *Scena.*] apparatus, &
 velamentum. *Feralium nuptiarum.* } ab euentu feralium dixit,
 propterea quòd hæc res futura peſtifera eſt & exitialis Thraſyl-
 lo. *Nec ſequius.*] deterius, peius, nec aliq̄ter quàm audiebat:
 prout loquebatur Charite, ita credens. Aliubi ſequiorem ſe-
 xum poſuit pro deteriore & muliebrem. *Expectatione.* } aliàs
 expectatione. *Querebatur.*] Expertus loquor: amatorem ma-
 ximè torquet expectatione illius horæ, quam amica condixit, dies
 vna videtur annus eſſe longiſſimus: conqueritur de mora & tar-
 ditate crepuſculi veſpertini: optat, expetit, precatur, vt nocteſ-
 cat: vt tempus illud aduentet, quod ſperat futurum mellitiſſi-
 mum omniſque veneriæ dulcedinis refertitiſſimum. in hanc fer-
 mè ſententiam eſt illud Horatij: Vt nox longa, quibus mentitur
 amica. *Adornatus.*] veſte contectus, cucullione celatus, comite
 viduatus. *Capiioſa.* } dolosa, & captionum plena, ad capiendum
 ſcilicet Thraſyllum, & laqueis feralibus illaqueandum. *Irrepiit.*]
 ſenſim, clam, latentè quaſi repens ingreditur. *Pronus ſpei.*] pro-
 nus

nus in spem : archaismos. sic enim veteres loqui solebant : vt, O præstans animi iuuenis, vt infœlix animi, & alia propè infinita, quod & in superioribus annotauimus. *Oenophoro.*] Vas vinarium significatur, cuius supra facta est mentio. in templo Liberi patris œnophorum sistebatur, quod significabat vinum, per id quod continet, id quod continetur : auctor diuus August. in 7. de ciuitate dei. *Martialis:* Reddidit œnophori pondera plena sui. *Soporiferum venenum.*] Notat medicamen, quo sopor conciliatur, cuique vis somnifica inest, immixtum fuisse poculis illis, quibus ingurgitatus *Thrasyllus*, facillè sepultus est ad somnum. Inter venena soporifera est opium : & pleraque alia quorum *Plinius* & medici meminerunt. De his & *Ouidius:* Sunt quoque quæ faciunt altos medicamina somnos, Vincitæque leihea lumina morte præmunt. *Haurientem.*] ebibentem. verbum est polysemum, hoc est multa significans, cuius multiplices significationes grammatici percensent. *Adsideret.*] Significanter est locutus. nam qui curant ægros illisque semper præsto sunt, adsidere dicuntur. *Horatius* in Sermonibus: Aut alius casus lecto te affixit, habes qui Adsideat, fomenta paret, medicum roget. *Vetula mendacio eludens,* fingit iccirco dominam diutius remorari, propterea quod ægroto patri adsideret, ministrarétque.

Lámque eo ad omnes iniurias exposto, ac supinato, intrò vocata Charite, masculis animis impetúque diro fremès inuadit, ac superstittit sicarium, & inquit: Fidus coniugis mei comes, en venator egregius, en charus maritus, hæc est illa dextra, quæ meum sanguinem fudit: hoc pectus, quod fraudulentas ambages in meum concinnauit exitium: oculi isti, quibus malè placui: qui quodammodo tamen iam futuras tenebras auspicientes, venientes pœnas antecedunt. Quiesce securus, beatè somniare: non ego gladio, non ferro petam. Absit, vt similimortis genere cū marito meo coaqueris. Viuo tibi morientur oculi, nec quicquam videbis nisi dormiens. Faxo fœliciore*

Supinato.] Vino sepulti, dum profiant ex pectore somnum, sæpe numero supinati stertunt, iacentque. *Masculis animis.*] animositate virili septa. *Superstittit sicarium.*] stetit supra sicariū. Ita enim appellat *Thrasyllum*, mariti *Charites* parricidam. *Fidus coniugis.* } verba *Charites*, cum ironica indignatione prolata ad *Thrasyllū*, soporifera portione prostratum.

En venator. } qui
 scilicet maritum
 meum confodit,
 dum feram de-
 bet inuadere. *Ille*
vestra.] Demon-
 strantis & tangen-
 tis verba sunt.
Meum sanguinem.]
 maritalem. san-
 guis enim mariti
 sanguis vxoris est:
 & vt Ecclesiasticum
 dogma pro-
 didit, duo sunt in
 carne vna. *Amba-*
ges.] inuolucra &
 circuitus. *Male*
placui. } in perni-
 ciam scilicet atq;
 excolationem.
Pœnas antecedunt.]
 pœna Thrasylli
 futura est cæcitas,
 & luminis excæ-
 catio. hanc pœnâ
 oculi dormien-
 tes, & ob som-
 num nihil pror-
 sus videntes, an-
 tecedere elegan-
 ter dicuntur: etenim talis erit post cæcitatem inflictam, qualis
 tunc erat dormiens. & sicut tunc nihil videbant oculi Thrasylli
 somno conuiuentes, ita mox nihil videbunt à Charite confossi
 & lumine orbat. *Auspicientes.* } inchoantes, & quodam quasi aus-
 picio prælagantes. tenebræ enim dormientium oculorum, aus-
 picium faciunt tenebrarum cæcitatatis. *Petam.*] feriam, percutiam.
 hinc cornupeta bos dictus, qui cornu ferit. Virgil. Iam cornu pe-
 tat & pedibus qui spargat harenam. Petitiones quoque proprie
 dicuntur impetus gladiatorum, vt suo loco docuimus. *Coeque-*
ris.] vt sicut ille ferro peremptus iacet, ita tu quoque ferro ob-
 truncatus oppetas. *Dormiens.*] Homo dormiens nihil videt nisi
 in som-

necem inimici tui, quàm vitam tuam
sentias. Lumen certè non videbis,
manu comitis indigebis. Charitem
non tenebis, nuptijs non fruèris, nec
mortis quiete recreaberis, nec vita
voluptate letaberis, sed incertum
simulacrum errabis inter Orcum &
Solem: & diu queres dexteram,
*quæ tuas expugnauit * pupulas: quod-*
que est in erumna miserrimum, nes-
cies de quo queraris. At ego sepul-
chrum mei Lepolemi, tuo luminû cruo-
re libabo: & sanctis Manibus eius, istis
oculis parentabo. Sed quid mora tempo-
ris dignum cruciatum lucraris, & meos
forſitan tibi pestiferos imaginariſ am-
plexus? Relictis ſomnolentis tenebris, ad
aliã pœnalem euigila caliginem: attol-
le vacuã faciẽ, vindictã recognof-
ce, infortunium intellige, erumnas com-
puta. Sic pudica mulieri tui placuere o-
culi, ſic faces nuptiales tuos illumina-
runt thalamos: vtrices habebis pronu-
bas, & orbitatem comitem, & perpetua
conſcientiæ ſtimulum.

in somnis, & per nocturnas visiones. qui exoculatus est, nihil videre potest, nisi in somnis & dormiens. Talem videndi usum Thrasylo denunciatur. *Inimici tui.* } Lepolemi. *Feliciorem necem.* } Vita exoculati exæcatique dirior atque infælicior est omni nece. quod & Staius sensit, scribens in Thebaide: Eiectusque die fors letho durior omni. Plinius in II. oculos dicit pariter esse corporis preciosissimam, & qui lucis usu vitam distinguant à morte. Firmicus Maternus exitum cæcitatæ bono epitheto miserum appellat. *Manu comitis.*] Exæcatus ducem itineris habet aut baculum, aut puerum. hinc scitum illud Asclepiadis philosophi, qui cum quidam quæreret, quid ei cæcitas attulisset? respondit, puero ut vno essem comitator. In gente Cornelia Scipionum cognomen inhæsit, ex eo quod Cornelius vicem baculi (qui scipio dicitur) implevit in regendo patre luminibus carente: unde Scipio cognominatus, nomen posteris dedit. *Lætaberis.*] Exornatio rhetorica est, Lucio nostro perquam familiaris: Græco vocabulo *Iso colon*, Latino comparantur. *Inter ortum.*] Lego orcum, hoc intellectu: luminibus orbatu erat, incertus & dubius utrum viventibus an defunctis sit annumerandus. Nam nec plenè vivus dici potest, cum careat usu oculorum, qui vitam à morte distinguunt: nec plenè mortuus, cum ambulet & spirer: sed inter Orcum, hoc est Plutonium, qui Deus est tenebrarum, & solem, qui Deus est luminis, intermedius, & quasi in meditullio mortis ac vitæ collocatus videtur. *Expugnauit pupulas.*] Meritò pupulas expugnari dixit, in eo qui per vim lumine priuatur: quoniam vis optica, id est visibilis, propriè pupillis inest, & adèd absoluta speculi potentia, ut totam imaginem reddant hominis. ea causa est, ut pleræque aues manibus hominum oculos potissimum appetant, quòd effigiem suam in pupillis cernentes, velut ad cognita desideria sua tendunt. *In ærumna miserimum.*] cum omnis ærumna homini misera sit, illud miserimum contingit, cum ærumnæ ignorat auctorem, & de quo queri possit non habet: videtur enim fomentum esse calamitatis, scire de quo queraris, nouisse auctorem iniuriarum, cui parem gratiam possis rependere. hoc itaque miserimum erit Thrasylo, quòd exoculatus orbatuque luminibus nesciet de quo queri possit. *Libabo.*] Potes legere libabo, pro eo quod est expiabo, placabòque tali sacrificio. *Manibus.* } animæ maritali. Manes dici animas defunctorum, sciunt omnes, & frequenter annotaui. Lex Ciceronis hæc est: Manes deos colunt. Pluto Summanus dictus, quasi summus manium, & deus. Pa-

rentabo.] sacrificabo. M. Tul. in oratione pro Flacco: Litemus
 igitur Lentulo, parentemus Cægo, reuocemus eieetos. Paren-
 tare propriè est, parentibus defunctis iuxta celebrare, & sacra
 facere ad sepulchrum. quod indicat idem M. Tul. in 1. Philip-
 pica, his verbis: Vt cuius sepulchrum nusquam extet vbi paren-
 tetur, ei publicè supplicetur. Fabius Maximus Seruilianus
 pontifex negat oportere atro die parentare, quia tunc quoque
 Ianum Iouemque præfari necesse est, quos nominari atro die
 non oportet. nunc ait Charite oculos Thrasylli futuros pro victi-
 ma & sacrificio parentationis manibus Lepolemi. parentalia sa-
 crificia sunt mortuorum, quæ propriè manib. parentum exhi-
 bentur. Idem M. Tul. queritur in Philippicis, parentalia in
 honorem Cæsaris defuncti cum supplicationibus misceri. An-
 nua parentatio dicitur sacrificium, quod quotannis fit in hono-
 rem mortuorum. Macrob. & Cato tradunt, Laurentiam an-
 nuæ parentationis honore dignatam. *Lucraris.* } Quasi lucrum
 fit dilatio cruciatus. *Imaginaris.*] dormiendo scilicet & somnian-
 do. *Ad aliam caliginem.* } Caligo vna est sopiti hominis & dor-
 mientis: caligo altera est excæcati. verùm hæc posterior, cum
 pœna & eruciabilitate. *Vacuam.*] oculis carentem, & profus
 exoculatam. *Vindictam.*] interfecti Lepolemi, per Dialyton hæc
 dicuntur, quod schema haud minimum est orationis honesta-
 mentum. *Aerumnas computa.* } Fiat, inquit, computatio ærum-
 narum, vtrum maiores illæ sint quas tu mihi irrogasti, dum in-
 terficis maritum: an istæ, quas excæcatus patieris. vel hoc dicit,
 computa ærumnas, quas scilicet multiugas vna excæcatione su-
 stinebis. *Sic.*] per excæcationem. *Illuminarunt thalamos.* } Faces ac-
 censas in nuptiis adhiberi, satis notum, & suo loco affatim ex-
 plicatum. Igitur, cum aliorum festiuitate coniugali faces splen-
 dore thalamos illuminent, in thalamo Thrasylli faces fulge-
 bunt tenebrôsæ, propterea quòd omnia caligabunt, noctescent,
 obtenebrabuntur, oculis effossis, extinctisque luminibus. *Vtrices
 pronubas.*] Pronubæ, quæ in obsequio sunt nubentis, vt docet
 Donatus in commentario septimo Æneidos: quæ nubentes do-
 mum mariti deducunt ac comitantur. qua in re illud obserua-
 batur apud veteres, vt pronubæ illæ adhiberentur, quæ semel
 tantum nupsissent, boni scilicet auspicij causa, vt singulare per-
 feceraret matrimonium. Nouam nuptam nihil minus quam
 pulchrior pronuba decet, vt inquit festiuitate Sidonius. Iuno inter
 deas pronuba dicitur, quæ præest maritalibus thoris, cui vincla
 iugalia curæ. Paranymphe & paranymphe Græco vocabulo
 Latinis vsitatissimo nuncupantur pronubi & pronubæ. Com-
 mentator

mentator Decretorum canonicorum infulse & pueriliter paranympas exposuit, pro ancillas, quasi parantes lympham: cum à sponsa à paranympis offeruntur, cum benedicendi sunt à sacer dote: paranympis è cubiculo geniali discedunt post introitum sponsi & sponsa: vt tradit Augustinus in 6. Cum igitur pronuba scelices adhiberi debeant, vt fortunata sint matrimonia: ait, vltices futuras pronubas in nuptiis Thrasylli: vt doceat, infelices ærumnosasque futuras. vltices enim sunt quæ puniunt nocentes, & pro diris siue furiis accipi videntur. apud Virg. in 7. Æneidos connubium Lauiniæ sanguinolentum futurum spondens Iuno, ita secum iussit: Sanguine Troiano & Rutulo dotabere virgo, Et Bellona manet te pronuba. Consimiliter apud Ouidium Phyllis ostendere volens infortunatum fuisse suum cū Demophoonte coniugium, inquit: Pronuba Tisiphone thalamis vlulauit in illis. *Orbitatem.*] Orbitas, cæci hominis comes est perennis. *Conscientiæ stimulum.*] Inter atroces pœnas, quibus mortales torquentur, nimirum atrocissimus est stimulus conscientia, qui occulto flagello lancinat hominem interiorem, hoc est animum, qui surdo verberare fontes cædit. Habet (vt inquit elegantissimè Pacatus panegyrista) nescio quos inter nos mens scelerata carnifices, aut ipsa sibi carnifex conscientia est. M. Tul. in oratione pro Roscio Amerino, item in oratione contra Pisonem, docet suam cuique scelerato domesticam furiam esse conscientiam: Sua, inquit, quemque fraus, suum facinus, suum scelus, sua audacia de sanitate ac mente deturbat: hæ sunt impiorum furia, hæ flammæ, hæ faces. Græci dicunt, *εἰς αἰὲν ὁμοῖοις τοῖς βίαις καὶ τῶν ψυχῶν.* id est, sua cuique conscientia quodam quasi iaculo percutit animam. Hic ergo stimulus conscientia, quæ (vt veteres dixerunt) loco mille testium est, qua iudice nemo nocens absolvitur, erit indiuisus comes scelerati Thrasylli, eiuſque interiora lancinabit, fodicabit, diueller continenter ac perenniter.

Ad hunc modum vaticinata mulier, acu criminali capite deprompta, Thrasylli conuulnerat tota lumina: eiuſque prorsus exoculatum relinquens, dū dolore nescio crapulam cum somno discutit, arrepto nudo gladio, quo se Lepolemus sole-*

Acu criminali.] vt crinale aurum, criminales vittæ dicuntur, quibus scemina vtuntur ad crines vinciendos: ita criminalis acus ad cultum capitis adhibetur, vt

in statione sit coma, nec sint sine lege capilli. Calamistrum acus est maior, quam calefacta in cinere capillos torquet & ornat: cuius ministri à cinere cinerarij & ciniflores appellati. A calamistro dicti calamistrati, & coma calamistrata, quam M. Tul. Gabinius effeminato adprobavit. Est & discerniculum acus matronalis, à discernendo dictum, quoniam eo discernitur capillus, & discrimen capitis componitur. Ita enim dicitur diuortium distinctioque capillicij in fronte. Ovidius: Compositum discrimen erit, discrimina Iuda. Item: Longa probat facies capitis discrimina puri. diuus Hieronymus hoc discer-

niculum, quo discrimen ornatur, eleganti scitòque vocabulo discriminalem acum appellat, qui scribens contra Ruffinum, quod annotatu cognitùque dignum est, sic ait: Fecerunt hoc & Fulvia in Ciceronem, & Herodias in Ioannem, quia veritatem non poterant audire, & linguam veriloquam discriminali acu

bat incingere, per mediam civitatem cursu furioso proripit se, proculdubio nescio quod scelus gestiēs,* circa monumentum mariti contendit. At nos & omnis populus, nudatis rotis adibus, studio se consequimur: hortati mutuo, ferrum vesanis extorquere manibus. Sed Charite * capulum capit Lepolemi, propter assistens, gladioque fulgenti singulos abigens, ubi fletus uberes & lamentationes varias cunctorum intuetur: Abycite inquit, importunas lacrymas, abycite luctum meis virtutibus alienum. Vindicavi* in mei mariti cruentum peremptorem: punita sum funestum mearum nuptiarum prædonem. Iam tempus* est, ut isto gladio deorsus ad meum Lepolemium viam quaeram. Et enarratis ordine singulis, quæ sibi per somnium nuntiauerat maritus, quoque astu Thrasylulum inductum petisset, ferro sub papillam dexteram* transacto horruit, & in suo sibi peruoluta sanguine, postremo balbutiens incerto sermone,* perflavit animam virilem. Tunc* prope familiares miseræ Charites, accuratissimè corpus ablutum, munita sepultura ibidem marito perpetuam coniugem* reddidere.*

non fodiebant. *Exoculatum.*] luminibus orbatum, excœcatum-
 que. *Nescio.*] Casus est dandi, vt exponas Nescio scilicet Thrasyl-
 lo, pro ignoranti, nescientique à quo sit hoc passus. Quid si iun-
 ctim legas Dolore nescio, vt sit septimus casus, & epitheton do-
 loris, atque ita interpreteris, Dolore nescio, pro ignorato & laten-
 te? Namque apud priscos nescius dicitur, tam is qui nescitur,
 quàm qui nescit: sicut & ignarus, non tam qui ignorat, quàm qui
 ignoratur. Auctores Gellius, Seruius, & cæteri. sic Virg. Pastor
 agens telis liquitque volatile ferrum Nescius. vbi pastor nescius
 significatur, qui nescitur & latet. *Contendit.*] pergit. *Nudatis adi-
 bus.*] domo vacua relicta, dum studio visendi omnes egredimur.
Mutuo.] vicissim & mutua adhortatione. *Capulum.*] Modò sepul-
 chrum & monumentum: aliàs pro manubrio gladij accipitur,
 aliàs pro pheretra siue sandapila. vnde capulares dicti senes, su-
 per quo copiosius suo loco diximus. *Propter.*] iuxta, propè. *Vindi-
 catus in peremptorem.*] Dulcissimum est homini læso, & potissi-
 mum fœminæ, reponere vltionem & vindicare iniuriam, iuxta
 Satyrographi sententiam sic scribentis: At vindicta bonum vita
 iucundius ipsa. Consimile est illud Virgilianum, Vltia virum pœ-
 nas inimico à fratre recepi. *Punita sum.*] puniui: archaismos est.
 Namque apud antiquos id quoque habitum est in oratione fa-
 cienda elegantix genus, vt pro verbis agentibus verba patiendi
 ponerent, & hæc inter se mutuò inuenterent: vt muneror pro mu-
 nero, fabricor pro fabrico, palpatur pro palpat, bellantur pro bel-
 lant, & alia id genus sexcenta inter quæ est punior pro punio, &
 punitus sum pro puniui. M. Tul. Neque ad eius qui punitur ali-
 quem, aut verbis castigat, sed ad reipublicæ vtilitatem referri.
Isto gladio.] Dicitur à Græcis per prouerbum τὰ τριὰ εἰς θάνατον,
 τριὸς, βροχὸς, κέντρον, id est, tria ad mortem inferendam præsto
 sunt: gladius, laqueus, venenum. *Gestiens.*] scilicet Charite appe-
 tens, gestuque demonstrans scelus quoddam inexpiabile, quod
 moliebatur, quod post exoculatum Thrasyllum, ipsa secum ani-
 mo destinauerat. vel gestiens expone, exultans & lætabunda, ob
 facinus patratum. *Deorsus.*] ad manes, ad inferos, ad infernas re-
 giones, vbi erat domicilium defuncti mariti. *Quoque actu.*] qua
 astutia, calliditate, vafra mento. *Inductum.*] deceptum, & fallacijs
 circumuentum. M. Tul. in Pisonem: Hic in fraudem homines im-
 pulit, hic eos quibus erat ignotus decepit, fefellit, induxit. Habet
 hoc in verbum inducere alium quoque significatum eruditum,
 sed infrequentem, quo accipitur pro delere & cancellare. Vlpia-
 nus iuriconsult. tit. de his quæ in testamento delentur: Cancel-

lauerat quis testamētum, vel induxerat. Item: Synonyma omnia induxerit, vt proponitur. Item: Quæ in testamento legi possunt, ea inconsultò deleta & inducta, nihilominus valent, consultò non valent, hinc inductio quoque deriuatur, pro abolitione & litura. *Sub papillam dextram.* } Letifer ille locus. Cōsimili genere mortis vltro ne occubuit corruitque Lucretia, quæ impatiens violata à Sexto Tarquinio pudicitia, cultrum in corde defixit, prolapsaque in vulnus moribunda cecidit. *In suo sibi.*] Parelcon est, sic veteres loqui solebant. Terentius: Suo sibi gladio hunc iugulo. *In tertio sermone.*] Talis est sermo morientis: incertus scilicet, imperfectus, inexplicabilis. *Perefflauere.*] Corrigendū est, perflauit, quod est efflauit, exhalauit animam, tanquam anima sit halitus & spiritus, super quo in primo commentario Tusculanarum copiosissime. *Animam virilem.*] ab effectu virile dixit, viro rum enim, & quidem fortium est, sibi mortem ferro conscissere. Martialis Romanam mortem hanc appellat. tanquam Romanorum peculiare fuerit. Aiunt viri fortissimi esse, semet occidere: contra Iosippus ignauissimi opinatur. nam & gubernator timidissimus existimatur, qui tempestatem metuens, ante vim turbinis nauem sponte submergit. Quin etiam propria manu perire, à communi omnium animalium natura discrepat. nullum enim est animal, quod ex industria vel per se moriatur: si quidem naturæ validissima, vt velint viuere, in omnibus sita est. Adde quòd deus indignè fert, cum donum eius homo despiciat. donum autem Dei vita est, qui animam immortalem in corporibus mortalibus collocauit. Si quis depositum hominis malè tractauerit, pessimus statim ac perfidiosus habebitur. Si dei depositum ex proprio corpore quis eiecerit, eum se latuisse quem læserit existimabit? seruos fugitios vlcisci iustum creditur, quamuis nequam dominos fugerint: deum verò fugientes, optimum dominum, impiè facere non videbuntur? Denique si quis occidisset apud Iudæos, vsque ad solis occasum insepultus abiiciebatur: apud alios dextræ abscindebantur eiusmodi mortuorum, quæ in ipsos armatae sunt: quoniam vt corpus ab anima, ita manum à corpore alienam esse existimarent. *Corpus ablutum.*] Ex ritu priscorum apud quos cadauera abluebantur, & vnguebantur. Ennius: Tarquinij corpus bona scemina lauit & vnxit. Virgilius quoque vetustum morem expressit illis versibus: Pars calidos latices, & athena vndantia flammis Expediunt, corpúsque lauant frigentis, & vngunt. Lauare cadauera proximis concedebatur. Anna Maroniana inquit: Date vulnera lymphis Abluam. *Ibidem.*] in eodem sepulchro confepultam vnà cum marito significat: vt sicut viuentes

tes fuerant mutua concordia copulati, ita & defuncti simul quiescerent. Cleopatra cum Antonio in eodem sepulchro concludi voluit.

Thrasyllus verò, cognitis omnibus, nequens idoneum exitum presenti clade reddere, certis que tanto facinori nec gladium sufficere, sponte delatus ibidē ad sepulchrum: *Vltronea* vobis, infesti Manes, en adest victima, saepe clamitans, valuis super sese diligenter observatis, inedia statuit elidere sua sententia damnatum spiritum.* Hinc ille longo trahens spiritu, & nonnunquam illacrymans, graviter affectis rusticis annūtiabat. Tunc illi, mutati domini novitatem metuentes, & infortunium domus herilis altius miserantes, *fugae se comparant. Sed equorum magister, qui me curandum magna ille quidem commendatione susceperat, quicquid in casula pretiosum conditum, *servabat, meo atque aliorum iumentorum dorso repositum asportans, sedes pristinas deserit. Gerebamus infantulos & mulieres, gerebamus *puellos, passeres, hœdos, castellos: & quicquid infirmo gradu fugā morabatur, nostris quoque pedibus ambulabat: nec me pondus sarcinae quamquam enormis urgebat, quippe gaudiali fuga detestabilem illum exactorem virilitatis meae relinquentem. Siluosi montis asperum permensi iugum, rursusque reposita camporum ad spatia peruecti, iam vespera semitam tenebrante, pervenimus ad quoddam castellum fre-

Nequeas.] non valeas. *Ad sepulchrum.*] Lepolmi scilicet & Charites. *Vltronea.*] spontanea, vitro adveniēns. *Infesti manes.*] Casus vocandi, quem & salutarium veteres dixerunt. alloquitur enim manes, id est animas Lepolemi & Charites, quos infectos, quasi hostiles, inimicos, infensos merito nuncupat. *Infestus* dicitur inimicus, qui malum infert cuiquam: & contra, cui alter infectus est, cui aliunde impendent malum, is quoque infectus appellatur. *Inedia.*] cibi abstinentia: ut supra dictum est. *Elidere.*] excludere, eicere. *Plautus in Rudente:* Iubeo oculos elidere. *Sua sententia damnatum.*] Nulla videtur iustior esse damnatio, quam qua homo semet damnat. & sua sententia

tia dignum cen-
 set punitione.
 nam vt inquit
 Ambrosius in e-
 pistola ad Simpli-
 cianum: Quid tā
 rarum, quam vt
 inuenias virum
 qui seipsum coar-
 guat, & peccatum
 cōdemnet suum?
Hic.] hęc. ille.]
 scilicet enarrator
 fabulæ, qui hęc
 ad pastores & con-
 seruos enunciaue-
 rat. *Longo spiritu.]*
 Quod anhelan-
 tis, exanimati, mo-
 rientis est. *Equo-
 rum magister.]* Hūc
 supra appellauit
 armentarium e-
 quisionem. Euo-
 cato, inquit, ar-
 mentario equisio-
 ne, magna cum
 præfatione dedu-
 cendus assignor. à
 Luciano dicitur,
τομὸς τῆς ἰταρίας.
Ambulabat.] Fe-
 stiuiuer dictum,
 ea iumentorum
 pedibus ambula-
 re, quæ à iumen-
 tis gerebantur. di-
 ci eleganter pos-
 set, equifessorem
 ambulare pedibus equinis: qui in lectica gestatur, ambulare pe-
 dibus lecticariorum. *Fugere comparant.]* Purior lectio. *fugæ
 se comparant. Domini nouitatem.]* Cum omnis seruitus misera
 se com-

quens & opulens: vnde nos incola no-
 cturna, imò verò matutina etiam prohi-
 bebant egressione. Lupos enim numero-
 sos, grandes, & vastis corporibus sarci-
 nosos, ac nimia ferocitate seuiantes,
 passim rapinis adsuetos infestare cun-
 ctam illam regionem: iamque ipsas vias
 obsidere, & in modum latronum præ-
 tereuntes aggredi: imò* etiam vesana
 fame rabidos, finitimas expugnare vil-
 las, exitiūque inertissimorum pecu-
 dum ipsis iam humanis capitibus im-
 minere. Denique obiter illud quæ no-
 bis erat commeandum, iacere semesa ho-
 minum corpora, suisque visceribus nu-
 datis ossibus cuncta candere: ac per hoc
 nos quoque cautione summa viæ reddi
 debere: idque vel in primis* obsereni-
 tatem, vt luce clara, & die iam proue-
 cto, & Sole florido, vitantes undique la-
 tentes insidias, cum & ipso lumine di-
 rarum bestiarum repioratur, impetus,
 non laciniatim disperso, sed cuneatim
 stipato commeatu, difficultates illas
 transabiremus. Sed nequissimi fugitiui
 ductores illi nostri, cæca festinationis te-
 meritate, ac metu incerte insequutionis,
 sprete salubri monitione, nec expectata
 luce proxima, circa ferme tertiam vigi-
 liam noctis onustos nos ad viam pro-
 pellunt.

illud miserrimum est, à bono domino ad deterio-
 bioremque transire. Dignitas domini seruitutem facit tolerabi-
 lem: plerunque posterior dominus priore deterior est. Quod sa-
 tis docet fabella Ætopica, quæ tradit, asinum hortulani fastidien-
 tem dominum, dum cupit nouam seruitutem, ad peiores semper
 traductum optasse, vt ad pristinum dominum reuenteretur. Tūc
 enim serui priores dominos valde desiderant, vbi experti sūnt
 secundos. Lucian. Ἐγνωσθε μνηστέ μοι ἐν τῇ δουλείᾳ. id est, decreue-
 runt non amplius manere in seruitute. *Domus herilis.*] domi-
 nicæ: hoc est, heri Lepolemi. *Pondus sarcinæ.*] Lucianus,
 ἄχθῃ μάλιστ' ἐφ' ἑρῶν φορτίον ὄνου ἀλυθλωσέν: Tristabar, inquit, veri
 alini pondus enorme ferens. *Executorem.*] castratorem,
 qui statuerat asinum amatorem emasculare. *Permensi iu-
 gum.*] exuperantes. Lucianus ἐν τῷ νύκτα ὄλω ἐλθόντες ὁδοῦ
 ἀργαλίας: id est, totam noctem euntes viam asperam. *Semi-
 tam tenebrarent.*] obscurante, & tenebris obumbrante, vt nul-
 quam semita videretur. Tenebriones dixit antiquitas, men-
 daces & dolosos, qui mendaciis & astutiis suis quasdam quasi
 tenebras obiciunt. Alij tenebriones interpretantur lucifugos,
 quasi in tenebris delitescentes. Afranius: Si accusator & reus
 erunt tenebriones, vterque vtrunque vituperator. *Opulens.*] opu-
 lentum sic enim veteres declinabant, & ops dicebant opulen-
 tum: vnde è contrario inops. Opulescere dixit Furius poeta,
 pro opulentum fieri, illo versu: Quo magis in patriis possint
 opulescere campis. Opulentitatem pro opulentia dicit Plautus:
 Quasi eius opulentitatem reuereris. *Prohibeam.*] Lego pro-
 hibebant, vt sensus fiat lucidior, nitidiorque. *Sarcinosos.*] præ-
 graues, & carnis sarcina onustos. Quid in Priapeis: Nemo est
 poeta sarcinosior nostro. *Infestare regionem.*] Subintelligendum
 extrinsecus, narrabant, & admonebant, vel aliquid simile. Infe-
 stare autem dixit lædere, vexare, quasi infestam & hostilem red-
 dere, & (vt vtar verbo Horatiano) inimicare. Columellas
 Oues scabie infestantur. *Vesana fame.*] Epitheton famis
 optimum, & ex promptuario Virgiliano depromptum. sic
 enim in 10. Æneidos scriptum est: Suadet enim vesana fames.
Rabidos.] Virg. Inde lupi seu Raptores atra in nebula, quos im-
 proba ventris Exegit cæcos rabies. *Pecudum.*] Exitium quod lu-
 pi pecudibus inertibus inferre naturaliter solent, id iam homi-
 nibus minitabantur. lupos autem quosdam carnibus humanis
 vesci solitos, multi nouere: & indicat Plin. noster. *Ob iter illud.*]
 per iter illud, in itinere illo. Aliàs obiter aduerbium est, &
 significat in transcurso, transeuntes, & similia. *Iacere semesas.*]

scilicet narrabant, prædicabant. *Candere.*] albicare, & candida esse. candere enim significat candidum esse. Aliàs candere est ardescere, & ignitum esse. M. Tul. Candenti carbone adurebat capillum. *Sole florido.*] fulgente, radioso, adolescente, Translatio à floribus. Adolescentia (vt inquit Boet.) est flos ætatis: id ab arboribus dictum, quarum fructus flores antecedunt. *Repigratur impetus.* } torpescit, hebetatur, detinetur. pigrate enim & properare inter se opponuntur. Accius in Chrysis: Melius pigrasse quàm properasse nefas. impetus autem luporum & dirarum bestiarum ipso solis lumine torpescere & languens fieri creditur, cum noctu crudescat & excitetur. Cato scribit, canes interdum clausos esse oportere, vt noctu vigilantiores sint, & aciores. *Laciniatim disperso.* } Sensus est: Commoniti sumus, vt stipati densatque instar cunei, non autem dispersi dispalati que per lacinias particulasque, transiremus loca periculosa. Com meatus hoc in loco significatur itio multitudinis simul euntis, qui dicitur dispersus laciniatim, quando per lacinias, hoc est membra & partes diducitur. Columella in 8. Cum de hinc grex ad locum fuerit perductus, in lacinias colonis distribuatur. vbi lacinias accipiuntur pro particulis, & quasi frustis gregis ouiarum discretis, & per diuersa loca distributis: quæ res conducit valitudini pecoris. Sicut autem lacinia segregatur, dispergiturque: ita cuneus stipatur, conglobaturque: de cuius forma & significato suo loco diximus copiose. De lacinia quoque veste affatim in superioribus. Græci *negans dy* vocant. Vnde sinus à Plinio craspedites dictus, quoniam oppidum id velut in lacinia erat. *Ecce festinationis.*] Purior lectio est, si legas Cæcæ. Nam bono epicheto festinatio cæca nominatur, cum ferè semper improvida sit, & cæcutiens: quam præposteram Cyprianus appellat, quam Lilius inimicam consilii esse tradit. & sanè multi festinatione periclitantur: econtrariò cunctatio nomen est virtutis, quo bono censentur probi imperatores. *Incertæ insecutionis.* } Expressit morem fugitiuorum, qui semper existimant à tergo insecutores adesse, & metu insecutionis quæ incerta est, sæpenumero in exitium certum præcipitantur. multi enim metu mortis ruunt in mortem: & dum effugere perniciem satagunt, in eam delabuntur. Nam ferè fugiendo fatum, in media fata ruitur. *Tertiam vigiliam.* } Post exactam noctem mediam, incipit tertia vigilia. De nocturnis vigiliis, satis ac super in primo Commentario.

Tunc ego * metu predicti periculi, quantum poteram, turbae medius, & inter conferta iumenta latenter absconditus, clunibus meis ab aggressionibus ferinis consulebam. Iamque me cum succeleri ceteros equos antecellentem mirabantur omnes. Sed illa pernicitas non erat alacritatis mea, sed formidinis indicium. Denique mecum ipse reputabam, Pegasus inclitum illum metu magis volaticum fuisse, ac per hoc merito pennatum proditum * dum in altum & ad usque caelum subsilit ac resultat, formidans scilicet ignifera morsum Chimerae. Nam & illi pastores qui nos agebant, in speciem praelii manus obarmaverant. Hic lanceam, ille venabulum, alius gerebat spicula, sustum alius: sed & saxa, quae salebrosa semita largiter * subministrabat. Erant qui sudes praecutatas attollerent: plerique tamen ardentibus facibus proterrebant feras. nec quicquam praeter unicam tubam dederat, quin acies esset praeliaris. Sed ne quicquam frustra timorem illum satis inanem perfundenti, longe peiores inhaesimus laqueos. Nam lupi forsitan conserete iuventutis strepitu, vel certe nimia luce flammaram deterriti, vel etiam aliosum grassantes, nulli * circa nos aditum tulere, ac ne procul saltem ulli comparuerant. Villa vero (quam forte tunc praeteribamus) coloni, multitudinem nostram latrones rati, satis agentes re-

Predicti periculi. } Quod nobis castellani praedixerant, monentes, ut à nocturna egressione cauere mus, ut luce clara constipati viam carperemus, ob luporum imminens periculum. Consereta.] constipata, congesta, condensata. Ab aggressionibus ferinis. } Ne scilicet lupinae aggressiones & impetus meas clunes invaderent, infiltrarentque. ferae enim & truculentiores bestiae aggredi solent & impetere à tergo, à clunibus, mitiora inertiaeque animalia. Clunes autem dici posteriores partes, nemo est qui nesciat. Masculino & foemino genere clunis usurpatur. Praefecti popinarum aves atque altilia à cluniculis tantum probant, asserentes eos palatum non habere, qui edunt superiorem partem avium atque alti-

lium. excipitur sola ficedula, quam rotam aiunt comesse oportere. A clunibus, clunici dici videntur, ea parte morboſi & languentes Diuus Hieronymus in epitaphio Fabiolæ ſic inquit: Quæ nudum & paralyticum & clunicum non Fabiolæ veſtimenta texerunt? Cyprianus tradit, à quibusdam clunicos vocari eos, qui ſalutari aqua & fide legitima Chriſti gratiam conſecuti ſint. Vnde autem hoc nomen aſſumant, non inuenire ſe teſtatur. Ego, inquit, clunicum de Euangelio noui. & ita videtur Cyprianus accipere clunicum, pro paralytico illo debili in lecto iacente, cuius mentio in Euangelio memoratiſſima eſt. Hinc ſit vt exiſtitem, clinium magis quàm clunicum eſſe legendum, vt ita dicatur paralyticus in lecto cubans, qui Græcè dicitur κλινῆς: vnde clunicus medicus, & clinice medicina nomen acceperunt. Sed cum in omnibus Cypriani Hieronymique codicibus clunicum legas, non clinium, potes clunicum interpretari paralyticum & ſideratum & languentem, ex eo quòd infirmus clunibus in lecto cubet, cum pedibus nequeat inſiſtere. apud Plin. lego, Clunicis medetur, in hoc ſignificatu, quamuis quidam corrigant clinicis, eodem tamen ſenſu, vt ad ægrotos referatur. *Pernicitas.* } In hanc ſententiam eſt illud Maronis: Pedibus timor addidit alas. apud Curtium optimo epitheto metus ſtrenuus appellatur, quaſi ſtrenuitatis, hoc eſt pernicitatis velocitatisque magiſter. *Volaticum fuiſſe.*] Feſtiuiter ludens ait, Pegaſum non tam pinnatum prodi, ex eo quòd alas haberet, quàm quòd ex metu chimeræ factus ſit volaticus. timor enim alatos facit, & pernices. De Pegaſo pinnat

pinnato, alato, volatico equo, supra diximus. Illud adde, quod Fulgentius lib. 3. Mythologiarum Pegasus interpretatur, quasi pegaseon, id est, fontem æternum: bellerophonta verò quasi βουλοπέγῃμα, quod nos Latine sapientia consiliatorem dicere possumus. sapientia autem bonæ consolationis æternus fons est. Ideo pennatum Pegasus figurari, quia vniuersam mundi naturam celeri cogitationum theoria illustrat. ideo & Musarum fontem vngula sua rupisse: quoniam sapientia dat Musis fontem. Ob hanc rem etiam è sanguine Gorgonio nasci. Gorgon enim pro tempore ponitur. Hæc Fulgentij interpretatione neque affirmare, neque refellere in animo est. Vnum illud non præteribo, Fulgentium mihi videri, inter prælætariorum minutisq; scriptores magis quàm inter classicos enumerandum. Sed cum nullus tam malus sit liber, qui non aliqua ex parte prodesse possit, omnia legenda censemus, & quæ bona sunt excerptanda. Faciamus quod Virgilius fecisse legitur, qui aurum se colligere dicebat ex stercore Enniano: faciamus quod apiculæ, quæ ex prato florulento paucos decerpunt flores ad melificium, cæteris præteritis. Non probo in Fulgentio characterem, vt pote affectatum nimis, & ob id putidulum: non probo eruditionem perinde atque parum conducibilem, parumque apud eruditos plausibilem. quædam tamen in eo sunt vel ob hoc legenda, vt agnoscantur: quædam non tam vera, quàm festiua. laudo scriptoris ingenium, qui pro virili parte contendit velamenta fabularum reuelare, & arcana mysteriorum poeticorum referre. Cæterùm cum meum sit, nulli neque priscorum, neque recentiorum detrahere, si genuino dente cuiquam nunc fortasse videor mordere Fulgentiũ, ille sciat, me scriptoris illius volumina, cuius nonnunquam vtor testimonio, excutere nolle de manibus adolescentium: sed ostendere velle alios esse poriores, in quorum lectione vtilius opera insumi possit: cum Fulgentius vnus sit ex his auctoribus, qui à limine tantum sunt salutandi *Ignifera chimæra.* } Fulgentius chimæram quasi χυμῆρατον, id est, amoris fluctuationem interpretatur. ideoque tricipitem pingi, quia amoris tres modi sunt. hoc est, incipere, perficere, finire. primam partem leonis, quia amor nouiter veniens vt leo feraliter inuadit. at verò capra, quæ in medio pingitur, perfectio libidinis significatur, quòd huius generis animal sit in libidinem valde procliuum. draco autem postremam partem obtinet, quia post perfectionem subsequitur vulnus poenitentia, venenumque peccari. Chimæram poetæ ita describunt: Prima leo, postre-

ma draco, media ipsa chimæra. Historici chimæram tradunt esse montem in Lycia flagrantem, & quidem diebus ac noctibus immortalis flamma: hinc optimo epitheto ignifera est nuncupata. & Maro cecinit: Flammis armata chimæra. In cacumine chimærae erant leones, in medio pascua caprearum, in amonitis serpentibus plena. Bellerophontes hunc montem excoluisse, habitabilemque fecisse: unde dictus chimæram occidisse. *Subsilit.*] sursum salit. Suprà annotauimus ex Higini auctoritate, Pegasus ad cælum subuolasse, & mox inter sidera à Ioue constitutum. *Spicula.*] Tela sunt missilia, quæ & pila nominantur, de quibus Vegetius hæc scribit: Item bina missilia, vnum maius sero triangulo vnciarum nouem: hastile pedum quinque & semis, quod pidum vocabant, nunc spiculum dicitur, ad cuius ictum exercebantur præcipuè milites, quòd arte & virtute directum, scutatos pedes & loricos equites sæpe transferbat. hæc Vegetius. Ab hoc genere telorum spiculatores dicti, qui cum spiculis præsto sunt principibus, eorumque corpora tutantur, Cor. Tac. Obuius in palatio Iulius Atticus spiculator, cruentum gladium ostentans, occisum à se Othonem exclamauit. Mendum inoleuit in codicibus Taciti impressis, nam pro spiculator, passim legitur speculator, minutulus quidem vnius literæ error, sed sensum intellectumque conturbans. Alias spicula dicuntur cuspides sagittarum. in apibus quoque aculeos vocant spicula Virg & Columella: inde verbum Plinianum spiculare, quòd significat exacuiere, & instar spiculi acuminare, in ii. ait, Tolum verò profodiendo tergori, quo spiculauit ingenio. *Salebrosa.*] aspredine saxorum & salebris referta. *Semina.*] M. Varro semitam interpretatur, quasi semiter, angusta enim est. *Præter tubam.*] quæ scilicet bellum caneret, faceretque illud Maronianum: At tuba terribilem sonitum procul ære canoro Increpuit. *Sudes.*] Maro: Sudibusque præstis. tela sunt paganorum, vt notum sat est. Metaphoricòs dixit Satyricus: Cernis erectas in terga sudes. *Nequicquam.*] Corrige, nequicquam. Græci *ἴδιον* vocant quando idem bis dicitur. iunctim enim posuit Nequicquam & frustra: sicut etiam Ergo igitur copulat. namque hæc repetitio dictionum idem significantium ornat identidem orationem, vt ostendit Gellius in 12. Attamen apud Aristophanem facetissimum comicorum, Euripides Æschylum insectatur, quòd idem bis dicat *ἴδιον* & *κατέρχομαι*. vtrunque enim significat venio, sicut *καταρχομαι* & *καταρχομαι*: duo verba sunt idem significantia, hoc est arcam panariam, *Timorem persuncti.*] Archaismos: veteres enim dixerunt fungi

fungi hanc rem, & illa re. Suetonius: Senatoria munera fungerentur. sic & Potiri cum accusatio quoque iunxerunt. Terent. Patria potitur commoda. *Inhasimus laqueos.*] Translatio à feris, quæ laqueis inhaerentes capiuntur. *Aliorsum grassantes.*] in alia parte sæuientes, furentesque. *Aditum tulere.*] ad nos non accessere. *Comparuerant.* } visi fuerant. *Rati.*] existimantes esse manum latrocinalem. *Satis agentes rerum suarum.* } anxii, curiosi, discursantes in rebus suis obeundis. satagere est festinare, distringi, discursare in actione rerum suarum: iungitur cum genituo. Terentius: Is quoque suarum rerum satagit. Domicius Afer venustè Manlium Suram multum in agendo discursantem, salientem, manus iactantem, non agere dixit, sed satagere. *Quibusuis.* } qualibuscunque. *Ad tutela præsidia.*] Canes villaticos & pastores signat, qui villam & pecora custodiunt, qui iniurias hominum ferarumque propellunt. *Fuerant alumnati.*] aluerant, educauerant, nutricauerant. Alumnari enim alere est, & enutrire. *Iubilationibus.* } Ut quiritare urbanorum est, sic iubilare rusticorum: auctor M. Varro: Hinc iubilationes & iubilialia dicuntur inclamationes, & voces rusticorum. Calphurnius in Bucolicis: Et tua merentes expectent iubila tauri. Ecclesiastici scriptores cum vulgo concintunt, à quo iubilare accipitur pro exultare, & voce gaudium ostentare. quod Psalmographus propheta in psalmis Græcè habet, ἀλαλάσατε τῷ κυρίῳ, id nostri interpretati sunt, iubilare Domino. *Nobis inhortantur.*] In nos hortantur, & concitant: archaismus est. *Genuinam.*] ingenitam, nativam, peculiarem. *Vndique laterum.*] ab omni latere, ab omni parte: figurata locutio est, sicut ubique gentium, ubique voluminum, pro in omnibus voluminibus. *Inscindere.*] discindere, dilacerare, diuellere. Quidam codices habent inscendere, vt dicat: canes supra iacentes homines inscendisse, insiliisseque. *Commeatum.* } turba viatoria, à commeando commeatum eleganter appellat: aliàs commeatus pro annona, aliàs pro temporario abscessu accipitur.

*Ecce tanto periculo malum maius insequitur. De summis enim tectis, ac de proximo colle, rustici illi sacra super nos raptim deuoluunt, vt discernere prorsus nequiremus, *quam potissimum caueremus cladem, comminus canum, an eminus lapidum. Quorum quidem*

Rustica.] Emando rusticani: alioqui sensus confunditur, & structura salceismo claudicat. *Cominus.*] propè: Eminus, longè: aduerbia sunt con-

trario significa-
tu. Lucanus Co-
minus obliquis,
& rectis eminus
hastis. *Vnus.*]
scilicet lapis. *Sup-
petiatum.*] auxilia-
tum inclamat, &
vt sibi periclitanti
opem ferat implo-
rat. *Domini fidem.*]
Tertior lectio est,
Deūm fidem, pro
deorum: vñtata e-
nim exclamatio
est, vt deorum fi-
dem, hoc est auxi-
lium implore-
mus. *Quiritabat.*]
altiore voce cla-
mitabat. Verbum
tractum ab his
qui Quirites inuo-
cant, de quo antè
dictum est Quiri-
tare autem cum
sit urbanorum, iu-
bilarè rusticorū,
videtur ἀκρίως &
improprie quiri-
tare posuisse pro
iubilare. hic enim

*vnus * mulierem, quæ meum dorsum
residebat, repente percussit: quo dolore
commota, statim fletu cum clamore su-
blato, maritum suum pastorem illū sup-
periatum ciet. At ille* domini fidem cla-
mitans, & cruorem vxoris abstergens,
altius quiritabat: Quid miseros homi-
nes, & laboriosos viatores, tam crude-
libus animis inuaditis* ac perterritis,
atque obtruitis? quas prædas munitis?
quæ damna vindicatis? At non spelun-
cas ferarum, vel cautes incolitis barba-
rorum, vt humano sanguine profuso gau-
deatis. Vix hæc dicta, & statim lapi-
dum congestus cessauit imber, & infesto-
rum canum reuocata conquieuit procel-
la. Vnus illinc denique de summo cu-
pressus cacumine: At nos, inquit, non ve-
strorum spoliolorum cupidine latrocina-
mur, sed hanc ipsam cladem de vestris
protelamus manibus: iam denique pace
tranquilla securi potestis incedere. Sic
ille. Sed nos plurifariam vulnerati, re-
liquam viam capeßimus, alius lapidis,
alius morsus vulnera referentes, uni-
uersi tamen saucij.*

agitur de rusticanis, & rusticorum vociferationes denotantur.
Quod.] Lege, quid hæc est enim pastoris illius, cuius vxor saxo i-
cta fuerat, vociferatio, per interrogationem miserationemque
deprompta. *Perteritis.* } conteritis, conculcatis. verba sunt similiter
desinentia, per figurā quæ Græcè dicitur ὀμοιότης. At non spe-
luncas. } Homerus, signare volens Achillē animo ferino & inhu-
mana crudelitate præditū esse, sic refert, λαυκὴ δὲ σε τέτι θάλασσα,
πέτρα τήλβίατοι: ὅτι τοι νόος ἐν ἀπλώης. i. ceruleū mare te genuit, ac-
riæq; rupes, quoniā tibi mēs est ferox & immitis, itidē Maro no-
ster

partionem nutritionemque feram & saavam criminatus est, apud quem sic loquitur Dido: Sed duris genuit te cautibus horrens Caucasus, Hyrcanæque admorunt vbera tygres. *Dieta.*] scilicet sunt. *Lapidum humber.*] Sic Virgil. Tempestas telorum & ferreus ingruit humber. à Solino quoque dictum est nimia affectione, compluti nauæ humbere laxatili. Figurata poetarum locutio est (vt docet Lactantius) qua imbres ferreos dicunt, cum multitudinem telorum sagittarumque describunt. *Procella.*] Impetus canum grassantium, & vis, nomine procellæ furentis eleganter exprimitur, per translationem decentissimam: sic & à Liuius dicitur procella equestris. *Cupressus.*] Nomen est aliquando secundi, aliquando quarti ordinis. Plin. auctor est, cupressum Diti, hoc est, Plutoni sacram esse, & ideo funebri signo ad domos poni solitam: vnde cupressi genus metam vocant, à similitudine, quæ in fastigium conuoluta, aspectu metam spectabilis est. Ennius regula grammatices posthabita, rectos cupressos dicere maluit, quàm rectas, quòd ita viridior carminis sonus, & vocalior est visus. *Cupidine.*] cupiditate. ab Horatio cupido mascul. genere ponitur, pro cupiditate, cum ait, Cupido sordidus aufert. item in Sermonibus: At bona pars hominum decepta cupidine falso. *Protelamus.*] propulsamus, & longe propellimus: ne scilicet vos de nobis spolia auferatis. Terent. in Phormione: Ne te iratus suis sauis dictis protelet. exponit Donatus protelet, protrahat, præueniat, exagitet. Festus Pompeius: Protelare, inquit, est longè propellere: ex Græco videlicet *πρόσει*, quod significat longè. alij à telorum iactu dici autumant. Prostilare est prolongare. in Deuteronomio scriptum est, protelentur dies vestri: id est, prolongentur. Nonius plures significatus huius verbi explicat. Protelum dicitur à Lucret. tenor, illo versu, Vndique protelo plagarum continuato: hoc est, tenore. *Plurifaria.*] plurib. ictibus, & per diuersa corporum membra inflictis.

Aliquanto deniq; via permenso spatio, peruenimus ad nemus quoddam proceris arboribus consitum, & patentibus viretis amœnū: vbi placuit illis ductoribus nostris paululum conquiescere, corporaq; sua diuerse laniata sedulo recurrere. Ergo passim prostrati solo primum fatigatos animos recuperare, ac dehinc

Proceris.] alris, & proceritate sublimibus in India (vt inquit Plin.) tanta arborum proceritas est, vt sagittarum iactu nequeant superari. *Viretis.*] Vireta dicuntur loca vi-

rentia, & viriditatis aspectu iucunda. Virg. Devenere locos lætos & amœna vireta For tunatorũ nemorum, sedesque bea ras. vbi exponit Servius, vireta pro virentia. Amœna autem dici autumat, quæ solum amorem præstant: vel quasi amunia, hoc est sine fructu. *Sedulo.* } Instanter ac diligenter: adverbium est, quasi sine dolo dictum, vt Donatus docet. *Aque rore diluere.*] aquis quasi roratis abluere. Virg. Mezentium vulneratum inducit, vulnus aquis abluentem, his versibus ex II. Æneidos: Interea genitor Tyberini ad fluminis undam Vulnera siccabat lymphis, corpusque lanabat. item in duodecimo, de vulnerato Ænea loquens inquit: Fovuit ea vulnus lymphæ longæque lapis Silius quoque ex Maroniana æ-

vulneribus medelas varias adhibere festinant. Hic cruorem præterfluentis aquæ rore diluere, ille spongiis macidatis tumores cõprimere. alius fasciis bian tes vincire plagas. Ad istum modum saluti sua quisq; consulebat. Interea quidam senex de summo colle prospectat, circum capelle pascentes, opilionem esse profecto clamabant. Eum roauit vnus è nostris, haberet ne veni lacte, vel adhuc liquidum, vel in caseum recentem *inchoatum? At ille diu capite quassanti, Vos autem (inquit) de cibo, vel poculo, vel omnino vlla refectione nunc cogitatis? an nulli scitis, quo loco confederitis? Et cum dicto, conductis ouiculis, cõuersus longè recessit. Que vox eius & fuga pastoribus nostris non mediocrem pauorem incussit. Ac, dum perterriti, de loci qualitate sciscitari gestiunt, nec est qui doceat senex alius, magnus ille quidem, grauatus annis, totus in baculum pronus, & lassum trahens vestigium, ubertim lacrymans, per viam proximam: visisque nobis, cum fletu maximo singulorum iuuenum genua contingens, sic adorabat: Per fortunas, vestrosq; Genios, sic ad mea senectutis spatia validi latique veniatis, decepto seni subsistite, meumque parvulum ab inferis ereptum canis meis reddite. Nepos namq; meus & itineris huius suavis comes, dũ forte passerẽ incantantẽ* spicula consecratur arripere, delapsus in proximam foueã, que

que fruticibus imis subpatet, in extremo iam vite consistit periculo: quippe cum de fletu ac voce ipsius* auxiliū sibi sapicule clamitantis, vivere illum quidem sentiam, sed per corporis (ut videtis) mei defectam validitudinem opitulari ne queam. At vobis ætatis & roboris beneficio facile est suppetuari miserimo seni, puerūque illum, nouissimum successionis mee atque unicam stirpem, sospitem mihi facere. Sic deprecantis, suamque caniciem distrahētis, *omnes quidem miserētur: sed vnus præ cæteris & animo fortior, & ætate iuuenior, & corpore validior, qui que solus præter alios incolumis præliū superius euaserat, exurgit* altè alacer, & percontatus quoniam loci puer ille * cecidisset, monstrantem digito non longè frutices horridos senem illum impigrè comitatur. Ac dum pabulo nostro suaque cura refecti, sarcinulis quisque sumptis suis viā capeunt, clamore * primo nominatim ciētes illum iuuenem frequēter inclamant: mox* hora diutina commoti mittunt è suis accersitorem vnum, qui requisitum comitem tempestiue vie commonefactum reduceret. At ille modicum commoratus, refert sese, *buxantiq; pallore trepidus, mira super consensu suo renuntiat. Conspicatum se quippe supinato illi, & iā ex maxima parte consumpto, immanem draconem mandentem insistere,* nec vsquam miserrimi-

mulatione sic scribit in 5. Punicorum: Mulcebat lymphā purgatū sanguine vulnus. Scribunt phyci, fluxum sanguinis, aquæ frigore contineri ac listi. Macdatis. Jliquoris infusione madētibus. vocabulum infrequens, minimèque protritum. Plin. in 32. refert, vulnera & fracturas spongiis villissimè foueri, quæ vulnerum inflammationibus imponuntur, nunc sicca, nunc ex aceto inspersa: nunc ex vino, nunc ex aqua frigida. ex aquæ verò cœlesti posita, selecta recentia non patiūtur intumescere. Cum macor pro macie apud priscos accipitur, quidam macidatas spongas interpretati sunt, quasi aqua expressa siccitas: quales imponūtur his morbis, quos vaporari oporteat. Ego secus existi-

mo: vt scilicet ma-
cidatæ dicantur,
quasi madidatæ:
hoc est, madore &
humoris infusio-
ne perfusæ ac ma-
didæ. Spongia e-
nim (vt docet Cel-
sus) quocunque
modo imposta

est, dum madet, prodest. *Plagas hiantes.*] patentes, & vulne-
ris magnitudine apertas, laxasque. Cor. Cel. in 5. Si vulnus hiat,
inquit. *Fasciis vincere.*] Cor. Celsus: Fascia ad vulnus deligan-
dum linthea aptissima est, eaque lata esse debet, vt semel iniecta
non vulnus tantum, sed paulum vtrinque etiam oras eius com-
prehat. & mox paulo: Sic fascia deliganda est, vt & contineat,
neque astringat. quod non continetur, elabitur: quod nimis a-
strictum est, cancro periclitatur. hieme sæpius fascia circuire de-
bet, æstate quotiens necesse est. Marcianus fascias vocat, quas a-
lij zonas siue plagas, in quas orbis terræ discernitur. Fasciatim
aduerbium est, quod significat per fascias. *Opilionem esse.*] Vt bo-
ues circa pastorem palcentes indicant illum esse bubsequam si-
ue bubulcum, vt equi equisionem: ita capellæ & oves demon-
strant, & quasi clamant, eum esse opilionem, cuius disciplina pas-
cantur. *Veni lacte.* } id est, haberetne lac venale. Lacte autem po-
siticum est pro lac, secundum prischorum declinationem, qui hoc
lacte dicebant: vt refert Priscianus. Mox placuit per apocopen
lac proferre. Plaut. in Menechmis: Nec aqua aquæ, nec lacte la-
cti crede mihi vsquam similius quàm hic tui est. *Inchoatum.* } Ni-
tidior scitiórque lectio est inchoatum, à cogendo scilicet: vt ex-
ponas concretum, coagulatumque. etenim cogitur coagulatur-
que lac ad caseum figurandum. Dixit Maro, Et pressi copia la-
ctis: intelligi volens caseum, quem dicimus manu pressum, cu-
ius Columella mentionem facit in 8. In primo commentario e-
nodatus est Ciceronis nodus, de tyrotarichi patina: quod genus
obsonij esse diximus, ex caseo salsamentisque confectum. Illud
adde, patellam tyrotaricham ab Apitio celebrari inter edu-
li ganeata, quam ex quocunque falso coquendam eam ol-
lo esse dicens inquit: Ex ossibus & cerebella & pulpas piscium,
i: cuscula pullorum, caseum mollem ex caldato, hæc omnia
calefacies in patella: teres piger, ligusticum, ad lentum ignem
coques:

coques:ouis crudis obligabis: cuminum minutum asperges, & inferes. Notandum, non esse iunctim legendum in his Apitij & seorsum. est enim ligusticum herba hortensis in genere condimentario, à Liguria dictum vbi nascitur. Duplex est, sylvestre & sativum? quod & suavius est, sed sine viribus: Panacem aliqui vocant. in Liguriæ suæ montibus seritur, auctor Plin. Ligustici in hoc significatu frequens mentio apud Apitium. *Capite quassanti.*] Virg. Ille caput quassans, Non me tua feruida terrent Dicta ferox. *Refectio.*] Corporum nostrorum refectio est cibus, potus, lauacrû, aliâque hoc genus fomenta. *Nulli scitis.*] id est, non scitis, nulli enim positum est pro non: vt, Nullus sum, loquutio veteribus vsitata. Nullus sum (vt exponit Donatus in Hecyræ commentario) plus est quàm perij: quia cum aliquis Perit, vel relinquitur, vel cadauer est. *Cum dicto.*] cum fine sermonis, cum verba illa dixisset, continuò abcessit. *Sciscitari gestiunt.*] inquirere cupiunt. *Senex alius.*] Magicæ significantur hoc in loco transfigurationes atque præstigiæ, ne ab argumento propositioque huiusce voluminis recedat. Totum enim hoc opus non aliunde constat, quàm ex magica arte, namque senex hic paulo mox in draconem reformatus, vocabit pastorem. *Magnus.*] vel magno natu. seu ex vel ad magnitudinem corporis est referendum: vel quòd primatum tenere videbatur inter pastores: sic & longus dicitur summatus & opulentus. *Grauatius annis.*] A Plauto grauastellus dicitur, pro grauatus annis, vocabulo per quàm eleganti, à gravitate annorum inclinato. sic enim ait in Epidico: Sed quis est hæc muliercula, & ille grauastellus qui venit? Sunt tamen Plautini codices, in quibus non grauastellus legas, sed rauastellus. & ita legit Festus Pompeius, exponens rauastellos dici homines rai coloris. est autem raius color, inter flauum & cæsiu. sic ab Horatio raius lupæ dicitur: sic rauillæ, à raius oculis appellatæ. Raium verò dicebant pro raucitate. Plautus: Si quid possas, ad raium possamus prius quàm quicquam detur. *In baculum pronus.*] Calphurnius in Bucolicis: Baculum premat incuruata senectus. Ferula cum inter frutices leuissima sit, facilem baculorum vsum senectuti præbet: auctor Plinius. *Lassum vestigium.*] Senile: hoc est, vt lassum lentumque gradum trahant senes. Plinius enumerans senectutis incommoda: Præmoritur, inquit, visus auditus, incessus. apud Plautum in mercatore, Anus commonita vt iretocius: Nequeo, inquit, me castor: tantum est hoc oneris quod ferro. quod oneris? annos octoginta & quatuor. *Vbertim.*] abundan-

ter & largè aduerbium est, cuius suprà mentio quoque fit. *Genua contingens.*] Meritò genua contingi dixit, quæ supplices attingunt, ad quæ manus tendunt: & vt aras adorant, quæ misericordix consecrauit antiquitas. *Per fortunas.*] Obsecratio est per ea quæ nobis carissima sunt, videlicet per dititias, & genium, qui animus vniuscuiusque intelligitur. De genis & genibus abundè suo loco dictum est, per genium imperatoris (vt scribit Tertullianus in apologetico) deiecerant honoris causa. *Decepto.*] Videtur legendum *Decrepito*, vt sit pathos ab ætate senili, quæ inualida atque imbecilla est, indigæque alienæ opis. *Decrepiti* dicuntur senes quasi clamosi, à crepitu. nam crepare sonare est. clamosos autem & querulos esse senes, nullus est qui nesciat. Alij interpretantur, dici quasi indubio vitæ constitutos, à crepero, quo significatur anceps & dubium, vnde & crepusculum dictum lux dubia: & *Crepusci* homines nominati, qui eo tempore erant nati: vt *Lucij*, qui prima luce. *Subsistite.*] succurrite, opitulamini. *Itidem* in x. inquit: Tu meis iam nunc extremis ærumnis subsiste. *Canis.*] Mihi canescenti, & ob senium canicie capillorum albicanti. *Passerem incantantem.*] modò canentem: aliàs, incantamenta facientem. *Suppetet.*] modicè patet, & subter fruticibus conuelata contegitur. *Sapiule.*] sæpe aduerbium est formæ diminutiue. dicitur & sapiulseule. *Defectam.*] exhaustam, debilitatam, imbecillam. defecti enim sunt senes viribus & robore. *Suppetiari.*] auxiliari, & ferre suppetias. *Successionis meæ.*] Solet filius patri, vel nepos auo proxima successione succedere: & oprabile est, ac propè votum vnicum seni auo, nepos hæres. hoc autem totum commenticium est, quòd ab senè de nepote in foueam delapso explicatur: sed ideo fingitur, vt in perniciem trahat. præcipitque pastores. *Canicem distrahentis.*] In luctu & mœrore lugentibus mœrentibusque hoc peculiare est, vt caniciè distrahant, comamque diuellant: quòd & antè annotauimus. *Iuuenior.*] Antiqui vsurpant iuuenior pro iunior. *Calphurnius:* Sum quoque iuuenior. *Columella* de apibus loquens in x. illi quidem accommodo, quòd iuueniori examini solet accidere. *Superius.* } Quo scilicet canes concitati plerosque lacerauerant, prostrauerantque. *Percontatus.*] sciscitatus, exquirens: si per o scribitur percontatus: à conto pertica exploratoria, quo nauæ vtuntur ad loca exquirenda nauibus oportuna: si vero percuntatus, ab eo quòd à cunctis perquiratur, dicitur. *Digito.*] Indicem digitum intelligere debemus, quo vtimur in rebus demonstrandis: quem & salutarem vocant, cuius apud Suetonium facta est mentio, quo *Crassus* plurimum pollebat

pollebat in actione forensi. *Impigrè.*] Strenuè, velociter. *Resecti.* }
 refocillati, recreati. *Cientes.* } vocantes, inclamantes. *Iuuenem.* }
 qui scilicet senem impigrè erat comitatus. *Hora diutina.* } cum
 diutius desisteretur, nec vsquã cõpareret. *Accersitorem.* } euoca-
 torè, qui accersat, reuocet & reducat iuuenè perditũ. *Accersitores*
dicũtur vocatores, ab accersendo. Aduersitores sunt serui, qui eũt
aduersum dominis cœnantibus foris: ab aduersũ eundo deductũ
nomen. apud Plaut. in Mostellaria, vbi inducitur aduersitor, si-
gnificatur hic seruus, cuius peculiare ministerium est ire ad he-
rum foris cœnantem, & eum domum reducere ac comitari. Ad-
uersitoris Plautini verba hæc sunt: Etiam ne aperis? Callidamen-
ti nostro aduersum venimus. Terent. in Adelphis: Neque serui-
lorum quisquam qui aduersum ierant. Commentator Terentia-
nus ait, propriè loquutum Terentium esse, dicendo aduersum,
nam inde, inquit, aduersitores dicuntur. Mendosi sunt codices
Donati, in quibus pro aduersitores, perperam legitur aduersato-
res. Buxanti pallore.] Pallorem buxantem accipe pro pallore ma-
ximo, buxeique coloris. nam quod pallidissimum dicere volu-
mus, id buxo comparamus: qua arbore nihil ferè pallidius est.
In Priapeis: Buxo pallidior, nouaque cera. Cur autem homines
in metu pallefcant, causa traditur ab Aristotele in problematis:
ἐν τῷ φροβουδῖος τὸ αἷμα συντρίχεται εἰς τὴν καρδίαν, ὅτε ἠκλείπειν ἐν τῷ
αἵματι μερῶν. Quoniam, inquit, metuentibus sanguis contrahitur
ad cor, ita vt cæteris partibus defiat. Cæterũm adhuc quæri po-
test, quam ob causam timor sanguinem contrahat, qui pudore
diffunditur. Supinato illi.] Reclinato, & iacenti. Comparere illum.]
apparere. Cacorum.] Codices manu scripti habent locorum: quæ
lectio est mundior, namque opilio ille, de quo supra facta men-
tio est, commonefecerat, hæc loca esse vitanda, tanquam exitia-
li: nimirum denotans, inquilinum locorum illorum esse draco-
nem hunc immanem, qui conspectus fuerat mandens iuuenem
pastorem, & ita intelligimus senem illum qui nuspian compa-
rebat, reformatum esse in hunc draconem magis præstigiis, ab-
sumsisseque hominem. Nec alium locorum inquilinum præ-
mittebatur.] Aliàs, præminabatur. Nosque pellunt.] iumen-
ta intelligit.

Denique longo itinere confecto, pa-
gum quendam accedimus, ibique totam
*perquiescimus noctem: *mihicœptum*
facinus, oppido memorabile, narrare
**cupio. Seruus quidam, cui cunctam*

Pagum.] vicũ
rusticanũ signat,
dicatur autè à fon-
tibus, propterea
quòd pagani ea-
dem aqua & eo-

dem fonte vtantur. aquæ enim & fontes lingua Dorica appellantur *πηγάς*. à pago pagani rustici dicti. Lex pagana dicitur à Plinio, quam rustici seruant. *Mihi captum facinus.*] Purior intellectus est, si legas, Inibi compertum facinus. ait enim, narrare se velle facinus memorabile, quod inibi, id est in eo pago compertum exploratumque habuit. *Oppidò.*] valde. *Seruus quidam.*] Multum adiuuat legentes, dissimilitudo rerum que fita per transitus, & in ipsa historia continuatione procurata varietas, quæ in primis iucunda est, gratiâq; conciliat scriptori, si moderata sit, & tēpestiua. Hęc narrationis varietate, quibusdã quasi flosculis exornat, venustatq; Lucius non ster suũ hoc opus, ne lectores mora continua narratiõis æqualitate lassescant. Itaq; exempla interponit, fabellas inserit, *παρὰ τὰς ἱστορίας*, id est, digressiones tēpesti-

familiæ tutelam dominus permiserat suus, quique possessionem illam maximam, in qua diuenter amas, villicabat, habens ex eodem famulitio conseruam coniugem, liberæ cuiusdam extrariæque mulieris flagrabat cupidine. Quo dolore pellicatus, vxor eius instructa, cunctas mariti rationes, & quicquid horreo reconditum continebatur, admotò combussit igne. Nec tali damno thori sui contumeliam vindicasse contenta, iam circa sua seuiens viscera, laqueũ sibi nectit, infantulumque, quem de eodem marito iam dudum susceperat, eodem funiculo nectit: seque in præaltissimum puteum, appendicem paruulum trahens, præcipitat. Quam mortem dominus eorum ægerrimè sustinens, arreptum seruulum eius, qui causam tanti sceleris luxuriæ suæ præstiterat, nudum ac totum melle perlitum, firmiter alligauit arbori ficulneæ: cuius in ipso carioso stipite inhabitantium formicarum nidificia burriebant, & ultrò citròque comeabant multuuga scaturigine. Quæ simul dulcem ac mellitum corporis nitorem persentiscunt, paruis quidem, sed numerosis & continuis morsuunculis penitus inherentes, per longi tēporis cruciatũ ita, carnib. atq; ipsis visceribus adeis, homine consumpto, mēbra nudarunt, vt ossa tamen viduata pulpis, nitore nimio candētia, funesta cohererēt arbori.

titer adhibet: quorum nihil quidquam in Luciano reperias. *Familia tutelam.* Signat seruum maiorem potentiorēque, quales in magnis domibus erant atrienses: qualis est Plautinus Saurea atriensis, in Afinaria. Columellæ quoque nominabantur serui maiores, quasi columina & columnæ domus. Lucilius: Columella hic fitus Etrophantes. Vbi columella accipitur pro seruo honoratiore. hunc Lucilij versum epigrammatibus suis intexuit aptè & decenter epigrammatarius poeta, in quo explicando fœdè & incitè lapsi sunt commentatores. Quin etiam columen familiae, Plauto, Terentio & cæteris, dicitur seruus maior, cui tutela familiae permittitur. hic propriè villicus significatur, qui familiam rusticam habet sub sua tutela: quem dicit villicare, hoc est, officio villici colere possessionem. villicari enim est rusticari, agrum colere, & villæ præesse. Pomponius: Longe ab vrbe villicari, quò herus rarenter venit: non villicari, sed dominari mea est sententia. Ausonius: Philon qui meis villicatus prædiis, vt ipse vult, *ἐπιεργῆν*. dicitur autem *ἐπιεργῆν*, vt Ausonij verbum obiter explicem, procuratio & tutela. *ἐπιεργῆν* verò procurator. De officio villici Cato & Columella diligentissimè perscribunt, ex quorum præcepto exercere debet rusticam familiam, prouiderèque ne algeat, ne esuriant. idem Cato villicum & villicam epistatas elegantiori vocabulo vocant, quasi præfectos villiconis: villicationes quoque dicti in Apologia. *Famulitio.* familia: villici enim & villicæ erant in numero seruorum. famulitium dicebatur, quod nunc seruitium. Apud Oscos seruus famel nominabatur. vnde & familia vocata famulitium. in Floridis dicit, Frequens famulitium, pro copiosa familia, & mancipiis. *Conseruam coniugam.* Præcipit Columella, villico coniugem copulandam esse, quæ cū contineat & in quibusdā rebus adiuet, ea nec iuuenis esse debet, nec fœdi habitus, nec rursus pulcherrimi. nā fœditas villicæ fastidiosū, nimia species desidiosū faciet eius cõtubernalè. eadè à vino, ab escis, à superstitionibus, à sōno, à viris remotissima sit. Cato: Villica, inquit, ad cœnam ne quò eat, neue ambulatrix fiet: mūda sit, villā cōuersā mūdāmq; habeat, cibū villico & familiae curet: gallinas multas & oua vti habeat: nuces & poma, & alia que cōdi solèt, cōdita habeat. Coniugā accipe pro cōiugē, quasi cōiugātā, copulatāmq; Pli. in 8. de aspidib. loquēs, sic inquit: Cōiugā sermè vagātur, nec nisi cū cōpare vita est. *Extrariæ.* nō domesticæ. Extrarius ab extraneo sic distinguitur: extrarius est, qui extra focū & domū sit: extraneus, ex altera terra, quasi exterraneus. Exterricineus verò is dicitur, qui ante tēpus natus est: exterricineus, quòd cū mater exterrita alio eiecit. Extrarius canis à Suetonio

dictus, qui non esset ex eadem domo, nec intra canes domesticos educatus. Apuleius quoque in Apologia inquit: Præterea minabatur, si extrario nupsisset. vbi extrarius significatur, qui non sit domesticus, & ex eadem familia, etiam si sit ex eadem tribu & ciuitate. *Dolore pellicatus.* } Ita dicitur à pellice pellicatus, vt à concubina concubinatus: nomen est quarti ordinis. M. Tullius in secundo de Officiis: ab ea enim est ipsa propter pellicatus suspicionem interfectus. *Instricta.*] offensa, perculsa, perstricta. Alij legunt instricta, alij intricta pro extimulata, impulsæ, exagitata: & sic legere malim, quàm instricta. *Thori contumeliam.* } Martialis: Thori contumelia est pellex siue concubina. cuius rei maximè impatientes sunt vxores: & quiduis aliud in marito, quàm pellicem, æquioribus oculis aspicient. Verùm ex pellicatu excaudescunt, irascuntur, ac vindictam parant. Caueant ergo, qui ordine sunt maritorum, hoc exemplo, ne quid vxor de pellice resciscat, ne amor vxorius verratur in odium exitiale. vicariam sui melliri pabuli, suæque palæstræ veneriæ ferre forma nec potest, nec vult. *Infantulum nectru.* } Muliebre est, inquit Seneca, vitium in ira furere. & sanè ita est. Namque iracundia præcipites feruntur in ferrum, in necem tam suam quàm suorum. Quod porò crudelius dici aut fingi potest, quàm mater ob pellicatus suspicionem nec sibi parcens, nec filijs? Crimine quo parui eadem potuere mereri? Hæc affectio impotentissima docuit Medeam, natorum sanguine manus commaculare: hæc impulit Deianiram, vt Herculem, mox seipsam letho daret. Longum facerem, si enumerare vellem exempla foeminarum, quæ ob pellices furore vesanienti instinctæ, atrocia & dira facinora confecerunt. Cæterùm sicut istæ foeminae culpandæ sunt, quæ liberos necarunt, & maritos ex pellicatus incentiuo: ita econtrario digna laude censetur Theoxena, quæ ausa dicere est, sua manu se filios interfecturam, potiusquam in potestatem Philippi Macedonum regis venirent. & verba re sanxit. Si quidem cum à regis custodibus septa in mari teneretur, nec vllum patèret effugium, ad facinus ferox ex pietate reuoluta est. venenum enim diluens, ferrumque promens: Mors, inquit, vna vindicta est. viæ ad mortem hæ sunt: Effugite superbiam regiam aut ferro, aut veneno. Itaque alij poculo, alij ferro absumpti, semianimes è naue præcipitantur. Ipsa deinde virum comitem mortis complexa, in mare sese deiecit. *Funiculo.*] Conditores historiam prodiderunt, Monymam reginam Mithridatis vxorem, in desperatione rerum profligatarum detractum è capite diadema collo circumligasse, seque suspendisse. & cum corporis ponderare

dere laqueus ille disruptus esset dixisse: Execrandum diadema,
 neque in tam tristi ministerio mihi profuisti. móxque cum super
 illud humi abiectum inspuitasset, eunuchò regio iugulandam se-
 fe obtulisse. *Appendicem.* } annexum, adiunctumque. *Appendix.*
 & *Appendicula.* } appendicula (vt aliubi quoque ostendimus) dici-
 tur, quod alij est adiunctum, quasi ex alio pendens. M. Tullius sci-
 tète dixit corpus esse animi *appendicem*. *Arreptum ceruicium.* } vil-
 licum maritum fœminæ laqueo strangulatæ. *Luxuriæ.*] Luxuries
 & libido serui amâti extrariam fœminam, fuerat causa, vt vxor
 pellicatus impatiens, se & paruulum filium funiculo nexum pre-
 cipitaret in puteum. *Perlitum.* } Inpersum, illitum. *Arborificul-
 nea.*] Vt à corylo colurnus, ab ilice ilignus, sic à fico ficulneus de-
 riuatur. hoc Seruius, hoc cæteri grammatici tradunt. Porphyrio
 quoque enarrans illud Horatianum, Olim truncus eram ficul-
 nus: inquit, Attende nomen à fico derivatum ficulneus, non vt
 vulgo ficulneus. Itaque ex hac Porphyriionis doctrina Lucius
 noster non tam scitè quàm vulgariter locutus videri potest, qui
 ficulneæ dicere maluit quàm ficulnæ. Cæterum quamuis ficul-
 nus rectius dici videatur quàm ficulneus, tamen apud scripto-
 res priscos in vsu quoque ficulneus est, & iligneus, & alia simi-
 lia: quorum auctoritas apud me pluris est, quàm grammatico-
 rum præcancidæ obseruationes. M. Cato, quo nihil antiquius:
 Fibulæ, inquit, vnde fiant aridæ, iligneæ, vlineæ, nucæ, ficulneæ,
 sic vti in steruus aut in aquam coniciantur. Consimiliter po-
 pulneam frondem dici à Columella leges, quam grammatici
 populnam dici tantum, pertinaciter contendunt. Multa sunt alia
 huiuscemodi indifferenter vsurpata à scriptoribus, posthabitis
 morosis illis interdum grammaticalibus præceptionibus. Apud
 ecclesiasticos ficulnea vsurpatur nomine substantiuo, pro arbore.
 Hieremias: Non sunt ficus in ficulnea. Qui ergo dicit ficul-
 nus, sequetur regulam grammatices: qui ficulneus, fulciatur ad-
 miniculo auctoritatis, quæ pro ratione est. Demiror Siponti-
 num, virum alioqui impense doctum, tradentem, accidere id
 ignorantia Latinæ linguæ, quod aliqui ficulneam scribunt.
 Possem hoc in loco validissimè refellere repercuterèque homi-
 nis dictum, nisi mihi id consilij iam pridem probaretur, parcen-
 dum esse caninæ facundiæ, neque aduersus mortuos stilum esse
 stringendum. Igitur vt ad propositum reuertar, à fico ficito-
 res dicti, qui colligunt ficos. Neuius: Ficitores omnes ca-
 piunt ficitatem. Vbi ficitatem accipe pro fructu fici, sicut oli-
 uitatem pro vindemia oliuarum. *Cariofo.*] putrido, vetustate
 ac putrilagine exeso. caries enim vetustas dicitur, putrilago:

vnde cariosus. Afranius: Nemo illa viuit carie cariosior. Cariosi dentes à Plin. dicuntur, carie exesi & foraminati. *Nidifscia.* [nidi, nidulamenta conceptacula. *Burriebant.*] Lego bulliebant, pro eo quod est scaturiebant, feruebantque. *Commebant.*] ibant, redibant. *Multijuga.* } multiplici & numerosa. vna est dictio, sic autem multijuga dicimus, vt multicoloria & multiformia, & multitudine videlicet formati dictionibus. *Nidorem.* } odorem: de nidore, suo diximus loco. *Adefis.*] corrosis, absumptisque. *Scaturigine.* } eruptione, quales sunt aquarum scaturigines. *Morsunculis.*] quàm pusilli sint morsus tantuli animalis, nouerunt omnes qui formicas norunt. Plin. tamen ait, nullis animalium pro proportione vires esse maiores. gerunt enim onera maiora corporibus & ea gerunt morfu. iam in opere, qui labor, quæ sedulitas? Indicis formicis magnitudo luporum est, de quibus Herodotus in tertio. Plaut. Morsunculas dat amatoribus, quibus ex amoris affectu mordere se consueuerunt, & infixio dente relinquere vestigia ac notas. ait enim in Pseudolo: Molles morsuncula, papillarum horridularum oppressiuncula. Sicut autem itinere fornicarum, silices qui præduri sunt, attritos videmus: ita incredibile non est, hominem absumptum fuisse morsibus fornicarum, per longi temporis cruciarum. Sueton. refert draconem consumptum esse à formicis, quem in oblectamentis habebat Tiberius. *Vidua za pulpis.* } spoliata & exuta carnibus. *Nitore.* } splendore: detracta enim carne nitent ossa. *Candentia.* } albicantia. *Paganos.*] rusticanos, & pagi illius incolas. quo hæc sunt factitata.

Ciuitatem populosam.] Lucia. πολυλοσάων vocat, quam noster Lucius populosam dicit. verba Luciani hæc sunt, ἔρχομεθα εἰς πόλιν τῆς μακεδονίας βίβου, μεγάλην ἢ πολυλοσάων. id est, Venimus in ciuitatem Macedoniae, nomine Beriam, magnam & populosam. Statuere.] Græcè dicitur, id

Hæc quoque, detestabili deserta mansione, paganos in summo luctu relinquētes, rursum pergimus: diēque toto campis emensi vias, ciuitatem quandam populosam & nobilem iam fessi peruenimus. *Ibi Larē sedēsque, perpetuas pastores illi statuere decernunt: quod & longè questuris firmæ latebræ viderentur, & annonæ copiosæ beata celebritas inuitabat. Triduo denique iumentorum refectis corporibus, quo vèdibiliores videremur, ad mercatū producimur: magnaque voce præconis pretia singulis nuntiantis equi, atque aly asini, opulentis

empie-

emptorib. præstantur. Ac me relictum
 solum, ac subsocium, cum fastidio ple-
 riq. præteribāt. Iamq; tedio cōrectatio-
 nis eorum qui de dentibus * meis atates
 cōputabant, manum cuiusdā fœtore sor-
 dentē, qui gingivas identidē meas * puti-
 dis scalpebat digitis, mordicis arreptā
 * plenissimè contriui. Quæ res circun-
 stantiū ab emptione mea, utpote ferocis-
 simi, deterruit animos. Tunc præco * dis-
 ruptis faucibus, & rauca voce saucius,
 in meas fortunas ridiculos * instruebat
 iocos: Quē ad finē canterium istū veni
 frustra subyciemus? & vetulū, extritis
 ungulis debilem, & colore deformem, &
 inertī pigrītia ferocem, nec quicquam
 amplius quā ruderarium cribrum?
 * atque adeoque vel donemus eum cui-
 piam, si qui tamen fœnum suum perde-
 re non oratur. Ad istum modum præ-
 co ille cachinnos circumstantibus commo-
 uebat. Sed illa Fortuna mea seuisima,
 quam per tot regiones iam * fugiens effu-
 gere, vel præcedentibus malis placare
 non potui, rursus in me cecos detorsit
 oculos, & emptorem aptissimum duris
 meis casibus mirè repertum obiecit. Sci-
 tote qualem. cinadum, & senem, cinæ-
 dum, caluum quidem, * sed cincinnis
 semicanis & pendulis capillatum, unū
 de triuiali popularium fece, qui per pla-
 teas & oppida cymbalis & crotalis per-
 sonantes, Deāque Syriam circunse-
 rentes mendicare compellunt.

est, ἰδπίου. Sedes
 perpetuas.] Ad
 differentiam ea-
 rum quæ tempo-
 rariæ statuuntur.
 Firme latebræ.]
 Videbatur hæc
 ciuitas præbitura
 esse latibulum fir-
 mum pastoribus,
 cum longè abes-
 set, si quis eos ve-
 stigare vellet, &
 inquirere. Anno-
 næ copiose.] Liben-
 ter homines man-
 sionem & sedem
 perpetuam in ea
 ciuitate consti-
 tuunt, quæ fru-
 gum ferax est, &
 utensilia omnia
 copiose suppeditat.
 Iumentorum. }
 Lucian. *ἄγριος ἰὺ*
 ἢ κτηνῶν, id est,
 venditio erat iu-
 mentorum. Græ-
 cè κτηνός dicitur
 iumentum: vnde
 κτηνίατρος dicti
 medici iumento-
 rum & pecorum,
 quos nostri mulo
 medicos inter-
 pretantur: ver-
 bum exprimen-
 tes è verbo. Fir-
 nicus Maternus:
 Centauro orien-
 te qui natus fue-
 rit, aut auriga

erit, aut equorum nutritor, aut mulomedicus, aut equitarius. Menda est in codicibus impressis, in quibus pro equitarius legitur equitarius. equitium enim, ut supra annotauimus, significat gregem equorum. Vnde & equitarius dictus, equitij magister, qui & equitio & armentarius nominatur. quem Maternus mulomedicum dixit, Columella, Varro, & ceteri veterinarium nominant: vulgus vernacula lingua mareschalchum vocat. à veterinis autem veterinarius inclinatur. sunt autem veterina animalia omnia, quæ vehere quid possunt: de quibus apud omnes mentio. à Columella pecoris medicina dicitur veterinaria medicina, cuius prudens esse debet pecoris magister. Illud adde, ne quid sciens præteream, ephorhedicos dici à Gallis, bonos equorum domitores: vnde vbi Ephorhedix in nona Italiae regione inditum nomen. *Reseētis corporibus.* Sic magones corpora venalium magonizant, ut sint vendibiliores, & robur ac pulchritudinem inani sagina mentiuntur. *Vocem præconis.* } ministerium præconis vox est. in præcone vox magna, sonora, clara exigitur. officium præconis est, voce sub altissima prædicare ea quæ veni proponuntur. Plaut. In eo ipso astas lapide, vbi præco prædicat. Græcè dicitur κήρυξ. Lucianus, ὁ κήρυξ ὄφρημας ἐν ἀγορᾷ μίση ἐστὶν ἐκήρυξεν, id est, præco vocalis stans in medio foro præconium faciebat. *Præclinantur.* } emuntur. *Subsiciuum.* } Apud scriptores modò subsiciuum, modò subsicium scribi lego indifferenter, eodem significato & intellectu. nam subsiciua dicuntur, quæ subiecta sunt, & quasi subtracta, à subcidendo dicta. Subsiciuum verò, à subsecando inclinari videtur. Plin. Gellius, M. Tul. subsiciua tempora eleganter appellant. quasi subtracta, subducta, subsecutaque negociis rebûsque necessariis: quæ vulgo furto subrepta dicuntur. hic subsiciuum accipe pro reliquum, & superuacaneum, quasi subsectum ex reliquo grege diuendito. sicut in 11. quoque dixit: Quid subsiciuum, quamuis iteratæ iam traditioni remansisset. Lucianus dixit ὕστατον ἢ ἀπολελειμμένον. Lucius noster, relictum solum & subsiciuum. In 12. commentarij Suetonij nostrum super hoc verbo extat annotamentum. Illud adde, apud Nonium Marcellum legi vulgo subsiuum: cum legendum (mea quidè sententia) sit subsiciuum, quod significare ait sequens, succedaneum, succedens, tanquam à succedendo inclinatum. *De dentibus ætates computabant.* } ætas veterinorum (ut Plin. verbis utar) dentibus indicatur. equus amittit 30. mense primores vtrinque binos: sequenti anno totidem proximos: quinto anno incipiente binos amittit, qui sexto anno renascuntur: septimo omneis habet, & renatos, & immutabiles: nec postea quot

quot annorum (vt inquit Columella) manifesto comprehendipotest. Asinorum genus 30. mense similiter amittit, deinde senis mensibus: quòd si non prius pepererint, quàm decidant postremi, sterilitas certa, absumpta hac obseruatione. senectus in equis & cæteris veterinis intelligitur dentium broncitate, hoc est, prominentia: & superciliarum canicie, & cum tempora lacunis incipiunt cauari. Lucian. τὰ στόματα ἡμῶν ἀνοίγοντες, ἢ τὴν ἡλικίαν ἐν τοῖς ὀδοδόνι ἐχέουσιν ἔβλεπον. id est, ora aperientes ætatem singulorum ex dentibus inspiciabant. *Computabant.* } Computatores Græco vocabulo psephoptetas vocant: qua dictione & nostri vtuntur. Maternus ait, Mercurium facere psephoptetas. *Fastrore sordentem.*] Lucian. simplicius & breuius hæc tradit, quæ nostre festiuius in textuque ridiculorum enarrat. vt nunc venditione asini festiuius tempestiuiusque inseruit fabellam de eo, cuius manum fœtentem mordicus contriuit, dum eam inserta intra gingiuas, & ita curiosius asini explorat ætatem. Talia identidem fieri videmus ab his qui equos & veterina mercantur. *Identidem.*] frequenter. *Disruptis faucibus.* } Disrupti fauces dicuntur in præcone, ex boatu nimio, & dum nimis exerta voce proclamat. *Quem ad finem.* } Hi sunt ioci ridiculi præconis, quibus illudebat asino inuendibili. *Canterium.*] Nomen est probri & vilitatis, ἀκύριος tamen, impropriè: canterius enim propriè dicitur equus castratus, non autem asinus. tales autem deteriorisque esse, nemo ambigit. ob hoc inquit Plaut. Ego faxim nulli precio, qui superant equos, sient viliiores gallicis canteriis. Apud Vitruium canterij sunt trabes in structuris ædificiorum, qui hodieque vulgo ita nuncupantur. Rustici quoque canterium vocant vineæ genus, quæ simplici iugo constat, ordine porrecto. Talis vino melior esse fertur, quando sibi ipsa non obumbrat, assiduoque sole coquitur. De canterio equo prouerbius est vetus: Redeo, inquit Galba, canterio: quòd dicitur de his, qui in principio rei alicuius inchoatæ deficiunt. nam Sulpitius Galba cum in prouinciam exiens, ad portam ipsam canterium suum animaduerteter cecidisse: Rideo, inquit, canterie te iam lassum esse, cum tam longum iter iturus vix id sis ingressus. *Venui.* } venditioni. *Extritis vngulis.*] Ex imitatione Plauti, sic scribentis in Asinaria: Nempe eos asinos prædicas vetulos & claudos, quibus subritæ ad fœmina iam erant vngulæ. *Dolore.*] Minutulus error, qui emendari potest vnius literæ immutatione, vt pro dolore legas colore deformem. color enim maximè spectari solet in venalibus iumentis, ita vt honestate coloris sæpe preciosiora fiant: sicut

econtrario, ex coloris malitia repudiantur. Virg. in descriptione equorum, illud celebratissimum prodidit: *Honesti Spadices, glaucique color deterrimus albis, Et giluo. Ruderarium cribrum.* Nihil prorsus contemptibilis, abiectius, despectius in asino dici potuit, quàm vt ruderarium cribrum diceretur: quo dicto signatur asinus nulli rei prorsus utilis, nisi vt ex eius corio fiat cribrum non frumentarium, sed ruderarium: quasi dicat, stercorarium, ad rudera scilicet expurganda accommodatum: quo nihil esse potest vilius. est enim rudus, stercus quod raditur. Rudera quoque dicuntur purgamenta & quisquiliæ cementsij & latericij parietis vetusti & diruti. Palladius interpretatur saxa contusa, quibus pavimenta statuminantur, hoc est solidantur: quod & Vitruvius refert. De rudere nouo & vetusto scripsi copiose in commentariis Suetonij. Rudetum appellat Cato, locum ruderis plenum: qui à Plin. rudeatus dicitur. Inde fit verbum elegans, Eruderare, quod est expurgare, defecare, emaculare. Sidon. Apollinaris: Aures virosa susurronum fece completas eruderat. *Fænum per.* Qui pascit asinum inutilem, nullique rei prorsus bonum, operam (vt dicitur) perdit, & impensam, facitque iacturam pabuli quo alitur. Cato præcipit, boues vetulos, oves reiculas, armenta reicula, esse vendenda. Seruum quoque senem, inquit, vendat paterfamilias. Adeò nihil inutile pascendum esse censet, propè inclementer. Reicula autem dicuntur animalia, quæ ob ætatem vel morbum perinde ac inutilia reiciuntur. *Non potuit.* } Lege potui, vt sit prima persona: de se enim loquens inquit, Ego fortunam nec effugere potui, nec placare. *Cæcos oculos.* } Cæca & exoculata fingitur fortuna, vt antè dictum est: oculos tamen illos non videntes ait detorsisse in semetipsum, tanquam in materiam calamitatis, quem pertinaciter velit insectari. *Scitote qualem cinædum.* } Lucian. *κίναδος γὰρ καὶ γέροντα*: Cinædus, inquit, erat & senex. *Cincinnus sem.* } capillis ex parte canescentibus. cincinnos autem dici capillos, sat notum: vnde cincinnatorum Romæ familia, cuius insigne erat crinis. Inde cincinnati pro capillatis, crispulis, comatis dicti. M. Varro cincinnum signat esse intortum capillum, sic scribens in Re rustica: Is est coliculus viteus intortus, vt cincinnus. Græco vocabulo *βόσφυξ καὶ βόσφυχος* dicitur capillus & cæsaries. Hoc ideo apposui, vt transeunter mendum tollerem ex codicibus Firmici Materni, in quibus sic legitur volumine 3. *Matheseos: Venus crispocrinium facit bostritis comatos. Tu verò corrige, Bostrichis comatos, id est capillis muliebribus cæsariatos.* Item in 7. vbi de

fidere

fidere Pleiadum fit mentio, legitur: Quorum inflexi crines tor-
 quentur semper in lustris hos vt frequenter appositis. ego emen-
 do, in bostrichis appositis. vt fit sensus venustus, ab his qui nati
 sunt orientibus pleiadibus, crines torqueri inflectique appositis
 frequenter bostrichis: hoc est capillitio muliebri & alienis crini-
 bus annexis, vt ita adultera coma fictam pulchritudinem men-
 tiatur. Mentio lustrorum hoc in loco intempestiua est, ab intel-
 lectu scriptoris aliena. *Vnum de fece.*] Ex Lucian. *τούτων εἰς τῶν πλῶ
 σπειρῶν εἰς τὰς κάμας καὶ τοὺς ἀγροὺς ἀειφερόντων, καὶ πλῶ δῖον ἐπαυτεῖν ἀ-
 ναγκάζοντων.* Erat, inquit, vnus ex his qui deam Syriam per
 castella & agros circumferentes, cogunt eam mendicare. Fecem
 triuiale accipe pro sordida plebecula, & feculentis ac vulga-
 ribus hominibus. Triuialia dicuntur protrita, inuulgata, promif-
 cua, & ob hoc vilia, ac triuiorum vsu celebrata. *Crotalis*
perso.] Crotala instrumenta sunt sonora & crepitantia, à pulsa-
 tione dicta, orbiculis æneis sonum collisione reddentibus. Græ-
 ci *κρότον* dicunt plausum ac strepitum, & *κροτῶ* plaudo, *κροτάλιζω*
 strepo: inde crotalorum nomen in carmine Ouid. Cimbala
 cum crotalis pruriginis arma Priapi. in Idyllio Maro. Cris-
 pum sub crotalo docta mouere latus. Plin. in 9. docet crotala
 appellari margaritas quasdam resonantes, quarum sono colli-
 sive gaudebant. Apud Græcos crotalum quoque significat
 calamum diuisum, præparatumque ad musicum modulatum.
 Crotalos verò masculino genere dicitur homo sonora voce
 pronuncians, hoc est (vt Græci dicunt) *δὲ γλαῖπος καὶ ὄσσομος.* Deam
 Sy.] Extat Luciani libellus qui inscribitur *περὶ τῆς σιρίας θεοῦ*,
 id est, de dea Syria: quo festiuus scriptor tradit, se vidisse in Syria
 statuam in templo deæ multiformem, quæ quidem esset Iuno:
 haberet tamen aliquid Palladis, & Veneris, & Lunæ, & Rhex, &
 Dianæ & Nemefios, & Parcarum: quæ altera manu tenebat sce-
 ptrum, altera fufum: in capite radios ferebat, ignem, ceston. lon-
 gæque oratione demonstrat, deam Syriam esse numen vnum,
 quod multiingis nominib. orbis veneretur. Cuius sacerdotes cro-
 tala pulsabant, cui Galli sacrificantes secabant brachia: multi
 tympana percutiebant, alij diuina cantica concinebant. furor aut
 multos corripit, qui gladio secant vestimenta per urbem discur-
 rentes. sacrificant autem huic deæ boues masculos & vaccas, nec
 non capras & oues. Porci verò tanquam impuri ominabilisque,
 neq; immolantur, neq; aluntur. radunt capita & supercilia. In sac-
 cris deæ quibusdam iuncturas manuum & ceruices stigmatibus
 notant: inde Assyrij omnes stigmatici visuntur. hinc Lucius no-
 stit de dea Syria, deæque sacerdotibus plurima transtulit com-

modissimè, transposuítque ex Luciano, quo in primis archetypo vsus est, Lucianus autem modò se Patrensem, modò Assyrium esse dicit tanquam natus hinc oriundus illinc fuerit. vt illud Liuianum: Nati Carthagine, oriundi Syracusis. Suidas refert Lucianum fuisse Samosatenum, ex Syria scilicet ciuitate: aitque, eũ cognominatum *Κλασσημιον ἢ δ' ὕσσημιον ἢ ἄθειον*: quia de diis non bene credidit, & ridicula perscripsit. Floruit autem sub Traiano, haud sanè multo maior natu quam Lucius noster. Hoc transeun- ter libuit intexere, quia nonnulli falso crediderunt Lucianum & Apuleium ex Luciano asinum aureum transcripsisse. De hac au- tem dea Syria sparsim inferentur annotamenta, prout variis lo- cis occurret occasio. sunt enim talia magis digerenda, quam in- conditè aceruanda: siquidem disposita delectant, confusa per- turbant.

Cuiatis essem? cuius patriæ, gen- tis, nationis. Cuias dicitur, & cuiatis, communi gene- re. pronomen est gentem signifi- cans, vt docent grammatici, & an- notauí in s. com- mentario Tuscu- lanarum. In asinis patria spectatur. Generosi sunt in Peloponeso, Ar- cadici, in Italia Theatini, ex quo- rum seminio opti- mi progeneran- tur: auctores Var- ro & Plin. *Cappa- docium me.*] Qui mancipia vendit, nationem cuius- que in venditione pronunciare de- bent: vt inquit VI- pian. Plerunque

Is nimio prestinandi studio praco- nem rogat, cuiatis essem? At ille Cap- padocium me, & satis forniculum denũ- tiat. Rursum requirit annos etatis meæ. Sed praco lasciuens: Mathematicus quidam, qui stellas eius disposuit, quin- tum ei numerauit annum: sed ipse sci- licet melius istud de * suis nouit profes- sionibus. Quanquam enim prudens cri- men Corneliæ legis incurram, si ciuem Romanum pro seruo tibi vendidero: quin emis bonum & frugi mancipium, quod te & foris & domi poterit inua- re? Sed exinde odiosus emptor aliud de alio non desinit querere: denique de mansuetudine etiam me a percontatur anxie. At praco: Veruecem, inquit, non asinum vides, ad usum omnem quietũ, non mordacem, nec calcitronem qui- dem, * sed prorsus vt asini corio mode- stum hominem * inhabitare credas. Quæ res cognitu non ardua. nam si fa- ciem tuam medys eius sceminibus im-*

misi-

*miserit, facile * percontaberis, quàm
grandem tibi demonstrat patientiam.
Sic præco lurconem tractabat dica-
cule.*

enim natio serui
aut prouocat, aut
deterret impro-
rem. Iccirco in-
terest nostra scire

nationem: præsumptum etenim est, quosdam seruos bonos esse, qui nationis sunt non infamata: quosdam malos videri, quia ea natione sunt quæ magis infamis est. nunc itaque præco ex hac doctrina nationem pronunciat venalis asini, tanquam mancipij: eumque esse ait Cappadocem, tanquam nationis probata. nãque ex Cappadocia regione Asiatica serui vtilis & boni venales deportabantur, quos Cappadocas poetæ concinentes appellant, Persius, Martialis, & Papinius. Ad hunc intellectum referendus est versus ille Horatianus: Eget æris Cappadocum rex. vbi rex Cappadocum significatur, non rex Cappadociæ (vt ego sentio) sed dominus fabulosus, habensque Cappadocum, id est mancipiorum legiones in famulicio. Cappadocia bifariam diuisa est, in maiorem Cappadociam, & alteram quam Pontum nominauerunt. Strabo in 12. Cappadociam dicit fuisse diuisam in decem stratageas, hoc est præfecturas. Olim Romani concessere libertatem Cappadocibus ob amicitiam, quam illi recusauerunt, dicentes se eam ferre non posse: oraruntque, vt sibi rex daretur. Tunc Romani admirati, quod inuenirentur qui libertatem recusarent, permisere vt quem vellent regem eligerent. illi Ariobarzanem elegerunt. Cùm igitur ex Cappadocia boni serui viuerent, ad id alludens, asinum scitè, festiuiterque Cappadociũ esse pronunciat, tanquam generosum. Dum hæc conderem, subit memoria rei vulgaris quidem & quotidianæ, attamen notabilis. etenim vulgò quotidie, volentes quamlibet rem excellentem denotare, eam Cappadocem appellant tam viri quàm fœminæ, tam pueri quàm senes. sic faba prægrandis & eximia dicitur Cappadocia, sic egregie improbus dicitur esse ex Cappadocia: sic de aliis propè infinitis dicitur, Cappadox est. Nimirum debet subesse ratio aliqua in tanta vulgi nominatione, quàm ego coniectatoriè coniecto fluxisse ex hac appellatione seruili. nam cum seruum bonum, frugi, & præter ceteros aptiorem in venditione vellent ostendere, Cappadocem eum, & ex Cappadocia esse pronunciant, tanquam ex natione minus infamata, & ex qua mancipia omnium præstantissima optimæque venui subiiciebantur. Res interdum protritas & in vsu vulgi promiscuas mecum musticans, ad doctrinam morèque priscorum pro virili parte reuocare contendo: vt videantur municipes mei non pa-

rum multa retinere doctæ antiquitatis vocabula, atque adumbrata vestigia: super quo aliubi plura. Illud adde dignum annotatu, quod apud Græcos dicitur τρία κῆρτα κῆρτα, id est, Tria CCC pessima: videlicet, Cappadocia, Creta, Sicilia: tanquam homines indidem prouenientes sint pessimi mortalium. dicitur ab eisdem Græcis, monstrum siue portentum Cappadocion. Diuus Augustin. in lib. de Grammatica, illud τρία κῆρτα κῆρτα, id est, tria cappa pessima, autumat dici de tribus Corneliiis: videlicet Cornelio Sulla, Cornelio Cinna, Cornelio Lentulo, qui pessimi perniciosissimi que extitere. *Mathematicus.*] peritus scientiæ fide-ralis, & mathecos professor: qui & genethiaci, & Chaldaei & planetarij nominantur: de quibus apud Suetonium copiosius. *Cornelia legis.* } Cornelius Sylla dictator leges tulit ab ipsius nomine Cornelias nuncupatas. M. Tul. in prima Philippica: Quære acta Gracchi, leges Sempronix proferentur. quære Syllæ, Cornelix. Apud Iuriconsultos mentio est de legibus Cornelii, Tit. ad legem Corneliam de falsis: item ad legem Corneliam de sicariis & veneficis, & aliis pluribus in locis. Erat in lege Cornelia caput, quo pœna sanciebatur in illum qui liberum hominem pro seruo vendidisset, isque pœna ipsius legis Corneliæ tenebatur. in libris Iuriconsultorum non extat hæc quidem lex Cornelia, sed per alias leges interdicitur, ne quis liberum pro seruo vendat. Nunc itaque veluti asinus sit mancipium & homo venalis, festiuiter ludens meminit Corneliæ legis. Corrigendus est error in hoc loco multorum, qui legentes apud Quint. & alios, citari testimonia M. T. pro Cornelio, intelligunt orationem pro Cornelio Balbo: cum intelligenda sit oratio pro Cornelio de maiestate, qui in tribunatu, pro rostris, pro concione, codicem in quo lex erat præscripta, ipse recitauit: quod ante Cornelium nemo tribunus fecisse æstimabatur. & iccirco accusatus, tanquam maiestatem tribuniciam imminuisset: quem Cicero defendit, egitque pro Cornelio quadriduo: qua in causa fulgentibus armis præliatus esse proditur, consequutus dicendo vt populus Romanus admirationem suam non acclamatione tantum, sed etiam plausu confiteretur. *Quin.*] Hortatiuum est. *Bonum & frugi.*] Verbis hisce utebatur venaliciarius, id est venditor in venditione seruorum: & propria laus est, vt frugi dicatur, id est utilis, necessarius. Horat. in sermonibus: Dauidne? ita Dauid, amicum Mancipium domino & frugi. Plau. Ita seruum par videtur frugi sese instituere. frequens est locutio apud auctores, Bonæ frugi seruus. *Percontatur anxie.* } Ex more scilicet emptorum, qui in emendo rem venalem curiosius contemplantur, cauentes

ne à venditore circumueniantur. Anxitudinem dixerunt veteres pro angore, sicut albitudinem pro albore, candoreve. *Veruec* ē videtur. Id est, mansuetum, mitem, quietum instar veruecis, & veruecina placiditate præditum. In proximo volumine dixit, quouis veruece mitem efficeret. *Nec calcitro.*] In edicto edilicio scriptum sic fuit, Equus mordax ac calcitrosus, vitiosus, non morbosus est. Calcitrones autem dicuntur, qui infestant calcibus, & calcitrandi vitio sunt obnoxij. quod non solū de brutis animalibus, sed etiam de hominibus dici, testis est Plautus in *Asinaria* his verbis: Ita hæc morata est ianua, extemplo ianitorē clamat, procul si quem videt ire ad calcitronem. *Feminibus.*] femoribus & coxis. Signatè locutus: nam femina propriè sunt partes femorum interiores. quod docet Plinius, sic scribens in 28. Femina atteri adurique equitatu notum est. *Lurconem.*] Nomine probroscum contumeliosoque lurconem dixit: lurcones autem dicuntur edaces, voratores, manducones, à lurcando nuncupati. lurcare enim est, cum auiditate cibum sumere. Pomponius: Lardum lurcabat lubens. Celebratus est ille versus Lucilianus: Viuite lurcones, comedones, viuite ventres, Vbi ventres (si credimus Donato) posuit pro parasiticis edacibus, quorum deus venter est. Sunt tamen qui hoc loco malint lucronem legere, quasi lucro nimis inhiantem dicas. *Dicacule.*] facetè, false, mordaciter. Dicacitas (auctore Quintiliano) à dicendo ducta est, propriè significans sermonem cum risu aliquos incessentem. ideo Demosthenem urbanum fuisse dicunt, dicacem negant, itidem à dicendo dicitaria nominata. Sunt autem dicitaria, ioci & cauillationes: Græci scommata & lædorias vocant, de quibus suo loco plura.

Sed ille cognito cauillatu, similis indignanti: At te, inquit, cadauer surdū & mutū, delirūq; præconē, omnipotens & omniparens Dea Syria, & sanctus Saba dius, & Bellona, & mater Idea, cū suo Adone Venus domina, cæcum reddāt, qui scurrilibus iam dudum cōtra me velut iocis. An me putas, inepte, iumēto fero posse Deam cōmittere, ut turbatum repētē diuinū deiiciat simulachrū? egōq; miser cogar criminib. solutis discursu

Cauillatu.] cauillatione, irrisione. *At te, inquit.*] Imprecatio dira in præconem, qua imprecatur, ut ira deorum & vltione obsurdescat, obmutescat, excæcet. *Omnipotens dea Syria.*] Philosophi tradunt, & memorat August. in 12. de ciuitate

Dei, vnum esse Deum, & vnam deam: quæ numina varijs nominibus nuncupantur. sic Sol, Apollo, Liber, Hercules, Mars, Mercurius, alijs quoque prope infinitis nominibus colitur. si c Iuno dicitur dea, Tellus, & mater magna. & Ceres, Diana, luna, Proserpina dicitur eadem dea Syriæ. Vt autem magistra lectione comperit habemus, deæ Syriæ, & deæ Cybeles, quam & magnam matrem dicunt, sacra sunt consimilia, cum vna sit dea. nam sicut Cybeleij Galli amputant sibi virilia, sic & deæ Syriæ semiuiri cynædi. sicut illi fanatici secant mēbra, & infana iactatione discurrunt: ita sacerdotes deæ Syriæ prosecant musculos gladiis, lancinant membra flagris, & afflata furoris bacchabundi vaticinantur. Ex hoc profectu & verberatione cum membra tumescant Syriacorum sacerdotum, ob id dixisse videtur Martialis, Iuro per Syrios tibi tumores.

*rere, & Dea mea humi iacenti aliquem medicum querere? Accepto tali sermone, cogitabam subito velut lymphaticus exilire, ut me ferocitate cernens exasperatum, emptionem desineret. Sed præninit cogitatum meum emptor anxius, pretio depenso statim. quod quidem gaudens dominus, scilicet radio mei, facile suscepit, septemdecim denarium: & illico me tumida sparte deligatum tradidit Philebo. hoc enim nomine censebatur iam meus dominus. At ille susceptum nouitium famulum trahebat ad domum, statimque *illic de primo limine proclamauit. Puella, seruum vobis pulchellum, en ecce *mercato per duxi. Sed illa puella, chorus erat cinedorum. quæ statim exultantes in gaudium, fracta rauca, & effœminata voce clamores absonos intollunt: *rati scilicet verè quempiam hominem seruulum ministerio suo partum. Sed postquam non ceruam pro virgine, sed asinum pro homine succidaneum videre, nare detorta, magistrum suum variè cauillantur. non enim seruum sed maritum illum scilicet sibi perduxisse. Et heus, aiunt, caue ne solus exedas tam bellum scilicet pullulum: sed nobis quoque tuis palumbulis, nonnunquam impertias. Hæc & huiusmodi mutuo blatterantes, præsепio me proximum deligant.*

Omnino,

Omnino, communia & ferè eadem numina esse produntur Cybele & dea Syria: & (vt inquit Augustinus) non tam sunt multæ deæ, quæ multa vnius nomina. igitur quæ cognomina conueniunt Cybelæ, eadem deæ Syriæ decenter apponuntur. Cybele omni parens cognominatur, quod Telluris epitheton est: nam eandem & Tellurem & Magnam parentem esse volunt. consimiliter dea Syria nominatur omnipotens, omniparènsque, quasi omnium parens, omnia gignens. compluscula alia sunt consimilia atque germana: quæ prout occurrent, suo loco dicentur. *Sanctus Sabadius.*] Eundem haberi Solem atque Liberum accepimus, quem Sabadium nuncupant: is magna religione in Thracia celebrant, vt Alexander scribit: eique deo in colle ædes dicata est specie rotunda, cuius medium interpatet tectum: rotunditas ædis monstrat huiusce sideris speciem, summoque tecto lumen admittitur, vt appareat solem cuncta vertice summo lustrare lucis immisso, & quia eo vniuersa patefcunt. igitur cum dea Syria sit luna, & cætera numina fœminea complectatur: meritò illi iungitur Sabadius, qui est Sol & Liber pater, breuiterque omnia masculina numina complectitur. Addamus hoc in loco & illud tanquam auctarium, quòd numina quædam antiqui coluerunt vtriusque sexus particulatione pollentia: quos deos Arsenothelys appellant, quasi dicas masculos & fœminas: quo nomine quædam quoque animalia ab Aristotele nominantur, semet inuentia. Sabadij dei meminit M. Tullius in libris Legum, cumque vt peregrinum eiectum à ciuitate Atticorum tradit: est mendose Sabeus pro Sabadius scriptum legitur: in monumentis Græcorum, maximèque apud Suidam, comperio Sabazium dici deum Dionysium, hoc est Bacchum, *vt in vrbibus.* ita enim barbari dicunt bacchari. *Bellona.*] dea belli, de qua Virg. in 8. Quam cum sanguineo sequitur Bellona flagello, soror Martis, & vxor. nam (vt inquit Augustin. in sexto) matrimonia sororum iungimus, & fratrum: Bellonam Marti collocamus, Vulcano Venerem, Neptuno Salaciam, Bellona dicta (vt grammatici deriuant) quasi bello nata: alio quoque nomine Enyo à poetis nominatur. *Idea.*] Cybele, ab Ida monte Phrygiæ & Cretæ sortita nomen: vtrobique enim cerimonie Cybeles in magna erant veneratione, Hospes numinis Idæi dicitur à satyrographo Scipio Nasica, qui simulachrum Cybeles hospitio domestico accepit. *Cum suo Adone.*] Hoc iungendum est inferioribus, vt ita iunctim legas: Cum suo Adone Venus domina. nam sicut Artis iungitur Cybelæ, ita Veneri copulatur Adonis: de quo supra dictum est. ab apro tradit interemptum Ado-

nim, id ad solem referentes. in Ezechiele scriptum est: Et ecce
 ibi mulieres sedebant lugētes Adonidem. vbi intelligi vult, fuisse
 idololatriā celebratam in honorē Adonidis. Scribit Ammia-
 nus Marcellinus in 22. historiarum, Adonia fuisse festiuitatem
 Adoni dedicatam. verba Marcellini hæc sunt: Euenerat iisdem
 diebus annuo cursu completo, Adonia ritu veteri celebrari ama-
 to Veneris (vt fabulæ fingunt) apri dente ferali deleto: quod in a-
 dulto flore sectum est indicium frugum. De Adonide qui coleba-
 tur in Syria, fabulatur Lucian. in libro de dea Syria. *Scurritibus*. } tri-
 diculis, & mordacibus. à scurra, scurrilis deriuatur. Quintil. in 6.
 scurrilem dicacitatem oratori alienissimam esse tradit. Consi-
 liter M. Tul. scurrilem **iocum improbat**, perinde ac inde eorum
 oratori & viro graui. *Velitaris*.] Velitari est, probra vltro citroq;
 obiectare. velitatio quoque dicitur probrorum obiectatio, ab
 exemplo velitaris pugnae: de hoc supra scripsi. Velitatum ad-
 uerbium est, vt salutatum, quo vsus est Sisenna. *Fero*.] asino fe-
 ritatis indomitæ, ferinæque naturæ. *Sumulachrum*. } statuam
 deæ Syriæ. *Medicum*.] Festiuiter dictum de medico statuæ fractæ
 parando. *Lymphaticus*. } furibundus, fanaticus, bacchabundus.
 Græci *νυμφόληπτον* vocant. lymphare est, in furorem commouere.
 Val. Flaccus: Totam lymphauerat urbem, Statius: It lymphan-
 te deo. Scatent poetæ hac locutione. *Emptionem desit*] omit-
 teret, & ab emptione desisteret: locutio elegans, & apud erudi-
 tos frequens. M. Tul. Libenter mehercule artem desinerem, te-
 cumque & cum similibus nostri viuerem. Passiuè dixit A. Gel-
 lius, Disciplina tibiis canendi desita est. Idem vocabula desita
 vocant, quæ desierunt esse in vsu, & exoluerunt. *Precio depenso*]
 Depensum accipe pro soluto: verbum ductum ex ritu prisco-
 rum, apud quos asses librales appendebantur, inde expensa in
 rationibus & impensa dicuntur. ab eodem ære impendendo dis-
 pensatores, & pensiones: inde dispendium quoque pro damno,
 quod in dispendendo solet minus fieri: hinc etiam compendia
 & impendia nominantur. M. Varro & Plin. auctores. *Tædio
 mei*.] Signat se minimo precio fuisse diuenditum, cum domi-
 nus asini vel tantula mercedula accepta gauderet abalienare
 asinum fastiditum, cuius tædio iam pridem afficiebatur.
Septendecim denarium.] Pro denariorum: sic enim veteres
 loquuntur. Sic mille denarium, mille nummum, pro de-
 nariorum & nummorum dicebant: etiam duo millia denaria:
 actor M. Varro in libris de analogia. Lucian. ait asinum
 fuisse huic cynædo venditum *τελεικον δραχμῶν* id est triginta
 drachmis. Mina autem siue libra habet dracmas 75. *Phitebo*.]
 Græcè

Græcè dicitur, φίλος, τὸ γὰρ εἶχεν ὄνομα ὁ ἀνησυχῆτός μὲ. Philebus: hoc enim nomen habebat meus emptor. *Tumida parte deligatum.*] Eam partem in asino signat, quæ tumore turgida circa collum iumentorum propter vincula tractoria esse solet. Codex manuscriptus habet tumida sparteæ. quæ lectio purior est & probior. vbi sparteæ ponitur pro helcio & vinculo ad trahendum accommodato, dicta à sparto ex quo conficitur. Spartum autem herba hiberica est, siue iuncus, quo sutiles naues fuerant: à cuius copia Carthago noua in Hispania spartaria cognominatur. hinc sportæ, quasi sparteæ dictæ. de Sparto plura Plin. in 19. idem in 24. dubitat, an genista, quæ præstat vsum vitilium, sit spartum. Græci ad funes sparto vsi sunt, vnde sparteæ pro fune & vinculo. Tumida autem dixit, à crassitudine funis & vinculi spartei. *Novitium famulum.*] Asinum intellige. *Puellæ.*] Festiuit & meritò puellas appellat effœminatos euiratòsque cynædos, qui in sexum penè muliebrem erant reformati, citra omnem virilitatem, quos tædebat quòd nati essent masculi. sic Cæcullus Atym: sic Gallos Cybeleios, qui genitalia mutilabant, foeminino genere decenter appellat Lucian. ἡ κοράσια, δοῦλον ὑμῶν ἰώνηκεν κελὸν καὶ εἰς ἄνδρα καὶ καὶ παιδὸς κελὸν τὸ ἄλλο. id est, ὁ puellæ, seruum nobis emi pulchrum & vberem, & natione Cappadocem. Vbi annotandum, à Luciano quoque commendari asinum Cappadocem, tanquam ex regione præcellenti, vt dudum à nobis explicatum est. Interpres Luciani quid sibi voluerit, hoc in loco, non dispicio, qui illud ἡ κοράσια interpretatur coralia, inscitissimè ineptissimèque: cum apud Græcos dictione vsitatissima τὸ κοράσιον puella dicatur: & Lucius noster ἡ κοράσια scitissimè expresserit dicens, ὦ puellæ. *Illæ puellæ.*] Ex Luciano ad verbum: ἦσαν δὲ τὰ κοράσια ταῦτα ὄχλος κινάιδων στυγερῶν καὶ φιλήθων. id est, Erant illæ puellæ turba cynædorum, Philebi cooperatorum. *Intollunt.*] tollunt, sustollunt clamores insuaves & absurdos. Interdum absonus dicitur sine sono, vt tradit Nonius. *Rati.*] opinantes. *Ministerio suo.*] Obscœnum ministerium intelligi vult. quo scilicet cynædi & pathici coluntur à subactore. *Non ceruam pro virgine.*] Alludit ad fabulam Iphigeniæ, quæ talis est. Cum Græci in expeditionem Troianam proficiscentes in Aulidem venissent, Agamemnon ceruam Dianæ ignarus occidit. vnde irata dea, flatus ventorum remouit, & in vndis violentior commota est tēpeestas. quam obrem cum nauigare non possent, & pestilentiam sustinerent, oracula consulta dixerunt, Agamemnonio sanguine Dianam esse placandam, & (vt Ouidius narrat) Calchas vates cecinit, Sanguine virgineo placandā

virginis iram Esse deo. Ergo cum ab Vlyffe per nuptiarum simulationem abducta Iphigenia in eo esset vt immolaretur, & ante aram consisteret, numinis miseratione sublata est, ceruæque supposita: ipsa verò translata ad Tauricam regionem, regi Toanti tradita, sacerdo Dianæ facta est. Lucian. verò & Virg. citra mentionem ceruæ suppositæ prodiderunt, cæsam esse Iphigeniam & eius sanguine ventos tempestatemque placatam. Lucret. Iphianassam vocat, sic scribens: Iphianassæo turparunt sanguine foedè Ductores Danaum, Ouid. Mart. & cæteri, pro virgine suppositam ceruam crediderunt. Notum est Nasonis carmen, Supposita fertur mutasse Mycænida cerua. *Succedaneum*] suppositum, subditum, vicarium: vocabulum est ex Plautino fonte deriuatum. in Epidico enim scriptum est: Me piacularem oportet fieri ob stulticiam tuam, vt meum tergum stulticiæ tuæ subdas succidaneum. Quæri autem solet à studiosis, quid significet, & quænam apud antiquos forent hostiæ succidaneæ. Est autem succidaneus, qui succedit in alienum locum, quasi vicarius suppositusque, à succedo dictus. Succidaneæ hostiæ (vt docet A. Gell.) quasi succidaneæ appellatæ sunt: quoniam si primis hostiis litatum non erat, aliæ post easdem ductæ hostiæ cædebantur, quæ prioribus quasi cæsis luendi piaculi gratia subdebantur & succedebant. ob id succidaneæ, à succedendo nominatæ. Eadem ratione verbi præcidaneæ quoque hostiæ dicuntur, quæ ante sacrificia solennia pridie cæduntur. Quin etiã ferias præcidaneas dici voluerunt, quæ solennes legitimasque ferias præcederent, M. Cato: Prius, inquit, quàm messem facias, porcã præcidaneã hoc modo fieri oportet. de qua sic scribit Gellius: Porca præcidaneã appellata, quam piaculi gratia ante fruges nouas fieri ceptas immolari Cereri mos fuit. Quod ad succidaneum attinet, diuus Cyprianus non minus elegantia oratoria quam ecclesiasticæ doctrinæ consultus, decenter dictionem hanc vsurpat, cum ait: Non potest videri cessasse, qui vicarios substituit, & qui pro se vno plures succidaneos suggerit. *Nare detorta.*] Indicium est indignationis, irrisiõisque: naribus enim (vt auctor est Quinilianus) derisus, contemptus, fastidium significari solet. *Magistrum.*] Philebum. *Canillantur.*] irrident, illudunt, fastidiunt. Lucianus ait σκαπθων, nam σκαπθω Græcè est cauillor. *Martium.*] Obscenæ rei significatio est, tanquam Philebus a sinu redemerit, sicut vxor virum, à quo subagigaretur: erat enim cynædus pathicus. Lucianus τῆτον ε' δουλον, ἀπὸ τῶν φίλων, non hunc seruum, sed sponsum ducis. *Exedas pullulum.*] Sensus est: Nolito tu solus perfrui hoc asello, sed eius concubitus nobiscum quoque

quoque parriario communica. Allegoricôs totum dictum: namque solemus soli exedere, & edendo absumere pullulos illos totos, qui sunt sciti saporis, nulla parte sodalibus impartita. Bellus præterea pullulus dicitur, festiuum elegânisque deliciosum: & est nomen blandimenti. Olim Caligula à Romanis appellatus est pullus & puppus. Plautus quoque ait in Casina: Meus pullus, meus passer, mea columba, mi lepus. Antiqui pullum vocabant puerum eius à quo amabatur: vnde Quintus Fabius, quòd eius natis fulmine icta esset, pullus Iouis appellatus est. Plinius noster, in arboribus pullulos vocat, sobolem pullulantem ex radicibus, & plantaria: Nullis verò arboribus tales pulluli proueniunt, nisi quarum radices amore solis atque himbris in summa tellure spaciantur. *Palumbulis.* } Translatio à pullis palumbium, quibus adhuc implumis cibum impartiri solet mater, & nos infarcimus. Plautus in Asinaria: Vbi quid dederam, quasi columbæ pulli in ore ambæ meo vsque eratis. Vivere palumbes ad 30. annum, Aristoteles & Plin. auctores sunt. hyc me muti sunt, vere vocales. Nigidius putat, cum oua incubant sub tecto nominata, palumbem relinquere nidos. Caro palumbi in cibatu coerces Venerem, & inguina hebetat. hinc Albertus Magnus, qui melius callebat physicas philosophias quàm latinatis elegantias, palumbum ex eo dici tradit, quod parcat lumbis, propter Veneris scilicet refrigerationem. Palumbus ferus è postea decoctus medetur cœliacis. Cœliaci Varroni & Plinio sunt, qui laborant aluo cita. Cor. Celsus cœliacum morbum à Græcis nominari tradit, qui in ventriculi porta consistit. *Mutud.*] vicissim, mutuiter quoque à veteribus dicitur. *Blaterantes.*] stulte & cupidè & immodicè loquentes: quod verbum à Græco βλαζ originem ducit. blax autem dicitur stolidus & mollis. apud Horatium blaterare prima syllaba correpta ponitur illo versu, Et magno blateras clamore, fugisque.

Erat quidam iuuenis satis corpulentus, choraula doctissimus, collaticia stipe demensa paratus qui foris quidè circumgestantibus Deam, cornu canens adambulabat, domi verò promiscuis operis parriarios agebant cōcubitus. Hic me simul domi conspexit, libenter appositis largiter cibarijs gaudens alloquitur: Venisti tandem miserrimi laboris

Choraula.] Choraulæ Græcè dicitur tibicen. Choraulam appellant artem tibiciniam. à choro & aula, qua tibia significatur. Ptolemæus rex Ægypti culpatur à scriptoribus, & in pri-

mis à Strabone, quod præter alia flagitia etiam choraulam exerceverit: qua aded gloriabatur, ut non contaretur certamina tibicinij in regia celebrare. Tibicinium enim vocabulo oppidò eleganti appellavit in Floridis Lucius noster, attem tibiis canendi. Ab eodem choraulæ monumentarij dicti sunt tibicines, qui ad sepulchra apud sitos, hoc est defunctos canebant: quales prisca stiticias vocant.

Collaticia stipe demensa.] Signat tibicinem redemptum esse pecunia, quàm eleganter Collaticiam nominat, quia collata fuerat. Sed amphibolon est, utrum collata à choro evnædorum, an collata à populis religioni deæ mancipatis. Proditum est ab historicis, funus Agrippæ collatis sextantibus à populo Romano adornatum esse. Talis pecunia eleganter Collaticia dici potest. Stipem autem dici æs & pecuniam, notissimū est. ut interpretatur M. Varro, à stipando stipem nominarunt: quoniam non in arca ponebant, sed in cella stipabant, id est, componebant numerū pecuniæ maiorem, quo minus loci occuparet. à stipe inclinantur verba stipulari, & restipulari, stipulatus, stipulatio: quibus verbis stipem, id est pecuniam alligamus. Non facit ad stomachum interpretamentum illud, quod scriptum legimus libro tertio Institutionū: Stipulum apud veteres firmum appellari, à stipite: & inde stipulationis nomen deduci. Demensa autem accipe, pro numerata, soluta, vna dictio est. M. Tul. Ut verba verbis quasi demensa & paria respondeant: sic & demensum dicitur: quo nomine significatur cibarium seruorum. nam serui quaternos modios frumenti accipiebant in mense, & id demensum dicebatur, siue dimensum. Vtrum autem à mense, an à metiendo, incertum

*vicarius. sed diu viuas, & dominis placeas, & meis defectis iam lateribus consulas. * Hic audiens, iam meas futuras novas cogitabam ærumnas. Die sequenti varijs coloribus * inclusiati, & deformiter quisque formati, * faciem cœnoso pigmento * deliti, & oculis obunctis graphicè, prodeunt: mitellis, & crocotis, & carbasinis & bombicinis * linteis. Quidam tunicas albas, in modum lanciolearum quoquò versum fluente purpura depictas, cingulo subligati, pedes luteis induti calceis: Deamque serico contectam amiculo, mihi gerendam imponunt, brachiisque suis humero tenus renudatis attollentes immanes gladios ac secures, euantes exiliunt, * incitantantes tibia cantu lymphaticum tripudium.*

est. Quidam in duas dictiones distinguunt, ut sit de mensa, scilicet numulari, tanquam significet pecuniam de mensarij mensa esse persolutam, quam Græco vocabulo trapezan vocant: unde & trapezita dicti argentarij, mensarijque, dictione apud Plautum frequentissima. *Cornu canens.* } Cornicinem denotat. *Promiscuis operis.*] Sicut in cultura fundi plures operæ parantur, ita hic subactor cynæ dorum operas venerias dispertiebat. par-tiarius concubitus per omnes quasi in orbem ibat, nemine obstentissima libidinis extorre. *Laboris vicarius.*] Vicarium, quod nemo nescit, dicimus, qui vicem alterius gerit, impletque: qui fungitur ministerio, subditus in alienum locum. *Licet vicarius in quinto: Hunc ergo institutum disciplina mea vicarium pro me reipub. do, dicoque.* Item alibi: Vicarium tibi expediam interdum nomen est adiectivum. dixit Cyprianus: Has pro me vicarias literas mitto. *Quint. in gladiatore, mortem Alcestis vicariam decenter appellat, quæ scilicet pro Admeto marito mori non recusavit, eiusque morituri factum vicemque subire.* Ab eodem manus vicariæ dicuntur, pro altero pugnatu-ræ. Igitur laboris vicarius erit asinus, qui geret vicem laboris in concubitu, & subactorem. laboribus veneris exhaustum vicissim recreabit. Vicarij sunt viliores serui, qui serviunt maiori-bus servis: de quibus frequens mentio apud Iurisconsultos, ora-tores, & poetas. *Defectis.*] exhaustis, & (ut inquit Catul.) exfuturis nimio concubitu. *Inclusiati.*] versicolore veste induti. Deformatio est Syriacorum sacerdotum, qui vario cultu exornati pro-cesserunt. declinata autem vestimenta dissolutionem animi & corporis signant. *inclusiati, vel potius indusiati, significantur vestiti indusio. est autem indusium, vestimentum quod corpori intra plurimas vestes adhæret: dictum quasi intusium, ab eo quod intus habeatur: auctores M. Varro & Nonius. hinc Plaut. in epidico dixit tunicam indusitatum. Super hac re in secundo Commentario copiosius. Deformiter formati.*] Ex contrariis dictionibus quæ sita elegantia est, ut deformiter formatos dixerit, quos intelligi vult comptos, exornatosque muliebribus or-namentis, quæ virtum maximè deformant, scædant, deuenstant. *Quint. in hanc sententiam scribit: Hæc digna memoratu, scituque, si quis corpora virorum vulsa atque fucata muliebriter comat, scædissima sunt ipso fermè labore: & cultus con-fusus atque magnificus, addit hominibus (ut versu Græco testatur est) auctoritatem: ait muliebris & luxuriosus non cor-pus exornat, sed detegit mentem. in Deuteronomio præcipi-tur, ne mulier induatur veste virili nec vir utatur veste forminea.*

abominabilis enim apud Deum est, qui facit hoc. *Faciem de.* Id est, habentes faciem fucatam, & pigmentis illitam. Antiqua figura est delirus, vt illitus, vt oblitus inclinatur à verbo delino delui, delitum à deleo verò fit delerum. lino facit in præterito lino & leuis & vetustissimi etiam lini protulisse inueniuntur. in supino facit litum. vnde Virg. in 4 Georg. Et paribus lita corpora guttis. sic & delino, quod à lino compositum est, facit delitum. *Cœnoso pig.* Icrasso & pingui foco. namque mulieres non parum multæ faciem fucant pigmentis pinguibus, & quasi delutant lumentis cœni & visci, id quod Iuuenalis carpit in muliere illis versibus: Interea fœda aspectu, iudicandaque multo Pane tumet facies, aut pinguis popeapa Spirat, & hinc miseri viscantur labra mariti. Vel cœnoso pigmento expone pro sordido, & faciem deformante. pigmenta enim in facie virili sunt fœdissima, & cœno cœnosa. Diuus Aug. pigmenta & fucos taxans, sanctè & salubriter sic scribit: Fucate faciem pigmentis, quo rubicundior, vel candidior vel verecundior appareat, adulterina fallacia est. Scribit Iulius Firmicus, quòd qui orientibus Pleiadibus nascuntur, hi erunt vnguentis obliti, polita fronte, & accuratis semper nitidi, qui alienis crinibus appositis fictam & compositam pulchritudinem mentiantur. totius corporis formam vario pigmentorum genere molientes: ij demptis pilis corpus suum in fœminei corporis imaginem transferent: quorum vestes ad muliebris cultus similitudinem excoluntur, ij molliter ambulantes, vestigia sua cum delicata quadam moderatione suspendunt: & pœnitebit eos, quòd viri nati sunt. Pigmenta sunt modò ad fucandam faciem accommodata, aliàs pro coloribus pictorum accipiuntur. De quibus caput est apud Plin. in 35. Pigmenta quoque pro aromatis vsurpant Diuus Hieronymus: Aromata, inquit, sunt species pigmentorum. Pigmentarius dicitur, concinnator pigmentorum. Maternus tradit, quicumque habuerit horoscopus in parte libræ 26. erit pigmentarius, vel thurarius. *Oculis obpunctis.* } Iulius Pollux ad Commodum Cæsarem scribens inquit, *οὐδὲν μοι ἀπορροῖας τὰς ὀφθαλμοὺς μέλει*, id est, oculos suppingit, s. pericilia denigrat. Plin. quoque noster in 11. Tanta est, inquit, decoris affectatio, vt tingantur oculi quoque. *Graphicè.* Eleganter, condecorè, concinniter: aduerbium est, quo frequenter vtitur Gellius. Sic & graphicus homo dicitur, ad vnguem factus, absolutusque. Plaut. Næ tu habes seruum graphicum, & quantiis precij translatio à pictura, quæ Græcè dicitur graphis: cuius Plin. commemorat in 35. His alia multa graphidis vestigia extant in tabulis ac membranis. ex quibus proficere dicuntur artifices.

tifices. Idem antigraphicem vocat picturam, quam in tota Græcia pueri ingenui ante omnia docebantur. Res ergo eleganter depicta, graphicè formata, & graphica dicitur. quod & ad alia quoque eleganter scitèque transfertur. *Mitellis.*] Mitra diminutivum est mitella, de qua poeta in ludicro idilio: Copa Syrisca caput Graia redimita mitella. Mitras autem & mitellas ornamenta esse fœminarum, ex quibus redimicula religabantur, nouerunt omnes, quibus notum est notissimum illud Maronianum: Et tunicæ manicas & habent redimicula mitræ. *Crocatis.* } Crocotæ dicuntur tunicæ infectæ croceo colore. talia autem vestimenta delicata sunt, & fœminea. Vnde Neuius optimo epitheto mollicinam crocotam nuncupat. Plaut. crocotulā siue crotulam appellat in Epidico, idem in Aulularia crocotarios infectores dixit, qui crocota inficiunt, tinguntque vestes crocei coloris. Apud Græcos *κεκρωτός* est *ἡ δὲ γυνή*, id est, species tunicæ: & vt inquit Suidas, *κροκωτός* est *ἡ δὲ ἑστῆ*, id est, vestimentum orbiculatum. Epicrotum quoque genus vestimenti infectum colore croceo, cuius meminit M. Varro. Crocomagma verò alia res est, aliùsque significatus. siquidem Dioscorides, Plin. Celsus, crocomagma ponunt pro fece & retrimento croci: cuius vsus est in medicina efficax. verba Cor. Celsi ex lib. 5. sunt hæc: Crocomagmatis, quod quasi recrementum eius est. Idem crocomagma adhibet persæpe ad malagmata, apud Plin. legitur crocimigma, volumine 21. sed purior lectio est crocomagma. namque (vt idem docet in 13.) feces vnguenti magmata appellant, vnde crocomagma, quasi feces & recrementum dicitur. Ad hæc adde, crocoticum dici genus operis pistoriij. Poetæ Græci auroram *κεκρωπέπλον* vocant, à veste coloris crocei. *Carbasinis linteis.*] Carbasum genus lini esse, aliubi annotauimus, mira tenuitate. in Hispania sunt reperta carbasa, vt inquit Plinius. Inde carbasei sinus, & carbasinæ vestes. Virg. in II. Tum croceam chlamydemque, sinusque crepantes Carbaseos fuluo in nodum collegerat auro. Sunt exemplaria, quæ pro linteis, iniectis habent. *Bombicinis.* } De veste bombicina scripsimus in notis Seruij, & in commentariis Propertij copiosissimè. de quâ satyricus poeta: Delicias vel panniculus bombicinus vrit. Pamphile mulier vestem bombicinam prima texere inuenit. Plin. in II. de bombice vermiculo scribens: Telas, inquit, araneorum modo texunt ad vestem luxumque fœminarum, quæ bombicina appellant, tanta tenuitate conficitur, vt denudet fœminam vestis bombicina. nec puduit hac

vestes etiam viros leuitate vsurpare, propter onera æstiuæ: in tantum à lorica gerenda discessere mores, vt oneri sint etiam vestes. Vestis bombicina est (& vt ego sentio) illa propriè, quam sericam & holosericam vulgo nominant: & bombices sunt illi vermiculi sericarij, qui apud nos sericum conficiunt præstantissimum. *Quidam tunicas.* } Ordo est & sensus: Quidam subligati cingulo *tunicas*, hoc est habentes subligatas tunicas, & cinctura constrictas, quæ erant depictæ colore purpureo, in modum lanciolarum. *Vsitatæ* eloquutionis figura est: vt illigata comas, *subligata tunicas*, collecta sinus. Videtur autem signare virgatas vestes, quæ textuntur hodie quoque deductis viis in modum virgarum. de quibus poeta intellexit illo versu. *Virgatis lucent sagulis.* Non me præterit, id ex Seruiana interpretatione aliter enarrari posse. *Luteis calceis.* } lutei coloris. vt docet Gellius, Luteus color est ruffus paulo dilutior. *Poetæ luteam auroram* bono epitheto cognominant pro rubentem: quam Neuius pudoricolorem prælicenter appellauit. Auctor est Plin. lutei coloris honorem antiquissimum in nuptialib. flammeis totum feminis concessum esse, & ideo numerari inter principales colores. *Amiculo.* } vestitu & velamine serico. vestem holosericam dicunt totam serico textilem, sine alia materie: subsericam, cui alia materies intexta est. *Lampridius in vita Alexandri Romani imperatoris* sic refert: Vestes sericas ipse ratas habuit, holosericas nunquam induit, subsericam nunquam donauit. *Sericarius* dicitur, textor vestis sericæ. *Mihi gerenda.*] Hinc *asinus* à Luciano dictus est *δεσποπύριος*, hoc est deam ferens. *Humero tenus.* } Sunt vestes quædam sine manicis, quas Græci *ἐξυπίδας* vocant, quasi humerotenus exertas, & citra humerum desinentes. talibus vsitati sunt monachi & heremitæ, qui hodieque ita, figurantur, exertis extra vestem brachiis: quod genus vestium colobia nuncupant, quasi truncata & mutila, sine manicis. de quibus crebra mentio est apud scriptores ecclesiasticos. & in decretis Canonicis scriptum est 19. q. 4. quod Paulus heremita in testamento colobium suum Athanasio Alexandrino episcopo reliquit, tunicam verò beato Antonio. *Euanter.*] furore diuino afflati, commotique & bacchantes, à Libero qui Euan dicitur. *Virg.* Illa chorum simulans euantes orgia circumducebat Phrygias. *Lymphaticum tripudium.*] chorea saltatioque vesana, & bacchabunda decenter exprimitur nomine lymphatici tripudii. à Liuiio lymphaticus pauor bono epitheto dictus est, quoniam scilicet ex pauore homines consternantur, & lymphatici efficiuntur.

Nec paucis * pererratis casulis, ad quandam villam possessoris Britini perueniunt: & ab ingressu primo, statim absomis ululatibus constrepentes fanaticè peruolant.* dentique capite demisso, ceruices lubricis intorquentes motibus, crinesque pendulos * in circulum rotantes, & nonnunquam moribus suos incurstantes musculos: ad postremum accipiti ferro, quod gerebant, sua quisque brachia* dissecat. Inter hæc vnus ex illis bacchatur effusus, ac de imis precordijs anhelitus crebros referens, velut numinis diuino spiritu repletus, simulabat sauciam vecordiam,* prorsus quasi domini presentia soleant homines, non sui fieri meliores, sed debiles effici, vel ægroti. Specta denique, quale, cœlesti providentia, meritum reportauerit. In situ a ticipatione clamosa, conficto mendacio semetipsum incescere atque criminari, quasi contra fas sanctæ religionis designasset aliquid, & insuper istas pœnas noxi facinoris ipse de suis manibus exposcere. Arrepto denique flagro, quod semiuiris illis proprium gestamen est, cœ tortis tenys lanosi velleris prolixè simbriatum, & multijugis talis ouium tessellatum, indidem sese multimodis commulcat ietibus, mirè contra plagarum dolores præsumptione munitus. Cerneret profectu gladiatorum, ietibusque flagrorum, solum spurcitie sanguinis effœminati madescere. Quæ res incutiebat mihi nõ par

Possessoris Britini.] nomen est proprium rustici opulenti, fortassis à Britia ciuitate Bithyniæ deductum, vt sentit Hermolaus, vir in nostra memoria doctissimus. Lucianus meminit Bericæ ciuitatis Macedoniæ, à qua Beritinus commodè deduci posset. Codex vetustus manuscriptus habet possessoris beati, quod placet: vt exponas, eos venisse in villam beati, hoc est opulenti & diuitis possessoris. Fanaticè.] furenter & insanè. Fanatici autem furentes dicuntur: & propriè illi sunt, qui circa fana, hoc est templa bacchantur, & caput iactantes per furorem vaticinantur, prout docet Vlpian. ad edilitium edictum qui apud Iulianum quæri scribit, si seruus inter fanaticos non semper caput iactaret,

& aliqua profatus esset, nihilominus sanum videri: & si quis permanet in eo vicio, ut circa fana bacchari soleat, & quasi demens responsa det, & si per luxuriam id factum est, redhiberi tamen non posse, quoniam & diles de corporalibus vitiis loquantur. Fanaticos Græco vocabulo entheos appellant. Firmicus Maternus: Erunt, inquit, enthei vates diuini, qui horoscopus habebunt in 6. parte geminorum. Leges apud etuditos frequenter entheos vates, & lyram poeticam entheam nominari. Entheata domina dicitur à Catullo ipsa Cybele, cuius enthusiasmo afflantur sacerdotes: sic enim dicitur furor ille diuinus, quo & poetæ calefcunt. qua dictione vsus est M. Tullius in epistolis ad Quintum fratrem. *In circ.ro.*] Talia fieri produntur à Corycantibus, qui matris deum sunt sacerdotes, qui in sacrificiis armati saltando capita iactant, & numine afflati furis agitantur, quod coryptin & corybantiani dicunt. vnde & corybantibus inditum nomen: auctor Strabo. in x. Lucianus de Syriacis hisce sacerdotibus eadem scribens, quæ Lucius noster, inquit: *οἱ δὲ καὶ μίτρας δοπορρίφαντες, τὴν κεφαλὴν χεῖραθεν ἐν τῷ αὐχένῳ ἐλάσσοντες, τοῖς ἕξιν ἐπέμονον τοῖς πύχαις.* id est: Illi mitras proiicientes, & ceruicem subtus intorquentes, gladii brachia dissecabant. *Musculos.*] Hic lacertorum musculi accipiuntur: alioqui innumeri sunt musculi, per omnes fere partes corporis distributi, vt scribunt phisici: & memorat Albertus magnus, qui libro 1. de Animalibus, musculum diffinit esse neruosum membrum: & subtiliter supputando colligit, quingentos amplius musculos esse in corporibus. Duricies musculorum mitigat semen lini, vt inquit Plinius à similitudine musculi pusillæ bestię nomen inditum est. & in mari musculus balenæ præmius & dux, cui auxilium ad iniculamque iugiter exhibet: de quo Plinius, Claudianus, & cæteri. Aliàs musculi significant machinas bellicas, quorum Cæsar in commentariis, & Vegetius in 4. commemorerunt, quibus protecti bellatores subeunt muros hostiles, qui turribus ambulatoriis viam parant, itineraque præmuniunt. *Ancipiti ferro.*] Bipenem signat. quæ securis est, habens ex vtraque parte latissimum & acutissimum ferrum: auctores Quintil. & Vegetius. Anceps autem dixerunt, acutum ex vtraque parte: vt Lucilius, qui ait, Vecte, atque ancipiti

incipiti ferro effringam cardines. Potes etiam (si libet) exponere incipiti, pro periculoso & dubio: ut dicat, gladiis, quorum sectio periculosa est & anceps, brachia dissecuisse: ut conveniat cum Luciano, qui dixit *ἔλασεν ἐπέμφορτο*: id est, ensibus secabant brachia. *Bacchat.*] furit. sic Virgil. Bacchatur vates. *Spiritu repletus.*] Deo plenus, & ut Græcè inquit Lucianus, *ἔνδοξοι. Sauciam vecorâsam.*] Tales sunt, quos dæmoniacos vulgò nominant, qui anhelitus crebros & suspiratus trahentes, væcordia quadam vaticina bacchantur, furiant, insaniant: Firmicus Maternus in secundo Matheseos asserit, homines à dæmonibus possideri, quos eiiciunt, expelluntque hi qui vulgò exorcistæ dicuntur. & quamvis sit violentus dæmon, qui corpus hominum animùmque quatit, siue ille aërius sit, siue æthereus, siue infernus: hominis exorcistæ iussione fugiunt, & præceptis eius cum quadam veneratione terreuntur. Exorcistas nostri adiuratores interpretantur, quorum in ecclesia ecclesiasticisque scriptoribus frequens mentio est, ut optimè nosti Antistes amplissime, qui in omni literatura es eruditissimus: in ecclesiastica verò eruditione ita antestas reliquos episcopos, sicut dignitate præcellis. *Qua domini præsentia.*] Quidam legunt, quasi deum præsentia: ut sit sensus, Præsentia deorum & numine afflati homines debilitantur, & languore quasi quodam præpediti ægrotant: & ita homines non sui dicuntur, possessi numine, & spiritu dæmonis. alioqui homines non sui dicuntur, qui serui sunt: quales etiam dici possunt sacerdotes, qui se addixerunt religioni. *Insti.*] incipit. *Incessere.*] culpâre, castigare, reprehendere. A. Gel. in 9. Incesserat quempiam Taurus philosophus severa atque vehementi obiurgatione. *Designasset.*] commississet, peccasset. Significanter locutus est: nam designare (ut docet Donatus) est, rem novam facere in vtranque partem, & bonâ & malam. Teren. in Adelphis: *Quæ antehac facta sunt omitto, modò quid designavit?* Aliubi annotavimus designatores dici, qui ludis funebribus præsunt: ut apud Horatium. quos & pro illis accipere possumus, qui præsunt pompæ funebri ordinandæ, ut loco suo singuli prodeant. *De suis manibus.*] Fanaticus sacerdos proclamat, se quippiam peccasse in religionem deæ Syriæ sanctissimam, propter quod pœna dignus esset. has autem pœnas suamet manu sibi infligere velle, ut ita ipse fieret tortor, & quasi *ἑαυτὸν πνευγνύμενος*, hoc est seipsum plectens, cruciansque. *Arrepto flagro.*] Antiqui seruos flagriones dixerunt à flagris: ut verberones, à verberibus. Flagratores quoque dicti homines, qui mercede flagris cædebantur. Descri-

bitur flagrum, quo Syriaci effœminati semetipſos cœdebant, Vt
 ita ſub ſanctitatis prætextu, irrepentes animis ſuperſtitioſorum,
 corradere pecuniam, & fierent æruſcatores: hoc eſt, aris quæ-
 ſitores. Seneca id genus homines denotans, ſic ſcribit: Cum ſiſtrâ
 aliquis concutiens ex imperio mentitur, cum aliquis ſecandi la-
 certos ſuos artifex, brachia atque humeros ſuſpenſa manu cruen-
 tat, concurritis & auditis. Plaut. quoque docet, ariolos ſolitos hoc
 aucupij genere graſſari. ſic enim ſcribit in Truculento: Num ob-
 ſecro? nam ariolus qui ipſus ſe verberat. Græci flagrum appel-
 lant *μαστία*: vnde maſtygia comitis poetis pro ſeruo verberone,
 & flagris digno. Ex eadem origine Virgiliomaſtyx, Ciceroni-
 maſtyx, Homeromaſtyx, pro detractoribus vituperatoribusque
 Virgilij, Ciceronis & Homeri. *Proprium geſtam. n.*] Vt regum dia-
 dema, Imperatorum paludamentum, pontificum galerus, lituus
 augurum, ſunt inſignia: vt Cynicæ familiæ geſtamina baculus
 & pera: ita Syriacorum ſemiuirorum peculiare geſtamen erat
 flagrum, quod tenuis, hoc eſt vittis & infulis lanæſtribus concin-
 natum, per ſimbriarum prolixarum cœſuras diductum fuiſſe ſi-
 gnificat, offiſculisque talorum durioribus obarmatum. Fimbriæ
 extremæ veſtium partes ſunt, quæ cœſuratiſſe diſſecantur.
 inde ſimbriatum, per cœſuras lancinatum. Plin. viticas eſſe
 refert folio ſimbriato. Cæſar vſus eſt lato clauo, ad manus ſim-
 briato. Græci *νεγκωνίδον* ſimbriam vocant. *Teffellatum.* } quaſi per
 teſſelas diſtinctum, & numeroſis per intervalla talis contextum.
 Paulo infrâ catenatum pecuinis offibus dicit, quod nunc talis o-
 uium teſſellatum. à figura quadrata teſſeræ, teſſellæ, teſſellatum,
 deducuntur. hinc teſſellata pavimenta dicta, de quibus in primo
 Suetonij commentario. *Multijugis.*] Innumeris, multis, copioſis:
 vt iam dictum eſt. *Talis ouium.* } In quadrupedibus ſolidipedes ta-
 les non habent, quæ biſulca ſunt habent. Item digitatis non ſunt,
 neque prioribus pedibus omnino vlli, ſed poſterioribus tantum:
 ſi Ariſtoteſi & Plinio auctoribus credimus, quibus vtique credi
 conuenit. Græci aſtragalos vocant: inde aſtragalizontes à Plinio
 dicti, pueri talis ludentes. De differentia talorum qui aſtragali,
 & teſſerarum quæ cubi in aleatorio ludo nuncupantur, abunde
 ſcripſi in libro Annotationum, & in commentariis Tranquilli.
 Homo talum non habet. itaque quando Plin. Cellus, Apuleius,
 & cæteri talum in homine appellant, acyros & per quandam
 quaſi ſimilitudinem loquuntur. Conſimiliter videtur Apuleius
 impropriè dixiſſe talos in quibus: ſi verum eſt, quadrupedibus
 digitos habentibus non ineſſe. Annotandus eſt hoc in loco er-
 ror interpretis Luciani. nam cum Lucianus ita ſcribat Græ-
 cæ,

ἐξ ἧς ἀστραγάλων μάλιστα πάντων, interpres sic interpretatur: Fu-
 ste ex neruis facto me verberant: Quis non videt hominem, vel
 mediocriter eruditus, turpi inscitia lapsum esse? Verùm omissa
 aliena infectatione, tu sic interpretare: Flagro ex talis ouium fe-
 rientes. astragalos enim talos interpretamur. Astragalum quo-
 que dici pro vertebra cervicis, notum est, apud Homerum, scri-
 bentem Elpenora fractis astragalibus cervicis, lapsu scalarum exa-
 nimatum esse. Suidas astragalos dicit esse ἀσπίδων τῶ τεραχίλῳ.
 Quinetiam astragalus in ædificiis ponitur à Vitruvio, inter her-
 bas à Plinio. *Indidem.* Jex eo flagro. *Commulcat.*] quasi feriendo
 demulcet. per quod significat, Syriacum sacerdotem suspen-
 manu & levi sese verberasse, ita vt non citra dolorem & crucia-
 tum sanguine effuso cruentus illiceret, traheretque mortales ad
 sui contemplatum. *Multinodis.*] multos nodos habentibus, & ta-
 lorum aspredine cruciantibus. *Contra plagarum dolores.* } Auctor
 est Plinius, homini præsidium esse salutare spiritum cohibere
 contra plagas. Quod inuentum fuit animalis cui nomen est me-
 les: siquidem in metu sufflata cute distentæ meles, ictus homi-
 num & morsus canum arcent. *Solum.*] terram. *Profectu.* sectione.
 adicit Lucian. linguam quoque eos exertasse, & exertam disse-
 cuiisse. *Sanguinis effæminati.*] illorum scilicet Syriacorum, qui mo-
 dò semiuiri, modò effæminati, modò cynædi, à mollicie & flu-
 xura nuncupantur. Lucianus, *μαλακῆ ἀμματος* dixit: id est, mollis
 sanguinis. *Sanguinem conspiceret asininum.* } Lucianus: *ἐγὼ δὲ ταῦτα*
ἴδων τὰ πρώτα ἔτρομον εἶς αἰς, μήποτε χεῖρα τῆ θεῶν ἢ ὀνείου ἀμματος ἤμιστο.
 id est, Ego hæc cernens in primis timebam, ne asinino sanguine
 opus esset dex. Hanc Luciani sententiam paulum deuius noster
 Lucius inuertit. Vnde fit, vt ita corrigendum esse existimem, vt
 pro conspiceret legas concupisceret, & erit sensus: Ego existi-
 maui, ne stomachus dex desideraret sanguinem asininum, sicut
 solet interdum lac humanum expeti. Dulcissimum est hominis
 lac (vt inquit Plinius) maximè que alit, mox caprinum. Quidam
 asininum bibendo liberati sunt podagra, chiragræ. Codex ma-
 nuscriptus non habet hominum lactem, sed boum lactem: vt de
 lacte bubulo intelligas, quod medicatius est, & quo alius maxi-
 mè soluitur. Lactem autem dixit ex veterum declinatione, apud
 quos lactis & lacte recto casu dicebatur.

*Sed ubi tandem fatigati, vel certè suo
 laniatu satiati, *pulsam carnificinam
 dedere, stipes areas, imò verò &*

*Pulsam carnifi-
 cinam dedere.] Pu-
 rior lectio est, &
 sensus lucidior,*

si legas pausam
 carnificina dede-
 re. signat enim.
 post pausam, id
 est quietem &
 cessationem lace-
 rationis & verbe-
 rationis factam,
 pecunias collegisse
 à circumstantibus,
 quarum extorquendarum
 causa talia factitaverat.
 Pausa requies dicitur,
 & cessatio alicuius rei.
 Dicitio vulgaris &
 vernacula, & qua
 eruditi quoque v-
 sitati sunt. Lucilius:
 Pausam facit ore loquendi.
 Q. Claudius in annalibus:
 Pugnae facta
 pausa est. Lucretius:
 Concurrere, nec dare
 pausam. *Stipes aereas.]*
 nummos & asses
 ex aere. Lucianus
 ait collegisse ὀ-
 λούς & δράχμας. Et
 vini cadum & lactem.
] Lucianus,
 ἄλλος ἰσχυράς, & ὀ-
 νον, & τυρὸν καὶ ὄν-
 θισάκι, & πυρρὸν
 μέδιμον, & κριθῶν τῷ ὄνθ. id est, Alius
 ficos dedit, & vinum, &
 casei cadum, & tritici medimnum,
 nec non & ordei, quod ali-
 no esset pabulum. Quod Lucianus
 medimnum dixit, scito apud
 Græcos medimnum nomen esse
 mensuræ, accipique pro mo-
 dio. Ausonius in Grypho ternario
 medimna pluraliter posuit,
 neutro

argenteas, multis certatim offerentibus,
 sinu recipere patulo: nec non & vini
 cadum, & lactem, & caseos, & farris
 & siliginis aliquid, & nonnullis hor-
 deum Dea gerulo donantibus, avidis
 animis corradentes omnia, & in saccu-
 los huic questui de industria prepara-
 tos farcientes, dorso meo congerunt, ut
 duplici scilicet sarcinae pondere gra-
 tus, & horreum simul & templum in-
 cederem. Ad istum modum palantes,
 omnem illam depradabantur regione.
 Sed in quodam castello, copia letati lar-
 gioris quasticuli, gaudiales instruunt da-
 pes. A quodam colono, fide vaticina-
 tionis mendacio, pinguisimum de-
 poscunt arietem, qui Deam Syriam esu-
 rientem suo satiaret sacrificio, probe-
 que disposita cœnula, balneis obeunt:
 ac dehinc lauti, quendam fortissimum
 rusticorum, industria laterum atque i-
 mis ventris bene preparatum, comitem
 cœnæ secum adducunt: paucisque ad-
 modum prægustatis olusculis, ante i-
 psam mensam, spurcissima illa propu-
 dia ad illicitæ libidinis extrema flagi-
 tia, infandis* virginibus efferantur. pas-
 simque circumfusi nudatum supina-
 tumque iuvenem execrandis vredini-
 bus flagitabant.

neutro genere, cum ait: Hinc Bromij quadrant, & hinc Sicana
 medinaa: Hoc tribus, hoc gemmis tribus explicat vsus agendi.
 Quadrantal autem, vt id quoque habeas tanquam auctarium,
 amphoram significat. Plautus: Anus hæc fitit, capit quadrantal.
Siliginis.] De siligine, quæ species est tritici, & deliciae de
 pane siligineo, qui erat lauticissimus delicatissimusque, scripsi
 affatim in Commentariis Tranquilli, ex auctoritate plurimorum.
De ægerulo.] Asinum dicit, qui gestabat deam Syriam. *Corradentes.*
] colligentes: vt supra dictum est. *In sacculos.*] Sicut marsupia,
 crumenæ, scortæ, manticæ, folles, bulgæ, fisci, sacciperones,
 niduli dicuntur receptacula nummorum: ita sacci, sacculi, sac-
 celli, sunt repositoria pecuniaria. Iuuenalis: Ignoret quantum
 ferrata distet ab arca Sacculus. Horatius: Congestis vndique
 saccis Indormis inhians. Apud Iurisconsultos saccularij acci-
 piuntur pro fraudulentis impostoribus, qui veritas in sacculo ar-
 tes exercentes, partem subducunt, partem subtrahunt. quos Vi-
 pianus ait plusquam fures esse puniendos. *Horreum & templum
 incederem.*] Festinè, nec minus scitè dictum horreum & tem-
 plum. Asinus enim incedit vt templum quatenus gestas deæ
 Syriæ simulachrum, quod illi venerabantur: incedit vt horreum,
 quatenus ordeo, tritico, siligine, reliquisque quæ horreo conti-
 neri solent, onustus graditur. *Palantes.*] Ieratici, palabundi. *Castello.*
] Græcè *καστέλλον*. *Quæsticuli.*] lucelli: diminutium est à quæsto,
 sicut à lucro lucellum. M. Tullius: Conuenire potest aut fis-
 sum iecoris cum lucello meo, aut meus quæsticulus cum cœ-
 lo, terra, rerumque natura. *A colono deposcunt arietem.*] Dij bo-
 ni quàm sæpe hoc videri contingit in territorio nostro, vt quæ-
 dam hominum mendicabula sub religionis prætexu tanquam
 ministratores sint, antistitesq; diui Pauli & Antonij circumeant
 castella, pagos, villas, & quibusdam affaniis vaticinationem
 mentientes, prospera denunciantes, diuos quos palam iactitant
 propitios futuros spondentes, ab rustico hoc bruto & credulo
 poscant & accipiant arietem: ab illo gallinas, oua, caseum: ab
 alio superstizioso & attonito tritici sestarium. Vnde fit, vt
 suffarcinati esculentis, fartis muneribus rusticanis domum re-
 deant, gaudentes gaudium genuinum, quòd mentes simplicium
 villiconum & mulierularum illos erint, fefellerint, & decepe-
 rint: qui forinsecus sancti & tristes, intrinsecus dissoluti & inter-
 cutibus vitiiis madentes, inuadunt corda villaticæ nationis. Nam
 vrbicis (vt pote vafricia pollentibus) non facilè est im-
 ponere. Scitè itaque & salubriter Porcius Cato & Co-
 lamella præcipiunt, ne villicus ariolum consuluisse velit, ne

aruspices sagasque admiserit: quoniam hæc hominum genera vana superstitione rudes animos ad impensas, ac deinceps ad flagitia compellunt. *Esurientem.*] Lactantius irridens illudensque sacrificia ethnicorum, in 6. diuinarum institutionum sic scribit: Mactant opimas ac pingues hostias deo quasi, esurienti, profundunt vina tanquam sitienti, accendunt lumina velut in tenebris agenti. *Obeunt.*] Adeunt, accedunt. *Lauti.*] loti. *Imis ventris.*] Para & honesta elocutione designat iuuenem mutoniatum, & genitalibus vasis monstrabilem, quæ ima ventris sunt. prisci id genus homines viriliores appellant beneuafatos, monobiles, mutoniatos, & (vt noto vocabulo vtar) mentulatos. *Spurcissima propudia.*] Syriacos sacerdotes dicit, qui ob prostitutam pudicitiam merito ita nominantur, nam propudium cum maledicto dici putant eum, à quo pudor & pudicitia procul sint. Plautus: Quid ais propudium? Spurcum quoque præter cæteras significaciones dicitur obscænum, impurum, lutulentum. Hinc Plautus spurcas noctes. Spurcare quoque est scædare. Plau. Spurcatur nasum odore illutibili. Celsus Iurisconsultus ait, agi posse Aquilia eum eo, qui vinum spurcauit. id est, vt nos interpretamur, aqua immixta corruptit. veteres enim spurcum vinum dicebant, aqua dilutum, aut igne tactum. *Illicita libidinis*] posticæ, præposteræ, infandæ, qua vir virum init: quæ libido iure poli & iure fori interdicitur illicitaque est, de qua Lactantius in 6. sic refert: Idem mares maribus admiscuit, & infandos coitus contra naturam contraque institutum dei machinatus est, Plinius in x, masculam hanc obscænamque libidinem taxat his verbis. In hominum genere maribus diuerticula Veneris excogitata omnia scelere naturæ. Iurisconsulti tradunt præsidem severissimè animaduertere debere in stupratorem serui. Hieronymus in libris contra Iouinianum, quod in decretis quoque canonicis 32. q. 7. scriptum leges de illicita Venere, sic tradit: Vfus naturalis & licitus est, sicut in coniugio: illicitus, sicut in adulterio: contra verò naturam semper illicitus, & proculdubio flagitiosior atque turpior, quem sanctus Apostolus & in masculis & in feminis coarguebat: damnabiliores intelligi volens, quam si in vsu naturali vel adulterando, vel fornicando peccarent. Si Mercurius fuerit male positus, & Venus in domo Mercurij, ad puerorum concubitus præpostero amore semper impellit. Item: Venus cum Marte in domo Saturni decernunt, vt cum cynædis publicis impura libidinis cupiditate iungantur. *Infandis virginibus.*] Corrige inguinibus, siue vredinibus. Dictio illa virginibus hoc in loco casta, inutilis, & nugatoria est: nihilque ad intellectum Apule-

Apuleianum pertinens. Quadrat autem, siue inguinibus, quod placeat, legas, siue vredinibus: ut statim subiungit. dicuntur autem vredines, ardores, pruritus, incentiuā libidinum: ab vrendo deductum nomen. Lucianus, ἡ πρῶτον ἐν τῷ κομίτου ὅσα σωματῶν ἔχεται τοιοῦτοι ἀπόστρος κινῆσθαι βῶ. id est, passi sunt muliebria, quæ talibus impuris cynædis iucunda sunt.

Nec diu tale facinus meis oculis tolerantibus, porro Quirites perclamare gesti: sed viduatum ceteris syllabis ac literis præcessit o tantum, sanè clarum ac validum, & asino proprium, sed importuno planè tempore. Namque de pago proximo complures iuvenes abactum sibi noctu perquirentes assellum, nimioque studio cuncta diuersoria scrutantes, intus adiuu auditu ruditu meo, præadam absconditam latibulis adiuu rati, coram rem inuasuri suã, improuisi conferto gradu se penetrant: palamque illos, execrandas foeditates obeuntes deprehendunt. Iam iamque vicinos undique partientes, turpissimam scenam patefaciunt, insuper ridiculè sacerdotum purissimam laudantes castimoniam. Hac infamia consternati, quæ per ora populi facile dilapsa, merito inuisos ac detestabiles eos cunctis effecerat, noctem fermè circa mediã, collectis omnibus, furtim castello facefcunt: bonãque itineris parte ante inbaris* exortum transacta, iam die claro solitudines auias nacti, multa* prius secũ collocuti accingunt se meo funeri: Deãque, vehiculo meo sublata, & humi reposita, cunctis* stramentis me renudatum, ac de quadam quercu destinatum, flagro illo*

Porro *quirites.*] Lego proh quiritēs, ut sit vox exclamantis Quiritēs: sicut dicitur Proh Iupiter. vel potius emenda, ὦ Quiritēs: subsequitur enim auditum esse O tantum. Lucianus inquit, ἀναβοῶσα ὦ ξεῖσχε ταιε ἠδέλησα. id est, Exclamare volui, ὦ Iupiter infeste. Præcessit o tantum.] Ioculariter hoc totũ, cum asinus ruditum faciens, o personare videatur. In Scythia nõ sunt asini. ideõque olim Dario asini ducti in Scythicam expeditionẽ, rudentes perturbarunt equos Scytharum: & cum Scythæ sæpenumero Persas adorirentur, eorum equi ex asinorum audita voce consternati auertebantur, arrectis
A A a ij

auribus stupefacti intolentia vocis afinarum, & formæ pecuinis osibus catenato verberantes, penè ad* extremas confecerant mortes, quam nunquam audissent, vidissentque. Septem abhinc annos equus gradarius mihi dono datur à scholastico Boemo, quoties alinos videbat audiebátque rudentes, hinniebat, resliebat, perturbabatur in tantum, vt penè excuteret sessorem. Sed cum agminatim asinorum greges quotidie illi occurrerent (sunt enim apud nos frequentissimi) tandem assuevit mihi ac minus in dies perturbari. nam (vt inquit ille) nihil assuetudine maius. Ego qui apud Arist. Plinium, Herodotum & cæteros lecitaueram, in Scythia & regionibus frigidis non gigni asinos, nihil demirabar illa equi agitatione, qui insolens asinorum, noua bestia & forma & voce ab initio consternebatur: mox exuta omni per consuetudinem formidine simul mansitabat, simul interdum pabulabatur. Adèd multa, quæ prima inspectione videbantur formidolosa, paulatim mox cognita contemnimus. *Abactum.*] abductum, subreptum, quasi ab abactoribus. *Intus ædium.*] intra ædes, intra domum. *Archaismos* figura est. *Ruditum.*] Vt hinnitus equorum, balatus ouium, barritus elephantorum, ita ruditus vox est asinorum. Lucianus, ἀκούσαντες μου μέγα βοήσαντος. id est, audientes me voce magna clamantem introgrediuntur. *Latibulis ædium.*] Secretaria dicit, & loca in domo latebrosa atque arcana. sic & latibula ferarum dicuntur in syluis atque spelæis. *Coram rem inuasuri.*] Leges & iura permittunt, vt homo rem suam coram occupet, vbicumque eam inuenerit. *Obeuntes.*] peragentes venerem obscenam, & infandam, operantes illicitæ libidini. Lucianus, καταλαμβάνουσι τοὺς κινῆσθαι ἀρρήτα ἐν δόξῃ ἐργαζομένους. id est, deprehendunt cynædos infanda intus operantes. *Vicinos partientes.*] id est, cum vicinis communicantes, impartientésque. Lucian. ἐν δρᾶμιν τις ὄλη τῆ κάρην τῶ λόγῳ διδάσκων τῶ ἱερῶν τῶ ἀσέλγειαι. hoc est, excurrentes per totum castellum, sermone divulgauerunt sacerdotum impudicitiam. *Scenam patefaciunt.*] illustant, detegunt, reuelant occulta, & quasi inumbrata flagitia. Translatio à scena histrionica, quæ in agenda fabula & in egressu histrionum conuelata, deinde patefcit. *Purissimam castimoniam.*] Ironicôs pronuntios dicimus castitatem. Scribit Plin. in 31. garum, quod liquamini genus est, ad castimoniarum superstitionem, etiam sacris ludæis dicatum esse. *Consternati.*] perturbati, concussi, patefacti: est enim consternatio quædam subita concitatio ex aliquo metu, à sternutamento deducta, eo quòd toto corpore concu-

mur. *Facile dilapsa.*] Nihil fama infamâque velocius, nihil volaticum magis: cur (inquit Tertullianus) malum est fama? Quia velox, an quia plurimum mendax, quæ ab vno exorta diffunditur in populos, & per aures serpit ac linguas. Corrigitur illud ex apologetico Tertulliani: Necessè est exinde intraduces linguarum & aurium serpat. ex inscita distinctione factus est inscitissimus sensus, & confusaneus. Tu leges in traductis linguarum. nam traduces dicunt in vitibus, quasi traductio-nes productionesque ab arbore ad arborem connexim traductas. Plin. Columella, & ceteri de traduce genituræ ex corpore in corpus meminerunt, item Rufinus & Hieronymus: Sic facta eleganter dicta à Tertulliano est serpere in linguarum traduces, & aurium, propterea quòd fama in his qui loquuntur, & his qui audiunt, traducitur, & quasi serpendo per linguas ruminigerulorum, & aures curiosorum capit incrementum. *Faceffione.*] discedunt, abeunt. Pacuvius: Faceffite omnes hinc, id est, abite. interdum faceffere significat facere, & ut iussa faceffunt. *Ante iubaris.*] ante solis ortum. iubar dicitur stella lucifer, à splendore diffuso in modum iubæ leonis. auctores Varro, Festus, & grammatici omnes. Pacuvius: Exorto iubare noctis, decurso itinere. *Solitudines auias.*] inaccessas, infrequentes, auis homo, qui longè a via est. Lucianus, *ἐπιπέδι ἐρημίας* id est, postquam fuerunt in via solitudine. *ἡρμῶς* Græcè dicitur solitudo, media producta, vnde heremitas dicunt solitarios, in solitudine viuentes: hinc heremodicium apud Iuriconsultos, tit. de minoribus, dictum quasi desolatum ac desertum, dicitur autem heremodicium, iudicium in quo reus absuit, quasi solitarium desertumque: vnde fit, vt præsidio legis restauratio heremodicii præstanda sit omnibus, modò doceant se ex iusta causa absuisse. In libris Iuriconsultorum mendose legitur heremodicium, cum legi debeat heremodicium, vocabulo inclinato *ἡρμῶς ἐρημίας*, ab heremo, id est solitudine, & deserto. *Vehiculo meo.*] Hic vehiculi nomine non plaustrum significatur, sed festiuiter ipsam iumentum, cuius dorsum vehiculi vicem præstabat deæ. *Destinatum.*] deligatum: locutio Apuleio familiaris. Lucianus: *ἡμῶν ἡδὲ ἀποσθέντι με ἐν δένδρῳ μεγάλῳ.* id est, me denu- datum alligant arbori magnæ. *Pecuinis obitus.*] Paulo antè dixit, flagrum talis quicum fuisse tessellatum. à pecore pecuinus. vt à belua beluinus inclinatur. A. Gellius, beluinas voluptates appellat gustus & tactus, quibus maxime beluæ delectantur. In Apologia inquit, Venerem non modò humanis animis, verùm

etiam pecuinis & ferinis ad libidinem imperitare.

Eneruare.] succis nervis debilitare. Pudore candido. } Ironice pronuntiandum. Attende pudorem candidum nominatum, cum pudoris color sit rubicundus. Sed candidus pudor à candore & simplicitate ingenuitatis scitè dictus est, qualis decet adolescentem. est enim pudor virtutis color, & optimum in adolescente signum: ut dicebat Diogenes Cynicus, & memorat Seneca. Verùm hic pudor candidus per contrarium accipitur pro dehonestamèto & probro sordidissimo. *Simulachri tacētis.*] mutæ statuæ. sic Horatius infantes statuas eleganter dixit, pro tacentes & mutas. Potes & legere iacentis. namque humi iacebat reposita dea Syria: ut dudum dixit. & Lucian. inquit χαμῶν καὶ

Fuit unus, qui poplites meos eneruare securi sua comminaretur, quòd de pudore candido scilicet suo tam deformiter triumphassem. Sed * ceteri non me e salutis, sed simulachri * tacentis contemplatione, in vita me retinendum censuere. Rursum itaque me refertum sarcinis * planis gladijs minantes, perueniunt ad quandam nobilem ciuitatem: * ubi vir principalis, & aliàs religiosus, * & eximia domine reuerens, tinnitu cymbalorum & sonitu tympanorum, cantusque Phrygiæ mulcentibus modulis * exercitus, procurrat obviam: Deamque votivo suscipiens hospitio, nos omnes intra * conceptum domus amplissima constituit, numenque summa veneratione atq; hostis opimis placare contendit. Hic ego me potissimum capitis periclitari memini. Nā quidā colonus, partem venationis, immanis cerui pinguisimum femur, domino illi suo muneri miserat: quod incuriosè ponè culiæ fores, non altiusculè suspensum, canis adæquè venaticus latenter inuaserat, latensque præda, properè custodientes oculos euaserat. Quo dāno cognito, suaq; reprehensa negligentia coquus diu lamentatus, lacrymis inefficacibus iam iamq; domino cœnam flagitante mœrēs, & utcumque metuens, altiùs filio suo paruulo consalutato, arreptiq; funicula mortem sibi nexu laquei comparabat

Nec

Nec tamen latuit fidam uxorem eius, casus extremus mariti, sed funestum nodum violenter inuadens manibus ambabus: Ad eone, inquit, presenti malo perterritus, mente excidisti tua? nec fortuitum istud remedium, quod domini providentia subministrat, intueris? Nam si quid in ultimo fortune turbine* resipiscis, expergite mi ausculta, & aduenam istum a sinum remoto quodam loco deductum ingula, femurque eius ad similitudinem per diti detractum, & accuratius in protrimentis sapidissime decoctum appone domino cervini vice. Nequissimo verberoni sua placuit salus de mea morte: & multum conserua sagacitate laudata, destinata etiam laniena, cultros acuebat.*

Id est, humi iacens. Domini referens.] Corrigo domine reuerens, vel deum reuerens. erat enim hic (vt inquit) homo religiosus, & reuerens deorum, quod religiosi est: vel reuerens dominæ, quasi peculiariter cultor deæ Syria. Tinnitu cymbalorum. } Cum deæ Syria & Cybele, siue mater deum, sit idem numen, meritò cymbala & tympana & cantus Phrygius illi attri-

buuntur. Tympanum. tuba Cybeles eleganter Catullus appellat. Tympanotuba vocabulo Plautino perquam elegantius dicitur, qui tympanum pulsat, quem & tympanistam vocant: sicut cymbalitam, qui cymbala tractat. *Cantusque.*] Cantus etiam Phrygius dicitur propter Cybelem, quæ Phrygia dea est: cuius Galli fanatici Phrygij sunt, & ceremoniæ Phrygiæ. Præterea refertur ad Phrygiam musicam, quæ religiosa est, cuius meminit Plato in tertio de repub. & vt Arist. in 8. Politicorum tradit, phrygia musica distrahit animum, ac quasi extra se ponit: & sicut Doricam musicam probant omnes perinde ac virilem, ita Phrygiam improbant quasi effœminatam & eneruem. Apul. in Floridis Phrygiam musicam dicit esse religiosam. denotans eam conuenire religionis celebritati. Plin. ex auctoritate Pythagoræ refert, Iouem in cælo inter planetas moueri tono Phrygio, Saturnum Dorio. Idem auctor est, Marsiam in musica primùm inuenisse modulos Phrygios. *Exercitus.*] exercitatus. Cor. Tacitus. Ipse forma decorus, & armis equisque in patrium nostrumque morem exercitus. E contrario in exercitum dicimus, in exercitatum & quietum. Macrobius. Ego Disarium nostrum in exercitum non relinquam. Placet legas excitus, pro eo quod est excitatus, com. monit. usque.

Υοτιμο h' spiritio.] Lucianus τὴν θεὸν μάλα ἀσυβρίως τῆ οἰκίᾳ ἐπεδὲξατο. id est, deam valde lubens domi suscepit. *Capitis periclitatum.*] Lucianus μέγαν κίνδυνον, id est magnum periculum adiisse tradit. *Immanis cert.*] Dissentit à Luciano, qui non cerui, sed asini siluestris femur fuisse scribit, his verbis, τῆς οἰκίας πρὸς τὸ δασυότατον τῆς ἀγροῦ ἐπέμψεν δάσυνον ὄνου ἀγρίου μήρου. id est, quidam ex amicis domino donum misit femur asini siluestris. Ne autem putes absurdum absontumque esse id quod tradit Lucianus, videlicet asiniam carnem escitari: scito priscos habuisse in deliciis ganæ onagros, id est, asinos siluestres. *Mecœnas* (auctore Plin.) pullos asinarum epulari instituit, multum eo tempore prælatos onagris. Pulvis onagrorum ceu præstantibus sapore Africa gloriatur, quos lalisiones appellant. de quibus celebre est illud epigrammatarij poetæ. Dum tener est onager, so'aque lalisio matre Pascitur, hoc infans, sed breue nomen habet. Ad hæc Galenus, maximus medicorum, tradit, Alexandrinos vesci carne asinina, camelinæque. *Ponè.*] pòst aduerbium est. Virgil. Ponè subit coniunx. *Incuriose.*] negligenter. *Canis venaticus.*] Lucian. plures canes refert λαθραῖοι, id est, furtim introeuntes, inuasisse femur. *Negligentia.*] Lucian. μάχρηθεν ῥαθυμία ἀπόλεισε, id est, coquus per negligentiam perdidit femur. *Mærens.*] mœrore luctuque confectus. *Arrepto funiculo.*] Lucian. ἐζῆνω κρεμάσασαί εἰναι τὸν ἐν τῷ τετραχίλου. id est, decreuit seipsum collo suspendere. *Funeustum nodum.*] laquei nexum, quo se pensilem facere destinauerat. *Adeone, inquit.*] Apud Lucian. vxor coqui sic inquit, μήτε δόπιθουσι ὄφιλι τατε, μήτε ἀθυμία ποιῶντι δάσιν στεινὸν παιδοῦρος γάρ μοι περὶ ζεῖ οὐδὲ πῶντα, hoc est, ὁ coniunx amantissime, neque moriaris, neque tristitia te ipsum conficias: mihi ausculta, bene perages omnia. *Mente exocidisti.*] Malum impendens, & pavor, sæpe hominem mente deturbat, facitque attonitum ac desperatum, iuxta illud: Tum pavor omnem sapientiam mihi ex animo expectorat. *Domini prouidentia.*] Purior lectio est, D. ùm prouidentia, pro deorum. *Fortuitum remedi. m.*] Asinum dicit, cuius femur pro femore cerui iubet apponi, vt hoc remedio fortè oblato tutus euadat infortunium. *Fortuna turbine.*] impetu, fragore, agitato. sic M. Tul. fortunæ fulmina dixit, translatio est à turbine tempestatis. Est autem turbo repentinus flatus, proxima quæque prosterpens. circa terras concipitur ac fertur, ideoque arbuta radicatus euellit, & quacunque incumbit solum nudat, siluas interim & recta corripuens. inferior ferè nubibus, utique nunquam altior. turbo in orbem vertitur. turbinum motus vagus & disiectus, & vertigosus. turbinis rotunda facies in eodem

dem vestigio versatur, & in columnæ modum circumagen-
 tis se voluitur: auctores Seneca, Plinius, Apuleius in Cosmo-
 graphia, & cæteri. Valerius Flaccus: Ruit ille polo, noctem-
 que diem Turbinis in morem. Turbinis recti figura meta
 contraria est. illa enim fastigiatur in acutum, latior in imo: hic
 imo angustissimo, dilatatur in summo: ita vt meritò dici pos-
 sit metam inuersam esse, turbinem rectum. Cor homini tur-
 binato mucrone est, turbinator figura est pyris. Papinius in Sil-
 uis (vt in lib. Annotationum curiosè annotauimus) turbinem
 ruentem eleganter posuit pro meta. *Expergite.* } vigilanter, vt
 aduerbium sit. potest etiam accipi pro casu vocatiuo, vt expo-
 nas *Expergite* pro *expergefacte*, excitate, euigilans. *Expergo*
 enim vsurpatur pro *expergefacio*, & *expergitus* pro *experge-
 factus* & *vigilans*. *Santra*, Vocis *expergita* somno. *Ad similitu-
 dinem perdit.* } ceruini scilicet femoris, quod canis inuaserat. *In
 protrimētis.* } Protrimenta dicuntur edulia minutim trita, conci-
 saque, qualia hodieque in pulmentariis plurima concinnantur,
 ex carnib. frustillatim sectis: à tritura dicta protrimenta, quasi
 à proterendo: sicut *inficium*, ab infectione dictum. est autem *in-
 ficium* (vt id quoque in transcursu explicemus) pulmenti ge-
 nus, ex insectis & minutatim tritis carnibus confectum, quòd
 difficile digestu est: causam refert Macrobius in ultimo Saturna-
 lium. Apud Apitium crebra mentio est de *inficiis*, & multi-
 formis concinnatio. Econtrariò *Retrimenta* dicuntur ex-
 crementa & feculentia. Macrobius in 7. In ventre fit prima
 digestio, cuius sex retrimenta sunt, quæ per intestina inferiora
 officio trudente labunt. Item retrimenta sanguini dicit ines-
 se, hoc est feculentam materiam. Item, aridiora retrimenta
 in aluum conuenire refert, humidiora in vesicam trahi, intel-
 ligens stercora & urinam. *Verberoni.*] coquum dicit, qui in-
 ter famulicia erat apud priscos. Plin. in coquestione: *luxus*, co-
 quos emi singulos pluris quàm equos conqueritur. Idem ta-
 men refert, coquos non habitos esse in seruitiis, eosque ex ma-
 cello conduci solitos: scribit Paulus Iurisconsultus, seruis lectica-
 riis legatis, si idem lecticarius sit, & coquus, quòd accedit lega-
 to. *Verberones* autem dici seruos dignos verberibus quis nos-
 cit: quos & flagriones nuncupant. *Græcè mastigia* dicitur, vt
 ante explicatum est. *Conserua.*] vxoris. Lucianus: *ὁ ἀπὸ ἀγρο-
 τῆς ζωῆς ἐπαγνέσας τὸ βέλδιον. ἀριστὰ ἐστὶν οὐδὲ ζωῆς ἀσπαστὰ, ἢ
 τὸν τῶ μίση τῶ ἔργῳ τὰς μάστιγας οὐκ εἶνέχω.* id est: Coquus vxoris
 consilium laudans, ὁ coniunx, inquit, optima, hæc sunt, & hoc
 solo opere verbera effugere possum. *Laniena.*] De *laniena*, in

qua carnes venduntur à laniis, suprà dictum est. hic laniena significatur laniatio ipsa, & sectio femoris asinini: sicut carnificina modò pro loco, modò pro ipsa excarnificatione & cruciatu ponitur.

ARGUMENTVM LIBRI

NONI.

Hic nonus liber continet astum asini, quo lanienam euasit. Sequitur alterum periculum, quo rabiosus creditus, auxilium aque potus acquisiuit. Narratio fabella de scemina maritum illudente, cuius amator sub specie emptoris in dolio fefellit: fors captiosa Syriacorum sacerdotum, furtimque deprensam. Descriptio pistorij operis, cui fuit mancipatus. Explicatio fabularum de adulterijs impudicitiaque sceminarum lepidissima: domini rursus mutatio, à pistore ad hortulanum facta translatione. Dirum familiae infortunium. hortulani in militem abactorem insultatio: asini occultatio & prospectus.

Obarmabat.] Sicuti obambulare dicimus, aduersum alios ambulare, & quasi ambulanti sese opponere: sic obarmare dici videtur, contra alium sese armare. hæc enim particula Ob interdum ponitur pro contra & aduersus: sic obrogare est, contra legem ferre nouam rogationem: sic obloqui, aduersus alium loqui: sic obrectator dicitur, qui facit quid contra rectè tractantem: sic obuaricator, qui aduersus que mpiam occurrat, obstant quod minus is rectum iter confi-

Sic ille nequissimus carnifex contra me manus impias obarmabat. At ego, precipitante consilium periculi tantipresentia, nec expectata diutina cogitatione, lanienam imminentem fugavitare statui: protinusque vinculo, quo fueram deligatus, arrupto, cursu me proripio totis pedibus, ac tutelam salubrem crebris calcibus velitatus. illicòque me, raptim transcursa proxima porticu, triclinio, in quo dominus edium sacrificales epulas cum sacerdotibus Dea cœnitabat, incon-

tanter immitto: nec pauca rerum apparatus cibary, mensas & id genus impetu meo collido, atque disturbo. Quarum rerum deformi strage paterfamilias commotus, ut importunum atque lascivum me cuidam famulo curiose traditum, loco certo aliquo clausum iussit cohiberi, ne rursus convivium placidum simili petulantia dissiparem.

ciat: sic pleraque alia est inveni- re in veterum li- bris, ex hoc fon- te deriuata. La- niata.] laniatum & sectionem. Vinculo arrupto.} Lucianus: ῥήζας τὸν ἱμαῖον, id est, rumpens lorum. Græci enim i-

μαῖον lorum dicunt, unde himantopedes Plinio & Solino, populi in Africa loripedes, quibus serpendo ingredi natura est. Calcibus velitatus.] Signat se quasi calcitronem factum, & crebris calcibus omnes à se abegisse in fuga, ne vllum esset offendiculum. translatio à contentione velitum militum, & congressione. Qui sint velites, quæ velitatio, quid velitari, per sepe dictum est. Incunctanter immitto.} Sine vlla cunctatione & mora currens, infero me intra cornaculum, in quo dominus cum sacerdotibus deæ Syriæ epulabatur, quos Lucianus cinædos vocat, ut iam diximus. Lucianus: ἔμεγα δὲ εἶπον εἰσω, ἔνθα ἐδείκνυον οἱ κινῆδι σὺ τῷ δεσπότῃ τῆς ἀγῶν. εἰ- ταῦτα εἰσδραμὸν, αἰατρήτω πάντα τῷ σκιρτήματι, ἢ λυχνίδι ἢ τετρα- πεζῶν. id est, Subuerto omnia saltatione & candelabra & mensas. Id genus.} Huius generis: elocutio vstratissima. Paterfamilias.} dominus ædium, & ut Græcè dicitur, δεσπό- της. Seneca libro Epistolarum moralium sexto: Omnem, in- quit, invidiam maiores nostri dominis, omnem contume- liam servis detrahentes, dominum patremfamilias appella- verunt, servos familiares. hoc idem Macrobius in Saturna- libus: Sanè quando dicimus paterfamilias, illud familiàs indeclinabile est, & genitius est singularis à Græco du- ctus (ut docet Servius.) si autem paterfamilias dicere vo- luerimus, iam non erit vnum nomen, sed locutio declina- bilis: ut dicamus, hi patresfamilias, horum patrum fami- liarum. ille dicitur agere bonum patremfamilias. qui quæ à pa- rentibus accepit, maiora efficit. Lascivum.} Lucianus dixit ἀγρο- χῶν, id est, strenuum & petulantem. Petulantia.] procacitate, las- civia à petendo petulantia, sicut à procando, id est, poscen- do procacitas nominata est. hædos petulcos dixit poeta,

pro lasciuos & exultantes. videlicet ab appetendo: vnde & meretrices petulcas, hoc est procaces vocamus.

Astuto commento.] hoc meo inuento callido & astutulo. Astutos callidos dicunt, ab astu, id est ciuitate: quoniam vbi ci sunt rustici callidiores, astutiores, vafriores. *Laniy.*] Coquum dicit, qui lanienam parauerat, & cultros ad femur asini laniam exauerat: lanij autem, qui & laniones dicuntur, à laniamdis pecoribus: sicut & lanistæ dicti, qui laniamdis præfunt gladiatoribus. *Custodela.*] custodia: sic fugela, cautela, sic alia sexcenta per diminutionem vsurpantur. *Salutaris carceris.*] Salutarem carcerem accipe pro loco, in quo clausus iussu domini cohibebatur tutus, & citra lanienæ periculum. *Nihil fortuna renuente.*] Sententia catholica, qui significatur, nihil prospere

Hic astuto commento scitule munus, & medys lanij manibus ereptus, custodela salutaris mihi gaudebam carceris. Sed nimirum nihil fortuna renuente licet homini nato dexterum prouenire. nec consilio prudenti, vel remedio sagacis, diuine providentie fatalis dispositio subuerti vel reformari potest.* Mihi denique id ipsum commentum, quod momentariam salutem reperisse videbatur, periculum grande, immo presens exitium confluunt aliud. Nam quidam subito puer, mobili ac trepida facie percitus (vt familiares inter se susurrabant) irrumpit triclinium, suoque annuntiat domino, de proximo angiporuu canem rabidam paulo ante per posticam impetu miro sese direxisse, ardentique prorsus furore venaticos canes inuasisse: ac dehinc proximum petuisse stabulum, atque ibi pleraque iumenta incurrisse pari sententia, nec postremum saltem ipsis hominibus pepercisse. Nam * Mytilium mulionem, & * Ephestionem cocum, & Hypatauium cubicularium, & Apollonium medicum, immò verò & plures alios ex familia, abigere tentantes, varijs moribus quemque lacerasse: certè venenatis moribus* contracta nonnulla iumenta, * efferata simili rabie. Quæ res omnium statim percussit animos: rarique, me etiam eadem peste infectum ferocire, arreptis * huius-

cemodi telis, mutuoque ut exitium commune protelarent cohortati, ipsi potius vesania morbo laborantes, persequuntur. Nec dubio me lanceis illis & venabulis, immò verò & bipennibus, quae facile famuli subministrabant, membratim compilassent, ni respecto subiti periculi turbine, cubiculum in quo mei domini* diuertebant, protinus irrupissem. Tunc clausis obseratisque super me foribus, obsidebant locum, quoad sine ullo concessionis suae periculo, pestilentiae lethalis pernicaci rabie possessus ac peresius absumerer. Quo facto, tandem libertatem nactus, solitaria fortuna munus amplexus, super constratum lectum abiectus, post multum equidem temporis somnum humanum quievi.

na fortuna nuncupatur. qui verò flere ac manus protendere videntur. hi sunt à quibus abstulit quae antè tradiderat, à quibus *κακή τύχη*, id est mala fortuna nominatur. *Dexterum.*] prosperum, secundum, foelix. *Nec consilio.*] In hanc sententiam scribit Plaut. in Pseudo: Centum doctum hominum consilia haec deuincit dea fortuna. *Fatalis dispositio.*] *εὐκαρπία*, id est, fatum & necessitas, amba sibi inuicem indiuiduo connexa sunt glutino: ut inquit Trismegistus. Fatum inexorabile est, ut poetae canunt: Desine fata deum flecti sperare precando. Fati vis inauersibilis, immobilis, insolubilis est: & (ut inquit Apul. in Cosmographia) ineffugibilis est necessitas fati. Memoratissimus est versiculus ille Cleanthis, quem Seneca Latinum fecit: Ducunt volentem fata nolentem trahunt, & ut à Tertull. dictum est, fato stat Iupiter ipse. De fato diuus Augustinus, Chrysippus, M. Tul. Firmicus Maternus, & agminatim omnes. exclamat Manlius, Fata regunt orbem, certa stant omnia lege. *Ad ipsum.*] Lege, id ipsum. *Momentariam.*] breuem, & momento temporis datam: Quintil. momentosam apium rapinam decenter appellat, quae momento fit in floribus decerpendis *Percitus.*] com motus, perturbatus. *Angiporcu.*] quod exitum non habet, ac peruium non est. Angipor-

rum prouenire posse mortalibus inuita & aduersante fortuna. Cò simile est illud apud poetam memoratissimum:

Heus nihil inuitis fas quenquam fide-
dere diuis. Scribit Cebes philosophus in Tabula eorum qui fortunam circumstant alios gaudere, alios tristari: qui à fortuna quidpiam acceperunt, hi ridere videntur, à quibus etiam *ἀγα-*
θὴ τύχη. id est, bo-

tum dicitur (vt interpretatur M. Var.) ab angendo & portu. Angustum autem, id est arctum. Donatus grammaticus Angiportum esse dicit angustam & curuam viam: alij, quod inter portus sit locus angustus, hoc est inter domos, quas veteres portus dixerunt. dicitur Angiportum & Angiportus, neutro genere & masculino in secundo & quarto ordine. Terent. in Adelphis: Id quidem angiportum peruium non est. Horat. Flebis in solo leuis angiportu. *Canem rabi.*] Canes rabidi per æstatem maximè fiunt, propterea quod natura sicci, fiunt sicciores æstu, vt docet Alexander Aphrodiseus in problematis. Arida autem calefacta conflaurant. hinc fit, vt furentes quasi in phrenesim conuertantur, ipsorumque virosa saliuam sit. Quod autem conflagent, ex eo liquet: crebrò anhelant, rictu oris patulo, ad captandum aeris frigus. Non vtique omnes canes in rabiem aguntur, sed illi potissimum qui sunt siccissimi, Caniculae exortu, vt inquit Plin. canes maximè agi in rabiem non est dubium. Columella auctor est in 8. arceri rabiem canibus, qui morb. letifer est, si catulorum caudæ post diem quadragesimum quàm sunt editi castrentur morso, neruûsque abrumpatur, qui est per articulos spine. Quinetiam vermiculus est in lingua canum, qui vocatur à Græcis litata: quo exempto infantibus catulis, nec rabidi fiunt, nec fastidium sentiunt. *Per posticam.* } per partem ædium posteriorem, ostiûmque posticum: namque posticum ostium dicitur, in posteriore parte ædium. vicinum quoque habitantem ad posteriorem domus, antiqui posticum appellauerunt. Denique quæ ante nos sunt antica, quæ post nos postica dicuntur. Cœli quoque partes quatuor dicuntur (auctore Varrone) sinistra ab Oriente, dextra ab occasu, antica ad meridiem, postica ad septentrionem. & hoc est quod voluit intelligi Seruius grammaticus, scribens posticam genere fœminino esse nomen augurale: sicut & antica est. Regulam ab illo traditam non vsquequaque seruant eruditi, vt scilicet posticum neutro genere semper dicant pro parte ædium posteriore, posticam verò tantum pro parte cœli septentrionali. nã vt hic noster, & alij, posticam & posticulã vsurpant pro postico, & parte domus posteriore. Virg. signat posticam, cum ait, Postesq; relictæ à tergo. Plautus in Trinummo, posticulum, hoc recipit, cum ædes vendidit. Interdum adiectiuum est nomen: vt apud Aufonium, Postico vulnere fossor. apud Iurifconsultos Tit. de usufructu, posticas poni legimus pro hostis partis ædium posterioris, vbi scribit Iulianus: Si ædium vsusfructus legatus sit, non per mitti legatario posticas vertere, vel refugia aperire, & atrium immutare. excolere enim quod inuenit potest, qualitate ædium, non

non immutata. *Incurrisse.*] inuasisse, impetisse. *Ephestionem.*] nomen est coquo accommodatum. Græcè enim ἠφαιστος dicitur Vulcanus, vnde Ephestides insulæ dictæ Vulcaniæ. Ad Vulcani autem violentiam (vt inquit Plautus) apponit coquus edulia. Celebratissimus est Ephestion ille Alexandri amicissimus, quem olim ipse alterum Alexandrum esse dixit: cuius obitu tanto mœtore confectus est, vt equos mulósq; totonderit. vt vrbium pinas dirnerit, vt medicum cruci suffixerit, vt tibias & instrumenta musica id genus diu in castris canere vetuerit: quem in funerando Ephestione decem milia talentum impendisse, auctores tradunt. *Hypatanium.* } Potest videri nomen deductum à verbo Græco ὑπατάω, quod significat ago consulum, & excello. Sic ὑπατος consul dicitur & eximius, vt ita cubicularius inter alios primarius significetur. *Apollonium medicum.* } Nomen est medico conueniens, quod veluti ab Apolline medicinæ deo derivatum videri potest. De Apollonio magno, quo nihil venerabilius, nihil sanctius, affatim Philostratus scribit, & cæteri commemorerunt. *Venenatis morsibus.*] Rabidi canis morsus, inter venenatos letiferósq; numeratur. Morsum quoque hominis (vt refert Plin.) inter asperissimos numerauerunt. vt auctor est Cor. Cels. omnis ferè morsus habet quoddam virus. & si rabiosi canis morsus fuerit, cucurbitula virus eius extrahendum est. *Ferocire.*] ferociter sauire, & furere. *Peste infectum.*] eodem veneno contactum. *Protelarent.* } propulsarent, excluderentque. Aliàs protelare est percutere, aliàs adiuuare. de hoc verbo, suo loco dictum iam est. *Vesaniæ morbo.*] Mors à cane rabioso rabidi fiunt. cui vesaniæ occurritur cerebello gallinaceo: auctor Plin. Sensus est: Qui, inquit, me efferatum ex morsu canino, at ferocientem sauire existimabant, persequabantur: sed illi ipsi magis insaniebant, cum nulla ego peste, nulla rabie penitus vexarer. *Membratim compilassent.*] per membra, per frustra dissecuissent, ita vt nec pilum in toto corpore essent relicturi. Plaut. in hanc sententiam inquit: iam ego te faciam, vt hic formicæ frustulatim differant. *Turbine.*] impetu & procella: de turbine antè dictum. *Cubiculum irrupissem.* } Lucianus, εἶδω δὲ ὄρων τὴν δεινὴν τὸ μέγιστον, δρόμον εἰσω παρέρχουσαι, εἶδου οἱ ὁμοῖ δισσώται κοιμηθῆσθαι ἕμμελλον. id est, Ego videns periculi magnitudinem, cursu intra cubiculum irrumpro, vbi domini mei dormire debebant. *Concessionis periculo.* } ingressionis & introitus, quo concedentes, introeuntésque essent periclitati. *Pestilentia letalis.*] morsum canis rabiosi constat esse pestiferum, & exitialem non solum hominibus, sed etiam pecori. *Perefus.*] Vis venenati morsus penetrans vitalia populatur, & sensum pere-

dit absumitque animantem. *Solitaria fortuna.*] Ambiguum videri potest, vtrum solitiam fortunam dixerit pro solitam & vstratam. an à solitudine: quoniam solus in cubiculo fuerat relictus. *Somnum hu. quie.* } Antea in stabulo inter iumenta vt a sinus humani quieverat: nunc in lecto delicatè constrato more hominum cubans, somnum cœperat humanum, non beluinum.

Mollicie cubi.] Implet corpus somnus plenus, & molle cubile: vt tradit Cor. Celsus. e contrario extenuat corpus somnus breuis, & durum cubile. *Refota.*] refocillata, recreataque. refocillato animo dixit A. Gel. pro recreato, exhilaratòque. *Altercari.*] Verbis disceptare, & fermocinari. *Quintil.* altercationis orationis præcepta dat, imprimis docens opus esse ingenio veloci, ac mobili animo præfenti & acri. idem præcipit, vt altercator bonus vitio iracundiæ careat, ne turbidus ac clamosus sit. in altercatione plurimùm valet acumen.

Huncine.] Hunc

ne: sicine, pro sic ne dixit Propertius, locutione vstratissima. *Iugis su.*] perenni, continuo, perpetuo. inter elephantes & dracones iugis discordia est, inquit Solin. id est, perpetua. A. Gel. Iugis concordia fidissimè, amicissimèque vixerunt. Iugiter aduerbium est, quod

lámque clara die, mollicie cubiculi refota lassitudine, vegetus exurgo: Atque illos, qui me a tutela peruigiles excubias agitant, ausculto de meis sic altercari forritis. At huncine miserum istum asinum iugi furore iactari credimus? immò vero iam virus increscente sanitia prorsus extinctum. Sic opinionis varia terminum ad explorationem conferunt: ac de rima quidam prospiciunt, sanum me atque sobrium, otiosè consistere. lámque vitro foribus patefactis, pleniùs, an sim iam mansuefactus, periclitantur. Sed vnus ex his de cœlo missus mihi sospitator, argumentum explorandæ sanitatis meæ tale monstrat cæteris, vt aquæ recentis completam peluem offerrent potui meo. Ac si intrepidus, & more solito sumens, aquis adlibescerem, sanum me, atque omni morbo scirent expeditum: contra verò, si visum contactumque laticis vitarem ac perhorrescerem, pro comperto noxiam rabiem pertinaciter durare. Hæc enim libris pristinis etiam proditum obseruari solere.

est, quod significat perpetuò, continenter, perenniter. Dicitio est protrita & frequens apud scriptores idoneos. Horat. in 2. Sermonum: Hortus ubi, & tecto vicinus iugis aquæ fons. *Virus.*] Venenum: inde virulenti dicti serpentes, & Horatio virulenta pro venenata. Virus apud Plinium propè peculiariter significat modò asperitatem odoris, vt virus alarum: modò asperitatem saporis, vt stagnum illitum aeris vasis compescit æruginis virus. modò genituram, vt virus verrinum ex scropha à coitu exceptum priusquam terram attingat, grauitati aurium prodest. item potentiam ac vim naturalem: vt, nec satis est generationi per se coitus, nisi editis ouis, inter se versando mares & fœminæ vitale asperferint virus. Hinc virosus deriuatur, à copia scilicet venenorum dixit Virg. Virosaque Pontus castorea. ubi interpretes exponunt castorea virosa, pro fœdi odoris & execrandi: Ego verò existimo ita legendum, vt pontus virosa dicatur, sitque id epitheton copulandum cum ea dictione pontus, non autem castorea. Pontum autem virosam perpetuo, bonòque epitheto dici, quasi feracem venenorum. constat enim, venena copiosissima gigni in Ponto: quod & idem poeta significat scribens: Has herbas, atque hæc Ponto mihi lecta venena, Ipse dedit Moeris: nascuntur plurima Ponto, quando fœminam virosam & locus fœmineos virosos dici leges, scito à viro deriuari, quasi appetens viri, virilisque concubitus, in quo significatu (vt supra annotaui) magis dicendum est viriosa mulier, & viriosi loci, hoc est, genitalia fœminæ virum inhiantia. *Foribus.*] scilicet cubiculi, intra quod irruperat asinus. *Periclitansur.*] experiuntur, & periculum faciunt: id est, tentamenta. hinc periclitabundus, faciens periculum, id est, experientiam. Aliàs periclitari significat periculum subire, & clade affici. hinc locus Epigrammatistæ, Periclitatur capite Sotades noxter. *Sospitator.*] conseruator, ac salutifer. *Aqua recens.* *complex. pel. of.*] medicamentum morfi à rabido cane est, si aqua non expauescat, si aquam audeat attingere. nam (vt inquit Plin.) in morfi lætalis aquæ metus. scribit Philostratus lib. 6. de vita Apollonij rem dignam annotatu: videlicet quòd rabiosus canis momordit adolescentem, qui ex eo morfu caninos mores cœpit repræsentare. etenim latrabat vt canis, & instar quadrupedum pedibus manibusque gradiebatur. Apollonius infortunium adolescentis miseratus, præcepit canem illum inquiri, qui iuuenem momordisset: quem perductum, attractumque iussit lambere morsum, vt videlicet idem medicus esset, qui

vulneris auctor extitisset. quo facto, repente iuuenis ex morbo refocillatus, haustam ex Cydno fluuio aquam bibit, sanatusque est. canis quoque iussu Apollonij fluuium ingressus, cū in eo aliquandiu innataffet, ex morbo conualuit, Galenus in lib. de Sectis scribens de discordia empiricorum & dogmaticorum medicorum, refert medicum empiricum alia medicina vsum esse, in sanando eo qui à rabido cane morsus fuerat, alia verò dogmatisten: vbi docet, morsum asperiores esse, qui factus sit à cane rabido in cynocaumate. dicuntur autem cynocaumata ætus caniculares. etenim (vt antè diximus) ex oriente canicula canes potissimum aguntur in rabiem, estque ea rabies id temporis homini pestifera. idem auctor est, homines ex morsu canis rabidi aquam metuentes mortuos esse: docens remedium, aquam non expauescere. Cuidam virulento morsu rabidi canis infecto, apposita est aqua perlucida & egelida, in qua cum canis idolum apparuisset, homo timens caninam in vudis imaginem, præ timore examinatus est. Alij dicunt, quòd aquam bibit, & ideo mortuus sit. Verum (vt inquit Galenus) non quia aquam biberit, ideo interiit, cum aqua pro remedio sit: sed quia timuerit. vbi enim morsus à cane aquam timet, actum de illo est. nam (vt inquit Ouid.) Tolle re nodosam nescit medicina podagram, Nec formidatis auxiliatur aquis. Eleganti vocabulo Græco hydrophobos vocant, qui ex morsu canis rabidi aquam timent: qua dictione vtuntur & nostri. Plin. in 29. Est limus salinæ sub lingua rabiosi canis, qui datus in potu fieri hydrophobos non patitur. Hydrophobia verò dicitur ipse morbus, ex aquæ metu proueniens. Apud Galenum in libello de Theriace mendose, legitur hydrophobia, pro hydrophobia: quod quemadmodum medici recentiores intelligant, non discutio. Corrigendus est hoc potissimum loco error alter, & mendum tollendum ex codicibus Cornelij Celsi, apud quem libr. 5. sic passim legitur, capite de morsu rabiosi canis: Solet autem ex eo vulnere, vbi parum occursum est, aquæ tumor nasci: hydrophlogas Græci appellant. Ego olim cum enarrarem Corn. Celsum, nihil subesse mendosum suspicans, exponere solebam tumorem aquæ flammæ, & quasi ignitum gigni ex vulnere, quod fecisset rabiosus canis: quod morbi genus Græci ab aqua flammida, & corpus tumidum vrente, hydrophlogas vocarent: vocabulo deflexo ab aqua quæ Græcè ὕδωρ, & φῶσφα comburo. Sed cum ex morsu rabidi canis nihil tale nasci inter medicos constet, videro re curiosius pensitata, puriorem veriorèque lectionem esse, si ita scribas: Aquæ timor nasci, hydrophobos Græci appellant.

pellant. hæc est scriptio vera, erudita, sincera: & ita Corn. Celsum scripsisse, indubitanter affirmo. timor enim aquæ, non timor, innasci solet morbis à rabido cane. Tales autem timentes aquam, Græci hydrophobos vocant, à verbo Græco φοβέουμαι, quod significat timeo, & ὕδωρ aqua. Huiusce autem castigationis in Cor. Celfo me submonuit, & quasi conuiuentem expegefecit, meus ille gentilis & cognominis Philippus Beroaldus minor, adolescentulus apprime doctus, & græcam latinamque linguam benè callens, qui dum sitienter φιλιππίδι, hoc est Philippum imitatur, & per nostra vestigia it: iam ex scholastico factus est professor, etsi nouitius, non tamen proletarius, me in præsentia effingit, me habet archetypon: nihil proximus, sed interuallo non longo proximus. Mox ut spero & opto, nos & nostra transcendens longius procuraret atque emicabit. Video ex hac doctrinarum scintilla lucem maximam, fulgentissimamque maturissimè erupturam. & (ut inquit ille) meliorem præsto magistro discipulum: sicut lætor factura manuum mearum, ita gaudeo in nobis impleri vetus adagium, quod est, πολλοὶ μαθηταὶ κρείττονες διδασκάλων, multi discipuli meliores præceptoribus. Laus doctoris est, profectus discipulorum. iuuat me, quòd sicut ego succreui gloriæ præceptoris mei Francisci Puteolani, viri doctissimi, magna cum laude mihi, succrescat gentilis meus, non minus probitate spectatus, quam eruditione conspicuus: qui me amat ut necessarium, colit ut parentem, obseruat ut doctorem. erit pulchrum. & ad posteros memorabile (si modò monumenta nostra, ut auguramur, sunt futura diuturniora) duos Philippos in gente Beroalda, non obscuri in studiis literarum nominis, inter professores humanitatis non postremos eodem tempore effloruisse: sicut olim tres in gente Curionum continua serie oratores extitisse, memorantur. Sed iam ad propositum regrediamur, redeamusque ad hydrophobos, id est, aquam metuentes ex morfu canis rabiosi. Vnicum remedium est, hoc miserissimo genere morbi oppressum, nec opinantem, in piscinam non antè ei prouisam proicere: & si narandi scientiam non habet, modò mersum bibere pati, modò attollere: si habet, interdum deprimere, ut inuitus quoque aqua satietur. sic enim simul & sitis & aquæ metus tollitur, Plin. ait, quòd lacinia subdita calici infecta menstruo discutit metum aquæ & potus. Verùm ne quid sciens præteream, ad rabiosi canis morsum pertinens, non omittam id quod apud Auicennam medicorum nobilissimum legi, qui scribit, homines à rabioso cane morsos in aquæ metu lachry-

mare: qui quotiens aquæ propinquant, imaginantur canem, & ex eo interdum timent, interdum nullo metu perturbantur: quandoque talis ex siti moritur: aliquando desiderat aquam, dein proclamat: nonnunquam sorbens aquam strangulatur. fit etiam vt latret sicut canis: & sæpe talis ad mordendum alterum hominem propensus est. ante aquæ metum curatio morbi huiusce in proximo est. Dixit Ruffus, quosdam non terri ex aqua, & volutabris per humum delectari. Illud adde, ipsum quoque rabiosum canem sæpe affici aquæ metu: & si quando obuius aquæ factus sit, in tantum eam formidat, vt pili inhorrescant, & totus contremiscat, & nonnunquam ex ea formidine moriatur, talibus canibus lingua exerta est, & os spum abundantum, saliuâ spumosa, nasus fluens. Ob hoc dixit Lucianus in 6. Pharsaliæ: Non spuma canum, quibus vnda timori est. *Peluem.*] Peluis vas aquarium est, in quo varia perluntur: vnde & nomen. Peluia vasa sunt, quibus pedes lauantur: vt malluix, quibus manus. Græci λέκτρον peluim dicunt. *Aquis adlibescerem.*] libens accederem. Plaut. in Milite: Hercle verò iam adlubescit primulum Palastrio, vbi adlubescit positum est, pro eo quod est incipit lubere: hoc est, placere. *Visum laticis.*] Si aquam vel videre, vel tangere expauescerem, si hydrophobos essem: talibus enim (vt ante dictum est) metus aquæ letalis est. Plin. hoc morbo genus pauoris nomine intelligi vult, cum ait in 32. Cinis cancrorum seruatus prodest pauro, prodest periclitantibus ex canis rabiosi moribus. *Noxiâ.*] pestiferam & letalem. *Libris pristinis.*] libris priorum, antiquorumque scriptorum, qui talia prodiderunt.

Isto placito.] cū illud omnibus placuisset. *Contantes.*] Quasi adhuc dubitantes adire propius asinum, quæ ferocire existimabant. *Salutares aquas.*] Merito salutares dixit, quæ & sitim extinguerent, & salutis causa essent asino potanti, cuius salus ex haustu aquæ consistebat: cum

Isto placito, vas immane confestim aquæ perlucide de proximo petita fonte, contantes adhuc offerunt mihi. At ego sine vlla mora progressus, etiam obuiò gradu satis sitienter, pronus & totum caput inuergens, salutare verè equidè illas aquas hauriebam. Iamque & planus manus, & aurium flexus, & ductum capistri, & quiduis aliud periclitantium, placidè patiebar: quoad contra vesaniam eorum presumptionem, modestiam meam liquidò cunctis approbarem. Ad istum modum vitato duplici periculo,

die sequenti rursus diuinis exuijs ornatus, cum crotalis & cymbalis circumforaneum mendicabulum producitur ad viam. Nec paucis casulis atque castellis oberratis, * diuertimus ad quempiam pagum urbis opulente quondam (ut memorabant incolae) inter semiruta vestigia conditum: & hospitio proximi stabuli recepti, cognoscimus lepidam de adulterio cuiusdam pauperis fabulam, quam vos etiam cognoscatis volo.

alioqui potuisset videri rabiosus, & ob hoc noxius mortis periculo. *Hauriebam.*] ebibe-
bam. De multipli-
ci huiusce verbi
significatione pro-
trita sunt omnia,
& annotant gram-
matici. *Plausus*
ma.] Accusatiuus
est casus numeri
pluratiui. Palma

cum palma collata, plausum facit: auersae inter se manus collisae, non plaudunt: auct. Seneca in 2. q. Hic plausus manus accipe pro manu tractatione, qua iumenta molliter tractare solemus, & cum sibilo allectare: in quam sententiam ait poeta, Manibusque laceffunt Pectora plausa canis, & colla comantia peccunt. item aliubi inquit, Plausum ceruicis amare. *Periclitantium.*] tentantium, explorantium. *Liquidò.*] manifestè, & apertè: aduerbium est. *Ductum capistri.*] Quae dispositis rebus accedunt, non sunt deposita (ut scribunt iurisperiti.) ut puta si equus cum capistro. nam solus equus depositus est. *Duplici periculo.*] Duplex periculum ideo dicitur, quia euasit lanienam coqui, & impetum eorum qui eum, tanquam efferrum vesanumque ex morfu canis obruncare voluerant. *Diuinis exuijs.*] Simulachrum deae intelligit, vna cum spoliis & reliquo apparatu sacerdotali. Exuias ab exeundo dictae sunt, sicut induias ab induendo. Plaut. in Menachemis: Induias tuae, atque vxoris exuias. Mos fuit antiquorum, in foribus & circa limina domorum affigere hostium exuias & spolia, quae nec emptori refringere liceret, quae etiam dominis mutatis domus ornamenta erant. *Crotalis.* } sonoris instrumentis, quibus Syriaci sacerdotes & Galli Cybeleij utebantur: de quibus ante dixi. *Circumforaneum.*] Oppidum quam eleganter & perquam scite dicitur asinus. gerulus deae Syriae, mendicabulum circumforaneum, quoniam illa circum fora & conciliabula circumlata pecunias & res alias emendicabant. Circumforaneus appellatur, qui circum fora discurrit & vagatur: quales vaticini sunt, & pharmacopolae. M. Tullius in oratione pro Cluentio: Tum repente Anconitanum quendam L. Clodium pharmacopolam circumforaneum, qui casu in Latium venisset, aggreditur, non longe

abſimiles à circumforaneis ſunt circitores, qui à circumeundo dicti videntur. Qui (vt docet Vlpianus tit. de inſtitutoria actione) veſtes circumferunt & diſtrahunt. In ſe militari circitores vocantur, qui vigilias militum circumeant, & renuncient ſi qua emerſerit culpa: quos & circuitores appellant. De mendicabulo Plaut. in Apularia; Memorare nolo hominum mendicabula. in Floridis Lucius noſter, palliata mendicabula decentiſſimè appellat homines mendicos, qui pallio tenus philoſophos imitantur, ſub quorum habitu mendicitas oſtentatur: in quibus nihil eſt ſancti, nihil philoſophi, præter pallium: vt non immeritò celebretur ille, qui dixit in hominem id genus. Pallium & barbam video, philoſophum non video. *Oberratis.*] circuitis, luſtratis. *Semiruta veſtigia.*] Denotat in ruinis, veſtigiiſque dirutæ vrbis pagum conditum fuiſſe. Lucanus: At nunc ſemirutis pendent quoque moenia tectis. *Lepidam de adul. fabu.*] Cum duo ſint genera facetiarum, alterum fuſum, alterum peracutum & breue: in illo genere lepôris perpetuò excellens eſt Lucius noſter, qui interſerit fabellas lepidiſſimas, & facetofas vrbanitate oblectantes: vt non minus his facetiis placeat, lepidiſque narratiunculis, quàm ſerij ſcriptores doctrina ſeria & graui. Hic eſt illi ſermo Mileſius, cuius in principio huiuſce operis affatim commemorat: quem Lucianus λόγον μιλιſτιον appellat, quo fabularis narratio concinniter explicatur.

Gracili paup.]

Ioannes Boccatius eloquio vernaculo diſertiffimus, condidit centum fabulas argumento & ſtilo lepidiſſimo, feſtiviſſimòque: inter quas Apuleianam hanc inſeruit, tranſpoſuitque commodiſſimè, non vt interpres, ſed vt conditor: quam ſcœminæ noſtrates non ſurdis auribus audiunt, neque inui-

**Is gracili pauperie laborans, fabriles operas præbendo, paruis illis mercedibus vitam tenebat. Erat ei tamen uxorcula, etiam ſatis quidem tenuis & ipſa, veruntamen poſtrema laſciua famigerabilis. Sed die quadam, dum matutinò ille ad opus ſuſceptum proſciſcitur, ſtatim latentè irrepit eius hoſpitiū temerariū adulter: ac dum Veneris colluctationibus ſecurius operantur, maritus ignarus rerum, ac nihil etiam tum tale ſuſpicans, improuiſus hoſpitiū repetit. Iamque clauſis & obſeratis foribus, uxoris laudata continentia, ianuam pulſat, ſibilo etiam præſentiam*

tiam suam denuntiante. Tunc mulier callida, & ad huiusmodi flagitia perastutula, tenacissimis amplexibus expeditum hominem, dolio, quod erat in angulo semiobrutum, sed aliàs vacuum, dissimulanter abscondit: & patefactis adibus, adhuc introeuntem maritū aspero sermone accipit. Siccine vacuus & otiosus, insinuatibus manibus ambulabis mihi, nec, obito consueto labore, vite nostra prospicies, & aliquid cibatum parabis? at ego miser a* per noctem & per diē lanificio nervos meos contorqueo, ut intra cellulam nostram saltem lucerna luceat. Quanto me fœlicior Daphne vicina, quæ mero & prandio matutino* satia, cum suis adulteris* volutatur!

tæ legunt. nos quoque Mythopolon, hoc est opificem fabellæ Lucium nostrum lacialiter personantem, & graphicè lepidissimèque explicantem inaudiamus, legamus, pensitemus, auribus, oculis, animis lubentibus: cum talibus egressionum amœnitatibus non solum lectores, verum etiam commentatores reficiantur. Inter paupertatem & pauperiem

differentia hæc est, quòd paupertas honestæ parsimonix nomen est, vsurpaturque pro fortuna mediocri: pauperies verò egestas dicitur, quam optimo epitheto immundam dixit Horat. scribens in epistolis, Pauperies immunda domus procul absit. Aliàs pauperies significat damnum: quod & Iuriscons. docent, Tit. si quadrupes pauperiem fecisse dicatur. Græcè paupertas dicitur *πενία*, pauperies verò *πλωξία*: de qua festiuit scripsit Aristophanes in Pluto. *Fabriles operas.* } Signat pauperem vitam sustentasse ex mercedulis, quas colligebat locando operas fabriles. opera enim in actu consistit, & (vt inquit Caius iurisconsultus) in hominis vsufructu operæ sunt, & ob operas mercedes. operis serui legatis (inquit Terent.) vsus datū intelligi, & ego didici, & Iulianus putat interdū operas pro ipsis hominib. & seruis accipimus, vt apud Ciceronē: Fugate sunt opere Clodiane & apud Horatiū: Accedes opera agro nona Sabino. *Vxorcula.* } Vt à sorore sorcula, sic ab vxore vxorcula, p diminutionē dicta. *Tenuis.* } pauperula. *Famigerabilis.* } *ἡ μίσωον* dictio. nā & in bonā & in malā partē famigerabilis vsurpatur. hic p famosa accipi debet, & infami. *Matutino.* } Absolutè dicimus matutinò & matutinis, p tēpore & hora matutina, sic Plin. in x. Coruus maturè sermoni assuefactus, omnib. matutinis euolās in rostra, in forū versus. Tiberiū sa

utabat. *Veneris colla.* } Sic suprâ in 2. His & eiusmodi collu-
 ctationibus ad confinia lucis vsque peruigiles egimus. *Ope-*
ratur. } operam dant. *Ignarus rerum.*] Mariti, dedecus vxorium,
 turpitudinemque domesticam nouissimi sciunt: iuxta illud,
 Dedecus ille domus sciet vltimus. & (vt inquit Hieronymus)
 nouissimi mala nostra discimus. *Hospitium repetit.* } domum
 reuertitur: & dum hospitium appellat, significare videtur illum
 in conducto habitasse, tanquam inquilinum. *Laudata continen.*]
 Specimen continentia vxori: est, clausa domus, & obserata fo-
 res, marito absente. *Sibilo.* } Liuius: Vt quocunq; noctis tem-
 pore sibilo dedisset signum, porta aperiretur. Columella præci-
 pit, boues sibilo allectari oportere à bubulco, vt libentius bi-
 bant. Sifilatores dixerunt veteres, quos nunc dicimus sibilato-
 res: & sifilare, quod nos sibilare. & erat maledica vocis signifi-
 catio, atq; contumeliosa. *Perastutula.*] versutior, callidiorque.
 Sicut diminutiuo vocabulo vxorcula dicta, ita & *Perastutula*
 perastutula: qua tamen dictione non tam significatur modicè
 astuta, quàm valde callida & veteratrix. In adulterinis flagi-
 tiis scribit Aristoteles in lib. 6. de Animalibus, malitiosiores,
 astutiores, insidiosiores foeminas esse. ediuersò mares animosio-
 res, simpliciores, minusque insidiosos. *Expeditum.*] explicatum
 exolutumque ab amplexibus, quibus innexus erat lasciuis ede-
 ris ambitiosior. *Semiobrutum.*] Plin. de cellis vinariis scribens,
 refert, minoribus plagis dolia, quæ sunt vasa fictilia vinaria, in-
 fodi solita terræ tota, aut ad portionem situs, cœlumque præbe-
 ri, alibi verò impositi, tectis arceri: imbecilla vina demissis in
 terram doliis seruanda, valida expositis. Iurisconsulti quoque
 de fundo instructo, indicant dolia, defodi solita, scribentes: In-
 strumento conseruando, dolia licet defossa non sint, accedunt.
 Item tit. de contrahenda emptione: Dolia in horreis defossa, si
 non sunt nominatim in venditione excepta, horreorum vendi-
 tioni cessisse videri. Apud eosdem doliarium poni videtur
 pro dolio vel cella, in qua dolia vinaria sint. sic enim scriptum
 est: Si ex doliarium pars vini venierit, veluti metretæ centum. Do-
 liaria anus festiuiter dicta à Plauto, pro ventrosa & hebetissi-
 ma. *Si cine*] Verbum est castigantis, pro sic ne: ita Propertius,
 Siccine lentè lates. *Insinuatis ma.*] Ex quotidiana loquendi
 consuetudine vsurpatum verbum, namq; vulgo sic obiurgamus
 ignauium, inertem, desidiosum, vt dicamus, Hic insinuatis ma-
 nib. sedet. Eleganter autem insinuatis manib. dicitur, pro in-
 flexis, compressis, complicatis. tali enim habitu manus ocioso-
 rum comprimuntur, tanquam manci videantur. Liuius dixit cõ-
 pressis

pressis manibus, quod Lucius noster insinuat, docens proverbialem esse locutionem. Verba Liuij hæc sunt ex lib. 7. in hanc fermè sententiam Quid aliud in causa esse credamus, cur veteranus dux fortissimus bello, cōpressis, quod aiunt, manib: sed eas. *Obito lab.* } adito, suscepto, completo. Obire laborè dicimus, pro adire, suscipere, complere ait poeta. Morte obita, pro sumpta, suscepta, & completa. Sermo obitus à Ter. dicitur in Hecyra, pro editus. *Vita.*] parto scilicet lucello, quo vita toleratur, & victus queritur. *Lanifici. io.*] In Andria: Primum hæc pudicè vitam parcè ac duriter agebat, lana & tela victum quæritans. In eandem sententiam ait poeta, Cui tolerare colo vitam, tenuique Minerua Impositum. vbi exponit Seruius, terui Minerua pro paruo precio lanificij. nam hodie quoque lanificij mercedula vitam tolerant fœminæ pauperiores. Annotandum est, lanificium fuisse in vsu nobilium matronarum, apud Romanos. hinc autumant scriptores idonei, in nuptiis Thalassij nomen inclamari, solitum, quod lanificij signum erat, vt videlicet hac voce nuptiali admonerentur nouæ nuptæ, lanificium in maritali domo exercendum esse. Thalassio enim siue thalassius significat calathum, quod vas vtique est lanificiis aptum. inde factum est, vt sponsæ (auctoribus Plut. & Plin.) colum comptam lana, & fustum cum stamine secum ferrent, & viri ianuam lanicio coronarent. Augustus Cæsar filias & neptes ita instituit, vt etiam lanificio assuefaceret, contra apud Persas indecorum erat & sordidum, ad mouere lanificio manum. Ideoque Alexander Magnus, cum olim Sisymbambi reginæ Persarum captiuæ lanam, purpuramque tradi iussisset, vt conficere vestem neptes suas assuefaceret, vbi cognouit ex hoc dono illam tristem esse, lachrymisque tristitiam declarantem, ipse perueniens ad eam: Mater, inquit, hanc vestem quâ indutus sum, sororum non solum donum, sed etiam opus vides. nostri decipere memores, caue obsecro contumeliam accipias ignorationem meam, ita animus reginæ mitigatus est. Lanæ appellatione (vt docet Vlpianus lib. de legatis tertio) continetur quæ neta est, & quæ neta non est: vt puta stamen & substamen, succidam quoque contineri placuit. Sed nec ea lana, ex qua quis quasi vestimentum fecerit valetudinis vel deliciarum gratia continebitur: nec ea quidem quæ fomentationis gratia parata sunt, vel medicinæ lanarum appellatione continetur. *Nervos contor.* } Alludens ad rem obscenam, vsa videri potest verbo amphibolo. nam & quæ indulget concubitu, & quæ operoso labori dstringitur, contorquere nervos dicitur. *Lucerna luceat.*] Consimile est illud Tibulli: Dum meus assi-

duo luceat igne focus. *Daphne.* } Proprium puellæ nomen, ex lau-
ro ductum, quæ Græcè dicitur daphne. vnde chamæ daphne, pu-
silla & humilis laurus. Plin. Daphnon lauretum. Famigerata est
Daphne, ob amorem Apollinis in laurum transfigurata. Apud
nos hodiè que frequens est nomen Lauræ in fœminis, quasi dicas
Daphne. Annotat Plin. nomen imponi viris latina lingua, vt Lau-
ræ nominentur, ab vna arborum lauro. libertus Marci Tullij cla-
rus, nominatus est Tullius Laurea.

Confutatus. } re-
dargutus, castiga-
tus, & verbis con-
uictus, confutare
enim est, verbis
convincere, & re-
futare: vt inquit
Donatus. Verùm
refutatio in re est,
confutatio in per-
sona. In oratore
potentissima est
confutatio. *Foren-
si negotio.*] Sensus
est: cum magister
officinæ nostræ
hodierno die oc-
cupatus esset ne-
gocio forense: i-
deo nos quoque
fuius feriat. Of-
ficinator autem
dicitur officinæ
magister, qui ope-
rarios mercedula
conductos habet:
quo negocij ple-
no, feriat fuerunt
operarij. Viêtru-
uius officinato-
rem appellat fa-
brum, structo-
rémque parietari-
um, cuius pro-

*Sic confutatus maritus, Et quid istuc
est? ait. Nam, licet forense negotio officina-
tor noster attentus ferias eobis fece-
rit, tamen hodierna cœnula nostræ pro-
spexi. Vides istud dolium, quod semper
vacuum, frustra locum detinet tantū?
& reuera, præter impedimentum con-
uersationis nostræ, nihil præstat am-
plius: istud ego quinque denarijs cui-
dam venditavi: & adest, vt dato pretio
secum rem suam ferat. Quin itaque
percingeris, mihi que manum tantisper
accommodas, vt ex obrutū protinus tra-
datur emptori. E re nata fallacia, mu-
lier temerarium tollens cachinnū: Ma-
gnum, inquit, istum virum ac strenuum
negotiatorem nacta sum, qui rem, quam
ego mulier, & intra hospitium contacta,
iam dudum septem denarijs vendidi,
minoris * distraxit additamento pretij.
Latus maritus, & Quis est ille, ait, qui
* tanto præstinavit? at illa, Olim inepte,
inquit, descendit in dolium, sedulo so-
lilitatem eius probaturus. Nec ille ser-
moni mulieris defuit, sed exurgens ala-
criter. Vis, inquit, verum scire materfa-
miliàs? hoc tibi dolium nimis vetustum
est, & multifariam rimis hiantib. quas-*
sm.

sum. Ad maritumq; eius dissimulanter conuersus : Quin tu quicumque es homuncio, lucernam, ait, actutum mihi expedis, ut erasis intrinsecus sordibus diligenter aptum vsui possim dignoscere: nisi nos putetis as de malo habere. Nec quicquam moratus ac suspicatus, acer & egregius ille maritus, accensa lucerna: Discede, inquit, frater, & otiosus adsiſte, donec probè procuratū istud tibi re presentē. Et cū dicto, nudatus ipse, delato lumine, scabiem vetustā cariosa teste occipit* excalpere. At verò adulter, bellicosus ille pufio, inclinatā dolio pronā uxorem fabri, superincuruatus, securè dedolabat. At illa capite in dolium demisso, maritū suum astu meretricio tratabat ludicrè: hoc, & illud, & aliud, & rurſus aliud purgandum* demonstrat digito suo: donec utroque opere perfecto accepit septem denarijs, calamitosus faber collo suo gerens dolium, coactus est ad hospitium adulteri* proferre.*

batur exactio, cum subtiliter ædificium perfectum accipitur. *Istud dolium.* } Attende rem facetā, festiuāque: ex qua, astutia malitiāque muliebris facile deprehenditur. nam cum maritus dolium illud vendidisset, in quo adulterum vxor dissimulanter absconderat, repentè excogitata fallacia est, & stropha astu fœmineo, qua maritus stūpidus & brutus illuderetur. *Et adest.*] scilicet emptor dolij. *Dato precio.* } sine precio (ut inquit Vlpianus) venditio nulla est. non autem precij numeratio,

sed conuentio perficit emptionem: ut auctor est Caius iuricons. quòd sæpe arra pro emptione datur, non eò pertinet, quasi sine arra conuentio nihil proficiat, sed ut euidentius probari possit, conuenisse de precio. *Quin.* } Hæc particula *Quin* modò hortandi vim habet, & imperandi: aliàs aliter accipitur. *Percingeris.*] expedis te, & præparas. nam accincti sunt expeditores. Hieronymus: Accingere quæso te, accingere. e contrariò distinctos dicimus ignauos & desides. *Exobrutum.*] erutum, depromptum, extractum. *Dolia enim* (ut diximus) defodiebantur in cella vinaria. *Ere na. fallacia.*] Dicimus aliquando absolutè è re nata, ut inquit Donat. dicimus etiam cum adiuncto: ut è re natum exordium, dixit Quint. intelligi volens

subitò inuentū , & ipsa causa repente sumptum. idem aliobi gra-
 tiora esse tradit , quæ inuenta subitò, nec domo allata, sed inter
 dicendum è re ipsa nata esse videantur. Igitur è re nata fallacia,
 significatur muliebris dolus, ad fallendum maritum subitò exco-
 gitatus: non domi , non antè compositus, sed ex ipsa re & nego-
 cio incontanter expromptus. *Temerarium.* } immodicum & so-
 lutum, qualis in temerariis est copiosus. *Magnum virum.*] A diu-
 uanda pronuntiatio est, cum ironia manifesta. *Ego mulier.* } Vis
 in vocabulo & sexu est: Ego mulier, quæ foris negociari non no-
 ui: ego mulier, quæ intra tecta domi continenter inhabito: mu-
 lier, quam natura finxit inualido consilio, minúsque prudentem.
 scribit Aristot. in primo Politicorum, quòd scæmina habet con-
 siliū quidem, sed inualidum: puer verò imperfectum. Xeno-
 phon in Œconomico tradit, Virum foris parare, scæminam do-
 mi parata custodire. *Minoris distraxit.* } minori precio vendidit.
 Verbum Iurisconsult. de quo suprà. *Abditamento.*] detractio-
 ac deductione precij. contrarium est additamentum, alterum ab
 addendo, alterum ab abducendo & quasi abdicando deriuatū.
Tanto præstinauit.] tam magno precio emit: absoluta locutio.
Ineptè.] In maritum satis dicaciter. nam (vt inquit Crassus orator
 apud M. Tullium) quem nos ineptum vocamus, is mihi videtur
 ab hoc nomen habere ductum , quòd non sit aptus: qui tempo-
 ris , qui eorum quibus cum est vel dignitatis vel commodi ra-
 tionem non habet : denique qui in aliquo genere aut inconcin-
 nus aut multus est, is ineptus esse dicitur: quo vitio cumulata est
 eruditissima illa Græcorum natio. itaque quòd vim huius mali
 Græci non vident, nec nomen quidem ei vitio imposuerunt.
Descendit in do.] Ecce fallaciam è re natam & subitò inuentam,
 qua persuasus maritus, illum esse emptorem doli credat , non a-
 dulterum. *Sedulò.*] instanter, impensè, diligenter. dictum sedulò,
 quasi sine dolo, vt interpretatur Donatus. *Materfamiliàs.* } Tan-
 quam ad ignotam directa locutio. vt eam appellatione honori-
 fica appellet, matremfamiliàs appellat: de cuius proprietate di-
 ximus suo loco. Fuisset enim suspiciosum, si nomine proprio eā
 compellasset. Id adde, quòd in vna familia non possunt plures
 appellari matresfamiliàs, sed vna tantum: sed nec vidua hoc no-
 mine, nec quæ sine filiis est, vocari potest. *Multifariam.*] Multis
 in locis & partibus. Antiqui multifariam dixerunt, quòd in mul-
 tis locis fari poterat: id est, dici omnifariam, ex omni parte.
Hiantibus.] patulis. *Homuncio.*] Homulus, diminutiuum
 est, nec sine probro. *Acutum.*] statim, sine mora. *Æs de
 ma.*] Qui æs, id est pecuniam de malo & maleficio partam
 habet,

habet, is prodigus æris esse solet, & in rebus emendis incuriosus: nam (vt est apud poetam nescio quem) male parva male dilabuntur, & (vt inquit Comicus noster) male partum male disperit. Est ergo sensus: Volo, inquit, diligenter extrinsecus eradere sordes dolij, vt ita introspeciam an sit futurum vitabile. quæ curiositas adhiberi haudquaquam solet ab his qui æs de malo habent, & diuitias possident malo modo parvas, quales improbant philosophi. *Egregius maritus.*] Ironicôs. sic illud Virgilianum: Egregiam verò laudem. *Repræsentem.*] tibi præsentem. *Repræsentare* pecuniam est, præsentariam annumerare. *Nudatus.*] exuta veste, vt commodius dolij intrinsecus sordes eraderet. *Scabiem vetustam.*] translatio ab homine, cuius vetusta scabies excalpi solet, & eo instrumento quod scalptorium vocant effricari: quæ (vt inquit Cor. Celsus) quo asperior est, & prurit magis, eo difficilius tollitur. Talem scabiem agriam, id est, feram Græci appellant, cum ex scabie pustulæ exoriantur. à similitudine sordes dolij vetustas, quasi pustulosas, scabiei nomine decenter expressit. *Cariosa testæ.*] vetustissimi dolij. cariosa enim (vt antè explicatum est) dicimus vetusta, & putrilagine marcida. Caries est vetustas & putrilago. Afranius: Nemo illa viuit carie cariosior. *Occipit.*] incipit. *Bellissimus pufio.*] Pufum & pufionem dici puerum, sat notum est. Pufio Iuuenali est, pro puero pathico: Ciceroni & Apuleio, pro eleganti adultero. Valerius quoque dixit, pufionem, Fulvianæ stolæ Clodium adhærentem: significare volens, Fulviam à Clodio dedolatam. *Cuius erat vxor.*] Scio codices aliquantos esse, in quibus non pufio legitur, sed pugio. M. Tullij in oratione pro Cælio: Tecum semper pufio cum maiore sorore cubitavit. *Dedolabat.*] subagitabat, expolibat, complanabat: in obscæno significatu. fabrorum verbum est, qui dolando incuruati complanant materiarum asperitatem. Imitatus est autem Pomponium poetam, qui scripsit, Dolasti vxorem. *Astu mere.*] Plautus plurifariam explicat astus, dolos, calliditates meretricum: quas qui euitare potest, euitet. sed viscus merum est blandicia meretricia, & (vt inquit Solomon) fauus distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur: nouissima autem illius amara quasi absinthium, & lingua eius acuta quasi gladius biceps. *Digito.*] indice. Horat. Indice monstraret digito. ab indicando nomen inditum. Crassum oratorem indice digito vsu optimè, tradunt Cicer. & Quintil. *Vtroque opere perfectio.*] Perfecit opus suum maritus, cum dolij sordes erasit: & item adulter, dum inclinatam fabri vxorem dedolauit. *Calamitosus.*] Meritò calamitosus & miser, qui ludibrio erat vxoris:

impudicæ, & geruli vicem cogebatur implere, collo gerens dolum ad adulteri domicilium.

Mercedibus suffar. } pleni, repleti, instructi. dixit Hieronym. nos suffarcinati auro Christum pauperem sequimur: & Augustinus, ait in libro de vita Christiana: Nonne aspiciamus, quanto auro & argento & veste suffarcinatus exierit de Ægypto Cyprianus, doctor suavissimus & martyr beatissimus. notissimum est illud Terentij, Video Cantharam suffarcinatam. *Purissimi.* } Ironia manifesta, *Comminiscuntur.*] excogitant, inveniunt. *Pro casulis plu.*] Quæ ad plures rusticorum casulas esset accommodata. Quidam codices habent capsulis, quod non displicet: ut intelligas, vnam sortem ex capsulis, loculisque pluribus euocatam, e ductamque à sacerdotibus, ut multiplex videretur, quæ tamen erat vnica. *Quid si legas*

Pauculis ibi diebus commorati, & munificentiâ publicâ saginati, vaticinationisque crebris mercedibus suffarcinati, purissimi illi sacerdotes nouum questus genus sibi comminiscuntur. Sorte vnica pro casulis pluribus* euocata, consulentes de rebus varijs plurimos, ad hunc modum cauillantur. Sors* hic erat. * Ideò coniuncti terram proscindunt boues, ut in futurum lata germinent fata.* Tum si qui matrimonium sorte cooptantes interrogarent, rem ipsam responderi aiebant, iungendos con nubio, & satis liberum procreandis. Si possessiones præstinaturus quereret, merito boues, ut & iugum, & arua sementis florentia pronuntiari. Si quis de profectioe sollicitus, diuinum caperet auspiciam, iunctos iam paratosque quadrupedum cunctorum mansuetissimos, & lucrum promitti de gleba germine. Si prælium capebiturus, vel latronum factionem persequiturus, viiles nec ne processus sciscitaretur, additam victoriam * sorti præsagio contendebant: quippe ceruices hostium ingo subacturi, & prædam de rapinis vberissimam fructuosamque capturi. Ad istum modum, diuinationis eius astu captioso * corraserant non paruas pecunias.*

si legas *Casibus*, vt codex manuscriptus habet: vt sit sensus: Sacerdotes Syriacos inuenisse subtiliter sortem vnicam, quæ pluribus casibus negociis que inquentium conueniret, & mirè congrueret. *Euocata*. } *Quidam legunt enotata: quod quadrat. Consulentes.* }
 consultores intelligit: sic enim dicimus eos qui consilium petunt, & sortilegos consulunt. *Canillantur*. } consultores illudunt, decipiuntque. *Ideo conium*. } Verba sorti inscripta, quorum intellectus ad res multiplices traduci potest. in decretis canonicis 27. q. 1. sortes sortilegicæ testimoniis exemplisque diuinæ scripturæ improbantur, vbi hoc scriptum legimus: Sortilegi sunt, qui sub nomine fictæ religionis per quasdam, quas sanctorum seu Apostolorum vocant, sortes diuinationis scientiam profitentur, aut quarumcumque scripturarum inspectione futura promittunt. De sortibus, earumque origine, non parum multa M. Tul. in 2. de Diuinatione: quam rem ait totam inuentam esse fallacis, aut ad quæstum, aut ad superstitionem, aut ad errorem excogitatis. Aliàs sortes dicimus oracula, vt sæpe apud auctores: ex quo illud celebratum, Sors ipsa referenda est ad sortes. *Tum si qui ma.*] Docet Apuleius, scriptorem sortis fuisse rebus variis miro astu congruentem. nam si quis consultor, an ducenda esset vxor, interrogaret: sortem ad id respondere, vafri illi sacerdotes asseuerabant. Nam sicuti boues coniuncti in aratione sunt causa fecunditatis: ita homines iugali vinculo copulari, ad liberos procreandos sunt fecundi. Si quis consuleret, an emenda possessio esset? annuebant, ex eadem sorte interpretantes, id futurum foelix & fortunatum. & sic sensus sortis trahebatur ad petitiones varias consulentium. Olim sortes id genus ex versibus Virg. conscriptæ vsurpabantur. Spartianus refert, Hadrianum Virgilianas sortes consuluisse, cum sollicitaretur de imperatoris Traiani erga se iudicio. Iulius quoque Capitolinus, Albino tradit de fato suo consulenti sortem, his versibus Virgilianis dedisse responsum: Hic rem Romanam magno turbante tumultu Sistet eques, sternet Pœnos, Gallumque rebellem. *Præstinaturus.*] empturus. *Boues & iugum.* } quia in sorte boues coniuncti nominantur, & quia possessiones bobus iunctis coluntur: bene argumentantes persuadebant, talem emptionem querenti futuram lucrosam & conducibilem. *Iunctos quadrupedum mansuetissimos.*] Qui profectionem parat, & peregrinari vult, persæpe iumentis & vehiculo vehi solet: hinc boues iunctos in sorte interpretabantur, conuenire ad peregrinationem capeendam, tanquam ea futura esset iucunda & cum lucro: cum boues sint inter quadrupedes placidissimi, & lucrum præstent. *Ouidius explicans bouum mansuetam cicuramque naturam,*

sic scribit: Quid meruere boues, animal sine fraude, doloque Innocuum, simplex natum tolerare labores? Apud antiquos tanta fuit huius animalis veneratio, vt tam capitale esset bouem necasse, quàm ciuem: qui laboriosissimus hominis socius in agricultura, placidissimùsque est. *Sciscitaretur*] inquireret, interrogaretque. *Præsagio conten.*] Sors de bobus iunctis prælagium quoddam atque prognosticon esse demonstrabatur parandæ victoriæ bellatori. nam boues iugo iuncti significare videbantur, ceruices hostium iugo subactas iri. *Captioso*] callido, & deceptorio. Sophismata, captiones, & captiunculæ dicuntur ab A. Gel. quibus veluti tendiculis & laqueis dialectici aduersarios capiunt in disputationibus.

Interrogationibus.] eorum scilicet qui de rebus variis sacerdotes consulebant. *Defecti.*] viribus succumbentes in argento ferendo, quidam legunt, iam referti: hoc est, suffarcinati, pleni que. *Quidni.*] & cur non inquit, via peior illa dicenda sit, quæ fossis lutosis ac depressis vorabat, sorbebatque viatores. *Lacinosis incili.*] Inciles fossæ dicuntur, quæ in viis fiunt, ad aquam deducendam. Cato: Per hyemem aquam de agro depellere oportet, in monte fossas inciles puras habere oportet. Dicimus &

*Sed assiduis interrogationibus, * argenti satietate iam defecti, rursus ad viam prodeunt, via tota quam nocte confeceramus longè peiorem, quidni? lacunosis incilibus voraginosam, partim stagnanti palude fluidam, & alibi subluuie cœnosa lubricam. Crebris denique offensaculis & assiduis lapsibus iam contusis cruribus meis, vix tandem ad campestres semitas fessus euadere potui. Et ecce, nobis repente de tergo manipulus armati supercurrit equitis: agrèque * cohibentes, equorum curruli rabie, Philebum ceterosque comites eius innolant auidi: colloque constricto, & sa crilegos impurosque compellantes, interdum pugnis obuerberant: nec non manibus etiam cunctos coartant: ac identidem urgenti sermone comprimunt, promerent oculus aureum cantharum, promerent auctoramentum illud sui sceleris, quod simulatione solennium, quæ in aperto factitanerant, ab ipsis puluinaribus matris * domini clanculo furati, prorsus*

prorsus quasi possent tanti facinoris euadere supplicium, tacita profectioe adhuc luce dubia pomerium peruaserint. Nec defuit, qui manu super dorsum meum iniecta in ipso Deo, quam gerebam, gremio scrutatus reperiret, atque in coram omnium aureum depromeret cantharum. Nec isto saltem tam nefario scelere impurissima illa capita confutari, terreri uel potuere, sed mendoso risu cauillantes: En, inquiunt, indigne rei seuitatem quam plerique insonites periclitantur homines! propter unicum* caliculum, quem* domini mater sorori sue Syriæ hospitale munus obtulit, noxios religionis antistites ad discrimen vocari capitis. * Hac & alias similes affanias frustra oblatrantis eos retrorsum abducunt pagani, statimque uinctos in Tullianum compingunt: cantharoque, & ipso simulachro quod gerebam, apud fani donarium redditis ac consecratis, altera die productum me, rursus uoce præconis ueniri subiiciunt, septemque nummis carius, quam prius me comparauerat Philebus, quidam pistor de proximo castello præstinauit: protinusque* etiam frumento coempto affatim onustus, per iter arduum scrupis & huiuscemodi stirpibus infestum, ad pistrinum quod exercebat perducit.

incilia neutro genere. Idem. incilia aperire, aquam deducere in uias, & segetem curare oportet, ut fluat. Ulpian. tit. de riuis: Incile, inquit, est locus depressus ad latus fluminum. ex eo dictus, quod incidatur: inciditur enim uellapis, uel terra, unde primum aqua ex flumine agi possit. Elices quoque nonnulli uocant sulcos aquarios, quorum meminit Columellas quibus humorem omnem eliciebant, & extra segetes deriuabant. Lacunosum autem dici profundum, depressum, concauum, constat, à lacunis: quæ & ipsæ sunt fossæ, in quibus collecta aqua stare consueuit. aquarum mentio est apud poetam, sic scribentem: Vnde caux tepido su-

dant humore lacunæ. Subluuiem, illuuiem, subluuiem, ex eodem quasi uertice deliquata, nec dissimili significato dicimus sordes, & immudicias. Subluuias Columelle est genus mor-

bi, in discrimine vngulæ ouium nascens. sic enim tradit in 8. de morbis ouilli pecoris scribens: Clavi quoque dupliciter infestant ouem, siue cum subluuies atque intertrigo in ipso discrimine vngulæ nascitur. Subluuies (eodem auctore) pice liquida eruitur. Intertrigo autem (vt id quoque transeunter attingam) morbus est, quo scæmina interiora inter se teruntur, siue equitatu aliâue de causa attrita aduruntur. Item si pes pedem, vngula vngulâ inter se terit, ab interterendo dicta, Græcè *παρατριμματα* nominatur. Remedium Catonis ad intertriginem est, furculus absinthij pontici sub annulo, cum in via ibis. M. Varro subtiliter docet, intertriginem esse malum, quo duo inter se trita membra læduntur. in codicibus Varronianis mendose legitur intrigo, pro intertrigo. *De tergo.* } à tergo, post tergum. *Manipulus armati equitis.* } armatorum equitum globus. De manipulis supra dixi. *Curruli rabie.*] impetu cursorio. *Inuolant.*] violenter inuadunt. inuolare dicitur (vt inquit Donat. in 6. Æne. commentario) cum violentæ manus in aliquem diriguntur. aliàs inuolare dicimus, cum aliquid furtim, in vola manus subtrahitur. Vola autem, media pars manus & pedis significatur. *Sacrilegos.*] Lucianus, *ἀσεβείς ἢ ἱεροσύλοις ἐνάλωι.* id est, impios & sacrilegos appellabant. *Collo constricto.*] In ius rei collo obstructo & faucibus intortis trahi solent, vt diximus. Sic & Amphitryonem collo obstructo trahit Plautinus Iupiter. *Manicis.* } vinculis manuū. Virg. Ipse viro primus manicas atque arcta leuari Vincla iubet Priamus. Aliàs manicæ, manuum tegumenta dicuntur. Manicula verò significat partem aratri, quæ manu bubulci & aratoris continetur: auct. M. Varro. *Promerent potius.* } Lego, ocius: in clamant enim milites, vt ocius, hoc est citò ac celeriter sacerdotes illi depromerent, proferréntque cantharum furto subtractum. Annotandum, aureum cantharum dici à Lucio nostro, quam phialam dixit Lucian. sic scribens, *ἀνάθημα φιάλῃ χρυσῆν κλέψαντες ἐπὶ τῇ θεῷ ἔφερον.* id est, oblatam phialam auream furantes intra simulachrum deæ exportarunt. *Auctoramentum sceleris.*] pignus ac vinculum, quod illos furti alligat, quo in furto deprenti continentur. In 3. Suetonij commentario scripsi, auctoratos vocari gladiatores, qui se vendunt ludo quasi addicti. Hinc auctoramentum pro obligatione sine precio & mercede, qua auctoratus mancipatur. Seneca lib. 4. de Beneficiis: Hominem viralem venalis animæ crebris auctoramentis accendebat. M. Tul. in 1. Officiorum: Merces, inquit auctoramentum seruitutis est. cui consimile est illud Apuleianum. Eo enim ferè modo dicitur auctoramentum sceleris, quo auctoramentum

tum

tum seruitutis, potest & simpliciter positum videri, pro argumen-
to, indicióque & pignore sceleris illorum ac furti. *Matris domi-
ni.*] Lego matris deorum, hoc est Cybeles: quæ mater deum no-
minatur. *In operto fabricauerant.*] Opertanea sacra appellant, quæ
in operto fiunt, ne prophanorum oculis polluantur. Plinius
tradit, gallinas nigras ad opertanea sacra puras non videri. *Luce
dubia.*] Horat. antelucana, matutinóque crepusculo, quando lux
nondum liquida est & clara, sed crepusculascens, Prisci Græco-
rum primam lucem, quæ præcedit solis exitum, *λύκω* appel-
lauerunt: idque tempus lycophros cognominant. *Pomerium
peruaserint.*] id est, muros vrbs & circuitum exierint. Pome-
rium, verbi vim solum intuentes, postmœnium interpretantur
esse. Est autem magis circa murum locus, quem in conden-
dis vrribus consecrabant, tam interiore parte quàm exteriori:
quem neque habitari, neque arari fas erat. & hoc spaciū non
magis quòd post murum esset, quàm quòd murus post id, po-
merium Romani appellarunt. auctor Liuius. Augures pome-
rium diffiniunt, locum esse per totius vrbs circuitum, pone
muros certis regionibus determinatum. Pomerium nunquam
provinciali, sed Italico agro acquisito, mos proferre apud an-
tiquos fuit: vt docet Seneca libro de breuitate vitæ. Senecæ
subscripsit Cornel. Tacitus his verbis: Pomerium verbis auxit
Cæsar more prisco, quòd iis qui protulere imperium, etiam ter-
minos vrbs propagare datur. Illud annotatu dignum, quod
pomeridianum non à pomerio deriuatur, sed quasi postmeri-
dianum dicitur. Quintilianus, pomeridianas scholas appellat
quibus Aristoteles post meridiem artem oratoriam præcipiebat.
Diuus Augustinus libro octauo Confessionum, spectaculum
Circensium pomerianum vocant, quasi post meridianum. M.
Tul. in Oratore, dicere mauult pomeridianas quadrigas, quàm
postmeridianas: & ita dicendum præcipit. *Reperiret.*] scilicet
cantharum, quem Syriaci clanculo furati in gremio deæ Syriæ
occultauerant. Lucianus: *Ἐγὼ αὐτὸ ἐν τῷ κόλπῳ τῆς θεοῦ*, id est, inue-
nerunt furtum in gremio deæ. *In coram omnium.*] coram om-
nibus locutio Apuleio peculiaris. *Impuratissima capita.*] flagitio-
sissima, scœdissima, spurcissima. *Mendoso risu.*] Sæpe risu facetó-
que mendacio homines elabuntur ex crimine manifestario. &
hæc quoque disciplina rhetorica est: vt si obiectum sit turpe ali-
quid quod negare non queas, responsione ioculari eludas, &
rem facias risu magis dignam quàm crimine: sicut fecisse Cice-
ronem proditum est, qui cum inficiari non posset pecuniam
se domus emendæ causa à Publico Sylla reo accepisse, quam

prius se accepisse negauerat: urbano dicto diluit mendacium, & risit satis, dicens Prudentis & cauti patrisfamilias esse, quod emere velit, empturum se negare, propter competitores emptionis. sic nunc isti impuri sacricolæ, in furto manifesto deprenti, doloso risu & astuta cauillatione sacrilegium in religiosum officium conuerterunt. *Sæuitatem.*] sæuitiam, quam veteres sæuitudinem quoque dixerunt: sic & solitatem pro solitudine vsurpant. *Caliculum.*] vasculum: à calice fit *καλίκεριον* caliculum. *Quem domini mater.*] Corrige, vt supra, Deum mater: id est, Cybele, quæ deorum mater vulgo dicitur. Aiunt sacerdotes, Cybelem donasse cantharum illum aureum sorori suæ deæ Syriæ: & ita se purgantes astuto commento, crimen deriuant in liberalitatem numinis. *Sorori suæ Syriæ*] Cum cerimoniam deæ Syriæ & Cybelæ sint sororia atque germanæ, cum iidem penè sacerdotes, eadem vesana bacchatio: merito sorores esse dicuntur, immò (vt supra docuimus) vna eadèmq; est dea, sed nomina plura. *Hospitale munus.*] Annotauit in secundo Commentario, moris fuisse apud antiquos, vt hospitibus in hospitalia receptis, mitterent xenia, hoc est munera hospitalia. quod & Vitruuius eleganter memorat in sexto de Architectura. Itaque Syriaci sacerdotes è re nato mendacio, ita suum furtum excusant, vt dicant Cybelem Syriæ deæ sorori suæ hospitio susceptæ cantharum dedisse pro xenio, id est, munere hospitali. *Affanias.*] nugas, verba futilia, ac mera mendacia: à fando inclinata dictio, qua Hieronymus & alij plerique vtuntur. Nenias quoque vsurpant Sidonius & Hieronymus, non longè ab hoc significato affaniarum. *Ablatrantis.*] more latrantium canum vociferantes. potest & legi blaeterantes: quod proprium est eorum qui mendacia funditant, & affanias iactant. *In Tullianum compingunt.*] in publicam custodiam coniciunt. Lucianus dixit *εἰς τὸν ἐπιπέτῳ ἐπιβάνουσι*, id est, in carcerem coniciunt. ex Romano ritu & vocabulo Tullianum scitissimè posuit, intelligi volens *Χυλοῖς* carcerem. nam in carcere Romano pars subterranea dicitur Tullianum, ab eo quod additum fuit à Tullio rege, vt docet M. Varro. cui subscribens Festus Pompeius Tullianum, inquit, quod dicitur pars quædam carceris, Ser. Tullium regem ædificasse aiunt. Tullianum Salustius in Catilina graphicè describit his verbis: Est locus in carcere quod Tullianum appellatur, vbi paulum ascenderis depressus ad læuam, circiter 15. pedes humi depressus: eum muniunt vndique parietes, atque insuper camera lapideis fornicibus iuncta, sed inculta tenebris, odore fœda. atque terribilis eius facies est. Liuius quoque Tulliani meminit libro

vnde trigesimo scribens, Pleminium delegatum fuisse in Tullianum ex senatusconsulto. *Apud sani donarium.*] Donaria dicimus dona propriè diis oblata, & repositoria donorum. Hic donarium ponitur pro loco templi in quo reponuntur oblata, & ita donarium dici docet Seruius grammaticus, sicut sacrum dicitur locus in templo vbi sacra reponuntur. Donaria quoque accipi pro donis, docent testimonia eruditorum: & testatur Macrobius, sic scribens in tertio Saturnalium: Ornamenta sunt clypei, coronæ, & huiusmodi donaria: Donarium autem & donum ex Græco ductum est, quod illi vocant *δωρον*. vnde antidora dicta pro remunerationibus, verbum iurisperitorum, apud quos libro quinto Digestorum sic scriptum legimus: Planè si antidora acceperunt, dicendum est eateus locupletiores factos quatenus acceperunt, & velut genus quoddam hoc esse permutationis. Doron quoque Græci palmum appellant: vnde tetradoron & pentadoron, lateres in structuris ædificiorum nominantur. nam quod est quoquò versus quatuor palmorum, tetradoron: quod quinque, pentadoron dicitur. Publica opera pentadoro, priuata tetradoro struebantur. auctores Vitruuius & Plinius. Fana verò dici templa, notissimum est: siue à fando, quia dum pontifex maximus dedicat, certa verba fatitur: siue à fauno, vt Martianus & Probus grammaticus prodiderunt. A fano fanaticus dictus, qui circum fana furore vaticino afflatus bacchatur. & caput iactat, & per furorem responsa dat (vt supra annotauimus) ex auctoritate iurisperitorum ad edictum ædilitium. *Venui.*] venditioni. *Voce præconis.*] Præco prædicare solet quæ venalia sunt, vt antè dictum est. Plautus: In eo astas lapide, vbi præco prædicat. *Præstinati.*] emit. *Pistr.*] Lucian. *ἀπέδωκε τὸ μὲν ξίφος ἀπὸ τοῦ πτωχὸν καὶ μὲν οἰκοῦντι, τὸ δὲ χρῆμα ἔχοντι ἀπὸ τοῦ πλούτου* id est, ad verbum: Vendiderunt me hospiti proximum castellum incolenti, artem faciendi panes callenti. *Affatim.*] abundanter & largè. *Pariter.*] Lege, per. *Soapis.*] saxi: viam scrupulosam senticosamque fuisse demonstrat, quam Lucianus dicit *ὁδὸν ἀφ' ἀλάτου*. *Ad pristinum.*] Manifestus error ex literarum transmutatione. legendum enim est *Ad pristinum*, quippe signat se factum esse iumentum pistrinense. Græci *μυλῶνα* appellant. Lucianus: *εἰσὶν ἄμα μὲν εἰς τὸν μυλῶνα.*

Ibi complurium iumentorum multiuij circuitus intorquebant molas ambage varia: nec die tantum, verum perpetuam nocte, prorsus instabili machina-

Multiuij.] Eleganter multiuios circuitus dicit, qui multiplici reciprocoque gyra-

tu circa molam in pistrino fiunt à iumentis in orbem recurrentibus. *Ambage*] ambitu, circuitu, gyro. Aufonius: Cui subiugabo de malorum ambagibus. *Perpeti*] perpetua & continua. Plautinus Sosia inquit, Non tamen pependi per petem. *Vertigine*.] rotatu, circumactione, motu orbiculato: à vertendo dicitur. Plin. in 2. tradit, mundum circumagi æterna vertigine. hinc vertigines capitis, ex quibus cuncta vertividentur: hinc vertiginosus motus in orbem factus, qualem Seneca & Salustius turbinum motum appellauerunt. *Lucubrabit*.] ad lucernam conficiebant. Eruditi lucubrare dicuntur, ad lucernam studentes, commentatésq;. Quintil. ait, fuliginem lucubrationum bibendam oratori.

rum vertigine lucubrabant perugilem farinam. Sed mihi, ne rudimentum seruitutis perhorrescerem, nouus dominus loca^a lauticia prolixè prauit. Nam & diem primum illum feriatum dedit, & cibarijs abundanter instruxit praesepium: nec tamen illa otij saginaeque beatitudo durauit ulterius. Sed die sequenti, mole (quæ maxima videbatur) matutinus adstitutor: & illicò velata facie, propellor ad incurua spatia flexuosi canalis, ut in orbe termini circumfluentis reciproco gressu mea recalcaans vestigia, vagarer errore certo. Nec tamen sagacitatis ac prudentiae meae prorsus oblitus, facilem me tyracino disciplina prae bui. Sed quanquam frequenter, cum inter homines agerem, machinas similes circumrotari vidissem, tamen ut expertus & ignarus operis, stupore mentito defixus haerebam. quod enim rebar, ut minus aptam, & huiuscemodi ministerio satis inutilem, me ad quempiam alium utique leuiorem laborem legatum iri, vel otiosum certè cibatum iri. Sed frustra solertiam damnosam exercui. Complures enim protinus baculis armati me circumsteterunt: atque, ut eram luminibus obiectis securus, etiam nunc repentè signo dato, & clamore conferto, plagas ingerentes acernatim, adeò me strepitu turbulentant, ut cunctis consilijs abiectis, illicò scitissimè tannie sparteae totus innixus, discursus

ius alacres obirem.

M. Tul. in epistolis ad Quintum

fratrem, refert se scripsisse epistolam ad lychnum ligneolum. Plin. auct. est, quosdam scriptores facetissimos inscripsisse libros suos titulo lucubrationum. *Rudimentum servitij.*] *Tirocinium* & novitatem servitutis pistrinensis, alibi rudatum dixit, pro rudimento. Plin. rudimentum lucis appellat initium vite. *Loca lauciora.*] Alludere videtur ad morem Romanorum, qui legatis exterarum gentium locum præbebant, & munera mittebant, quæ laucia dicebantur: quidam laucicia appellant. super hac re in lib. Annotationum, lauciciam epularum magnificentiam dicunt: laucicia appellatur farina ex tritico, aqua conspersa. *Mole adstitutor.*] ad molam maximam circummagendam ligatus apponitur, statuoque. *Velata facie.*] Hoc hodieque fit, ut pistrinensi iumento facies oculique velentur, ne vertigine vexetur. Lucianus: ὀδύνην τοῖς ὀμμοῖσιν ὀππιδάσαντες, ὑποζῶντι νόσοι με τῆ κώπη τῆς μύλης. id est, velamine oculos meos conuelantes, subligant me ad manubrium molæ. *Recalcans vestigia.*] per quandam evidentiam & illustrationem totum hoc negotium graphicè depictum subiicitur oculis lectorum, ut non tam legere quàm videre videantur. *Errore certo.*] Decenter dictum: sic planetæ vagari dicuntur errore certo, unde Errones à Nigidio nuncupantur: quorum discursus erraticus est, scilicet status, & certis limitibus inclusus, nec enim sidera vlla errant minus illis. *Tirocinio.*] Rudimento, primordiòque. *Tirocinatio* alio nomine dicitur. De tirocinio adolescentulorum, qui togam puram induebant, & in foro eloquentiam auspicabantur, scripsi apud Suet. in 2. Commentario. *Disciplina.*] Alludit ad tirocinium novi militis, qui tiro nominatur, qui disciplina militari institui solet: ut docet Vegetius. *Machinas vidissem.*] Lucianus: εἶδὼ δὲ ἡπὶ τῆς ἀμύλης ὅπως χεὶρ ἀλείν, πολλὰ αὖτις καθῶν. Ego sciebam, quemadmodum molas circumrotari oporteret, sæpe id expertus. *Legatum iri.*] Existimabam (inquit) ut me legarent, amandarèntque ad alium leuiorem laborem subeundum, vel ociari sinerent in pabuli sagina. Sermonis elegantiam attende, in eo quod ait legatum iri, cibatum iri. *Baculis armati.*] Lucianus: λαβόντες γδ πολλοὶ τὰς ἐνδοῦ βακτυρίας πειρῆς δούρασι με. id est, multi baculos intus capientes, me circumsteterunt. M. Tul. in oratione pro Cecina subtiliter docet, armatos dici non solum qui scutis telisque paratis armati sunt, sed eos etiam qui glebis aut saxis aut fustibus instructi fuerint. Paulus quoque iuriconsultus tit. ad legem Iuliam de vi publica: Armatos (inquit) eos accipere debemus, qui habent tela, & aliud quo

nocere possint. Quinetiam titulo de verborum significatione (ve-
 scribit Caius) armorum appellatio non vtrique scuta & gladios
 & galeas significat, sed & fustes, & gladios lapides. *Plagas inge-
 rentes aceruatim.*] Græcè dixit Lucianus, *πάουσιν ἀπορὰ τῆς χειρὸς
 ὅσῃ με ὑπὸ τῆς πληγῆς ἀσπερ ἐρύμβρον ἐξαιτίνης ἐσπίραται.* id est, Fe-
 riant me aceruatim, vt dolore plagarum repente inhiat rotæ vel
 trochi circum rotarer. *Turbulentant.*] exagitant, vexant, pertur-
 bant. *Tenia.* } Teniam sparteam accipe pro vinculo siue helcio,
 quo illigatus circa molas pistrinenses discurrit. nam solet sparto,
 quod iunci genus est, talis tenia vinculumque contexi. Tenia au-
 tem propriè dicitur vittarum extremitas, vt docet Ser. enarrans
 illud Virgilianum: Fit longa tenia vittæ. Hic accipitur pro tota
 fascia & ligamento. Metaphoricòs dixit Plin. Frequentes quippe
 teniæ albicantis vadi carinas territant. *Obirem.*] adirem, suscipe-
 rem, peragerem.

*Sectæ commuta-
 tione.* } Translatio
 à philosophis, qui
 ab vna secta ad al-
 teram trāsfigiūt.
 Lucius, qui prius
 expertus & ignarus
 operis pistorij vi-
 debatur, mox ex-
 citatus plagis, cœ-
 pit scienter cir-
 cumagere rotas
 pistrinenses: & ita
 secta ignauit ad
 sectam industriæ
 subito translatus,
 commouit risum
 circumstantibus.
 Præterea sectæ no-
 men bene qua-
 drat illi, qui se-
 ctatur discurtus
 multiciuos in mo-
 la pistrinensi cir-
 cumagenda. *De-
 fectum,* } exhan-
 stum, debilita-

** Hic subita sectæ commutatione ri-
 sum toto cœtu commoueram: iamque
 maxima diei parte transacta, defectum
 alioquin me, helcio sparteo dimoto, ne-
 xu machinæ liberatum applicant præ-
 sepio. At ego quanquam eximie fati-
 gatus, & refectioe virium vehemen-
 ter* indignus, & prorsus fame perditus:
 tamen familiari curiositate attonitus,
 & satis anxius, postposito cibo, qui co-
 piosus aderat. inoptabilis officina disci-
 plinam cum delectatione quadam ar-
 bitrabar. Dy boni! quales illi homin-
 culi vibicibus linedinis totam cutem
 depicti, dorsumque plagis scissili
 centunculo magis inumbrati quam ob-
 tecti, nonnulli exiguo tegili tantummo-
 dò pubem* intecti: cuncti tamen sic tu-
 nicati, vt essent per pannulos manife-
 sti, frontes literati, & capillum semira-
 si, & pedes annulati, cum lurore de for-
 mes, & fumosis tenebris vaporosa cali-
 gini*

cinis palpebras adest, atque adeò malè
 luminati, & in modum pugilum, qui
 pulvisculo perspersi dimicant, farinu-
 lento cinere sordide candidati. Iam de
 meo iumentorio contubernio, quid, vel
 ad quem modum memorem? Quales
 illi muli senes, vel cantherij debiles?
 circa praesepium capita demersi, con-
 truncabant moles palearum, ceruice ca-
 riosa vulnerum putredine, follicantes
 nares languidas assiduo pulsu *tussedi-
 nis, hiulci pectora, copula sparteae tritu-
 ra continua exulcerati, costas perpetua
 castigatione ossium tenus renudati, un-
 gulas multiniua circuncisione in enorme
 vestigium porrecti, totumque corium
 *veterno atque scabiosa macie exaspe-
 rati. Talis familia funestum mihi e-
 tiam metuens exemplum, veterisque
 Lucii fortunam recordatus, & ad ulti-
 ma salutis *me tandem trusum. summis-
 so capite mœrebam. Nec ullum vsquam
 cruciabilis vite solatium aderat, nisi
 quòd ingenita mihi curiositate recrea-
 bar, dum praesentiam meam parui fa-
 cientes, liberè quæ volunt omnes & a-
 gunt & loquuntur. Nec immeritò pris-
 ce poetica diuinus auctor apud Gra-
 ios, summe prudentiæ virum mon-
 strare cupiens, multarum ciuitatum
 obitu, & variorum populorum cogni-
 tu, summas adeptum virtutes cecinit.
 Nam & ipse gratas gratias asino meo
 memini, quòd me suo celatum tegmi-

tum, & labore
 deficientem, ta-
 lem refectio re-
 focillat. Apud
 Plinium remedia
 sunt plurima de-
 fectis medentia:
 sic enim resolutos
 vocant, & animi
 defectu laboran-
 tes, de quibus alii
 bi plura. Helcio
 sparteo dimoto.]
 modò teniam
 sparteam, modò
 copulam spar-
 team, modò hel-
 cium sparteum,
 mira varietatis e-
 legantia appellat:
 intelligi volens
 tot vocabulis, id
 vinculi genus, &
 nexus, quo iu-
 menta capistrata
 trahunt machi-
 nas, & circumro-
 tant molas hel-
 cium dici potest,
 quasi tractorium
 instrumentum, à
 verbo Græco ἔλ-
 κω, siue ἔλω,
 quod significat
 traho: inde hel-
 ciarij dicti qui
 trahunt funibus
 nauigia aduerso
 a mne. Martial.
 nec clamor va-
 let helciariorum.
 Sidonius optimo

epitheto curios
 vocat, illo hendecasyllabo: Curuorum hæc chorus helciariorum.

ne, variisque fortunis exercitatum, et si minus prudentem, multiscium certe reddidit.

imponitur ergo helcium iumentis pro adminiculo tractorio, vnde nomen. Tractoria organa appellat Victruuius, machinas quibus onera pertrahuntur. *Indignus.*] Corrige indignus: hoc est, indigens cibo ad vires reficiendas, & corpus roborandum. *Familiari curiositate.*] mihi propriæ & peculiari. Vt inquit Seneca, curiosum nobis natura dedit ingenium: sæpe tamen hæc curiositas (auctore Fulgentio) periculorum germana detrimenta suis amatoribus nouit magis parturire, quam gaudia. *Inoperabilis.*] inamabilis, minimèque desiderabilis. *Arbitrabar.*] spectabam, contemplabar. *Quales illi homunculi.*] Descriptio est speciosam officinæ pistrinensis, instrumentique pistorij. Pistorio instrumento legato, vt inquit Paul. iur. conf. pistorum inesse videri possunt. nam instrumenti appellatione, seruos quoque contineri constat. *Vibicibus.*] Vibices sunt plagarum notæ, verberumque vestigia in corporibus: dictæ, quòd vi fiunt. Hinc per decentem translationem dixit Persius: Si puteal multa cautus vibice flagellas. M. Cato in lib. qui de falsis pugnibus scriptus est, ita conqueritur: Vbi societas, vbi fides malorum insignitas iniurias, plagas, verbera, vibices, eos dolores atque carnificinas per dedecus atque maximam ignominiam te facere ausum esse. *Linedinis.*] liuoris. Legimus apud Solomonem in Ecclesiastico, quòd flagelli plaga liuorem facit. apud Plin. innumera medicamenta intercisim traduntur ad liuentia & suggillata, sunt autem suggillata, idem penè quod vibices, vestigia scilicet ex verberibus & contusis, quæ Græcè dicuntur *ὄτρωπια*. *Depicti cutem.*] depictam cutem habentes. figurata locutio: Consimile est illud Plaut. in Epidico: Ex tuis verbis meum futurum corium pulchrum prædicas, quem Apelles atque Zeufis duo pingent pigmentis vimeis. *Plagosum.*] plagis plenum & prægnans: aliter Horat. plagosum appellat Orbilium grammaticum, videlicet à sæuitia verberandi, plagisque in discipulos ingerendis. *Centuculo.*] veste viliore: de hoc in primo commentario copiose diligenterque perscripsimus. *Magis inumbrati.*] Lib. 1. consimiliter dixit, scissili paliastro semiamictus. *Exiguo.*] Annotandum est, nouè positum Tegile esse, pro subligaculo tegumentoque verendorum, à tegendo ducto vocabulo. Plin. tra-

dit,

dit, Tegulo harundinum domos à septentrionalibus populis o-
 periri: vbi tegulum accipitur pro tegumento, operimentoque
 domorum. Tegillum dixeret veteres per diminutionem pro te-
 cto. velamenta autem generalium multiugis vocabulis dici, a-
 liubi annotauimus: nam que subligaculum campestre, succincto-
 ria, perizomata, fœminalia, femoralia, braccæ, & dictione Apu-
 leiana Tegile dicuntur. tali autem tegili hodièque operarios pi-
 storios in pane conficiendo vti videmus, verenda tantum con-
 uelantes, reliquo corpore nudato. *Pubem intecti.*] intectam vela-
 tamque pubem & virilia habentes: per elocutionem figuratam,
 Lucio nostro perquam familiarem. *Manifesti.*] conspicui, tan-
 quam nullo velamento tecti forent. *Fronte literati.*] habentes in
 fronte notas literarum cauterio iniustas, qua pœna affici solet ser-
 uus ob noxam. Antiqui stigmatias & stigmaticos vocant pun-
 ctos notis, & literis inscriptos in fronte, iniustosque. Plin. in 18. ta-
 les denotans decenter inquit: Atque nunc eadem illa vincti pe-
 des, damnatæ manus, inscripti vultus exercent. Iuuenalis stigma-
 ticum designat, cum ait: Tum fœlix quotiens aliquis tortore vo-
 cato. Vtitur ardenti duo propter lintea ferro. autor est M. Tul.
 Alexandrum Phereum cum ad vxorem in cubiculum veniret,
 solitum præmittere seruum stigmaticum, punctum notis
 threiciis, districto gladio ob metum. Aristophanes facetissime
 dixit. Populus Samiorum est literatus: alludens ad stigmata
 frontibus iniusta. Atheniensibus captiuis Samij noctuam in fron-
 tibus inusserunt, par pari rependentes. *Capillum semirasi.*] ha-
 bentes capillos ex parte rasos: nam eorum est qui manumittun-
 tur, caluos fieri & raso toto capillicio pileum capere, tanquam
 tempest. tē seruitutis effugissent, vt naufragio liberati solebant.
Pedes annulati.] Decenter positum, pro compediti, vincularique:
 tanquam compedes & vincula sint annuli pedum. Plin. dixit
 vincti pedes, sic & Mart. annos pro vinculis posuit, qui scribens
 de illo qui compedes Saturno dedicauerat, scitè inquit: Has
 dedicat catheras Saturne tibi zoilus annulos priores. Plin. in 33.
 anulum Promethei ferreum intelligi voluit vinculum fuisse,
 non gestamen. *Lurore.*] pallore & lurido colore deformati. *Pal-
 pebras adefi.*] quasi habentes palpebras adefas, corrosasque ex ca-
 ligine. *Male luminati.*] male oculati. *Puluisculo perspersi.*] Pugiles
 lucratorésque apud antiquos in exercitatione palæstrica, & lu-
 cratione puluerem inspergebant corporibus, qui Græco voca-
 bulo à tactu happe nominatur: de quo epigrammatista, Et fla-
 uescit happe. Seneca libr. 7. Epistolarum moralium eleganter &
 scitè sic scribit: Totum athletarum fatum in illo die perpetien-

dum fuit : à ceromate nos haphè excepit , in crypta Neapolitana. Quibus verbis decentissima quadam translatione , nec factis cognobili. significat duo incommoda inter se contraria , luti & pulueris , se simul pertulisse : & post cœnosam fœdationem , volutatu pulueris agitatam. nam ceroma pro luto , haphen pro puluere decenter posuit. Quod vtrunque vocabulum athleticum est : siquidem ceroma vnguentum est , ex luto oleoque commixtum , quo athletæ peruncti corpora exercebant. cuius Plin. Martial. Iuuenal. Hieronymus , & cæteri meminerunt. Haphè puluisculum est , siue harena palæstrarum , ad corporis infersionem , tanquam membra robustiora fierent eo adminiculo. Quid. luctam Herculis Acheloiq̃ue describens ait : Inque vicem fuluæ tactu flauescit harenæ. Lucan. quoque huius harenæ palæstricæ commemorat , in certamine Herculis & Anthei scribens : Auxilium membris calidus infudit harenas. Suetonius tradit , Neronem Alexandrina naui puluerem luctatoribus aulicis aduexisse. Quin etiam Plinius noster in 35. refert , harenam è Nilo tenuissimam peti solitam ad debellanda corpora palæstræ studiis : inde Patrobio Neronis principis liberto aduehebatur. Quin & Leonato & Cratero & Meleagro , Alexandri Magni ducibus , fabulum hoc palæstræ causâ deportabatur. Huiusce rei mentionem quadantenus facit & Plutarchus in Alexandro. Apud Græcos , quod notabile est , prouerbij loco dicitur , Aconiti vicit : quotiens quis sine labore vicerit , & sudore. Aconiti enim significat citra puluerem , quo pugiles in athletico certamine perspersi depugnant. Pausanias tradit athletam Diorem vicisse aconiti : quod Plin. noster interpretatur , citra pulueris tactum , sic scribens in 35. Alcimachus Dioxipum , qui pancratio Olympiæ citra pulueris tactum , quod vocant aconiti , vicit. Cum igitur luctator sine puluere luctatur , ea leuis & incruenta pugna haberi solet. Ex hac doctrina fit , vt locum apud A. Gellium sic emendem , quem plerique omnes incuriose negligentèrque transmittunt. nam lib. 5. noctium Atticarum sic scriptum legitur : Ovandi causa est , cum deditione repentè facta in puluere , vt dici solet , incruentaque victoria obuenerit. Quid est in puluere , vt dici solet : nimirum (vt ego sentio) intelligi voluit prouerbialem hanc græcam dictionem , aconiti. ideoque existimo ita corrigendum : Sine puluere , vt dici solet. id enim significat aconiti : & ita verba Gelliana cum ritu verboque vetusto conueniunt. Econtrario Coniti vicit , dicitur apud eosdem Græcos , quotiens cum labore & sudore victoria paritur. coniti enim significat

car cum puluisculo, & pulueris palæstrici insperione. Illud quoque hoc in loco adnotandum conisterium esse in structuris palæstrarum membrum, quo palæstricæ puluisculo flavescentes luctam exercent. à conis, qui est puluis, dictum conisterium: cuius meminit Vitruius in 5. Conuerrere cum puluisculo, ex Plautina prouerbiali locutione est, torum auferre, & nihil prorsus relinquere. Metaphora sumpta à conuerritore scopario, qui à cœna verrens pauimentū, reliquias omnis ciborum cum puluere colligit, conuerritque. Puluisculum neutro genere & masculino vsurpari inuenies apud auctores idoneos. *Candidati* } loculariter alludit ad candidatos, hoc est petitores magistratū, qui candidatorum munus in toga candida obibant: de quo suo loco satis multa. *Iumentorio contubernio.*] hoc est, de iumentis meis contubernalibus: translatio sumpta à militari contubernio. *Cantherij.*] equi viliores, excastrati. *Cantherinum,* hordei genus vocant scriptores rusticationis. *Moles.*] falces & acervos. Plin. *Palea,* inquit plures gentium pro scœno vtuntur: melior ea quæ tenuior, minutiorque & pulueri propior: ideo optima è milio, proxima ex hordeo, pessima ex tritico, præterquam iumentis opere laborantibus. *Cariosa.* } erosa, attrita, putrescente. *Cariosi* artus dicuntur à Hieronymo, senio & ætate longa cariosi & putridi. *Follicantes nares.* } instar folium reciproco spiritu nares agitates. Hieron. caligas monachorum follicantes decentissimè dixit, pro calceis laxis atque enormitate flaccantibus: quales hypocritæ gestant, vt contemptores humani culus esse videantur. *Tussedinis.*] A tussi tussedinem, nouator verborum graphicus Lucius noster decenter inflexit, formauitque. idem autem significat tussedo, quod tussis siue pertussis. namque à Seneca dicitur pertussis, continens tussis, & inueterata, quæ vix vnquam eliditur, qua non parum multi conficiuntur. *Hiulci pectora.* } habentes pectora hiulca: hoc est, patentia disruptaque: quod ex tussis agitato & pulsio solet accidere. Verbum vetus est hiulcare, quod significat aperire ac discindere. Catullus, Æstus hiulcat agros. Diomedes grammaticus hiulcos versus dici quosdam autumat, qui exiles sunt, & quasi in media parte hiantes & aperti. itidem hiulca oratio dicitur, dissoluta & hians, nec satis diligenter coagmentata. *Copula tritura.* } helcij & vinculi attritu. Quotidie visuntur talia iumenta cervicibus exulcerata, & collo detrita, ob iugum vinculumque tractorium. Martial. eleganter recutita mulæ colla dixit, quæ tritura rupta erant & exulcerata. sic enim inquit: Nec ruptæ recutita colla mulæ. *Copula vinculum collæ*

significatur. sic & Ouid. Copula detrahitur canibus. Plautus plu-
 ratiuo numero copulas posuit, pro loris duplicibus, ad colligan-
 dum ac verberandum accommodatis. sic enim ait in Epidico:
 Quæritant me, in manibus gestant copulas. *Ossium tenuis*. } usque
 ad ossa: & modo tenuis est aduerbium. nam (vt inquit Seruius)
 si esset præpositio, ablatiuo cohæreret. Verùm (vt auctor est
 Priscianus in 14.) tenuis *in ætate* significat, quod sine dubio aduer-
 bium est: & hoc quoque inter præpositiones annumerant, quod
 non solum ablatiuo, sed etiam genitiuo casui Virg. more Græ-
 co adiungit, vt in 3. Georg. Et crurum tenuis à mento palea-
 ria pendent. sic & Plin. inquit de pictore quodam, Corporum
 tenuis curiosus. *Costas castigatione*.] Plaut. Costæ occalluere
 plagis. *Vngulas porrecti*.] habentes vngulas exporrectas,
 extensasque in vestigia prægrandia, ob circuncisionem mutila-
 tionemque factam ex ambagibus pistrinensibus. plus dixit
 Plaut. in Asinaria sic scribens: Nempe eos asinos prædicas vetu-
 los, claudos quibus subtrita ad scemina iam erant vngulæ.
Corium exasperati.] habentes corium scabiosum, exasperatumque:
 Ex locutione Apuleio vsitatissima: veterum grammatici
 apud poetas pigritiam & torporem interpretantur. Est autem
 proprie marcor, & inexpugnabilis penè dormiendi necessitas:
 lethargum Græci nominant. recentiores Suberiam appellant:
 quamuis ex Auicennæ distinctione nonnihil inter se differant.
 quidam hydropisim, hoc est aquam intercutem, veterum esse
 dixerunt. & Cato veterinosum, hydropicum intelligi voluit,
 cum ait: Veterinosus quàm plurimum bibit, tam plurimum sitit.
 aliàs veterinosus dicitur, qui graui premitur somno. *Scabiosa
 macie*. } Exiguitas cibi (vt Columella auctor est in 8.) maciem, ma-
 cies autem scabiem facit. *Familia*.] Familiam hic decenter po-
 suit pro iumentis pistrinensibus, quæ sunt in famulatu pistoris,
 & familiam quasi pistoriam conficiunt. *Veteris Lucij*. } Quan-
 do scilicet inter homines Lucius noster agebat hominem. *Me-
 rebam*. } lugebam. *Trusum*.] impulsum, impactumque: trudes
 dicuntur nautica instrumenta, quibus nauigium inhaerens saxo
 trudi & retrorsum reuocari potest. *Et agunt & loquuntur*. } Quis
 enim coram asino cunctaretur, liberè & agere & loqui, quæ-
 cunque animo collibuisse: coram homine & dicere & facere
 erubesceret: hinc est illud apud Senecam, Macrobiûmque scite
 ac sententialiter celebratum: Sic loquere cum Deo, tanquam
 homines audiunt: sic viue cum hominibus, tanquam Deus
 videat. Ianitores conscientia nostra opposuit: sic viuimus, vt cõ-
 spici nolimus: & ob hoc oculos hominum auresque vitamus. Bo-

na verò conscientia turbam aduocat. proinde sapientissimè dicit Seneca: honesta sunt quæ facis, omnes sciant: si turpia, quid refert neminem scire, cum tu scias? ô te miserum, si contemnis hunc testem. Idem alibi præcipit: cum Catonibus, cum Læliis esse viuendum: coram enim talibus peccare erubescimus. *Diuius auctor.* } Homerum significat. *Summa prudentiæ virum.* } Poetæ, vt tellis est Strabo in 1. Geographiæ, heroes illos singulari præditos sapientia fuisse declarant, qui multa peragrantes loca, longis vagabantur erroribus. In amplissima enim laude ponunt, multorum mortalium vrbes vidisse, & mores multiugos. agnouisse. Nos in libello prouerbiorum prodidimus, nosse mores multarum nationum, & variorum populorum ritus, partem esse prudentiæ. hinc Homerus Vlysssem prudentissimum ostendere cupiens, Odysseam sic auspicatur, *ἀδρὰ μοι ἔννεπε μοδοκ πολύτροπον.* Quod Horatius ita interpretatus est: Dic mihi Musa virum, captæ post tempora Troiæ, Qui mores hominum multorum nouit, & vrbes. *Obitu.*] aditu & accessu. *Cognitu.* } cognitione. *Gratias memini.*] Ingratissimus est (vt inquit Seneca) qui beneficiorum obliuiscitur. Dicit Apuleius, se asino suo plurimum debere, & quod debebat meminisse: propterea quòd sub asinino regimine multa cognouit, quorum cognitu si non prudentior, saltem multiscius sit effectus. Multiscius autem nominatur, qui multa scit, & multa cognouit. Græcè dicitur *πολύσκιος*, quo cognomine multos cognominauit antiquitas: & in primis Appion, literis homo multis præditus. Polyistor est appellatus, quasi multiscius. in Apologia Lucius noster Homerum multiscium nominat.

Fabulam denique bonam, præ cateris suauè comptam, ad aures vestras afferre decreui. & en, occipio. Pistor iste, qui me pretio suum fecerat, bonus & alioqui vir, & apprimè modestus, pessimam, & ante cunctas mulieres longè deterrimam sortitus coniugem, pœnas extremas thori larisque sustinebat: vt Hercules eius vicem ego quoque tacitus frequenter ingemiscerem. Nec enim vel unū vitium nequissima illi fœmina deerat: sed omnia prorsus, vt in quandam*

Suauè comptam.] suauiter ornatam. nomen pro aduerbio est. Potest congruenter legi cōpertam, vt codex manuscriptus habet. *Pistor iste.* } Lucianus nullas id genus egressiones interfert, nullas fabellas interponit: quibus Lucius noster oppidò quā iucundè asinum suum venu-

stauit, quibus ani-
mi auresque le-
ctorum mirè refi-
ciuntur, vt sem-
per recentes eri-
gantur, nec vn-
quam satietate
languescant: ad eò
autem nitidus, a-
deò facetus est in
fabellarum narra-
tione, vt *μυθοποιός*,
aut fabulator me-
ritò dici posse vi-
deatur. *Suum fece-
rat.* } Iuxta illud,
Nam quod emas,
possis dicere iure
tuum. *Apprimè.* }
valde, impensè. ap-
primum dicimus
longè primum.
Liuus in Odyf-
sea: Ibi denique
vit summus appri-
mus, pronuncia-
tur autem hæc di-
ctio media acuta.
à Virgilio dictū,
flos apprima te-
xant: vbi apprima
ponitur pro maxi-
mè & apprimè,
nomen pro aduer-
bio. Claudius Qua-
drigarius cum pri-
mè dixit, pro ap-
primè: quod &
Gellius annota-
uit. *Pœnas extremas thori.* }

supplicium extremum coniugalis
thori & pœna maxima est, vxor mœcha ac prostituta. qua infœ-
licitate homini marito nil infœlicius: quam pestem pestilita-
témque

*cœnosam latrinam, in eius animum
*confluxerant flagitia: scena, sœua, vi-
riosa, ebriosa, pernicax, pertinax, irra-
pinis turpibus anara, in sumptibus fœ-
dis profusa, inimica fidei, hostis pudici-
tiae. Tunc spretis atque calcatis diuinis
numinibus, in vicem certæ religionis
mentita sacrilega præsumptione Dei,
quem prædicaret unicum, *coniunctis
observationibus vacuis fallens omnes
homines, & miserum maritum deci-
piens, matutino mero & continuo stu-
pro corpus manciparat. Talis illa mu-
lier miro me persequēbatur odio. Nam
& antelucio recubans adhuc, subiungi
machina nouitium clamabat a sinum: &
statim vt cubiculo primum processerat,
insistens iubebat, in coram sui plagas
mihi quàm plurimas irrogari. & cum
tempestiuo prandio laxarentur iumen-
ta cetera, longè tardius applicari præse-
pio iubebar. Quæ sententia multò mihi
magis genuinam curiositatem in suos
mores amplianerat. Nam & assiduò
planè commeantem in eius cubiculum,
quendam sentiebam iuuenem, cuius &
faciem videre cupiebam ex summo stu-
dio: si tamen velamentum capitis, li-
bertatem tribuisset meis* aliquando lu-
minibus: nec enim mihi solertia defuis-
set, ad detegenda quoquo modo pesti-
mæ fœmine flagitia.*

tēque dij à thoro nostro procul eliment atque auerruncēt.
Hercules.] certè: iusiurandum asseuerantis est. *Nec unum vitium
 deerat.*] Nemo quisquam tam efferis est moribus, quin faciat
 aut dicat nonnunquam aliquid quod laudari queat. vnde hic
 antiquissimus versus vice prouerbij celebratus est, *πολλὰκι ἢ κηπιω
 εἶς ἀπὲρ μάλα καίριον εἶπεν.* id est, Sæpe etiam est olitor valde op-
 portuna locutus. Sedenim qui omni in re atque omni tem-
 pore laude omni vacat, is illaudatus, atque omnium pessimus
 deterrimúsque est. talem hanc pistoris vxorem fuisse demon-
 strat: cui nullum vitium deerat, nulla res laudabilis aderat, quæ
 ex omnibus flagitiis compacta erat & conglutinata. *Vt in quan-
 dam latrinam.* } Sicut in latrinam confluunt sordes omnes & fe-
 culentiæ: ita in animum mulieris nequissimæ confluxerunt om-
 nia flagitia, quæ in sexum muliebrem cadunt, quæ plurima
 menti fœminæ natura dedit. In secunda parte tauri quicun-
 que habuerint horoscopum, baiulabunt stercora, latrinásque
 purgabunt. *Scœua, scœua*] A generalitate transit ad specialita-
 tem. nam postquam dixit, omnia flagitia fœminæ superesse:
 nunc specialiter percensens, duo cum primis crimina crimino-
 sissima enotat in fœmina: videlicet quòd sinisteritate, & quòd
 scœuitia esset prædita. vocabula sunt pronuntiati nihil differ-
 rentia, cum significatu & scriptura longè dissideant. nam scœua
 per se, significat sinistram, hoc est ominosam & sinisteritatis
 plenam. Vis scire quid sit sinisteritas? dispice quid sit dexter-
 itas. nam sicut dexteritas in homine laudabilis est, ita econ-
 trario sinisteritas reprehensibilis. *Liuius:* Tanta, inquit, inerat
 comitas Scipioni, atque ad omnia naturalis ingenij dexteritas,
 vt hostem facundè alloquendo sibi conciliaret: & hoc cum
 laude dictum. contra cum vitio scribit *Plinius* in *Epistolis:* Ple-
 rique dum verentur, ne gratiæ potentium impartiri videan-
 tur, sinisteritatis atque etiam malignitatis famam consequun-
 tur. Scœuam à *σκῆνα*, id est sinistra nominari tradunt: hinc *Mu-
 tius Scœuola* cognomen traxit, quoniam exusta dextra, dein-
 cept sinistra vsus est: & ensē sibi à rege *Porſena* redditum læua
 manu recepit. & hoc est quod intelligi voluit *Liuius* sic scribens:
Mutius postea *Scœuolæ*, à clade dextræ manus, cognomentum
 inditum. Ridiculi sunt illi, qui *Scœuolam* quasi scœuientem in
 volam, dictum esse autumant. Scœuam antiqui dixerunt, qui
 sinistra esset agilior quàm dextra: quales multi quotidie conf-
 piciuntur. quo in significato accipitur apud *Vlpianum*, sic scri-
 bentem ad *edilitium* edictum, Sciendum est, scœuam non esse
 morbosum vel vitiosum, præterquam si imbecillitate dextræ va-

lidius sinistra vtatur : sed hunc non scæuam, sed mancum esse.
 Scæua ergo fœmina sinistra, ominosa, & sinisteritatis vitio infe-
 cta significatur : scæua verò, crudelis & scæuitia gestiens. Aliàs
 scæuus pro magno ponitur. Idque cum laude: vt, Scæuus vbi *Æa-*
cidæ telo iacet Hector. *Viriosa.*] appetens viri, & per hoc libidi-
 nosa. *Ebriosa.*] Differt ebrius ab ebrioso. Ebriosus enim dicitur,
 qui ebrietati obnoxius est, & deditus: ebrius verò, qui interdū te-
 mulentus est. potest n. ebrius esse, nō ebriosus: & qui ebriosus est,
 sæpe extra ebrietatē esse. *Pernicax.*] Attende pernicacem & per-
 tinacem dici in vituperatione, simulque reprimi: cum tamen
 grammatici scribant, pernicaciam esse interdum bonarum re-
 rum perseuerantiam, pertinaciam semper malarum. Quod
 Actius poeta in Myrmidonibus obseruat his verbis: Tu perti-
 naciam hanc esse prædicas, ego pernicaciam dici volo. nam per-
 nicacem dici me esse facile patior, pertinacem nihil moror: hæc
 fortes sequitur, illam indocti possident. M. Tul. ait pertina-
 ciam inter vitia reputari, esseque perseuerantiæ finitimam. Con-
 trà apud Liuium, Senecam, Curtium, Horatium, cæterosque
 classicos scriptores interdum pertinax dicitur cum laude, & per-
 tinax virtus, pertinax bonitas. M. Varro pertinaciam à perten-
 dendo dictam esse refert. nam in quo non debet pertendi, & per-
 tenditur, eam pertinaciam esse. *In sumptibus fœdis.*] Quis necit
 fœminas in turpibus desideriis esse sumptuosas? in cultu cor-
 poris esse profusissimas? dum pigmenta coemunt, dum nulli rei
 parcunt, vt matrona adultero placeat. Immo interdum pru-
 ritu libidinis exstimulatæ, tota patrimonia congerunt in suba-
 ctorem: Tunc prodiga non sentit pereuntem fœmina censum:
 tunc (vt inquit Satyricus) grauis est rationibus. *Hofis pudicitie.*] *Corn.*
 Tacitus de Popea scribens, sic refert: Famæ nunquam pe-
 percit, maritos & adulteros non distinguens: cui mulieri cun-
 cta alia fuere, præter honestum animum. Celebratus est ver-
 sus ille in vxorem Macrini imperatoris: Centum nam mœchos
 passa est, centumque rogauit. Iulius Firmicus multas memo-
 rat genituras, quæ fœminas prostitutissimas nundinato pudore
 perficiunt. *In vicem certæ religionis.*] Sensus est: vice religio-
 nis sinceræ & veræ nouum deum sese colere simulabat, quem
 illa vnicui & præ cunctis venerandum esse asseuerabat, sub
 quo sanctitudinis nomine libidinabatur, adulteris mancipata.
Coniunctis.] Legendum est confictis: hoc est, simulatis, ementi-
 tisque. *Vacuis.*] inanibus, & futilibus. *Matutino mero.*] Plin. scri-
 bit in 14. principatu Tiberij Claudij institutū esse, vt ieiuni bi-
 berent, potusque vini antecederent cibos. Idem in 23. ait, Vinum
 ieiunos

ieiunos bibere nouitio inuento inutilissimum est. Martialis quoque taxans hominem matutino mero mancipatum, festiuiter inquit: Hesterno fœtere mero qui credit Acerram, Fallitur in lucem semper Acerra bibit. *Antelucio.*] hora matutina & antelucana. In primo volumine inquit, Antelucio velo ire: vbi plura super hoc annotauimus. *Recubans.*] Quid est recubans adhuc? an in cubiculo iacens, & lecto? an potius in mensa discumbens, & vino indulgens vsque in horam matutinam? Horatius, Vigiles lucernas perfer in lucem. *Subiungi.*] subligari, *Maehinae.*] pisistrinensis, & molæ iumentariæ, Metam iurisconsulti titulo de fundo instructo vocant, partem molæ molendinariæ inferioriorem: catillum verò superiorem. *In coram sui.*] coram seipsam. verus figura: sic ad instar dixere, quod nunc instar dicitur. *Laxarentur.*] resoluerentur à machina subiugali. *Genuinam.*] ingenitam, insitâque à natura. sic suprâ: Ingénita mihi curiositate recreabar. *In suos mores.*] Ad obseruandos scilicet illius mores, & flagitia curiosius contemplanda. *Mores* *est* esse, & tam malos quam bonos dici, quem fallit? Plautus in Trinummo: Hic nimium morbus mores inuasit bonos. Mores mali quasi herba irrigua succreuerunt vberimè. Mores moros ab eodem dici videmus per annominationem, quasi stultos & fatuos. *Commeantem in eius cubiculum.*] itantem. *Velamentum capitis.*] Hoc eodem volumine dixit, Velata facie propellor ad incurua spacia flexuosi canalis.

Sed anus quadã stupri sequestra, & adulterorum internuntia, de die quotidie inseparabilis aderat. cum qua proximus ientaculo, ac dehinc vino mero mutuis vicibus velitatas cœnas fraudulentas, in exitium miserimi mariti subdolis ambagibus cõstruebat. At ego quam grauius succensens errori Fotidis (qua me dum auẽ fabricat, perficit asinum) isto tamen vel unico solatio ærumnabilis deformitatis meæ recreabar, quòd auribus grandissimis predictis, cuncta longule etiam disita facillimè sentiebam. Deniq; die quadã timi-

Stupri sequestra.] conciliatrix stuprorum, & (vt vulgo dicitur) mediatrix: cuius fidem amatores in lenocinio sequerentur. Nam notum est, sequestrum vulgo appellari eum, cuius electi fidem vtraque pars sequatur: vnde & vocabulum à sequeſto factum est. Antiqui sculnâ, quasi seculnam, sequestrum dixerunt. Quod apud sequestrum

depositum erat, sequestro positum per aduerbium dicebatur. Cato contra Thermum: Per Deum immortalem nolite vos sequestro ponere. Poeta in II. Æneidos, pacem sequestram posuit pro induciis: hoc est, pro pace temporali & media inter bellum præteritum & futurum. Staius cum Apuleio congruens, sic scribit in 7. Thebaidos: Vbi tunc fidei pacisque sequestrata Mater eras. Inde sequestrata apud iuriconsultos ele-

ganter actio dicitur, de eo quod sequestro deponitur. *Ientaculum.*] Sensus est: Verula & pistoris vxor ientaculis matutinis atque computationibus per vices mutuas inter se contendebant, prouocabantque se vicissim ad pocula haurienda. Ientaculum, gustulum & matutinum & cibus primus. Ientare est, ientaculum capere: de quo supra, & apud Suetonium in Vitellio copiosissime. Græci ἀνεστρωμα dicunt ientaculum. *Velitatas cenas.*] Legendum videtur velitatas cenas, vt distinctione dictionum facta sensus elucescat: vt velitata scilicet vetula significetur, que cenas fraudulētas, hoc est apparatus dolosos, & decipula fraudulēta cōstruebat in exitiū miseri pistoris. nā scena in hoc significato dictio est Apuleio nostro peculiaris. *Succensens.*] Indignans, irascēs. succensere enim (vt inquit Donatus) est irasci iusta de causa. Senteria est illa catholica apud Siliū celebrata: Succensere nefas patriæ. *Errori Fotidis.*] Fotis Milonis ancilla errore decepta (vt antè dictum est) Apuleium transfigurauit in asinam, dum in bubonem auem transmutari gestiret. *Quod auribus grandissimis.*]

Noſum

Notum est, a sinos auribus prægrandibus atque mobilibus monstrabiles esse: unde & auriti bono epitheto appellantur. inuenio apud auctores, esse quosdam populos, quorum corpora prægrandes aures tota integant. *Longulè distita.*] procul distantia, longèque semota. Item in Floridis: Homines enim neque longulè distita, neque proximè ad sita possumus cernere. *Anicula.*] vnius literæ lubrico lapsu corruptum verbum. legendum enim est Aniculæ. nam signat anum illam stupri sequestram, & adulterorum internunciam. *Mi heri.*] Sermocinatio est lenæ, pertentantis animum puellæ omnibus lenocinantibus blanditiis, adhibentisque cuncta lenarum lenonumque exorabula. namque lenones & lenæ à leniendo, hoc est alliciendo appellantur. Mi herilis, blandimenti vocabulo accipitur pro hera. nam herilis dicitur filius & filia heri. ab ætate ergo filiam, à dignitate dominam appellat. *Videris.*] Pronunciandum est prima acuta, media correpta: à videro videris, subiunctiuo modi. q. d. Tu videbis. sic Terent. dixit, inuenerit, pro inueniet, coniunctiuo modo vsus pro indicatiuo: & hæc (vt inquit Donat.) honesta locutio est. Tale est illud in Euangelio: Quid ad nos? ipse videris. Quod malè literati sacerdotes perperam pronunciant, media syllaba producta, sensu friuolo & inepto. Proinde cauere deberent Antistites religionis & epistatæ, ne illiteratos indoctosque initiarent mysticis cerimoniis. etenim (vt verè inquit Hieronymus) cæcum animal offert Deo, qui ordinat indoctum. Erat locus inuehendi, insectandique sacerdotes male moratos, male literatos, qui vix primoribus labris gustauerunt literas elementarias: quorum ora scatent sceditate solæcismorum ac barbarismorum, qui in mysteriis religiosis celebrandis tantam redolent barbariem, tam confuse corruptèque sancta verba pronunciant, vt multis risum, non paucis bilem stomachumque commoueant. Verùm (vt inquit Augustinus) sedulo monendi sunt scholastici, vt dicant non contemnere, neque irridere ministros ecclesiæ, quos animaduertunt cum barbarismis vel solæcismis Deum inuocare: vel eadem verba quæ pronunciant non intelligere, perturbatèque distinguere: debent enim malle veriores quàm disertiores audire sermones, sicut prudentioris amicos habere quàm formosiores: & nosse, ita præponendas verbis scientias, vt præponitur animus corpori. Obtemperemus ergo præcipienti Augustino, resiliamusque à criminatione insectationèque clericorum qui essent ferendi, si tantum lingua peccarēt. Sed (quod nefas est) quotidie visuntur moribus decoloratis maculosi, omnibus probis contaminati, mente & animo non mi-

nus quam lingua & ore deprauati iam in manib. sacerdotū pro psalterio sunt chartulæ, tessereque lusoria: in ore non Dei nomē resonat, sed maledicta: pro clypeo fidei, pro lorica iusticię, induit thoracem bellicum, & parmulas gladiatorias. rixosi, tumultuosi, belligeri, quib. nullus Dei metus, nihil penitus religiosum præter habitum sacerdotalem, sub quo infanda flagitia delitescunt: in multorum cubiculis (de malis loquor) non canonicas scripturas aspicias, nō euangelia, non libros vllos (quid enim libris opus est, non intelligētibus?) sed lanceas, gladios, pila, sarissas Noctu, dum fortassis nocturna terriculamenta laruāque formidant, dormiūt implicati complexibus concubinarum, sudantes in Venerem, coequentes vētrem, & quæ sub ventre sunt: cōcinentes illud voluptuosum, Edamus, bibamus, concumbamus, cras enim moriemur. Prouexit me dulcedo scribendi, lōgius quam destinaueram. itaque omissa aliena insectatione, quę nil est profutura, reuertamur ad reliqua operis propositi. Quod si nō pudeat sacerdotes in propatulo peccare, cur pudeat eos in libro male audire? Qui enim perfricauerunt semel frontem, nunquam deinceps erubescūt. Verūm vt hæc liberius scriberē, in pseudosacerdotes, fecisti tu integerrime doctissimēq; Antistes qui non tantum ornamenti accipis à sacerdotali dignitate, quantum tu virtute splendicante splendoris præbet ordini sacerdotali: in quo Archiepiscopus Colocēsis doctissimus, sanctissimus, integerrimus, instar gemmæ fulgentis enitescit ac splendet. *Formidolosum.*] timidum & meticulosū aliàs formidolosus dicitur, non qui formidat, sed qui formidatur. Salustius in Catilin. nō armatus hostis formidolosus. *Caperatum.*] rugosum, horridum, superbiam seueritudinemque præferens. *Caperatum,* ait Festus rugosum dici, à cornuum caprinorum similitudine: caperare est, in rugas cōtrahere. Plaut. Quid huic homini frons caperat seueritudine? *Volentis.*] cui cupientis: genitiuus casus est, quem antiqui patrium dicunt: quem Nigidius casum interrogādi appellat. *Philesternus.*] Nomē amatori congruēs, quo significatur amabilis: inter Apollinis cognomena est *Philesternus*; Philesius, quod lumen eius exoriens amabile amicissima veneratione oculorum consalutamus. *Adolescens & formosus.*] Singula hæc amatorē faciunt amabilem: adolescentia enim & forma, liberalitas & strenuitas, potentissima sunt ad amorem conciliandū incentiua & suosabula. Charior est auro iuuenis, cui læuia fulgent Ora, nec amplexus aspera barba terit: vt inquit Tibullus. Forma bonum expetibile est, atque amabile, & vt ait Homerus, *ὄρα δὲ κενὸν δῶκεν*, dona sunt deorum gloriosa. nequaquam aspernanda. In carmine coniuuali optatur, vt docet Plato, primò bene valere, secundo formosum esse: liberalitas verò & munifi-

centia cum primis amatorem amicæ commendat. nullum phil-
 trum, nullum amatorium efficacius liberalitate. Munera crede
 mihi, placant hominésque deósque: nihil est tam inuictum, nihil
 tam sanctum, tam pudicum, quod pecunia & donis expugnari
 non possit. *Inefficaces diligunt.*] Attende, bono epitheto ineffica-
 ces dici diligentias maritorum: qui cum diligentissimi, vigilan-
 tissimi, curiosissimi fuerint in custodienda coniugum castitate:
 tamen illuduntur, & strophis muliebribus mirè falluntur. Nam-
 que impudica seruari non potest: & , vt inquit Ouid. Non caret
 effectu quod voluere duo. Vnde fit, vt diligentia omnes mari-
 tales sint inefficaces, custodia irrita, curiositas cassa. Maritus
 zelotypus, qui cauet ne decipiatur ab vxore, etiam cum cauet,
 etiam cum cauisse ratus est, sæpe is cautor captus est. Optan-
 dum est, vt vxores nostræ suapte natura pudicæ esse velint, vt
 maritos deligant, quod magnum est castitatis indicium. Alio-
 qui nulla satis efficax, nulla satis diligens custodia. Infida enim
 custos est castitatis necessitas: & illa verè pudica dicenda est (vt
 inquit sapientissimè Hieronymus) cui licuit peccare si voluit:
 & minore miseria deformis habetur, quàm formosa seruatur.
 Nihil tutum est, in quo totius populi vota suspirant: alius inge-
 mio, alius liberalitate sollicitat: aliquo modo aliquando expu-
 gnatur, quod vndique incessitur. Vxor contenta est, quæ bona
 est, vno viro: vt inquit Plaut. in Mercatore. Talem meam esse &
 opto, & credo. *Coronam auream.*] Tanquam inter cæteros ama-
 tores dignus triumpho & corona, quod insigne victoriæ est.
 De multifariis coronis militaribus, quarum aliæ erant ex auro,
 aliæ ex fronde, scribunt Plin. Gel. Plutarchus, & cæteri: & nos
 apud Sueton. annotauimus. Aurum coronarium dicitur corona
 triumphalis, quæ imperatori ob honorem triumphi mitti sole-
 bat. Quæ antiquitus erat ex lauro, postea ex auro fieri cœpta.
 Hoc ideo breuiter annotaui, vt intelligeres quid sit apud scripto-
 res aurum coronarium, cuius idētidem meminerunt. Soliti erāt
 in Italia populi & prouinciales, pro auro coronatio quasi tribu-
 ti vice pecuniæ summam: imperatoribus persoluere. Hinc lau-
 datur Adrianus, quòd aurum coronarium Italiæ remiserit, in
 prouinciis minuerit. M. Tul. contra Rullum: Quantum habeat
 prædæ, manubriarum, auri coronarij, profiteatur. auct. est Plin.
 coronas ex auro solis ciuibus datas, cum externos torquibus au-
 reis donarent. *Zelotypum.*] M. Tul. in quarta Tusculana, zeloty-
 piam ait esse ægritudinem, ex eo quòd alter potiatur ea quod
 ille concupiuerit. hinc maritus zelotypus dictus, qui anxius sol-
 licitúsque, ac timens, ne alter quoque potiatur vxore, quam ipse

concupiscat. zelotypa moecha dicitur à satyrico per quam scitè vxor, quæ cum adultera foret, tamen zelotypam mariti simula- bat. *Commentus est.*] excogitauit, inuenit.

Amatorum.] Illud videlicet formidolosi, & istius strenuissimi. *Decurionem.*] In municipiis & coloniis decuriones dicuntur, qui Romæ senatores. Decurionatus, dignitas senatoria: & in hoc significato decuriones apud M. Tul. Plinium, & cæteros identidem accipiuntur, Decreta decurionum, hoc est senatorum, sæpe citari leges à scriptoribus. Decurionum honoribus (vt refert Paulus iuriconsultus) plebeij fungi prohibentur: & (vt auctor est Callistratus) minores 25. annis decuriones eligi nisi ex causa non possunt. Decuriones in albo (vt docet Vlpianus) eo ordine scribi oportet, quo quisque eorum maximo honore in municipio functus est. Decurionibus, fa-

*Nosti quendam barbarum nostræ ciuitatis decurionem, quem Scorpionem, præ morum acritudine vulgus appellat. Hic uxorem generosam, & eximia formositate præditam, mira custodela munitam, domi suæ quàm cautiſsimè cohibebat. * Ad hæc ultima, pistoris illa vxor subyiciens: Quidni? inquit, noui diligenter. Artem meam condiscipulam, * quam memoras. Ergo, inquit anus, nosti totam Philesiteri etiam ipsius fabulam? Minimè gentium, inquit: sed nosse valde cupio, & oro mater, ordine mihi singula retexe. Nec commorata illa sermocinatrix immodica, sic anus incipit: Barbarus iste, cum necessariam profectiõnem pararet, pudicitiamque charæ coniugis conseruare summa diligentia cuperet, seruulum suum Myrmecem, fidelitate præcipua cognitum, secretum commonet, suæque dominæ custodelam omnem permittit: carcerem & perpetua vincula, mortem denique violentam & famem comminatus, si quisquam hominum vel in transitu digito tenus eam contigisset. Idque deieràs etiam confirmat per omnia diuina numina. Ergo igitur summo pauore perculsum Myrmecem, acerrimum relinquens vxori sequutorem, securam dirigit profectiõnem. Tunc obstinato animo vehementer anxius Myrmex, nec vsquam*
domi

dominam suam progredi sinebat, & la-
nificio domestico descriptam * insupera-
bilis adsidebat. ac tantum necessario
vespertini lauacri progressu, adfixus
atque conglutinator, extremas manu
prehendens lacinias, mira sagacitate
commissa provincia fidem tuebatur.

qui turmæ equestri præ sunt: Turma autem equites habet 32. au-
ctor. Vegetio. Alij verò (inter quos est M. Varro) tradunt, in singu-
lis turmis equitum decuriones esse ternos. Itaque cum turma in
tres decurias dividatur, singularum decuriarum præfecti decu-
riones sunt dicti, ex eo quod denis equitibus præ sint. Quod sen-
tit & Nonius, scribens decuriones & centuriones à numero dici,
cui in militia præerant. Apud Sueton. decurio cubiculariorum
dictus, pro eo qui præest cubiculariis. consimiliter ab Ammiano
Marcellino palatij decurio nominatus, pro præpositus præfe-
ctusque palatij. *Barbarum.*] nomen hic proprium est: aliàs bar-
bari dicebantur antiquitus omnes gentes, exceptis Græcis. nec
latini ab hoc nomine probroso excipiebantur: immò, ut inquit
Cato, & repetit Plinius, Græci nos quoque dictitant barbaros, &
spurca fœdant appellatione. hinc Plautus in Captivis. Italicas vr-
bes vocat barbaricas. Homerus in 2. Iliados: *βάσις αὐ κέρων ὑγίστατο
βαρβαροφώνων.* id est, Barbarici Caras Nastes sermonis agebat.
Quærent eruditi, quare solos Cares *βαρβαροφώνους*, id est, barbari-
ci sermonis appelleret: barbaros verò nunquam. Opinatur Strabo,
ab initio eos barbaros appellatos, qui difficulter, asperè, duriter
loquerentur: sicuti nos balbos dicimus. Itaque omnes qui asperè
loquuntur, nec linguam Græcam perfectè pronunciant, barbari
dicuntur. Quales, inquit, sunt nationes omnes, præter Græcos.
Quocirca Homerus Cares *βαρβαροφώνους* dixit, quasi duriloquos
& crassilingues, qui Græcas dictiones planè expedire non pote-
rant. Ex eadem causa barbarismus dictus est, vitium scilicet co-
rum qui malè græcissant, & Græca barbarè perperamque pro-
nunciant. Barbaricum absolutè appellatur clamor exercitus, vi-
delicet quòd eo genere barbari ytantur. Illud adde quod scitu
dignum est, barbaricarios dici Textores, artificesque linteæ ve-
stis, qua ex auro & coloratis filis effigies hominum & animalium
exprimuntur. *Scorpionem.*] Nomine hoc homines venenati &
moribus truculentis præditi meritò nominari possunt. est enim
scorpionum pestis veneni importuna, lenta morte conficiens:

quorum ictus foeminis in totum letalis est. Semper, vt inquit Plinius, cauda scorpionis in ictu est, nulloque momento medicari cessat, ferit obliquo ictu & inflexu. Venenum ab his candidum fundi, auctor est Apollodorus. hinc ait Hieronymus: Cesset contra nos insurgere arcuato vulnere scorpis. Pylly, qui reliqua riu venena terraru inuehentes, questus sui causa peregrinis malis impleuere Italiam, scorpiones quoque importare conati sunt. Homini icto putatur esse remedio ipsorum cinis, potus in vino, aut oleo merlus. In caelo scorpis domicilium est Martis foemininum: Ideoq; in eo Mars sequit impotenter. Hinc Lucan. Tu qui flagrante minacem Scorpion incendis cauda, ch: lasque peruris, Quid tantum Gradiue paras? In apologia consimiliter tradit, *Familianum* quempiam cognominatum esse Charontem, & Mezentium, ob oris & animi diritatem, ob deorumque contemptum. *Famositate.* Purior lectio est, *Forinositate.* *Custodela.* Custodia: dictio Lucio nostro familiarissima. *Cohibebat.* continebat, cohercebat: comprimebat. Iuuenalis: Pone seram, cohibe, sed quis custodiet ipsos Custodes? *Artem meam.* Nomen a virtute inditum, quæ Græcè ἀρετή nominatur: vt κατὰ ἀρετήν, id est, per contrariam dictionem vitiosæ foeminæ nomen Aretes impositum esse videatur. Apud Homerum Arete nomen est vxoris Alcinoi, matris Nausicaæ. *Condiscipulam.* Tam in malis artibus quàm in bonis apud priscos puellæ quoque itabant in ludum literarium, quod & Liuius docet aperitissimè, scribens: Virginiae eunti in ludum literarium, iniectam esse manum à ministro libidinis Ap. Claudij decemviri. *Minimè gentium.* nequaquam, minimè cognoui. Adnotanda eloquutionis figura, minimè gentium, pro eo quod est nusquam, nullibi, nequaquam. *Mater.* Vocatius est casus. Matris autem appellatione in foeminis reuerentia, ætas, affectus exprimitur. *Singula retexe.* repute, renarra. translatum verbum à tela, quæ in textrino sæpe retexitur. nam propriè retexere est, resolvere quod erat detextum. Hinc Penelopes tela retexta nocturno dolo dicitur à poetis. & Lucius noster in Apologia, Omnem calumniæ textum retexo: pro eo quod est resoluo, diluo, refuto. *Sermocinatrix immodica.* Plautina lena in Cistellaria: Largiloquæ, inquit, extemplò sumus, plus loquimur quàm sat est. Plato speciem vnam dicendi vocat *πορομιλητικὴν*, quam nostri, & maximè Quintil. sermocinatricem interpretantur: quæ accommodata est priuaris disputationibus. Claudius Quadrigarius dicere maluit confermonabatur, quam sermocinabatur. Et si A. Gellio credimus, con-

sermonari rusticius videtur, sed rectius: sermocinari crebrius est, sed corruptius. *Myrmecem.*] Latine dici posset Formicinus: est enim *μύρμηξ* Græcè formica, nomen planè conueniens laborioso & fideli seruo: cum formicæ sedulitas, concursatio, strenuitas sit vulgo nota, & in custodiendo diligentia. Plinius noster: Iam in opere, inquit, qui labor, quæ sedulitas? filices itinere earum attritos videmus, & in opere semitam factam: ne quis dubitet, qualibet in re quid possit quantulacunque sedulitas. *Myrmecia* vocantur à medicis vlcera duriuscula, quæ radices altius exigunt, magnitudine vix vnquam lupini modum excedentia. nascuntur, vt auctor est Cornel. Celsus in s. aut in palmis, aut in inferioribus partibus pedum. *Et famem comminatus.*] *Dirus* cruciatus est fames, quam *Columella* teterrimam mortis comitem esse dicit: & vt canunt Græcæ camœnæ, *ὄκτιστον λιμὸς θανάτειν*, miserrimum est fame mori. Plures videbis, quos fames magis quàm fama cōmoueat. Cū dominus debeat seruo cibarium & vestiarium, vt inquit Seneca, minatur dominus seruo, si fuerit custos indiligens, cibum se subducturum: vt fame confectus, & esuritione tabescens, diram mortem oppetat. *Digito tenus.*] Mira mariti zelotypia, qui nec quidem digito à prætereuntibus vxorem contingi velit. *Deiurans.* } valde iurans, & deiurio obtestans. *Ergo igitur.* } Ex more prisorum identidem loquitur, qui hasce particulas multiplicat. *Vxori sequutorem.*] qui vxorem sequatur, quocunque iuerit, sicut vmbra sequitur corpus: vt neque loqui, neque cogitare, neque facere quippiam possit sine arbitro Myrmecæ. Tale est illud Plautinum ex *Casina*: Decretum est mihi quasi vmbra quoquò ibis tute persequi. quin & de pol e-riam si in crucem vis pergere, sequi decretum est. Inter gladiatores erant quidam peculiari nomine dicti *Sequutores*, vt existimamus, à sequendo: hi enim in gladiatoria pugna sequebantur retiarios, & nacti opportunitatem præsternebant. De his apud Suetonium in *Claudio*. meminit & Iuuenal. illo versu: Cum Graccho iussus pugnare sequutor. *Vespertini lauacri.*] In balneis erant lauacra, in quibus viri erant, & quibus mulieres separatim lauabantur. *Victruuius* præcipit, vti caldaria muliebria viriliâq; coniuncta, & in eisdem regionibus sint collocata: tempus autem lauandi à meridie ad vesperum est constitutum, & inde *vespertinum lauacrum* bono epitheto dixit, cum hora vespertina. maximeque mulieres peterent balneas. Iuuenalis: Balnea nocte subit. *Popea Neronis coniunx solum balnearum* ita tempera-

bat, vt lacte asinino corpus totum maceraret: ita credens extendi cutem, & corpus erugari. Igitur seruus dominæ continenter inhaerens ex dominico præcepto, cum illa peteret vespertinum lacuacrum, prehensa manu vestis herilis lacinia nusquam diuellebatur: custodiâque exerta dominam obseruans, iniunctum à domino munus fideliter exequabatur.

Latere non potuit. } Terent. Vnū est, vna hæc spes est, vbi est, diu celari non potest: ô faciem pulchrâ. Plautinum est ex Penulo: Proba merx facile emptorem reperit, tametsi in abstruso sita est. *Famosa ca.* } famigerata, celebratâque. *Ἰσχυρὸν* est: nam & cum laude & cum vitio dicitur famosus in malam partem frequentius, in bonam rarius. *Inflinctus.*] Iuxta catholicam illam, vulgatissimâque sententiam: Nitimur in vetitrum semper, cupimûsque negata. Horatianum quoque illud huic loco mirè congruit: Si interdicta petes, vallo circumdata, nam te Hoc facit insanū. *Quiduis face.*] Omnia etiam durissi-

Sed ardentem Philesiteri vigilantiam, matrone nobilis pulchritudo latere non potuit. Atque hac ipsa potissimum famosa castitate, & insignis tutele nimietate inflinctus atque inflammatus, quiduis facere, quiduis pati paratus, ad expugnandam tenacem domus disciplinam totis accingitur viribus. certis que fragilitatis humane fidei, & quod pecunie cunctæ sint difficultates peruia, auroque soleant adamantina etiam perfringi fores, opportunè nactus Myrmecis solitatem, ei amorem suum aperit, & supplex eum medelam cruciatui deprecatur. nam sibi statutam, decretamque mortem proximare, ni maturius cupito potitur. Nec eum tamen quicquam in re facili formidare debere, quippe cum vespera solus, fide tenebrarum contectus atque absconditus, intrò reperere, & intra momentum temporis remeare posset. His & huiuscemodi suadelis validum addens* aculeum, qui rigentem prorsus serui tenacitatem violenter* diffunderet: porrecta enim manu sua, demonstrat ei nouitate nimia candentes solidos aureos: quorum 20. quidem puella destinasset, ipsi verò decem libenter offerret. Exhorruit Myrmex*

*mex inauditum facinus, & oclusis au-
ribus effugit protinus. Nec auri tamen
splendor flammeus oculos ipsius exire
potuit: sed quanquam procul semotus,
& domum celeri gradu prouectus, vi-
debat tamen decora illa monete lumi-
na, & opulentam præadamiam tenebat
animo, miròque mentis salo & cogitatio-
nis diffensione misellus in diuersas sen-
tentias carpebatur, ac distrahebatur.
Illic fides, hic lucrum: illic cruciatus, hic
voluptas. Ad postremum tamen, formi-
dinem mortis vicit aurum. Nec saltem
spatio cupido formosæ pecuniæ lenieba-
tur: sed nocturnas etiam curas inuase-
rat pestilens auaritia, ut quamuis heri-
lis eum comminatio domi cohiberet, au-
rum tamen foras euocaret. Tunc deuo-
rato pudore, & dimota cunctatione, sic
ad aures domine * inauditum perfert.
Nec à genuina leuitate desciiuit mu-
lier, sed execrando metallo pudicitiam
suam protinus auctorata est. Ita gaudio
persusus, ad suæ fidei * premium Myr-
mex non modò capere, verùm * con-
tingere saltem quàm exitio suo vide-
rat pecuniam cupiens, & magnis
suis laboribus perfectum desiderium.
Philestero leticia percitus nuntiat: sta-
tîmque destinatum * premium reposcit,
& tenet nummos aureos manus Myr-
mecis, quæ nec areos norat.*

ma & pati & fa-
cere paratus, vt
voti compos exi-
steret. Horat. Ma-
gnum pauperies
opprobrium, iu-
bet quiduis & fa-
cere & pati. Disci-
plinam. } eam in-
telligit discipli-
nam, qua seruus
dominam tenaci-
ter obseruantér-
que custodiebat,
qua domus ma-
tronæ sepiebatur.
Disciplinosum di-
cunt veteres, pes-
sima arte prædi-
tum: sicut à Cato-
ne dictus gladia-
tor disciplinosus.
Pecuniæ diffi. per-
uie.] Utinam hoc
falsum esset, nec à
vate dictum: quã-
to innocentius vi-
ueretur, nisi tabes
pecuniæ cuncta
corrumperet? ni-
hil sanè potentius
est auro ad cun-
cta edomanda.
hoc vehementius,
quàm tormenta
bellica perfringit
arces munitissi-
mas, expugnat vt
bes inexpugnabi-
les, & adamantina claustra petrumpt. nihil est tam inuium,
quod non peruium fieri: nihil tam oclusum, quod non ex-
cludi auro possit. Dictitare solebat C. Verres: Nihil enim tam

sanctum, quod non violari: nihil tam munitum, quod non expugnari pecunia possit. Philippus rex omnia castella expugnari posse dicebat, in quæ modò asellus onustus auro posset ascendere. & sicut dicebat, ita faciebat: nam pecunia cunctos mortales corrumpens, & proditores auro concilians, vrbes plurimas occupauit, totamque Græciam turbauit: vt docet Demosthenes in oratione pro Ctesiphonte. Hinc illud Horatianum: Diffidit urbium Portas vir Macedo, & subruit æmulos Reges muneribus. idem in hanc sententiam dixit elegantissime: Aurum per medios ire satellites, Et percurrere amat saxa potentius Ictu fulmineo: Ab eodem illud verissime prolatum est: Abstiniens ducentis ad se cuncta pecuniæ. Aristophanes in Pluto: *περίμυτα πάντα περιττεται δια πλοδον.* Omnia, inquit, fiunt propter pecuniam. *μόναι τας πάντων ἀπὸς κ' ἦν κακῶν κ' ἦν ἀγαθῶν*, id est, Sola pecunia omnium & malorum & bonorum causa est. nihil igitur mirum, si amator habebat persuasissimum, fidem serui, & castitatem scæminæ expugnari auro posse, quo cunctæ difficultates expugnantur. *Adamantina.* Adamanti inter gemmas preciosissimo, inenarrabilis est duricia, simulque vis duarum violentissimæ naturæ rerum, ferri ignisque contemprix: ita respuit in incudibus ictum malleorum, vt ferrum vtrunque dissulter, incudisque etiam ipsa dissiliant. vnde & nomen indomita vis Græca appellatione accepit. adamas enim Græcè dicitur indomitus, siue indomabilis: & inde adamantinæ fores pro solidissimis atque inexpugnabilibus dictæ, & quæ nulla vi perfringi possint. Adamas dissidet cum magnete in tantum, vt iuxta positus, ferrum non patiatu abstrahi. Dionysius Syracusanus dicere solebat, Adamantina vincula esse metum, violentiam, classem, & 10. millia armatorum: tantam talibus sepimentis vallatus tyrannus vinci non possit. Sed fallebatur non melius ferrum tutatur principem, quam fides: & adamantina propugnacula, ac firmissimus murus sunt, amor, benevolentiaque subiectorum. *Solitam.* solitudinem. Cuncta mala nobis solitudo suadet, vt inquit Seneca: & vt Plin. minor tradit, Stimulus peccandi est illa fiducia. Quis enim sciet? In Apologia solitatem posuit pro solitudine, his verbis: Crates mulis seruis à se remotis, solitatem delegit. *Cruciatui.* ad leniendum cruciatum, quo ob amorem grauitè angebatur. *Cupido.* desiderata cupitaque matrona: Homo, praesertim amans (vt inquit Plautus in Penulo) properat omnia. Idem in Cistellaria: Spissum istud amanti est verbum, Veniet: nisi venit, amatori

tori cupienti nihil satis vnquam festinatur. *Fide tenebrarum.*] Tenebræ nocturnæ tegumenta sunt amantium & furum, quorum præsidio subnixi, impunè illi mœchantur, hi furantur. Statius: Nox fecunda operum, pulchræque accommoda fraudi. Virgil. in 8. Defensu tenebris & dono noctis opacæ. Prouerbum Græcorum est, *ἡ νύκτι πλοεῖς*, id est, non noctu nauigas: de hominibus nihil quicquam diligenter facientibus: Nox enim *ἀνεκτεσσεῖ*, id est diligentior est, & nauigantibus opportuna, propter siderum obseruationes. Chrysippus ex prouerbio hanc sustulit particulam negatiuam, dicens *νύκτι πλοεῖς*, id est, nocte nauigas. *Suadelis.* } verborum persuasionibus, quæ per se parum efficaces sunt, subdidit aculeum auri, quo rigor omnis & firmitas dirumpitur: & profectò nulla, quàm auri, suadela efficacior est. Reges dynastas, id est, potentes nuncupamus: quoniam quò velint, populos aut vi aut persuasione perducant: munificentia autem persuadent, non enim oratione suadere regale munus est, sed oratorium. Regia suadela donatio est, & liberalitas, qua ducunt feruntque mortales quò velint: auctor Strabo. Hac suadela vtuntur amatores, si toti compotes fieri ocysimè cupiunt. Expertus loquor, experto credite: non forma, non claritudo natalium, non auctoritas, non sermonis affabilitas tam citò amicam amatori conciliant: quàm auri fulgor, & salus argentaria. Nullus inter nuncius melior, nulla lena impetrabilior, quàm pecunia: cuius aculeus custodiam vitalia lancinat, foeminarum præcordia diffindit, & obseratas pudicitix fores illico repandit. Etiam hoc aculeo diffissa est Myrmecis serui tenacitas, & domus barbari Scorpionis perforata. De suadela, quam Græci *πειθᾶ* vocant, cuius medulla Cethegus dictus, quam in labris Periclis sessitauisse tradunt, scripsimus suo loco copiosissimè. *Diffinderet porrecta.*] dirumperet, subuerteretque. *Candentes aureos.*] non à candore candentes aureos dictos accipe, sed à fulgore auri, ac splendore: quasi ignitos & flammeos: candens enim non solum candidum significat, sed etiam ignitum & ardescens: quo in significato sæpissimè est apud Plinium, qui inter cætera scribit, ferrum candens subinde in aqua tingi. Macrobius & Gellius in interpretatione carminis Maroniani, candens non tã proferuente accipiunt, quàm pro lucenti: tanquam à candore dictum, non à calore. Candentissimum sidus dixit Solinus, intelligi volens solem ardentissimum. *Ipsi verò decem.* } Myrmeci. *Videbat monetæ lumina.* } oculo scilicet cordis & cogitatione spectabat fulgorem aureæ monetæ: etenim persæpe accidit, vt quæ cupimus,

ea animo & cogitatu perinde ac præsentia contemblemur. animus enim cernit, animus videt: oculi ceu vasa quædam visibilem eius partem accipiunt atque transmittunt: auctores M. Tullius, Plinius, & cæteri. A moneta, monetarij dicti, de quibus Aurelianus inquit: Monetarij rebelles spiritus extulerunt. Monetales triumuiros olim constituere Romani, qui præessent monetæ cudendæ. *Mentis salo.*] Mentis salum, eleganter dicimus fluctuationem animi, agitationemque: qui instar sali, hoc est martis agitur, & magno curarum fluctuat æstu. In dæmonio Socratis autumat, dæmones omnem humani animi faciem pati: ac simili motu cordis, & salo mentis, ad omnes cogitationum æstus fluctuare cogitationis dissensione. Augustinus libro octauo Confessionum: Duæ, inquit, voluntates, altera carnalis, altera spiritalis, cõfligebant inter se, atque discordandi dissipabant animam meam. Itidem discordantes cogitationes discerpebant Myrmecem, cum ex vna parte fides hortaretur ad mandata dominica custodienda, ex altera lucri cupido impelleret ad dominam prostituendam. *Illic fides.*] in custodienda dominæ castitate, quæ ipsius fidei concredita fuerat. *Hic lucrum.*] in amatore introducendo, & obsequendo precibus Philesteri. *Illic cruciatus.*] ex comminatione domini, si præuaricator custodellæ fuisset. *Hic voluptas.*] ex auri fulgore, & amatoris munificentia. *Cupido.*] cupiditas. *Pestilens auaricia.*] Non potuit profecto elegantiore epitheto & veriore auaricia taxari, quam vt pestilens diceretur. instar enim pestilentia & tabis inuadit mortales, & contagione quasi quadam serpit, & per omnes articulos populorum hæc mali gangrena pestilentissima permeat. *A genuina leuitate.*] Specialiter dictum accipe de leuitate, quæ ingenua erat dominæ Myrmecis: vel potius generaliter referendum est ad leuitatem genuinam, propriamque omnium fœminarum. nam vt olim dixit Æsopus *νοῦρον τὸ πρὸ γυναικῶν ὄτι φθόνος* id est, Leue est fœminarum genus. quod proverbiali quoque versu Græco testatum est, *ὡς γὰρ γυναικὶ πίστις ἔστιν ἡ ἀρετὴ* id est, in fœminis fidem non datur cernere. In leuitatem fœminarum genuinam scriptores omnes perorant, quas & auaritiæ peculiaris arcessunt, quæ causa est, & pudicitia & stupri. hinc proverbium illud: Nec mulieri, nec gremio credi oportere. *Execrando metallo.*] Aurum scitissimè verissimèque execrandum metallum vocat, quod scilicet (vt inquit Plinius) ad perniciem vitæ repertum est: vtinamque posset è vita in totum abdicari, proficium conuiciis ab optimis quibusque: cuius fames sacra, hoc est execranda est, vt celeberrimi auct. dixerunt. Odi ego aurum,

inquit Plautinus senex, multa multis sæpe suasit perperam. Auro pulsa fides, auro venalia iura: auro homicidia, sacrilegia, furta, stupra, deniq; (vt summatim dicā) omnia scelera conficiuntur. Inter rogatus Diogenes, cur aurum esset pallens: Quoniam (inquit) multos habet insidiatores. Quam innocens, quam beata esset vita, si execranda auri argentique metalla ex commercio mortaliū abdicarentur: si nummus aureus, argentūque extorris ex vrbibus relegaretur, sicut ex Lycurgi instituto eliminatus est ex Spartana ciuitate, vbi *πλούτος τυφλός*, Deus diuitiarum verè cæcus est. Verūm (vt inquit M. Cato.) maiorem curam habemus marisuij nostri, quam vitæ nostræ. *Auctorata.* } mancipauit, obligauit, oppignerauit quodam quasi auctoramento, hoc est, pignore & præmio viginti aureorum. sic auctoratus gladiator: Horatio, auctoratus pop. Ro. & vindemitor, Plinio: auctoratus, proditor, Liuio dicuntur. Super hoc verbo suprā annotavi satis diligenter. *Percitus.* } gaudio commotus, & alacritate exultans. *Destinatum premium.* } 20. aureos, quos puellæ destinauerat: sibi verò 10. quos obtulerat pro præmio conciliaturæ & lenocinij. *Nec æreos no.* } Signat serui conditionem vilissimam, qui nec prius vnquam nummos æreos nouisset, quorum 40. milia ex auri libra signabantur, vt docet Plin. in 33.

lāmque nocte promotā solum perduci ad domum, probēque capite contentum amatorem strenuum infert adusque dominae cubiculum. Commodum nouis amplexibus amori rudi litabant, commodum prima stipendia Veneri militabant noui & nudi milites: & contra omnium opinionem captata noctis opportunitate improuisus maritus assistit. suæ domus ianuam iam pulsat, iam clamat, iam saxo fores verberat: & ipsa tarditate magis magisque suspectus, diraminatur Myrmeci supplicia. At ille, repente malo perturbatus, & misera trepidatione ad inopiam consilij deductus, quod solum poterat nocturnas tene

Capite contentum. } Mœchorum morem expressit, qui obtecto capite cucullo, siue capillamēto celati, clā irrepunt ad amicas. Horat. Tu cum proiectus insignibus, annulo equestri, Romanoque habitu, prodis ex iudice Dāna Turpis, odoratum caput obscurante la cerna. Scribit Spartianus Verum Anton. solitum vagari noctu per lupanaria, capite ob-

E E e j

tecto cucullione
 vulgari viatorio.
 Caligula quoque,
 auctore Sueton.
 capillamento ce-
 latus, & veste lon-
 ga, adulteria no-
 ctibus obibat. *Cō-*
modum.] Iam iam,
 vix tunc tunc: ad-
 uerbiū tempo-
 ris est, vt sæpe di-
 ctum est. *Amori*
rudi litabant. } a-
 morem nouum
 & recentem per-
 colebant: symboli-
 cōs autem & o-
 pertē significat,
 rei veneriæ ope-
 ram dedisse. nam
 litare amori ni-
 hil aliud est, quā
 concubitu & lecti
 palæstra Cupidi-
 nem propitiare.
Prima stipendia
ve. } Sicut in ca-
 stris Martis stipen-
 dia plurima mili-
 tant bellatores: ita
 per decentissimā
 translationem di-
 cuntur & aman-
 tes, militare pri-
 ma stipendia in
 Veneris Cupidi-
 nisque contuber-
 nio, quando scili-
 cet primos concu-
 bitus exercēt: Me-
 moratur illud

bras causabatur sibi obistere, quin cla-
uem curiosè absconditam reperiret. In-
terim Philesiterus cognito strepitu ra-
ptim tunica iniectus, sed plane præ tur-*
batione pedibus intectis procurrit cubi-
culo. Tunc Myrmex, tandem clau-
peffulis subiecta, repandit fores, & re-
cipit tunc etiam fidem domini boantem*
dominum: eoque properè cubiculum
petente, clandestino transcursu dimit-
tit Philesiterum. Quo iam pro limine li-
berato, securus sui, clausa domo, rur-
sum se reddidit quieti. Sed dum prima
luce barbarus procedit cubiculo, videt
sub lectulo soleas incognitas, quib. in-
ductus Philesiterus irrepserat: suspectus-
que è re nata, quæ gesta sunt, non v-
xori, nec ulli familiarium cordolio pa-
tesfacto, sublatis his, & in sinu furim
absconditis, iusso tantum Myrmece per-
conseruos vincito, forum versus detra-
hi, tacitos secū mugitus interas, rapidū*
dirigit gressum: certus solearum indicio
vestigium adulteri posse se perfacile
indipisci. Sed ecce, per plateam dum
barbarus vultu turgidus, subductis-
que superciliis incedit iratus, ac pone
eum Myrmex vinculis obrutus, non
quidem coram noxæ prehensus, consci-*
entia tamen pessima permixtus lacry-
mis vberibus, iam postremis lamen-*
tationibus inefficacem commouet mi-
serationem opportunè Philesiterus oc-
currens, quanquam diuerso quodam
negotio

negotio destinatus, repentina tamen facie permotus (non enim deterritus, recolens festinationis suae delictum) ut cetera consequenter suspicatus, sagaciter extemplo sumpta familiari constantia, dimotis seruulis, inuadit cum summo clamore Myrmecem, pugnisque malas eius clementer obtundens: At te, inquit, nequissimum & periurum caput, dominus iste tuus, & cuncta caeli numina, quae deierando temerè deuotasti, pessimum pessimè perdant, qui de balneis soleas hesternae die mihi furatus es: dignus hercules, dignus, qui & ista vincula conteras, & insuper etiam carceris tenebras perferas. Hac opportuna fallacia vigorati iuuenis inductus, imò sublatuſ & ad crudelitatem delapsus barbarus, postliminiò domum regressus, vocato Myrmecē, soleas illas offerens, & ignouit ex animo: & uti domino redderet, cui subripuerat, suasiſit.

poeticum, Militar omnis amans, & habet sua castra Cupido. Improuisus maritus. } Improuisa mala, & insperata, grauius ferunt: denique omnia repentina & inopinata videntur esse maiora, grauioraque, auctores M. T. & Seneca. Fores verberat.] Graphicè exprimitur aduentus mariti zelotypi, & cuncta suspectantis, cui cunctatio ianitoris & mora suspiciōē exaugebat. Tarditate. } qua scilicet fores cunctatè apeririunt. Suspectus.] suspiciās, suspiciosus: nouè positū in actiua significatio

ne. Repentino malo.] Sæpe hoc accedit, ut homines repentino malo perturbati, impotes mentis & inopes consilij extiterint: quo circa illos maximè laudamus, qui improuiso malo perculli non succumbunt: sed ingenio presentissimo subnixi, consilium habent ad manum. nam vetus verbum est, gladiatorem in arena capere consiliū. & ut præcipit Panætius philosophus lib. 2. de Officiis, cū vita hominū pericula ex improuiso prope quotidiana ferat, ad ea cauēda atq; declinanda perinde esse oportet animo semper pròpto atq; intēto, ut sunt athletæ, qui in athletico certamine caput & os manib. oppositis, quasi vallo præmuniunt: itidē mens viri prudentis aduersus petulantias iniuriarū omni in loco atq; tēpore prospiciens debet esse erecta, separata, expedita cōsilia contra fortunę verbera, quasi brachia & manus præcedens. ne qua in re repentina incurſio imparatis improtectisque nobis

oboriatur. *Causabatur.*] Causam afferebat, & excusationem tarditatis esse tenebras nocturnas, propter quas reperire clauem ianua non posset. sic Martialis: Sed iam causarum barbaramque annosque pilosque. *Interdum.*] Purior lectio est, interim. *Tunicam iniectus.*] Camisiam induens: figurata locutio est, paulò antè dixit, Veneri militabant nudi milites. *Præurbatione.*] ob turbationem. *Pedibus intectis.*] discalciatis & nudis. Tales deprensi in adulterio, salutis fuga consulunt: quibus interdum vix datur euadere. in hanc sententiam dixit Horatius: Discincta tunica fugiendum est, ac pede nudo. *Pessulis subiecta.*] claustris ianua, & feris. Oppessulatas fores, pro pessulis oclusas, posuit in primo: vbi de pessulis abundè. *Reperdit fores.*] reserat, aperit. *Boantem dominum.*] Sensus est conceptus ex quotidiana loquendi consuetudine. vbi enim à seruo decipimur, vel decipi nos credimus, boare solemus, & exclamare dominicam fidem, & iterare, Hæcine est fides quam domino præstat seruus? ita nunc dominus boando inclamabat fidem domini, quam fluxam & infidam apud seruum fuisse ingemebat. & hæc lectio magis placet, quàm si legas Fidem deum, pro deorum: quæ exclamatio est frequentissima. *Dimittit Philesterum.*] Mirè astu seruili decipitur maritus, quo cubiculum vxorium petente, clam beneficio tenebrarum emittitur amator à Myrmecè fraudulento. *Barbarus procedit cubiculo.*] dominus Myrmecis, vt supra. *Solas Philesteri.*] dum præ festinatione nimia quærit effugium, calciamenta reliquerat in cubiculo, & pedibus intectis præcurrerat. à solea, quod calciamenti est genus, solearij dicti, confectores solearum, vocabulo Plautino: sicut à calceo, calceolarij. Soleatos vocant, soleis calciatos. Soleas (auct. Gellio) dixerunt omnia fermè id genus calciamenta, quibus plantarum calces teguntur: nonnunquam voce græca crepidas & crepidulas, eiusque calciamenti sutores crepidarios appellauerunt. De soleis piscibus, Aristoteles, Plinius & exteri. *Suspectus è re nata.*] suspicans ex soleis deprensis, quid factum foret. suspectus enim hic, vt etiam paulò supra, significatur suspicans, actiua significatione. Videtur autem bifariam dici suspectus, sicut suspiciosus, & qui suspicatur, & qui suspectus est: item ignarus, & qui ignorat & qui ignoratur: & alia consimiliter. *Cordolio patefacto.*] A dolore cordis, cordolium dictum: quod vocabulum in quotidiana vernaculi sermonis consuetudine est vstratissimum, quo & vetustissimi scriptores vtuntur. Festiuiter Plautus scribit, mulieri non esse cordolium: tanquam mulier nulla cordicitus doleat, & ex animo. sic enim in Cistellaria meretricis loquuntur: An mihi cordolium est? Quid id est? Vnde est tibi cordo -

cordolium? commemora obsecro quoque: neque ego habeo, neque quisquam vlla mulier, vt perhibent viri. *Sublatis his.*] soleis. *Myrmece per conseruos vincto forum, &c.*] Domini in seruos non solum vincendi, sed etiam necandi potestatem antiquitus habebant: fuitque moris, vt serui ob leue delictum ita plecterentur à dominis, vt scilicet ignomiæ magis quàm supplicij causa circa vicinos furcam in collo ferrent, subligatis ad eam manibus: & prædicare cogentur peccatum suum, simulque monere ceteros, ne quid simile admitterent. vnde furciferi dicti, maledicto probroso & seruili. Græci *σαυροπίεγος* appellant. Donatus & Plutarchus auctores. Hinc legimus apud historicos, seruum à domino olim sub furca cæsum, medio actum esse circo, ante commissum spectaculum: ex qua re instaurati sint ludi. In familia sunt lorarij, à loro dicti, quorum ministerium erat loris vincire aut verberare, quos erant à domino iussi: quorum apud Comicos mentio. Ex eodem genere sunt & Brutiani, qui magistratibus parebant, vicem lorariorum implentes. præterea minister publicus, lictor dictus, qui ex collegio viatorum officium ligandi haberet, *Rapidum dirigit gressum.*] velocem, & citum. *Vestigium adulteri indipisci.*] Non ab re est, referre hoc in loco Rhodopes fabulam, quæ narrat, aquilam, alterum ex calceis eius dum lauaretur, è manu ancillæ correptum deportasse Memphim, Ægypti ciuitatem: & in sublime super regis verticem iura dantis elatam, calceum in illius gremium demisisse. qui calcei concinnitate & rei miraculo permotus, per totam regionem misit ad eam inquirendam, quæ huiusmodi calceum ferret: quæ inuenta atque adducta, regis vxor facta est. ita ex calceo cognitum Rhodopes vestigium, eam Ægypti reginam fecit. Indipisci autem, est assequi, & (vt veteres dicebant) adipisci. *Ponè eum.*] post eum, à tergo. *Subductis.*] contractis, sursum ductis: quod specimen est hominis mæsti, irati & fastuosi. Tales enim, vultus innubilant. In poemate obscæno: Non est Mentula subducti nostra supercilij. *Non coram noxæ prensus.*] id est, non in manifesta noxa, neque manifestario crimine deprensus. Noxæ dedere, apud iuricon. est, ipsum mancipium pro noxa, hoc est culpa commissa tradere. ex quo intellectu est illud Columellæ, ex proprio Rusticationis: Qui rem rusticam pessimo cuique seruorum, velut carbonifici, noxæ dedimus. *Vberibus.*] largis & abundantibus. inde vbertim aduerbium, quod significat largè & abundanter. *Repentina facie permotus.*] subita rei nouitate. *Recolens delictum.*] recordatus se ob festinationem soleas reliquisse, & ob id coniectans Myrmece vinculis obrutum plecti. *Familiari constan-*

tia.] sibi scilicet. nam dudum dixit, constantissimum & genuina quadam firmitudine præditum Philesterum fuisse. *Malas ob tundens.*] maxillas leuiter feriens: nec enim illum, vt pote beneuolum, ferire inimiciter volebat. Obtrudere autem translatum est à fabris, qui sæpe reperunt, percutiuntque tundendo aliquid malleo. *Deierando temerè deuotasti.*] Attende dictum Deuotare, pro eo quod vulgo dicitur blasphemare, maledicere & execrari. qui enim temerè deierat, deos deuotat: hoc est, deuouet, execraturque deos. M. Tul. dixit in Paradoxis: Quæ vis patrem Decium, qui filium deuotauit? Deuotos quoque pro abominatis, execratisque solent ponere. Ouid. Viuite deuoto fœmina virque thoro. *Soleas furatus es.*] Hoc commento uaserrimo consultitur saluti Myrmecis, & castitati fœminæ: quippe quo persuaderetur domino, vt seruum exoluât vinculis, perinde ac infontem. In balneis autem furta fieri solita, testis est Paulus iuriconsultus, qui scribit, præfectum vigilum constitutum esse indicem aduersus captores: hoc est, eos qui mercede seruanda in balneis vestimenta suscipiunt: vt si quid in seruandis vestimentis fraudulenter admiserint, ipse cognoscat. Locus in balneis, quo loturi vestes exuunt, apodyterium nominatur, Varroni, Plinio, Ciceroni, & cæteris, latinè dici potest spoliarium, siue spoliatorium. *Vigorati.*] in mala causa, vigor dicentis & audacia. accipitur pro fiducia & innocentia. iuxta illud Satyrographi: Nam cum magna malæ superest audacia causæ, Creditur à multis fiducia. *Postliminio.*] postea de significato huiusce verbi iam satis multa in superioribus. *Ignouit.*] veniam dedit. Hinc ignotum apud eruditos significat paritum, ab ignosco: cum semidocti ignotum pro non cognitum ab ignoro tantum vsurpent. Ignoscibilis vestitus dicitur A. Gellio, qui dignus est venia, cuique ignoscere debeamus.

Anicula garricite.] Loquacitas amica se ribus est. Anicula largiloque, & multibibæ meritò nominantur. Vnde prouerbum apud Græcos celebre, *ῥεῶν ὄρα*: id est, anicularum loquacitas & nugæ.

Hactenus adhuc anicula garricente, suscipit mulier: Beatam illam, que tam constantis sodalis libertate fruitur. At ego misella, mole etiã sonum, & cacam illius scabiosi asini faciem timentem familiarem incidi. Ad hæc anus: lam ego tibi probè suatum & confirmatum animi amatorem illū alacrem vadimonio sistam. & insuper condicta vespertina regref-

regressione, cubiculo faceffit. At pudica
 uxor statim coenas Saliarum comparat,
 uina pretiosa defecat, pulmenta recen-
 tia iucetis temperat, mensa largiter in-
 structa: denique ut Dei cuiusdam, sic
 aduentus expectatur adulteri. nam &
 opportunè maritus foris, apud* Nactam
 proximum coenitabat. Ergo igitur meri-
 die propinquante, helcio tandem absolu-
 tus, refectuique securè redditus, non
 tam hercules laboris libertatem gratula-
 bar, quam quòd reuelatis luminibus, li-
 ber etiam cunctas facinorosa mulieris
 artes prospectare poteram. Sol* quidem
 ipsum delapsus Oceanum subterrenas
 orbis plagas illuminabat: & ecce, ne-
 quisime anus adherens lateri temera-
 rius adulter aduentat; puer admodum,
 & adhuc lubrico genarum splendore con-
 spicius, adhuc adulteros ipse delectas.
 Hunc* admodum multis sanis exceptum
 mulier, *coena iubet parata accumbere:
 sed ut primum accursoriam potionem,
 & inchoatum gustum extremis labijs
 *contingebat adolescens, multo celerius
 opinione rediens maritus aduentat.
 Tunc uxor egregia diras deuotiones in
 eum deprecata, & crurum eius fragum
 abominata, ex angui formidine trepi-
 dantem adulterum alueo ligneo, quo fru-
 menta confusa purgari consueuerant,
 temerè propter iacenti suppositum abs-
 condit: ingenitaque asturia dissimulato
 tanto flagitio, intrepidum mentita vul-

Familiarem.] Amato-
 rem intelligit, quem adeo timi-
 dum, meticulo-
 sumque fuisse do-
 lenter ait, ut non
 solum mole pistri-
 nensis sonitum
 expauescat, sed et-
 iam conuelatam
 asini faciem refor-
 midet. Confirmatum
 animi.] Pro a-
 nimo, archaismos
 est, locutio veteri-
 bus vsitatissima.
 Vadimonio sistam.]
 Eleganter dictum,
 de amatore sisten-
 do Veneris vadi-
 moniis, sicut in
 causis forensibus
 sistuntur rei ad va-
 dimonia pratoris.
 In hanc sententiam
 est Plautinum illud:
 Vbi tu es, qui me con-
 uadatus Veneriis
 vadimoniis? vbi
 tu es, qui me libel-
 lo Venerio cita-
 sti? Ecce me sisto,
 ades: contra sisto
 ego tibi, & mihi
 contra itidem ut
 sistas suadeo. Con-
 dicta regressione.]
 denunciata, consti-
 tuta. Perseuerat in
 verbis iurisconf.
 condicere enim
 E E e iiii

est, prisca lingua denuntiare M. Tul. in epistolis ad Lentulū: Crassus cum mihi cōdixisset, cœnauit apud me. *Facessit.*] abijt, abscedit. *Pudica.*] Ironicos pronuntiandum. *Salsares.*] lautas, oppiparas, copiosas. à Saliis sacerdotibus, qui cœnas faciebant amplissimi apparatus: vt suprā diximus. *Vina defe.*] fece & sordibus repurgat. Macrobius: Acceptum sanguinem quodammodo defecant. solebant prisca vina per saccum lineum percolare, defecareque, quod saccari dicitur Epigrammatistæ: Cecuba saccantur, quæque anus coxit optimi. Fecatū vinum appellat Cato, fecibus expressum. econtrariò defecatū dicitur purum, liquidum, inturbatum, sine fecibus. Quod ad animum quoque transfertur. Plaut. in Aulularia: Nunc defecato demum animo egredior domo à Macrobio sanguis defecatus dicitur purus, liquidus, sine re trimentis. vina defecari, etiam diffundi, Higin. suadet, à confecta bruma 7. die, vtique si septima luna competat: quod & Plin. refert. *Tucetis.*] Suprà annotauimus, ex sententia Placiadis tuceta dici escas regias & preciosas. Hic accipi videtur pro salsis edulij. etenim mos est pulmentaria recentis carnis condire, temperareque salitis cibarijs: vt puta petasone, perna, inficiis, sarciminibus, quæ omnia sunt in genere salsamentorum. Notum est illud Persianum: Tucetaque crassa. *Apud na. cæ.*] Apud Horat. & Persium Nacta vsurpatur pro nomine sordidi hominis, & despectissimi. Sic & hic Nactam hospitē posuit pro vilissimo. Opinor legendū esse, apud nacam, exponendūque, apud fullonem. Namque fullones appellantur nactæ, & quod nauci non sint, id est, nullius pre-

tum, percontatur de marito, cur vtique contubernalis arctissimi relicta cœnula, prematurus afforet. At ille dolenti prorsus animo suspirans assidue: Nefarium (inquit) & extremum facinus perditæ fœminæ tolerare nequiens, fuga me proripui. Hem, qualis Dijs boni matrona, quam fida, quamque sobria, turpissimo se dedecore fœdauit? Iuro per istam ego sanctam Cererem, me nunc etiam meis oculis de tali muliere minus credere. His instincta verbis mariti audacissima uxor, noscendæ rei cupiens, non cessat obtundere, totam prorsus à principio fabulam promeret. Nec destitit, donec eius voluntati succubuit maritus: & sic, ignarus suorum, domus alienæ percenset infortunium.

cij. Quòd autem fullo fuerit is apud quem cœnitavit, paulo
 mox apertissimè demonstrat scribens: Contubernalis mei fullo-
 nis vxor. *Helcio abs.*] vinculo iumentorio liberatus. *Refectui.*] re-
 fectioni: hoc est cibo, quo corpora laborib. exhausta reficiuntur.
Sub terrenas.] Chronographia est, qua aduentus noctis signifi-
 tur ex solis occasu. Ratio astrologica nos non permittit ambi-
 gere, quin credamus antipodas esse, quibus sol obire dicitur no-
 stro ortu, oriri cum nobis occidit: quorum plagam subterraneã
 sol illuminare incipit merfus in occasum, & infra finitorem, hoc
 est horizontem tendens, cum nobis incipit noctescere. Quod &
 Virg. sensiss creditur illis versibus: Aut redit à nobis aurora
 diemque reducit, Nòsque vbi primus equis oriens affluit an-
 helis, Illic sera rubens accendit lumina vesper. Antipodum no-
 bis sunt aduersa vestigia, calcant humum vt nos, cœlum vident:
 nec metus erit ne de terra in cœlum decidant, cum nihil possit
 ruere sursum. & quæ ratio est nobis quærentibus, cur non deci-
 dant contrà sit: eadem quoque præsto est illis, vt nos non deci-
 dere mirentur. De Antichthonib. & Antœcis, qui nobis obliqui
 sunt in australi circulo, diximus in primo Commentario. *Splendo-
 re genarum.*] Inuestem, hoc est imberbem fuisse significat. *Lubri-
 co.*] læuigato, & cuius splendor lubricos in amorem sui facit tam
 iuuenes quàm puellas, sic Horat. Et vultus nimium lubricus aspi-
 ci. *Adulteros delectans.*] cui Terentianum proverbiu congrue-
 ret. Tute lepus est, & pulpamentum quæris. Græca parcœmia est,
δασίμοις κρεάδιν ἄνθ' ὕμει: id est, lepus carnem siue pulpamentum
 quærit. dicitur autem de eo, qui ab alio desiderat, quod in seipso
 habet. Huius proverbij mentionem & Suidas fecit, qui docet da-
 sypodem esse leporem: contra Plin. sententiam, leporem à dasy-
 pode discriminantis. *Sauis.*] bastiationibus amatoris. *Accurso-
 riam potionem.*] Quid est accursoriam potionem? num cursim &
 festinanter allatam intelligimus? an raptim haustam? vel potius
 legendum, antecursoriam potionem. etenim antecursoria ele-
 ganter dici potest prima potio, quasi præcursoria, & vt vocabu-
 lo Græco vtar, prodromos, quæ cœnam antecurrit: antecedit-
 que. Quidam interpretantur antecursoriam, quasi præmini-
 stram Veneris, & præuiam. vinum enim est libidinis incenti-
 num. *Gustum.*] Sicut antecursoria potio dicitur, quæ cœnam an-
 tecedat: ita & gustum pro ientaculo, id est, primo cibo videtur
 posuisse, quod interdum antequam discumbamus, ante legiti-
 mam cœnam præsumimus, carpimúsque. Apicius inter edulia
 ganeata percenset gustum versatile, gustum de oleribus, gustum
 de cucurbitis farfiliis, gustum de præcoquis. Ex hoc intellectu

Etu & sensu est illud in secundo huiusce operis volumine: Scho-
 lastice dulce & amarum gustulum. *Carpis diras deuotiones.*] ex-
 crationes & maledicta. vtrunque per se nomen est ominosum:
 nam & diræ execrationes dicuntur, & detestationes sæuæ: qua-
 les diræ tribunicia apud Plut. & Appianum, quarum meminit
 & Lucan. Sæua tribunitia vouerunt carmina diræ. & ab Ho-
 ratio dictum est in Epodo: Diris vos agam, dira detestatio. De-
 uotiones quoque pro maledictis & execrationibus abominan-
 dis accipiuntur: sicut deuotare & deuotum, in malam partem,
 quæ omnia nunc vulgus vsurpat in bonum, & cum religionis
 sanctitudine. *Deprecata.* } Hic pro imprecata execratæque: in par-
 tem scilicet deteriorem. quid sit deprecatio rhetorica, M. Tul-
 lius: quid deprecari, docebit A. Gellius. & sat notum est. *Crurum
 fragium.*] Æmulatio Plautina: nam sicut ille lumbifragium di-
 xit, ita hic noster crurifragium, pro fractura lumborum & cru-
 rum. Plaut. in Amphitryone. Nam si me irritassis hodie, lum-
 bifragium hinc auferes à me. *Abominata.*] imprecata, & per-
 dirum omen exoptans: in actiua significatione. Aliter apud
 Horat. ponitur, Parentibus abominatus Hannibali pro execra-
 tionib. detestatus. *Exangui formidine.* } Ab effectu epitheton
 ductum: metus enim exanguem facit, & pallentem, sanguine
 ab exterioribus ad interiora refugiente. *Alueo ligneo.*] In
 rustico instrumento sunt aluei lignei. Colum. præcipit, vt gal-
 linarius oua in alueolum ligneum conferat. Lilius, Romulum
 & Remum infantes in alueo ligneo expositos esse refert. Idem
 tradit, in transitu Rhodani alueos informes præbuisse vicem na-
 uicularum. *Propter.* } propè, iuxta. *Mentita vultum.* } Contra-
 rium est illud Nasonis: Heu quàm difficile est crimen non pro-
 dere vultu, Vix oculos attollit humo. *Percunctatur de marito.*]
 quærit à marito. dicimus enim percunctor de te, quæro de te,
 pro à te. Horat. Quærit de pueris, num sit quoque fracta la-
 gena. *Arctissimi*] interiore familiaritate coniuncti. *Præma-
 turus.*] properus & festinus nimis: præmaturè factum dicitur,
 quod festinatus, citius, & præter sui temporis modum factum
 est. *Quàm sobria.* } Cum sobrietatis comes sit castitas & pudor,
 hæc tamen sobrie cum adultero volutata est. *Per istam sanctam Ce-
 rerem.*] Iusiurandum pistori mirè conueniens, vt scilicet iuret per
 Cererem deam frugum, quas pistor molere solet, & conficere.
 Istam autem dicticôs dixit, ostendens simulachrum ipsius deæ,
 quod credibile est fuisse in domo larariôque pistoris: vnusquis-
 que enim domi simulachrum eius Dei colit, quem peculiariter
 veneratur. *Cupiens rei.* } Nomen est, non participium: vt fugitans
 litium,

litium, amans meorum, & sexcenta similia. *Obtundere.* } *urgere,*
 instaræque: translatio (vt antè dictū est) à malleo fabri. *Promeret.* }
 narraret, proferreret, expromeret. *Succubuit.*] *cessit: facturus scilicet*
 quod illa obtundendo poscebat. *Ignarus suorum.*] *Vetus verbū est.*
 Nouissimi mala nostra discimus. In hanc sententiam est illud Sa-
 tyrographi: *Dedecus ille domus sciet vltimus.* Lucij Syllæ Metel-
 la coniux palàm erat impudica: id Athenis cantabatur, vt au-
 ctor est diuus Hieronymus, & Sylla ignorabat secretaque do-
 mus suæ primùm hostium conuicio didicit. Cn. Pompeius Mur-
 tiam vxorem impudicam habuit, quam ipse pudicam esse cre-
 debat. Indicauit id in expeditione com milito, & victorem tõe-
 gnarus domesticę turpitudinis, alienum percenset infortunium.

Fullonis vxor.]

*Contubernalis mei fullonis vxor, a-
 lioquin seruati pudoris, vt videbatur,
 fœmina, que semper secundo rumore
 gloriosa, Larem mariti pudicę guberna-
 bat, occulta libidine prorupit in adulte-
 rū quempiã. Cũq; furtiuos amplexus
 obiret assiduè, ipso illo deniq; memento,
 quo nos* lauti cœnam petebamus, cum
 eodem illo iuvene miscebatur in Vene-
 rē. Ergo nostra repentē turbata presen-
 tia, subitario ducta consilio, eundem il-
 lū subiectum contegit viminea canea:
 que fustium flexu* erat in rectū aggre-
 gata cumulum: laciniãsq; circumdatas
 suffusas candido fumo sulphuris in alba
 bat. eòq; iam, vt sibi videbatur, tutissi-
 mē celato, mensam nobiscum securã par-
 ticipat.* Interim acerrimo grauique o-
 dore sulphuris iuuenis inescatus, atque
 obnubilatus, intercluso spiritu diffle-
 bat: vtque est ingenium viuacis metalli,
 crebras ei sternutationes commouebat.
 Atque vt primùm eregione mulieris,*

Fullones dicuntur,
 qui curant vesti-
 menta, & poliunt.
 Vlpianus titulo
 de furtis: Itaque
 fullo qui curanda
 poliendave vesti-
 mēta accipit, sem-
 per agit: præstare
 enim semper cu-
 stodiam debet.
 Paulus quoque
 fullonem tradit,
 qui polienda vesti-
 menta accipit, si
 fortè his vtatur,
 ex testatione eo-
 rum furtum fe-
 cisse videri. Ni-
 cias Megarensis
 (Plinio teste) ful-
 loniam artem pri-
 mus inuenit. I-
 dem auctor est
 fullones non ten-
 tari podagra, pro-
 pter vrinæ v-
 sum, quæ poda-

gris medetur. Cū officium fullonis peculiare sit polire vestimenta, & emaculare, hinc Fausti filij Syllæ festiuus iocus innotuit: qui cum vxor eius eodem tempore duos mœchos haberet, Fuluium Fullonē, & Pompeium cognomine Maculam, festiuiter inquit: Miror sororem meam habere maculam, cum fullonem habeat. *Græcè* *κλυπεύς* dicitur, *παιδί τὸ κλυδ*, *τὸ ξύω*, quod significat polio, vt interpretatur Suidas: cuius interpretatio apud me potior est, quàm eorum qui nescio quid indictum tradiderunt. *Secundo rum. re.* } bona fama. Xenophon, & deinde Cicero, & postea Columella, maritale coniugium vtilissimum esse referētes, prodiderunt, oportere foris alterum & subdicio comparare diuitias, quæ tectis recondan-

ponè tergum eius maritus acceperat sonum sternutationis, quod cum putaret, ab ea profectum, solito sermone saluē ei fuerat imprecatus, & iteratò rursum, & frequentatò sepius: donec rei nimietate commotus, quæ res erat tandem suspicatur. Et impulsamensa protinus, remotâque cauea, producit hominem crebros anhelitus agrè* efflantem. inflammatûsque indignatione contumelia, gladium flagitans, iugulare moriturum gestiebat: ni respectato communi periculo, vix eum ab impetu furioso cohibuissem, adseuerans breui, absque noxa nostri, suapte inimicum eius violentia sulphuris periturum. Nec suadela mea, sed ipsius rei necessitate lenitus, quippe iam seminiuum, illum in proximum deportat angiportum. * cum uxorem eius tacitò suasi, ac denique persuasi, secederet paululum, atque ultra limen tabernæ, ad quampiam tantisper familiarem sibi mulierem, quo ad spatio feruens mariti sedaretur animus: qui tanto calore, tantâque rabie percussus, non eram dubius aliquid etiam de se suâque coniuge tristius profectò cogitaret aliud. Conubernalis epularum tedio fugatus, Larerem reueni meum. Hac recensente pistore, iam dudum procax & temeraria mulier, verbis execrantibus fullonis illius detestabatur uxorem, illam perfidam, illam impudicam: denique vniuersi sexus grande dedecus, quæ suo pudore

dore postposito, thoricque genialis calcato fœdere, Larem mariti lupanari maculasset infamia: iamque perditam nupta dignitate, prostitute sibi nomen adsciverit. Addebat, & tales oportere vinas exuri fœminas: & tamen taciti vulneris, & sue sordide conscientie commo- nita, quo maturius stupratorem suum tegminis cruciatu liberaret, identidem suadebat, maritum temporius quieti recedere.

tur: alteram verò, quæ & illatas custodiret, & cætera conficeret opera quæ domi deberent administrari. Itaque à natura comparata est opera mulieris ad domesticam diligentiam, viri autem ad exercitationem forensem & extraneam. A-

apud Græcos, & mox apud Romanos, ferè domesticus labor matronalis fuit, & domestica negocia curanda mulieri tradita sunt. ideoque Thueydidis sententia non improbanda videri debet, qui optimam esse fœminam censet, de cuius laude aut vituperatione quàm minimus foris sermo habebatur, existimans, probæ mulieris nomen & corpus peræquè domesticis parietibus contineri oportere. *Obivret.* } perageret. *Lauti.* } Vtrum in balneis loti, ex consuetudine priscorum, qui lauabantur, moxque cœnabant, ut Spurina (posterior Plin. in epistolis inquit) lotus accubat, & paulisper cibum differt. An potius loti simpliciter, manibus lotis? sicut hodiè que post ablutas manus discumbimus. Tale est illud Virgilianum: Dant alij manibus lymphas. & apud M. Tul. in 2. de Orat. Illud egregium Sestij celebratur, Manus (inquit) lava, & cœna. *Subitario.* } repentino, improuiso, subito nato. *Vimineæ cauea.*] Talis in vsu agresti frequentissima est, qua pulli gallinacei includuntur vnà cum matribus. apud Columellam, cribro vitiario & loliario præcipitur pullos superponendos: Post hæc, inquit, cauea cum matre claudendi sunt, & farre ordeaceo alendi. Veterum veteres dixerunt flexum, & molle, & incuruum: vnde vimina dicta, quòd sint flexibilia: & viere, religare significat. Romæ fuit collis nomine viminalis, à Ioue Viminio nominatus, quòd ibi aræ fuerunt, & ibi nata vimina: auctores Donatus & Varro. Duo genera falicum prodidit Columella, perticalem scilicet & viminalem. *Fustum flexu.*] Ex inflexis fustibus viminibusque texuntur huiuscemodi caueæ, hodiè que nostri rustici ex vitilibus id genus caueas concinnant. *Lacinias malbabat.*] Fœminæ nostrates hoc hodie quoque vsurpant, ut scilicet sub cauea vimineâ circumdant velamenta, eaque fumo sulphuris suppositi impunè candi-

ficent, inalbentque: namque Plin. in 35. testis est, vsum sulphuris ad suffiendas lanas esse efficacem, quoniam candorem molli-
 ciemque confert. sulphur quoque ob id fullonum officinis fa-
 miliare est. *Interdum.* } Lego interim. *Inescatus.*] correptus, posses-
 susque. Translatio ab his qui esca capiuntur. Donatus, Teren-
 tianus commentator, Inescatos dici ait, per metaphoram ab au-
 cupibus, qui auibus capiendis effundunt cibum. *Obnubilatus.* } nu-
 bilo quasi quodam obuolutus, obrutusque. Anaxilaus olim lustr,
 qui candens sulphur in calice nouo, prunaque subdita circumsfe-
 rens ex ardentis repercussu pallorem dirum velut defunctorum
 conuiuis effundebat. *Difflebat.*] languebat, labebatur, deficie-
 bat. etenim (vt scribit Hippocrat. in lib. de flatibus) intercluso
 atque intercepto spiritu breuissimo temporis momento mo-
 riatur animal necesse est: vsque adeo necessarius est corpori spi-
 ritus. nam spiramus semper, & respiramus continenti recipro-
 catione. si cibum potumque homini subduxeris, viuet complu-
 culos dies: intercluso spiritu, statim exanimatur. *Ingenium.* } na-
 tura. Virg. Nunc locus aruorum ingenii, quæ robora cuique.
Vinacis metalli. } Sulphur intelligit. nomine enim metallorum,
 fermè omnia quæ foduntur ex venis terræ significantur sic me-
 talli auri, argenti, æris, plumbi dicta à Plinio, & cæteris purè
 latinèque scribentibus, sic & Lucius noster, sulphur scitè viuax
 metallum nuncupat. Cuius cum sint genera quatuor, vnum est
 propriè viuum nominatum, quod Græci apyron vocant, globo-
 sum: hoc effoditur, translucetque & viret. Lego apud Plin. quod
 quarto generi sulphuris vsus est ad lychnia maximè conficien-
 da. purior lectio est, Ad ellychnia: quo nomine accipi videntur
 Plinio sulphurata, quæ sulphure liquido capitulatim intingunt,
 vt sint fomites flammæ, & quasi igniaria. aliàs ellychnia di-
 cuntur funiculi lucernarum, quibus oleo madentibus flamma
 iugis custoditur: quorum Plinius & Papinius memin. re. De
 elucubratis Demosthenis orationibus dictum à Græcis est, *ἐμ-
 χυιον ὄζειν*, id est, ellychnium redolere: propterea quod ad lucer-
 nam elucubrabat, meditabaturque. Iurisconsulti inter pœnas
 metalli nominant sulphurariam, hoc est, sulphuris fodinam. sic
 enim scribit Vlpianus tit. de pœnis: In calcariam quoque vel sul-
 phurariam damnari solent, sed hæ pœnæ metalli magis sunt.
 Vbi calcaria simpliciter significatur opus & fodina calcis, sicut
 sulphuraria, sulphuris. Accursius hallucinatur, exponens in cal-
 cariam, in opus calcandi terram. Metallici dicuntur fossiores
 metallorum. Plin. Iurisconsulti videntur accipere metallicos,
 pro damnatis in metallum: vbi etiam pro operariis metallorum
 capi

capi possunt. Metalla à verbo Græco μεταλλάω, quod est scrutator & inquirō: dicta sunt. Alij metalla dici aurum, aut quasi μεταύρα, tanquam altera post aliam in metallis vena inveniatur. Quod sentire videtur & Plin. sic scribens in 33. Vbicunque vna inuenta vena est non procul inuenitur alia. hoc quidem & in omni ferè materia, vnde metalla Græci videntur dixisse. μεταύρα dicitur à Græcis inuestigatio metallorum, auriq̄ue potissimum. *E regione.* Jex opposito: contrà enim accubabat. *Ponè.* } post. *Ab ea profectum.* } Cum sonus sternutationis ab ea parte mensæ venisset, qua erat mulier, credidit maritus vxorem sternutasse. ideoque illi salutem (vt in sternutamento fieri solet) optauerat. *Salutem.*] Attende, imprecatus salutem dici in bonam partem, cum alioqui imprecari sit dira precari. Virg. Littora littoribus cōtraria, fluctib. vndas Imprecor. Cum autem sternutanti precari salutem, mos sit promiscuus, exponenda hoc in loco philosophica causa est, cur id fiat. Plin. quidem quærens dixit in 28. cur sternutamenti salutamus: sed causam cur salutamus suppressit, quã Aristoteles in 20. proble. rerum naturæ consultissimus explicat, scribens: Sternutamentum pro numine haberi, quoniam de capite membrorum præcipuè omnium diuino, suum ducit principium. & mox paulò: Cur eruptio sternutamenti sacra habita est? vtrum quoniam cum tres partes nostri corporis principales sint, caput, ventriculus, aluus: eumque respiratio ventriculi sit ructus, alui crepitus, sternutamentum capitis: quæ pars sacra præcipuè est, spiritum hinc exeuntem tanquam sacrum veneramur & adoramus. Præterea sternutamentum indicat caput bene valere, posseque concoquere. cum enim capitis dolor humorem spiritumve conuincit, tunc moueri sternutamentum solitum est. quamobrem moribundos interdum sternutatorio excitamus, tanquam si sternutare non possent, spes nulla salutis alia. si proinde quasi bonæ indicium valetudinis, partis optimæ atque diuinissimæ sternutamentum adorant, benèque augurantur. Idem Aristot. in 1. de Animalibus sternutamentum ait signum esse augurale, & vnum ex spirituum omnium generibus sanctum & sacrum. sternutamenta matutina antiqui ominosa putabant, & prohibitoria: econtrario meridiana probabant, vt auspiciatiora, melioraque. Telemacho Homericō sternutamentum facit omen scælicitatis. Senes laboriosius sternuunt. Bis sternutare magna ex parte solemus, propter binas nasi nares. Oculo perfrecto, sternutamenta desistunt. *Caneas.*] scilicet viminea, sub qua delitescibat adulter. *Reslantem.*] respirantem, reciprocantem. *Absque noxa nostri.*] sine culpa nostra, & periculo. affirmabam, inquit, illum per sese interi-

turum ob sulphuris violentiam, qua iam erat inter mortuos, vix
 semiuuius. *Suasi, ac denique.* } Suademus facilia, persuademus dif-
 ficilia. suadere facientis est, persuadere perficientis. *Vltra limen.* }
 forissecus, extra tabernam mariti fullonis secederet. *Suadela.* }
 suasiones: Græcè dicitur *μίσος*. *Spacio feruens animus.*] Remedium
 iræ & furentis animi, dilatio est: ira enim (vt docet Horatius) est
 breuis quidem furor, sed tam concitatus, tam feruens, vt torren-
 ti simillimus sit, in pronum præcipiti rapiditate currenti: vt nul-
 la re melius quàm mora languescat. impotentissimus est affe-
 ctus, totus in ultionem, totus in pœnam præceps. Ira enim, vt
 diffiniunt philosophi, cupiditas est vindictæ reponendæ. Vt ergo
 hic ardor deflagret, cupiditas ista deferuescat, spacio & dilatione
 opus est. Idcirco iratis sunt subtrahendi hi in quos impetum co-
 nantur facere, dum deferuescat ira, dum se ipsi colligant: orandi
 que sunt, vt vlciscendi vim differant in tempus aliud: vt salubri-
 ter docet. M. Tull. in Tusculanis quæstionibus. *Rabie percussus.* }
 Ira in rabiem & in furorem agit homines: & (vt inquit Seneca)
 cætera vitia impellunt animos, ira præcipitat. *Aliquid tristis.*]
 Mortem biotha natam intelligit. *Reueni.* } redij domum. Redan-
 druare & repedare dixerunt veteres, pro redire, reueniræque. *Ver-*
bis execrantibus. } detestantibus, maledicis que Prisci execrare di-
 cebant, nos execrari. Afranius: Experiurabant, execrabant se ac
 suos. Fecit pistoris vxor, quod fœminæ improbæ libenter faciunt,
 vt scilicet exandescant in aliena flagitia, quo ipsæ sanctæ incor-
 ruptæque esse videantur. *Sexus.*] scilicet fœminei. *Thori genialis.* }
 Coniugalem siue maritalem lectum significat, de quo Festus Pô-
 peius: Genialis (inquit) lectus est, qui nuptiis sternitur. M. Tul. pro
 Cluentio: Lectum illum genialem, quem biennio antè filix suæ
 nubenti strauerat, in eadem domo sibi ornari & sterni iubet. Fir-
 micus Maternus in 5. Ad consortium thori genialis inuitant. *Lup-*
panari infamia. } Modò adiectiuum est lupanari, & accipitur pro
 fœda, spurca, meretricia infamia. Aliàs substantiuum est, pro lo-
 co publico: sic enim vulgus lupanar vocat, sic & à Seneca nomi-
 natur. *Perdita nuptæ dignitate.*] Amissa pudicitia, omnis virtus, o-
 mnis dignitas in fœmina ruit. Matresfamilias (vt inquit Vlpian.)
 à cæteris fœminis mores discernunt atque separant: neque nu-
 ptix, neque natales faciunt matresfamilias, sed boni mores. Nu-
 ptialis, vbi impudica esse cœpit: transitque in spurcissimum in-
 famissimūque nomen prostitutæ. Tertullianus prostitutissimā
 dixit, quam intelligi volebat nundinato pudore & prostituto co-
 pore extitisse. Iulius Firmicus in 5. Exit in publicis meritorij
 prosti-

prostituta. *Stupratorem.* } Poena stupratoris ex lege constituta est, ut decem milia dare debeat. Hic stupratorem accipe pro adulterum. nam & lex Iulia stuprum & adulterium promiscuè appellat. propriè tamen struprator dicitur, virginis & viduæ. est enim stuprum, quod in virginem & viduam fit. *Tegminis.* } cauea vimi nea. *Idem.*] sæpe, crebriter. *Temporibus.*] maturius, citius.

At ille, utpote intercepta cœna, ne profugeret prorsus ieiunus, mensam poni comiter postulabat. Apponebat ei properè, quamvis inuita, * mulier, quippini destinata alij. Sed mihi penitus carpebantur præcordia: & præcedens facinus, ac præsentem deterrimæ scæminæ constantiam cogitanti: mecumque sedulo deliberabam, si quo modo possem, detectis ac reuelatis fraudibus auxilium meo* perhibere domino: illumque, qui instar testudinis alueum succubabat, depulso tegmine, cunctis palam facere. Sic herili contumelia me cruciatum, tandem cœlestis respexit providentia. Nam senex claudus, cui nostra tutela permissa fuerat, uniuersa nos iumenta, id hora iam postulante, ad locum proximum bibendi causa gregatim prominabat: quæ res * optatissimam mihi vindictæ subministravit occasionem. Namque prætergrediens, observatos extremos digitos adulteri, qui per angustias caui tegminis prominebant, obliquata atque infesta unguis compressis, usque ad summam minutiem contero: donec intolerabili dolore commotus, sublato flebili clamore, repulsoque & abiecto alueo, conspectui pro-*

Intercepta cœna.] pistor cui intercepta fuerat fullonis cœna, & qui incœnatus reuenerat domum, postulat mensam apponi, ne ieiunio esuritioneque cõficiatur, ne incœnatus eat cubitû. *Potius.*] Lego poni. sic Plaut. Pueri mensam apponite. Horatius, Mẽsam poni iubet. *Comiter.* } iucundè, suaviter, hilare. *Quippini.* [quippe, nempe Plaut. in Penno: Quippini cum auri ducentis nummis Philippis: Quippini ibi extemplo leno errabit. Sensus est: Mulier marito cœnam inuita apponebat, quam vi delictæ adultero parauerat, non coniugi. *Præcedens facinus.*] quo adulterum exceperat, & mox cauea occultauerat. *Do-*
FFF j

mino.] pistori. *Instar testudinis.*] adulter sub alveo cubans tegebatur, sicut testudo occultitur latetque sub tegmine genuino recondita, contractis pedibus & capite. Pacuvius festiuiter & symbolicos dixit tardigradam, terrigenam, domiportam: intelligi volens testudinem. Testudineus gradus à Plauto & diuo Hieronymo dictus est pro tardo, lentoque ac formicino. Græcè *χελών* dicitur testudo. unde Chelonophagi in Carmania populi, carnibus testudinum vescentes: qui earum superficie casas tegunt, tantæ magnitudinis apud illos testudines reperiuntur. De machina-

tionem militari, quæ testudo arietaria nominatur, scribunt Vegetius, & ceteri, ex qua trabes reducto capite & impulso instar arietis muros quassat & deiicit. Succubabat.] subter cubabat, & subter latebat. *Heruli contumelia.*] qua scilicet herus meus pistori ab uxore impudica afficiebatur. *Nustra.*] iumentoria. *Pr-*

*phano redditus, lenam propudiose mulieris patefecit. Nec tamen pistori damno pudicitia magnoperè commotus, exanguis pallore trepidantem puerum, serena fronte & propitiata facie comulcens, incipit: Nihil triste de me tibi filietuas, non sum barbarus, nec agresti morum squallore præditus: nec ad exemplum machinae truculentæ sulphuris te lethali fumo necabo, ac ne iuris quidè seueritate lege de adulteris ad discrimen vocabo capitis, tam venustum atque pulchellum puelum: sed planè cum uxore mea a partuario tractabo, nec herciscundæ familie, sed communi diuidendo formula dimicabo: ut sine vlla controuersia vel dissensione, tribus nobis in vno conueniat lectulo. Nam & ipse semper cum mea coniuge tam concorditer vixi, ut ex secta prudentium eadem nobis ambobus placerent. Sed nec æquitas ipsa patitur, habere plus auctoritatis uxorem quam maritum. Talis sermonis blanditiæ cauillatum deducebat ad thorum nolentem *puerum. sequente tamen & pudicissima illa uxore alterorsus disculsa, solus ipse cum puero cubans, gratissima corruptarum nuptiarum vindicta perfruebatur.*

minabat.] agebat, ducebat, & (vt antè dictum est) minabat : ver-
 bum priscis vsitatum. *Prominebant.*] eminebant, extabant, appa-
 rebant extra caueã, cuius angustiis torus adulter contractus oc-
 cultari nequibat. *Alueo.*] viminea cauea, sub qua celabatur.
Cenam.] Lego scenam, hoc est apparatus, tegumentum. Trans-
 latio à scena histrionica, quæ subductis alueis cuncta demon-
 strat. In hac locutione frequens est Lucius noster. *Exanguis
 pallore.*] Bono epitheto pallorem dixit exanguem, tanquam sine
 sanguine sint, qui ex metu pallent, quoniam (vt inquit Aristote-
 les in problematis) φοβέσθησθε ἀχχίωσθιν, timentes pallefcunt, ex eo
 quòd calor in metu perfugit in ima, & sanguis *συντρίχθι εἰς
 τὴν ἄσπετον*, id est, contrahitur ad cor, ita vt cæteris partibus de-
 fiat. Ex hoc metu plerisque aluus soluitur, calore videlicet ex
 summis ad intima penetrante. calor enim & calorifica accom-
 modata sunt aluo, vrinæque mouendæ. Hinc illud scitè di-
 ctum à Satyrographo : Soluunt tibi cornua ventrem. Alexan-
 der Aphrodisæus eleganter docet, timentes ideo pallefcere,
 quia (inquit) sicut nos in domum profugimus, vt tuti simus : ita
 ipsa quoque natura refugit intra corporis penetralia, tændi sui
 causa : fugiens autem contrahit secum sanguinem, quo vitur
 tanquam vehiculo. *Præditus.* } Hic in malam partem, vt apud
 M. Tul. in oratione pro P. Sylla : Me singulari immanitate
 & crudelitate præditum. *Sulphuris fumo*] non imitabor,
 inquit, fallonis feritatem, qui fumo sulphuris & violentia vix
 semiuivum reliquit adulterum deprensam. *Lege de adulte-
 riis.*] Lex Iulia de adulteriis ab Augusto Cæsare lata est, cu-
 ius Plutarchus, Suetonius, Horatius meminerunt. Titulus
 est apud iurisperitos, ad legem Iuliam de adulteriis : quo
 scribit Vlpianus, si simul ad accusationem veniant maritus &
 pater mulieris, maritum præferri oportere, & propensiore iu-
 re & maiore dolore executurum eum accusationem creden-
 dum est. Lex Iulia minorem annis 25. prohibet accusare adul-
 terij, quia nondum robustæ ætatis sit : excipitur maritus, qui
 quacunque ætate vxorem potest accusare, & iniuriam sui ma-
 trimonij vindicare. Patri permissum est ius occidendi filiam
 cum adultero, marito vxorem occidere non licet : nam (vt in-
 quit Papinianus) plerunque pietas paterni nominis consilium
 pro liberis capit : cæterum mariti calor & impetus facillè sæ-
 uientis fuit refrenandus. Marito quoque adulterum vxoris suæ
 occidere permittitur : sed non quemlibet, vt patri. Imperatores
 Marcus & Antoninus rescripserunt, si maritus vxorem in adulte-
 rio deprensam impetu tactus doloris interfecerit, non utique le-

gis Corneliae de sicariis poenam excipiet. Difficillimum est enim, ut diuus Pius rescripsit Apollonio, iustum dolorem temperare. Quod autem ait Lucius noster, Ad discrimen capitis vocabulo, lex Iulia non tam poena capitali videtur adulteras damnatas mulctare, quam repudio: quae ait, Adulterij damnatam si quis duxerit uxorem, lege eadem tenetur. Scribit etiam Caius: si ea lege repudium missum non sit, & ideo co mulier adhuc nupta esse videatur: tamen si quis eam in uxorem duxerit, adulter non erit. Apud Aegyptios poena in adulteros sancita est haec: adulter virgis cedebatur, adultera naso mutilabatur: ut ea maxime dehonestaretur parte facies, qua maxime honestari solet. *Partiario tractabo.*] ut scilicet dimidius sit uxoris ex membris anterioribus, dimidius sit ipsius ex membris posterioribus, & ita medius inter virum uxoremque discurrens, hinc stuprator erit, inde stuprator. hinc pathicus concubinus, inde masculus subactor. *Nec herciscunda familia.* } Tituli sunt apud iurisperitos, Familiae herciscundae, & communi diuidendo: quorum haec differentia est, quod actio familiae herciscundae constituta est cohæredibus volentibus à communione discedere, & ita per familiae herciscundae actionem diuiditur hæreditas. vnde & nomen. familiae enim appellatione hæreditas significatur: & hercisciditur diuidere, vnde herciscunda inclinatur. Festus Pompeius: Erectum, inquit, citum quod fit inter consortes, à coercendo dictum: vnde & herciscundae, & hercisci. Ego opinor legendum esse apud Festum, non erectum, sed hercium: & ita decerno fultus auctoritate M. Tullij, qui in primo de Oratore sic refert: Ideo qui quibus verbis hercium cieri oporteat, nesciat idem herciscundae familiae causam agere non possit. Iudicium autem communi diuidendo pertinet ad res quae communes sunt, cum societate, vel sine societate. Cum societate res communis est, veluti inter eos qui pariter eandem rem emerunt: sine societate communis est, veluti inter eos quibus eadem res testamento legata est. Nunc Lucij nostri pistior festiueret simul & scienter alludens ad hanc iuris formulam: Non intendam (inquit) pulchro puero actionem familiae herciscundae, sed potius agam de communi diuidendo: ut scilicet communis ipse inter me & uxorem diuidatur, vel potius uxor sit mihi illique communis. & dum ait Communi diuidendo, potest videri subesse huic verbo obscenus intellectus. nam (ut docuimus in commentariis Tranquilli) diuidere verbum est obscenae significationis, & ad prædicones refertur, & puerorum concubitores, quorum libidine præpostera &

ta & infanda nates quasi diuiduntur. Hinc explicatur locus ille Plautinus ex Aulularia: Me quidem hercle, dicam palam, non diuides. Relege quæ annotauimus in secundo Suetonij commen. copiosissime scripta super diuisoribus, & hoc verbo Diuidere. *Tribus nobis.*] Aulonius: Tres vno in lecto, stuprum duo perpetuantur, Et duo committunt quatuor esse reor. *Ex secta prudentium.*] Sapientes censent, & memorat Catilina Salustianus, idem velle & idem nolle veram dici amicitiam. Talis autem omnium rerum concordia, cum inter reliquos, tum maxime inter virum & vxorem exigitur, celebraturque, vt ambo idem velint, idem nolint: vt ita sine iurgio, sine offensa concorderit degant, & foeliciter: & vt præcipit Aristot. in Oeconomico secundo: Mulier existimare debet, mores mariti esse legem vitæ suæ impositam, quam sequatur. Nunc pistor illudens dicit: eadem sibi vxorique placere: & eundem puerum quem diligit vxor, sibi quoque diligendum: quod totum dicaciter, & intellectu obsceno dictum est. *Quam maritum.*] Primæ partes sunt viri, secundæ foemina: & vt Ecclesiastici scriptores prodiderunt, caput mulieris est vir: alter imperat, altera obtemperat. Viri (vt inquit Homerus) iura dant vxoribus & filiis. Aristot. in 1. politicorum: Mas, inquit, est quàm foemina principalior. *Cauillatum.*] irrisum. *Pudicissima.*] ironicòs. *Altrosus.*] in alterum cubiculum sequestrata, seclusa, amandata. Discludere Nerea ponto, dixit Virg. & ante Virgilium Lucretius, Cum paribus iungi res, & discludere mundum: pro secernere. *Vindicta fruebatur.*] Puerilem concubitum significat.

Sed cum primum rota Solis lucida diem peperit, vocatis duobus è familia validissimis, quàm altissimè sublato puero, ferula nates eius obuerberàs: Tu autem, inquit, tam mollis ac tener, & admodum puer, de fraudatis amatoribus ætatis tuæ flore, mulieres appetis; atque eas liberas & connubia lege sociatas corrumpis, & intempestiuum tibi nomen adulteri vindicas? His & pluribus verbis compellatum, & insuper affatum plagis castigatum, forinsecus abici. At ille adulterorum omnium

Diem peperit.] Tanquam dies sit partus solis: etenim, vt dicere solebat Heraclitus, *εἰ μὴ ὕλιος ἦν, ἄρα οὐκ ἦν ἡ νύξ.* Si sol non esset, nox esset. *Ferula nates obuerberàs.*] Quarit Arist. in pblematis, cur ictus ferulæ dolorem maiorem facit, quàm quæ duriora sunt, cum tamen percussio-

nem durioris maiorem esse ratio postulet. acrius enim ferit quod durius est. An, inquit, ea ratio est, quod caro ex ictu ferulae percutitur repercutiturque simul propter ponderis ferulacei leuitatem: unde acrior dolor gignitur, ictu duplicato. Ex duris autem percuti tantum potest, propter eorum duriciem. Hinc credo ferulas datas esse pædagogis, magistris ludicriales, ad discipulos castigandos: quibus vice sceptri gloriatur. ob hoc ab Epigrammatista dicuntur Ferulae inuisæ nimium pueris, gratæque magistris: & Columella ait, Ferulasque minaces. Ferulae asinis gratissimæ sunt in pabulo: qua de causa id animal Libero patri assignatur, & ferula.

Græci nartheca vocant ferulam,

unde narthecophori dicti ministri Bacchi feruligeri. Prouerbiū Græcum est, πολλοὶ φερουλοῦργοι, ὀλίγοι δὲ τῶν βάνχοι: Multi feruligeri, pauci Bacchi. Cuius meminit

*formosissimus, insperata potitus salute, tamen nates candidas illas noctu dirique diruptus, moerens profugit. Nec secius pistor ille nuntium remisit uxori, eamque protinus de sua proturbauit domo. At illa, præter genuinam nequitiam, contumelia etiam, quamuis iusta, tamen altius commota atque exasperata, ad armillum reuertit, & ad familiares foeminarum artes accenditur: magnaque cura requisitam veteratricem, quandam foeminam, quæ deuotionibus ac maleficis quiduis efficere posse credebatur, multis exorat precibus, multisque suffarcinat muneribus, alterum de duobus postulans: vel rursus mitigato conciliari marito: vel si id nequiverit, certè Larua, vel aliquo diro numine immisso, violenter eius expugnari spiritum. Tunc saga illa, & diuinipotens, primis adhuc armis facinorosa disciplina sua velitatur; & vehementer offensum mariti flectere atque in amorem impellere conatur animum. Quæ res cum ei secius ac rata fuerat, proueniret indignata numinibus, & præter premij destinatum compendium, contempione etiam stimulata, ipsi iam miserimi mariti incipit imminere capiti, umbramque violenter perempta mulieris ad exitium eius instigare.

& Plato in Gorgia. Nulli fruticum, vt inquit Plin. noſter, leuitas maior: ob id geſtata facilius, baculorum vſum ſenectuti præbet. Ignem ſerulis optimè ſeruari certum eſt. Idque Prometheus primus docuit, ob hoc Epigrammaticus poeta, ſerulas dixit eſſe, claras munere Prometheo. *Et eas liberat.*] Atrocior iniuria, quam quaſi contumelioſiorè & maiorem accipimus, ſit ex perſona: vt grauius ſit ſtuprare liberam ſœminam, quàm ancillam: grauiſſimum verò, alienam vxorem atque matronam, & iura violare connubij. Legimus apud hiſtoricos, quemadmodum olim diuus Auguſtinus Proculum ex acceptiſſimis libertis mori coegerit, compertum adulterare matronas. Intempeſtinus, qui adhuc per ætatem puerilem poteſ eſſe concubinus & pathicus, amatores oblectans *Adulterorum fortiſſimus.*] Non videtur conuenire, vt puer delicatus fortiſſimus adulterorum nuncupetur proinde lego formoſiſſimus. *Diruptus nates.*] habens nates diruptas, perfoſſaſque poſtico vulnere, ſub actoris piſtoris. *Mærens*] dolens & mœſtus. *Nuncium remiſit uxori.*] id eſt, libellum dedit repudij. Eſt autem repudium, renunciatio, qua dirimitur matrimonium: vt iuriſconſulti tradunt tit. de diuortiis in repudiis, id eſt renunciationibus, comprobata ſunt hæc verba: Res tuas tibi habeto, tuas res tibi agito. Hinc Plautina matrona indicens diuortium marito, inquit: Valeas, tibi habeas res tuas, redas meas, Siue autem ipſi præſenti renunciatur, ſiue abſenti per nuncium, nihil intereſt. ſi calore iracundiæ miſſum ſit repudium, non ratum eſt habendum, niſi prius apparuerit ex perſeuerantia iudicium animi fuiſſe. In Deuteronomio, ex præſcripto legis Moſaicæ: Si acceperit homo vxorem inamabilem propter aliquam ſœditatem, ſcribet libellum repudij, & dabit in manu illius, & demittet eam de domo ſua. *Genuinam nequitiam.*] ingentiam improbitatem. *Ad armillum reuertit.*] ad reſpoſitorium theſaurumque armorum: hoc eſt, doli, fraudis, malitiæ muliebris. Suprà eodem vocabulo vſus eſt in hoc ſignificatu. *Ad familiares feminarum artes.*] niſi mirum veneficia, mala medicamenta, magicæ vanitates, doli fraudes, decipula, nomine artium muliebrum continètur: alia quoque, quã plurima mēri ſœminæ natura dedit. Verſus ſunt græci παροιμιαδες, i. prouerbiales. *Θησαυροι: οςι ηδ κακα η κακη γυνη.* id eſt, theſaurus eſt malorum mala ſœmina. Itē, *θησαυρον απειραν ελεωτερα κακη γυνη,* Improba mulier truculentior eſt feris omnibus. Itē, *δραλασα, η πυρ, η φωη, κακει τρια.* id eſt, Mare, ignis, & ſœmina, ſunt mala tria. *Veteratricem.*] Sicut veterator dicitur vetus in malicia: ita & veteratrix ſœmina, in aſtutiis

& fraudibus exercitatissima. Veteratoriè aduerbium, significans callidè, astutè, malitiosè: veteratoris est, confidere in mendaciis. *Deuotionibus.*] execrationibus, dirisque detestabilibus. *Suffaricinat.*] implet, onerat. Larua immissa. Aliubi annotatum est, lemures dici manes vmbraeque defunctorum: ex quibus qui pacatior quietiorque domum possidet, is Lar dicitur familiaris: qui verò propter aduersa vitæ merita erraticus est, larua nominatur. Tales autem sunt inanes terriculi, bonis hominibus, noxij malis ac metuendi: hæc noctium sunt occurfacula, bustorum formidamina, sepulchrorum terriculamenta. Laruarum natura esse dicitur (vt scribit diuus Hieronymus) terrere paruulos, & in angulis occurrere tenebrosis Rustici ozellum nominant, græci phantasma ta vocant: quæ an sint, subdubitat Plinius posterior: qui tamen in Epistolis narrat exemplum scitu dignum de simulachro hominis, quod Athenis visebatur in domo quadam spaciola, sed ob id infami & pestilente. Apparebat autem idolon, senex macie & squallore confectus, catenas quatiens: qui mox desit videri expiato loco, & conditis manibus diligentia Athenodori philosophi, lege septimum in Plinij Epistolarum volumen. *Saga illa.*] *Fœmina incantatrix, & magicarum rerum scia, tanquam satis saga.* De qua in primo commentario. *Arms facinorose discipline.*] instrumentis. arma enim instrumenta rerum omnium dici, notum sat est, & testis est Virgilius, qui ait: Cerealiæque arma expediunt. & in Georgicis, Dicendum & quæ sint duris agrestibus arma. vtrouique arma posuit pro instrumenta. *Velitatur.*] contendit, certatque translatum verbum à velitum pugna. *Secius ac.*] aliter quàm, vel tardius quàm crediderat, non enim animus mariti conciliabatur vxori instinctu magicæ disciplinæ, sicut illa sperauerat. *Præter præmij.*] Sensus est: extimulata est saga ad indignationem, duplici de causa: & quòd contemni videbatur à numinibus, quæ parum obsequabantur: & quòd compendium lucri constitutum ab vxore pistoris erat amissura, si pistorem vxori vi carminum non mitigasset, conciliaissetque. Ideoque conuersa est ad alterum postulatam, vt pistorem biothana morte perimeret. *Vmbra violenter peremptæ mulieris.*] *νεκρωσις τῆς ψυχῆς*, hoc est per silentium intelligimus, vmbra cuiusdam fœminæ paulo antè violenter extinctæ euocata, instigatamque ab hac saga, ad exitium pistori concinnandum, & hoc magicæ disciplinæ genus vocatur sciomantia, quotiens scilicet vmbrae fit euocatio: proprie tamen causa diuinationis, quod & nomen ostendit. hic euocatur larua noxia & pernicialis, ad perniciem interitumque pistoris: quod sacrum, execrabile, dirum, infandum est.

Sed forsitan lector scrupulosus, reprehendens narratum meum, sic argumētaueris. Vnde autem tu* astutule asine, intra terminos pistrini contectus, quid secretò, ut affirmas, mulieres gesserint, scire potuisti? Accipe igitur, quemadmodum homo curiosus, iumentum faciem sustinens, cuncta, quæ in perniciem pistoris mei gesta sunt, cognoui. Diem ferme circa mediam, repente intra pistrinum mulier, reatu miræque tristitie deformis apparuit, flebili centunculo semiamicta, nudis & intectis pedibus, lurore buxæo maciæque foedata: & discerpta comæ semicanæ, sordentes inpersu cineris, plerumque eius anteuentula contegebant faciem. Hæc talis, manu pistori clementer iniecta, quasi quippiam secretò collocutura, in suum cubiculum deducit eum, & adducta fore quàm diutissimè demoratur. Sed cum esset iam confectum omne frumentum, quod inter manus opifices tractauerant, necessariòque peti deberet aliud, seruuli cubiculum propter astantes, dominum vocabant, operique supplementum postulabant. Atque ut illis sepiculè & interuocaliter* postulantibus nullus* respondit, domini iam fore pulsare validius; & quòd diligentissimè fuerat oppressulata, *malū peiusq; aliquid opinantes, *nisi valido reducto vel diffracto cardine, tandè patefaciunt aditū. Nec uspiā reperta illa muliere, vident è quodā tigil-

Scrupulosus.] diligens, curiosus. Narratum.] narrationem. Argumētaueris.] Antiqui pleraque verba ætitiuè pronuntiabant, quæ nunc passiuè dicuntur: ut auguro pro auguro, contemplo pro contempro, scruto pro scrutor: ita & argumētato pro argumētator. Plautus dixit arbitrabant, pro arbitrabantur. Maro populat, pro populatur. Ennius criminat, pro criminatur. Argumentari autem est, argumentis vti ad rem probandam, ut docet Afconius. Homo curiosus.] Significatur ipsemet Apuleius, qui genuina curiositate præditus, sustinebat faciem iumentum, transfiguratus in asinum auritum. Mulier reatu deformis.] Hæc est larua & umbra illius mulieris violenter peremptæ, quæ magico susurramine

instigata exci-
 ratâque à saga, im-
 mittitur ad pisto-
 rem strangulan-
 dum. Sunt præter-
 ea cacodæmones,
 qui sese transfor-
 mant cuncta in
 miracula rerum,
 qui induunt effi-
 gies muliebres &
 ita transfigurati il-
 ludunt mentibus
 humanis : vt do-
 cent Ecclesiastici
 scriptores. sic apud
 Suetonium
 in Claudio, spe-
 cies barbaræ mu-
 lieris humana am-
 plior, Drusum
 Germanos infe-
 ctante Latino ser-
 mone ultrâ tende-
 re prohibuit: sic
 urbis Romæ ima-
 go Cæsari visa est
 cæsarie lacera, nu-
 disque astare la-
 certis, eumque
 dehortari à patria
 oppugnanda. Ma-
 lus dæmon Bruto
 fecit omen mor-
 tis, cui occursans
 diro quodam si-
 mulachro: Sum
 (inquit) tuus caco
 dæmon, in Philip-
 pis me videbis. Multiformes dæmones, gradatimque primos,
 secundos, tertios, quartos, describit Proclus Platonius: de qui-
 bus Diotima, & Iamblicus, & Plato. *Censunculo.* } vilissimo ve-

lo constrictum atque exanimem pende-
 re dominum. Eumque nodi cervicis ab-
 solutum, deiraclumque summis plango-
 ribus, summisque lamentationibus atq;
 ultimo lauacro procurant: peractisque
 feralibus officijs, frequentique profe-
 quente comitatu, tradunt sepultura. Die
 sequenti, filia eius occurrit è proximo
 castello, * in quod pridie denupserat,
 mcestâque crines pendulos quatiens, &
 interdum pugnis obtundens ubera, que,
 nullo quidem domus infortunium nun-
 tiante cuncta cognouerat: sed ei per
 quietem obtulit sese flebilis patris sui fa-
 cies, adhuc nodo reuincta ceruice, eique
 totum nouerca scelus aperuit, de adulte-
 rio, de maleficio, & quemadmodum lar-
 uatus ad inferos demeasset. Et cum se
 diutino plangore cruciasset, concursu fa-
 miliarium cohibita, tandem pausam lu-
 etui* facere. Iamque nono die ritè com-
 pletis apud tumultum solennibus, fami-
 liam supellectilemque, & omnia iumen-
 ta ad hereditariam deducit auctione.
 Tunc unum Larem variè dispergit, vè-
 ditionis incertæ licentiosa fortuna. Me-
 denique ipsum pauperculus quidam
 hortulanus comparat L. nummis, sed
 magno, vt aiebat: sed vt communi labo-
 re victum sibi quæreret. Res ipsa mihi
 poscere videtur, vt huius quoque serui-
 tij mei disciplinam exponam.

stiti,

fitu, de quo supra. *Intectis.*] Epexegetis est: nudis & inteētis pedibus pro discalciatis, & sine vllō integumento. *Lurore buxco.*] Expone, vt supra, buxanti pallore, nihil enim ferme buxo pallidius est, adeō vt ad pallorem (vt ita dixerim) pallidissimum significandum dici soleat, buxo pallidior est. *Semicanæ.*] ex dimidia parte albicantes, canescentēsq̄. causam canicie, quæ & canitudo dicitur, aliubi explicauimus ex auctoritate Aristotelis, Alberti Magni, Alexandri Aphrodisei, & cæterorum. *Inpersu cineris.*] Specimen tristitiæ est, inspersum cinere capillitium, & puluere turbatum. à Columella dicitur cineris recto casu. *Anteuentulæ.*] coinæ anteuentulæ dicuntur, ante frontem propendulæ, quæ & antiæ & capronæ nominatur, quasi à capite pronæ. In Floridis inquit: Crines eius præmulsis antiis, promulsis caproneis, anteuentuli & propendi. *Pistoris.*] Lege pistori, vt sit casus dandi: significat enim mulierem illam squallentem & luridam iniecisse manum pistori, eūmq̄ se vocasse quasi quædam secretō colloqui vellet. *Adducta fore.*] clauso hostio, & foribus firmiter oppessulatis. Plaut. Crepuit foris. *Confectum.*] molitum, & mola pistrinensi tunsum. *Opifices.*] ministri pistorij. *Propter astantes.*] iuxta & prope cubiculum domini. *Supplementum.*] frumentum aliud, vt haberent operarij quod agerent, ne essent in pistrino feriatj. *Sepiculè.*] sæpe: aduerbium est, *ἰσχυρῶς.* *Interuocaliter postulantis.*] sublata voce inclamantibus pistorem, sic in i. lib. Pulsare vocaliter incipio. est autem aduerbium, quod significat ex interuallo inclamasse vocaliter, vel voce penitus sublata. nam hæc particula Inter (vt supra dixi) nonnunquam significat totum: vt interbibere, & intercipere. *Oppessulata.*] pessulis affirmata, clausaque. sic in primo, foribus oppessulatis intro capessit. *Nisi.*] conatu. *Equodam tiglio.*] ex trabecubulari suspensum. De tigno. cuius diminutiuum est tigillum, scribunt iurisperiti, docentes appellatione tigni omnem materiam ad ædificandum idoneam contineri. Vult autem Lucius noster intelligi, à larua illa quæ induerat mulieris effigiem, fuisse pistorem laqueo peremptum: vt ita vbique magiæ potentiam astruat, quæ huiusce operis est argumentum. *Absolutum, detractūque summis.*] liberatum, resolutūque à laquei nodo. *Plangoribus, summisque.*] Diuus Hieronymus, scribens de interpretatione Psalmorum: Siue (inquit) ploratum siue fletum, siue lachrymas, siue planctum dixerimus, vnus est sensus: propriè tamen plangere est percutere, vnde plangores & planctus pro percussionibus, quales & lucu

& ægritudine fieri solent. Silius inquit: Liuentia planctu brachia, & apud Ouidium: Plangebant corpore terram. *Vltimo laua-cro.*] Signat morem priscorum, apud quos mortui calida aqua lauabantur, iuxta illud Ennianum: Tarquinij corpus bona fortuna lauit & vnxit. Seruius autumat, ideo cadauera lauati solita, & per interualla conclamari, quia solet plerumque vitalis spiritus exclusus putari, qui adhuc est inclusus, & homines fallere, qui lauacro refectus & conclamatione excitatus quasi reuocatur, restituiturque. *Feralib. officijs*] Feralia officia sunt, quæ exhibentur defunctis funerandis, & manibus condendis: qualia quoque parentalia, de his suo loco iam dictum est. Pugnis obtundens vbera. Talis Anna à Virg. describitur, Vnguibus ora soror foedans, nunc pectora pugnis. *Quæ*] Legendum est Quæ, scilicet filia: casu recto. *Ei per quietem.*] Sic apud Virgilium, Dido cognoscit secundum quietem maritalis domus infortunium, cui quiescenti obtulit sese Sichaüs, & inhumati venit imago coniugis Ora modi atrollens pallida miris quæ totum Pigmalionis scelus parricidiumque retextit. Macrobius refert, oraculum dici, cum in somnis parens, vel alia sancta grauisque persona apertè euenturum quid, vel non euenturum, faciendum vitandum ve denunciat. Visio autem est, cum id quis videt, quod eodem modo quo apparuerat euenit. *Laruatus.*] larua illa muliebri possessus, strangulatus, extinctus. aliàs laruari dicuntur furiosi, & mente moti, quasi laruis exciti, Plaut. *Larua hunc atque intemperiae agitant senem.* vbi intemperiae significantur quædam deæ, habentes vim nocendi, & per intemperantiam sæniendi: quarum meminit Martianus Capella, quas M. Cato in re Rustica iubet facto sacrificio propulsari & prohiberi. *Luctus facere.*] Ex præcepto iurisperitorum, qui tradunt suspensiosos lugeri non solere. *Pausam.*] Seneca pausarium oppido quàm eleganti, nec protrito vocabulo appellat eum, qui remigibus modos dat, & remigandi officium quadam quasi pausa moderatur. Lucretius ait, corpuscula qualia in sole cernuntur discurrere perenniter, nec dare pausam. Qu. Claudius in Andalibus, Pugnae facta pausa est. *Nono die completis solemnibus.*] Ex instituto priscorum fit sacrificium mortuis nono die, quo sepultus est, quod dicitur nouendiale. hinc Horat. in Epodo: Nouendiale dissipare pulueres. Seruius Virgilianus interpres, enarrans illud ex quinto Æneidos, Præterea si nona diem mortalibus alnum Aurora extulerit: morem fuisse apud maiores exponit, vbi quis vbiq; fuisset extinctus, vt ad domum suam referretur, octauo die incenderetur, nono sepeliretur. Ludi quo-

que in honorem mortuorum celebrantur, nouendiales dicuntur. Donatus quoque in commentario Phormionis tradit, in funere nonum diem instaurationem voti habere. Hoc tempore septimo die solennia defunctorum peraguntur, sicut apud priscos in nuptiis septima dies instaurationem voti habebat: ideoque in canonicis Decretis distinctione 44. præcipitur, ut nullus presbyterorum ad septimana defuncti solennia celebranda vocatus, se inebriare vllatenus præsumat. Fuerunt apud priscos feriæ denicales nominatæ, quæ colebantur, cum hominis mortui causa familia purgabatur. Græci enim necron mortuum dicunt. Harum feriarum meminit Columella hisce verbis: Nos apud pontifices legimus, feriis tantum denicalibus mulos iungere non licere, cæteris licere. *Supellestem.*] Apud antiquos recto casu dicebatur, supellectilis. Quid autem sit suppellex, sciunt omnes: & docent iurisperiti, apud quos elegantivocabulo suppellectiliarij dicuntur serui, qui sunt in supellectile. *Ad hæreditariam actionem.*] Corrige, auctiorem. significat enim omnia deducta esse ad venditionem hæreditariam, qua scilicet bona ex hæreditate prouenientia vendi solent. Auctiorem autem dici publicam venditionem, siue subhastationem, nouissimum est, ex eo quòd eminentem augeat, & vendentem, ut interpretatur Fulgentius Placidas. Apud Plautum parasitus in Stichò, auctiorem facit parasiticam, vendens iocos ridiculos, & cætera parasiticæ supellectili congruentia. Apud eundem in Menechmis fit auctio, qua serui iupellex, fundi, ædes, omnia veneant. *Vnum larem variè dispergit.*] Lar vnus variè dispergi dicitur, quando bona vnus domus atque familiæ venui subiiciuntur, & in auctiõne distrahuntur variis emptoribus: ita ut quæ prius congesta vno in lare visabantur, ea mox vendita dispergantur per plures domos, cuius rei domina est fortuna, optimo epitheto licentiosa nominata: adeò ut nulli tantum sit licentiæ, quantum ipsi fortunæ: quæ magna repente dat, & data repente dispergit. *Venditionis incertæ.*] Nemo nescit, quàm sit incerta venditio, quamque multifariam distrahatur, in qua multi insperati inopinatique emptores affiunt. *Hortulanus comparat.*] Ab horto hortulanus dictus, sicut ab oleribus olitor, quem Græci cepuron vocant. Plinius & nostri hortensia vocant, quæ in hortis seruntur, quæ Græcè cepurica dicuntur. Sabinus Tyro librum cepuricõ scripsit, quem Meccenati dicauit. Lucianus scribit, asinum suum labore pistrinensi factum esse emaciatum, ac toto corpore inualidum. ideoque à pistore venditum esse hortulano. verba Luciani sunt: ἀσινὸς

οὐκ οὐκ γήνομαι, καὶ ἀδυνάτης τῆς σωματι, ἄσπε, ἔγνω με ὁ δασιότης πολλή-
 σαι, καὶ ἔποιδόταί με αἰδράπιο κηπουρῶ τῶν τεχνῶν. Id est, Factus sum
 (inquit) valde attenuatus, & debili corpore, ita ut dominus me
 diuendere decreuerit, qui me hortulano vendidit. *Magno, ut ai-
 bat.* } scilicet pretio: absoluta locutio est. *Martialis: Quod non
 stat magno, stare Luperce tibi M. Varro in tertio de re Rustica:
 Piscinæ, inquit, ædificantur magno, secundò implentur magno,
 tertio aluntur magno. item apud Satyrographum: Magno seruo
 rum ventres, & frugi cœnula magno. Sed ut communi.* } meo &
 suo. *Victum sibi quæretet.*] Narrat Ælopus fabulator, asinum hor-
 tulani, cum minimum cibi, plurimum laboris caperet, optasse
 mutationem seruitutis: qui Ioue annuente, cum figulo venditus
 fœtilia baiularet, sensit grauiorem hanc esse quàm pristini domi-
 ni seruitutem. item venditus coriario, ut cognouit deterio-
 rem semper conditionem parari, optauit redire ad hortulanam. Hoc
 apologo commonemur, quòd tunc homines optant priores do-
 minos, cum experti fuerint secundos deteriores: & quòd con-
 tenti debemus esse hoc Catonis, nec alienigenos principes expe-
 tere: nec nouum velle subire iugum seruitutis, cum semper dete-
 rior sit posterior dominatus. *Seruiçij mei disciplinam exponam.*]
 seruitutis.

Matutinò.] Ma-
 ne atque hora ma-
 tutina, locutio ab-
 soluta, veteribus
 vsitata. Iuuenalis:
 Ter matutinò Ti-
 beri mergetur. Pli-
 nius dixit meri-
 dianò pro hora
 meridiana. *Proxi-
 mam ciuitatem.* }
 Lucianus: ὁ δὲ δε-
 σιότης ἔξωθεν ὄπι-
 σθεῖς μοι τὰ λάχθια,
 ἐκόμεζεν εἰς τὴν ἀ-
 σπρῶν. id est, Domi-
 nus hortulanus
 imponens mihi
 olera extrinsecus
 deportabat in fo-
 rum. *Dorsum insi-*

*Matutinò me multis oleribus onu-
 stum, proximam ciuitatem deducere cō-
 sueuerat dominus: atque ibi venditori-
 bus tradita mercede, dorsum insidens
 meum, sic hortum redire. Ac dum fo-
 diens, dum irrigans, cateròque incur-
 nus labore deseruit, ego tantisper otiosus
 tacita quiete recreabar. Sed ecce side-
 rum ordinatis ambagibus, per numeros
 dierum ac mensuum remeans annus,
 post mustulentas autumnii delicias, ad
 hybernas capricorni pruinias deflexe-
 rat: & assiduis pluuijs, nocturnisque ro-
 rationibus, sub dio & iniecto conclusus
 stabulo, continuo discruciar frigore.
 quippe cum meus dominus praenimia
 paupertate, ne sibi quidem, nedum mi-*
 hi,

hi, possat stramen aliquod, vel exiguum regimen parare, sed frondoso casula contentus umbraculo degeret. Ad hoc, matutino lutum nimis frigidum, geluque præacuta frusta nudis innadens pedibus enitebar: ac ne suetis saltem cibarys ventrem meum replere poteram. Namque & mihi & ipsi domino cœna par ac similis oppido, sed tenuis aderat, lactuca veteres & insuaves illæ, quæ seminis enormi senecta, ad instar scoparum, in amarâ cœnâ succus cariem exolefcunt.

dens.] Expressit morem rusticorum, qui venditis in vrbe mercibus, dorsum aselli indidentes repetunt villam. *Venditoribus.*] Seprimus est casus, ut exponas, tradita à venditoribus mercede olerum, hortulanus ad hortum remeabat. Lucianus plinius inquit *ἡ πρῶτη ἐξουσία τοῖς πωτῶτα πρ*

μαγειροῦ, id est, tradens olera emptoribus, agebat me iterum ad hortum. *Fodiens.*] Lucianus: *ἡ ἐργασία, ἡ ἐρύθλα, ἡ τὸ ὑδάτι τοῖς φυτοῖς ἐπιπέσει*. id est, & fodiebat, & plantabat, & plantas irrigabat. *Deseruit.* } inseruit operi rustico intentus. Posses legere *Delerit*, id est plantat: propter verbum Luciani, *ἐρύθλα*. id est *Se*rebat. *Otiosus.* } Græcè *ἀργός*, dicitur. vnde Argonautæ dicti ioculariter & cum moriū ab Epigrammatista. *Am*bagibus.] circuitibus, vertigine, curriculis. De anno vertente digna memoratu annotavi in Caligula apud Suetonium. *Remeans.* } reuertens, recurrēnsque per sua vestigia. Sic Virgilius: *Atque in se sua per vestigia voluitur annus.* Inde solis annua reuerticula scienter, nec minus eleganter dixit in Floridis. nam quem circulum sol annuo intervallo permeans metitur, eundem remeans remetitur curriculo statuto, ordinatōque. *Mustulentas delicias.*] Sic suprâ optimo epitheto mustulentus autumnus dictus est. Plautus mustulentum ventum festiuiter appellat, auram odorēque ex musto prouenientem. *Capricorni pruinæ.* } Lucianus dixit. *χρυσὸν ἕως*. id est, hyems erat. Bruma temporibus Plinij & aurum fiebat octaua in parte capricorni, ad octauum calendæ Ianuarij ferè, qua die pulegium floret in carnarijs. Rumpuntur intente spiritu membranæ. hic est vnus ex magnis anni cardinibus. Tunc pruinæ, niues, gelicidia mortales infestant. Democritus talem futuram hyemem arbitratur, qualis fuerit brumæ dies, &

circa eum terni. A bruma per incrementa lucis incipit dies augeri. Antiqui portas solis vocarunt cancrum & capricornum, quod in cancro fiat solstitium in capricorno bruma, hoc est breuissimus anni dies. ideo autem his duobus signis hæc duo nomina contigerunt, quod cancer animal retro atque obliquè cedit: & eadem ratione sol in eo signo obliquum incipit agere retrogressum. Capræ verò consuetudo hæc in pastu videtur, vt semper altum pascendo petat. Sed & sol in capricorno incipit ab imis in alta remeare. Capricornus domicilium est Saturni scemininum. Græcè dicitur *Ægoceros*, sicut carcinos cancer. Lucan. Carcinus ardens, Humidus ægoceros. In prima parte capricorni quicumque habuerit horoscopum, erit rex vel imperator: in 16. parte capricorni quicumque habuerint horoscopum, sex digitos habebunt in manibus. Talis fortasse fuit horoscopus, & sidus natalicium hominis illius, de quo scriptum est libr. 2. Basileon, hoc est Regum: Fuit vir excelsus, qui senos in manibus pedibusque digitos habebat, id est, vigintiquatuor. Tales eleganti vocabulo *Sedigitos*, à numero digitorum appellant. Plin. in 11. *Digitus*, inquit quibusdam in manibus seni. Caij Horatij ex patricia gente filias duas ob id *Sedigitas* accepi appellatas: & *Volcatium Sedigitum*, illustrem in poetica. In vicinia mea hodièque viuit puerulus *Sedigitus*, quem ego de industria curiose inspexi, senos digitos habentem in manibus & pedibus: res nota est vicinis omnibus, nec est mendacio locus. *Rorationibus*.] Ros nocturnus humor est, què serenitas tenuiter spargit. Scribit Plinius, rores neque gelu neque ardoribus, neque ventis existere, nec nisi serena nocte: pruinam autem ex rore gelido gigni. inter morbos arborum est *roratio*, cuius idem Plinius & Theophrastus meminerunt. *Roscidæ* sunt æstate Africæ noctes. Alcman poeta lyricus dixit, rorem aeris & lunæ filium: propterea quòd cum luna plena est, aer multum de se roris emittat. *Sub dio*.] sub cælo, sub aere: quod & sub Ioue dicitur, vnde *subdiales* ambulationes, & *subdialia* pavemento scriptoribus celebrata. *In tecto stabulo*.] Designat malam stabuli mansionem, quod nullo tecto, nullis imbricibus tegebatur. *Vel exiguum regnum*.] Lucianus *κεκείνος ἰδί' αὐτῶν στρατῶν εἶχεν ἀρχαίαν ἐξ ὅπως ἐμοί*. id est, & ille non sibi ipsi stratam poterat parare, nedū mihi. *Lutum nimis frigidum*.] *πυλὸν ὑγρὸν καὶ παύ σκληρὸν καὶ ὄξω ἐπάτω*. id est, lutum humidum & nimis asperum atque acutum calcabam nudis pedibus. *Nudis pedibus*.] Græcè, *αὐτοπόδιος*. Aristophanes, *αὐτοπόδιος*, id est, discalciatis & nudis pedibus inambulates philosophos illudit atque subannat. *Ne suetis cibarijs*.] Consuetudo magna res est, & vt est in veteri Græcorum proverbio, *καὶ κείνη*

ἡ ἀρετὴ ἐστὶν ἡ φύσις, consuetudo altera natura. Ideoque Aristoteles in septimo Ethicorum : Consuetudinem (inquit) mutare difficile est, quod naturæ assimilatur. & ut auctor est Galenus, maximus Hippocratis interpres : Omnis repentina mutatio præter consuetudinem, nocet corporibus nocumento maximo. Dignum est scitu, memoratûque illud Hippocr. qui libro de Regimine acutorum scribit : Homini durato membra subdno, noxium esse molli cubili & culcitra iacere præter solitum. idem auctor est, cibos viles illaudabileque, si ex consuetudine sint, viliores esse quàm insolitos, quamvis preciosos & esculentos. igitur cum im mutatio cibi sucti noceat hominibus, eadem noxitate vexatum sese esse Lucius noster ostendit. Aristot. in problematis refert, mutationem cibi & aquæ esse insalubrem. *Oppido.* Id est, valde. *Cana par.* } Hortulanus & asinus eadem cœna vescebantur, eadem olera esitabant. *Lactuca veteres.*] Lucianus appellat *ἑπίστακας πικράς κὶ σκληράς*. id est, lactucas amaras & præduras. Inter genera lactucarum pessimum genus est picris, quam ita (auctore Plin.) cum exprobratione amaritudinis appellauere, & genus vnum sessile nuncupatum, quod Laconicon vocant, maximè celebratum: de quo Martial. Sessilesque lactucas, ab eodem dicitur sedens lactuca, illo versu : In quibus & lactuca sedens, & sectile porrum. Inter lactucas siluestres ea est quam caprinam vocant, qua pisces in mare deiecta protinus necantur, qui sunt in proximo. Hieracia vocatur lactuca quædam, quoniam eam accipitres scalpendo, succoque oculos tingendo, obscuritatem oculorum discutiant. *Ἱεράξ* enim Græcè dicitur accipiter. Est alia quoque lactuca amara, atra quam meconidem vocant, a copia lactis soporiferi. *μικτὸν* enim Græco vocabulo papauer nominatur. Nigræ sunt lactucæ, quarum semen in euse Ianuario seritur: albæ, quarum Martio : rubentes, quarum Aprili. in Valeria familia Lactucini cognominati sunt, ab honore lactucæ. *Ad instar scoparum.*] Dicit se esitasse lactucas, quarum semen senecta erat decoloratum, quæ cariota veci amaritudine & aspredine scopas repræsentabant. Castor oxy myrsinem vocauit ruscum, ex quo ruri fiunt scopæ. Fiunt enim scopæ ex variis fruticibus. olim fiebant ex palma, quod testatur Epigrammatista, cum ait: In precio scopas testatur palma fuisse. hinc est illud Horatianum, Ten varios lapides lutulenta radere palma. Scoparius scito elegantique vocabulo dictus minister conuertitor : hoc est, qui scopis pauimenta conuertit, & reliquias cœnæ detergit. Vlpianus, instrumento fundi, si villa cultior sit, scoparios accedere tradit. Antiquitas (ut do-

cer Augustin.) deam Deuerram coluit, dictam à verrendo. Diminutiuum à scopā, sit scopula: quo vitur Columella. *Cænosi succus.* } pro succi lutulenti. Plaut. consimiliter dixit, Lectus concaluit locus, pro lecti, veteres prælicenter declinationes immutabant, apud quos senati pro senatus, tumulti pro tumultus, victi pro victus, & econtrariò succus pro succi, lectus pro lecti, & alia id genus sexcenta facillè reperies. alibi eadem formula dixit succum, pro succorum. *Exfolescunt.*] euanescent, & quasi deperdito sapore degenerant.

Illuna caliginis.]

Illuna caligo dicitur obscuritas noctis densa, crassa, tenebricosa: quando cœlum est sine luna, & quando nullus lunæ splendor illuminat: dicitur illuna, & illunis: vt exanima, & exanimis. ex particula privatiua in, & luna, dictione composita. Plin. in epistolis: Nox non qualis illunis & nubila, sed qualis in locis clausis lumine extincto. *Cohibitus.*] coercitus, retardatus, aberrās: sic olim Cæsar dictator via decessit, diūq; errabundus tandem ad lucem per angustissimos tramites euasit rediūq; ad rectum iter. *Comiter.*] hilarè, lubenter, benignè. Comes ho-

Nocte quadam paterfamilias, * qui pago proximo, tenebris illunæ caliginis impeditus, & imbre nimio * madesactus, atque ob id ab itinere directo cohibitus, ad hortum nostrum iam fesso equo * diuerterat. Receptusque comiter pro tempore, licet non delicato, necessario tamē quietis subsidio remunerari benignum hospitem cupiens, promittit ei, de prædiis suis sese daturum & frumenti & olii aliquid, & amplius duos vini cados. Nec moratus meus dominus, sacculo & utribus vacuis secum apportatis, nudæ spinæ meæ residens, ad sexagesimum stadium profectionem comparat. Eo iam confecto via spatio, peruenimus ad prædictos aëros. ibique statim meum dominum comis hospes opipariprandio participat. Iam * his, poculis mutuis altercantibus, mirabile prorsus euenit ostentum. Vna de cætera cohorte gallina per mediam cursitans aream, clamore genuino velut ouum parere gestiēs personabat. Eam suis dominus intuens, ô bona, inquit, ancilla, & satis fecunda, quæ multo iam tempore nos

quiti;

quotidianis partibus saginasti, nunc etiam cogitas, ut video, gustulum nobis preparare. Et, Heus (inquit) puer, calathum foetui gallinaceo destinatum, angulo solito collocato. Ita uti fuerat iussum procurante puero, gallina consueta lecticula spreto cubili, ante ipsos pedes domini prematurum, sed magno proorsus futurum scrupulo, prodidit partum. non enim omnium quod scimus, illud, sed pinnis & unguibus, & oculis & voce etiam perfectum edidit pullum, qui matrem suam continuo cepit comitari.

mines (ut alibi dictum est) benigni, faciles, suaves esse dicuntur: ut docet M. Tul. in oratione pro Cornelio Balbo. Pro tempore. } Ratio temporis facit, ut hospitium sordidum videatur aliquando pretiosum, ut panis vnus esurienti datus maximi beneficij loco sit.

Remunerari hospitem cupiens. } Ni-

hil est tam laudabile (ut inquit verissimè Seneca) quàm referre benemeritis gratiam : honestissima contentio est beneficiis beneficia vincendi. In referenda gratia imitari debemus agros fertiles, qui multo plus afferunt quàm acceperunt : & nos quoque beneficium reddere maiore mensura , & remunerari decet. Maiores nostri scienter Gratias ita pingebant , ut vna auersa , duæ nos respicerent: sic docentes , profectam à nobis gratiam, duplicem reuerti debere , & remunerationem largiori mensura esse rependendam. Qui tantum retulit quantum accepit, ingratus videri potest : qui serit beneficium, metere debet fructum. Turpe est beneficiis vinci, ut turpe reddere beneficium sine scœnore: Sit nobis exemplar remunerationis Artaxerxes, qui mille daricis & phiala aurea remuneratus est rusticum , à quo haustam manibus è flumine aquam pro munere oblatam libens acceperat , nil aliud habens quòd elargiretur. Etenim beneficium non tam in eo quod fit aut datur consistit , quàm in ipso dantis animo , aut facientis. Alexander Maedonum rex gloriari solebat , à nullo se beneficiis victum. Sylla sepulchro suo inscribi iussit , à nullo se amico beneficentia superatum. & nos pro virili parte laboremus , ut meritò possimus gloriari, à nullo nos in gratia referenda victos esse. Quod fecit hic paterfamilias , hortulani hospitio comiter receptus, qui remunerari hospitem cupiens, promisit se daturum assatim frumenti, olei , & vini, ut ita pro cœna & vnus noctis hospitio

annuum victum rependeret. In libello prouerbiorum retulimus *ἐπιπλάρη ἐν ἑ ἀντιπλάρησιν* prouerbio Græco vsurpari, pro retributione beneficij & remuneratione : quòd à ciconiis ductum est, quæ inter aues piæ nominantur, quæ parentes senio defectos, & remigio alarum lassescens educare ac succolare dicuntur. *Duos vini cados.*] Cadi vasa sunt, quibus vina conduntur: quod sit compertum est ex lectione Virgilij, ita scribentis: Vina bonus quæ deinde cadis onerarat Acestes. Hortensius (vt inquit Varro) cados amplius decem hæredi reliquit. *Oleum aliqd.*] olei. oliuitatem & oleitatem veteres posuerunt pro olei vindemia. oliuinam dixit. Plautus pro oliui, id est, olei prouentu & copia: sic scribens in Pseudulo, oliuinam domi habet maximam. *Sacculo.*] ad frumentum recondendum. Et *viribus.*] ad oleum & vinum deportandum: sunt enim vtres & vinarij & olearij. *Vnde spina.*] sine strato iumentario. *Ad sexagesimum stadium.*] Stadium 25 nostros efficit passus: hoc est, pedes sexcentos 25. octaua pars est miliarij. *Comis hospes.*] paterfamilias, quem comiter hospitio paulo antè hortulanus acceperat: qui comis dicitur, benignus, suavis, facilis, vt supra dixit. *Opipari prandio.*] lauto & copioso. Antiqui opiparum dixerunt apparatus, magnarum opum. *His altercantibus mirabile.*] vicissim se prouocantibus ad pocula haurienda. M. Tul. in Verrinis: Fit sermo (inquit) inter eos, & inuitatio, vt Græco more biberetur, hospes hortabatur, poscunt maioribus poculis. Pedianus Afconius, doctiss. interpres: Poscunt, inquit, pro prouocant intelligendum est: vt sit sensus, prouocant se inuicem. itidem exponit Nonius. in hoc quoque loco accipiendum est eodem intellectu. *His altercantibus.* vt scilicet significet illos prouocasse se se inuicem ad bibendum, & alterum alteri mutuis poculis in altercatione vinaria annuisse. *Vna de cohorte gallina.*] Cohortem dicimus sepimentum (intra quod gallinæ conclusæ pascuntur. inde cohortalis gallina Columellæ dicta, quæ vulgo per omnes ferè villas conspicitur. idem præcipit: Cohors, per quam vagantur gallinæ, non tam stercore quàm vligine careat. M. Varro cohortes in fundo magno duas faciundas esse censet, lib. primo de Re rustica: vbi indicat, non tam vsui gallinis, quàm etiam pecudibus, cohortes exædificari. Est autem dictio cohortis modò trium modò duarum syllabarum apud poetas. Ouid. Abstulerat mutas illas cohortis aues. Martialis: Accipe cohortis aues: Græci cohortalem officinam vocant ornito trophion, à gallinis pascendis. *Genuino.*] ingenito, insito, innato. pipare autem, gallinæ propriè dicuntur, sicut grunire peculiare est porcorum

corum balare ouium. M. Varro: Mugit bos, ouis balat, equi hinc niant, gallina pipat. Columella glaucientes gallinas vocat, quæ oua incubant. Idem de pullicinis loquens inquit: Animaduertat an pulli rostellis oua procuderint, & auscultet si pipiant. Pro ostento autem duci, si gallina cecinerit, testis est Terent. qui in Phormione inter monstra & hoc memorat, Gallina cecinit, inter dixit ariolus: exponit Donatus, obstetricum esse obseruationem, in qua domo gallina canat. *Quotidianis paribus.* Gallinæ (vt auctor est Plin. in 10.) quotidie pariunt, aliquæ bis die, aliquæ in tantum vt effectæ moriantur. Hadriani laus maxima. ex Aristotele hoc totum Plinianum, vt pleraque alia, transpositum est, qui in sexto de animalibus volumine sic refert: Hadrianae gallinæ paruo quidem sunt corpore, sed quotidie pariunt: ferocunt tamen, & pullos sæpe interimunt. nonnullæ è cohortalibus bis die pariunt: iam aliquæ in tantum copiæ prouenerunt, vt effectæ breui morerentur. Albertus Magous, Aristotelis simia, non tam verba Aristotelica pensitans, quàm sensa perpendens, hallucinatur, qui in sexto de animalibus lib. & ipse scribens de ouis gallinarum, sic inquit: Quædam sunt gallinæ quotidie parientes, quæ Adriani regis vocantur. Credidit Albertus, Adrianas gallinas dici ab Adriano rege, qui post Aristotelem magno interuallo, immò post Plinium Romæ imperauit: cum Adrianæ gallinæ ab Adria Italiæ ciuitate nomen acceperint. Peccat subinde talibus in rebus ille alioqui magnus philosophus, qui dum cœlestia contemplatur, quæ sunt ante pedes non spectat: cui contingit, quod Thaleti Milesio, qui fertur, cum domo exiret spectandorum siderum causa, in subiectam fonteam decidisse. Hinc illud falsè dictum emanauit: Quod est ante pedes non spectat, dum cœli scrutatur plagas. Sed vt ad rem redeamus: fecunda nimirum & bona ancilla illa gallina est dicenda, quæ quotidie parit, quæ quotidianis ouis dominum saginat. iuuenæ gallinæ plura quàm veteres pariunt, sed minora. quædam gallinæ omnia gemina oua pariunt, hoc est geminos vitellos habentia, & geminos interdum excludunt, vt Cor. Celsus auctor est: alteram maiorem. alioqui negant omnino geminos excludi. *Gustulum.* Pro gustulo & ientaculo matutino, multis sunt oua sorbilia, quo gustulo nihil (me iudice) est iucundius: & nullus est alius cibus, qui alat, neque oneret, simulque vini vsus & cibi præbeat. luteum oui (sic enim à Plinio dicitur vitellus) deuoratum liquidum, ita vt dentibus non attingatur, prodest tussentibus thoracis distillationibus, faucium scabriciei. Ouum durum (vt scribit Cor. Celsus) valentissimæ materiæ est: molle vel

sorbile, imbecillissimæ. Idem oua sorbilia inter euchyala numerat, hoc est boni succi cibaria. *Puer.*] O minister. *Calathum collocato.*] Colloca, inquit, ô puer vasculum vimineum ad ouum foeticantis gallinæ excipiendum in gallinariis disponi solent alueoli lignei, & cistulæ vimineæ, quib. pro cubilib. gallinæ videntur, in hisque foeticant. idè que ut præcipit Columella, mundissimis paleis & stramentis debent esse gallinarum constrata cubilia. *Consuetæ lecticula.* } Id est, cum nolisset solitum cubile & quasi lecticulam petere, in qua consueuerat molliter cubans oua parere. *Prematurum, &c. prædidit partum.* } Signat gallinam peperisse: neque ex oui incubatu, sed repente pullum profiliisse: quod sanè monstrificum fuit, & durum. Nam cum gallina sit ex genere ouiparo, debet prius parere ouum, mox ex rupto putamine oui pullum excludere, qui partus est naturalis, nunc, foetura præpostera peperit pullum absolutum. Quorum mentio submonet me, ut nobilium scriptorum discordes sententias super ouis hoc potissimum in loco perpendamus. Columella ex ouis acutissimis longissimisque gigni mares, ex rotundissimis fœminas tradit. Columellæ adstipulatur Plinius noster in decimo: Fœminam, inquit, edunt quæ rotunda gignuntur: reliqua mares: Hoc idem sentire videtur & Horatius Flaccus, qui in Sermonibus probans oua oblonga ait, Namque marem cohibent callosa vitellum: quæ saporis quoque gratioris esse putat. & hæc nostri inter se concinentes prodiderunt. Attende quæso reliqua. Albertus ille Magnus, mirandusque in physicis rebus, sic scribit in 6. de Animalibus: Dicit Aristoteles, quod oua longa & acuta producant mares, rotunda fœminas: & hoc est fallum omnino: & vitium fuit ex scriptura peruersa, & non ex dictis Philosophi. propter quod dicit Auicenna, quod ex rotundis & breuib. ouis producantur mares & galli, ex longis autem & acutis ouis producantur gallinæ. & hoc concordat cum experientia, quam nos in ouis experti sumus, & cum ratione. hætenus Albertus Magnus: ex cuius verbis colligimus, codices Aristotelis tempore ipsius Alberti & congruisse cum sententia Plinij & Columellæ, super ouis pro generantibus fœminas & mares. & ita ego opinor Aristotelem scripsisse: & Plinium, qui Aristotelis quasi interpres est luculentus, in natura maximè animalium, id ex ipso mutatum esse: nec credo Alberto, vitiatos esse codices Aristotelicos, etiamsi experientia euidenter ostenderet ex rotundis ouis mares, ex acutis fœminas gigni. Igitur ut peregrè ista cõcludamus, scilicet Aristoteles, & scripsit, ex rotundis progenerari fœmi-

ferminas, ex acuminatis mares: idem Columella, Plin. Horat' senesere, scripseréque, Aristotelem secuti. Nunc verò in libr. Aristotelis sexto legitur, prout correxit Albertus Magnus, ne magister à discipulo dissidere videatur: sed verus Aristotelica lectio est illa, quam vitiatam dixit Albertus, quam secutus est Plin. ne nostros inscitia arcessamus aut incuria. an verò experientia re-clamet, gallinarius super hoc est consulendus: modò nobis constet, Aristotelem fuisse in ea hæresi, vt ex acutis ouis mares gigni crederet, ne Plin. Aristotelicus ab Aristotele deuius videatur: ne Columella, omnis villicationis consultissimus, in re villatica lapsus iudicetur. Ratio verò quam affert Albertus, ex auctoritate Auicennæ, quòd ex ouis rotundis mares producantur, haudquam à nobis refellenda est. Dij enim mentem meliorem mihi, quàm vt aduersus tantum in philosophia virum hiscere audeam: sed philosophicas physicásque hæc rationes physici philosophi discutiant, trutinent, examinent. Nobis satis est, si quæ historica sunt, vendicamus.

Maius ostentū.

*Nec ego secius longè maius ostentum, & quod meritò perhorrescerent, exoritur. Sub ipsa enim mensa, quæ reliquias prandij gerebat, terra * dehiscens imitus, largissimus emicuit fons sanguinis. Hinc resulantes uberrime gurgites, mensam cruore perspergunt: ipsòque illo momento, quo stupore defixi mirantur ac trepidant diuina presagia, concurrat vnus è cella vinaria, nuntians omne vinum, quod olim diffusum fuerat, in omnibus dolis, feruenti calore, & prorsus vt igni copioso subdito rebullire. * Visa est intere à mustela mortuum serpentem forinsecus mordicis attrahens: & de ore pastoricij canis virens * exiliuit ranula: ipsūque canem, qui proximus consistebat, aries appetitum vnico morsu strangulauit. Hæc tot* & talia, ingenti pauore domiti illius, & fa-*

Ostentum Labco diffinit, esse contra naturam cuiusque rei genitum, factūque. Duo autem sunt, vt inquit Vlpianus, genera ostentorum: vnum, quoties quid contra naturam nascitur: vtputa tribus manibus fortè, aut pedibus, aut qua alia parte corporis, quæ naturæ cōtraria est. alterum est, quod prodigiōsū videtur. Ostenta autē dicuntur, vt Cicero & diuus Augustinus docent, ab ostendendo, quia ostendunt aliquid

futurum: sicut mō
stra, quia mon-
strant: & prodi-
gia, quia prædi-
cunt. Aliàs osten-
tum, ut sæpe dixi-
mus, participium

est, quod significat ostentatum. **M Cato:** Ager oleo conferun-
do, qui in ventum faonium spectabit, & soli ostentus erit, alius
bonus nullus erit. *Reliquias prandij.*] Scribit Plutarchus in proble-
matis, quod mensam vacuum tolli non sinebant, sed cum adhuc
aliquæ reliquæ superessent: ita interpretantes, aliquid semper in
futurum de eo quod nunc abest, relinqui oportere, & per hodie-
num diem crastini meminisse: an, quod urbanum & elegans pu-
tarent comprimere appetitum, & præsentibus præparatisque ci-
barijs abstinere: an potius, quod nihil sacrum inane ac vacuum
relinqui oportet, mensa autem sacra est. *Imitūs.*] Aduerbiū est.
ab imō deriuatur, quod significat in imo intra profunda & inte-
riora terre viscera: sicut penitus, penè intus dicitur. *Fons sangui-
nis.*] Augusti Cæsaris principatu Romæ trans Tyberim è taber-
na meritoria olum terra erupit, fluxitque toto die sine intermis-
sione: significans Christi gratiam ex gentibus. Ostentum autem
videtur maximum fuisse, fons sanguinis terra dehiscente pro-
rumpens: sicut inter prodigia apud antiquos habebatur, quoties
nunciabatur sanguinem pluuisse, & carnem, Physici nullum por-
tentum esse autuant, si sanguineus imber, aut fons sanguinis
exiisset, aut fluvius atratus profluxisset: afferentes nihil fieri pos-
se sine causa: Nec enim (inquiunt) sanguis ille verus est, qui nisi
ex corpore esse non potest: sed decoloratio quædam ex aliqua
contagione terrena, maximè potest sanguini similis esse: & ita
cuncta referunt ad causas naturales, quas qui ad liquidum nos-
cere potuit, sælix est, ut canis poeta. Verum (ut inquit Plinius no-
ster) multa sunt in naturæ maiestate abdita, adhuc nobis incom-
perta. *Prælagia.*] Quæ Græci Prognostica dicunt, nostri prælagia
appellant prælagere est, futura antè præscire. inde prælagatio, &
prælagia: auctor M. Tul. in primo de Divinatione. *Diffusum.*] Vi-
na propriè diffundi dicuntur, quando defecata in doliis conduc-
tur. Plinius in 14. Vina, inquit, diffundi solita apparet. Vina defe-
cari atque diffundi Higinus suadet, post confectam brumam. sic
scriptores omnes, vina diffusa nominant. Horatius: Vina bibes i-
terum Tauro diffusa. Iuuenalis: Ipse capillato diffusum consule
potat. *Dolijs feruenti calore.*] Vasa vinaria sunt, quod nullus igno-
rat.

fac. Illud annotandum, quod memorat Iulianus iurifconsultus, qui scribit, vasa vinaria proprie esse vasa: torcularia autem & ferias tandiu in ea causa esse, quandiu vinum habeant: cum sine vino esse desierint, in eo numero non esse, quoniam ad alium usum transferri possunt: veluti si frumentum in his recondatur. *Rebullire.*] Prodigij loco & hoc fuit, quod vina, quæ iam pridem feruere desierant in dolijs condita, tunc repente rebullirent: non aliter quàm si ignis copiosus subditus fuisset: musti feruor primus & naturalis nouem ferme diebus vt plurimum peragitur, mox defuescit: auctor Plin. *Mustela.*] Aliud præ sagium, quod scilicet mustela serpentem peremisset, & peremptum mordicus traheret: cum contra potius debuisset à serpente mustela enecari, trahique. Plinius, Solinus, & cæteri prodiderunt, mustelarum virus esse exitio basiliscis, qui & ipsi mustelas necant simul odore, commorianturque, & naturæ pugnam conficiunt. Mustelarum duo sunt genera, alterum syluestre, alterum domesticum: græci vocant *ictidas*. hæc autem quæ in nostris domibus oberrat, & catulos suos (vt inquit Cicero) quotidie transfert, mutatque sedem, serpentes prosequitur. vulgo receptum est mustelam dira portendere, si viatori iter interrupperit. apud Plautum in Stichio parasitus pro auspicio optimo accipit, quod mustela murem abstulit: mox cum parasitario parum prosperè procederet, damnans augurium mustelæ inquit: Certum est mustelæ posthac nunquam credere: nam incertiore nullam noui bestiam, quin & ipsa decies in die mutat locum. *Forinsecus.*] foras: aduerbium est, eadem formula dictum qua extrinsecus, Apud Terentium pro monstro est, anguis per impluuium decidens de tegulis. *Virens ranula.*] Est parua rana, in arundinetis & herbis maxime viuens, muta, ac sine voce viridis: quæ si fortè hauriatur, ventres bouum distendit: auctor Plinius in 32. Annotandum est obiter quod tradit Democritus, si quis extrahat ranæ viuenti linguam, & eam imponat supra cordis palpitationem mulieri dormienti, quæcunque interrogauerit, vera responsuram. Addunt magi, arundine transfixa ranæ natura per os, si furculus in mensuris defigatur à marito, adulteriorum tædium fieri: quæ si vera sunt, multos vtiliores vitæ existimantur ranæ, quàm leges. Signum est tempestatis & pluuiæ coaxatio ranarum, cum vltra solitum vocales sunt. hinc scitum illud M. Tullij ex epistolis ad Atticum: Pluias metuo, ranæ *παρορῶσιν*. id est, rhetoricantur: hoc est, canoræ sunt, & instar oratoris vocales, quæ quidem res pluuias præ sagat. *Strangulauit.*] Omnia hæc nimirum prodigiosa monstrificaque sunt, quod mustela serpentem mordicè traxerit, quod rana viridis

ex ore canis pastoralis exilierit, quòd canem vastum formidandumque aries vno morsu strangulauerit. *Deiecerant animos.* Jaffixerant, & stupore attonitos animos effecerant, vt ignari essent, incertique quid potissimum esset expiandum. Græcè *ἄσσανε* dicitur mentis excessus, quem nostri pudorem interpretantur. In psalmis ubi ait propheta, *ἐν τῇ ὀψύσσῃ*, transtulit Hieronymus in excessu mentis meæ. aliter, in stupore & admiratione mea. *Qualibus ho.*]vtrum scilicet maioribus an minoribus. nam quædam prodigia procurare prisci solebant maioribus hostiis, quædam minoribus partim etiam lactentibus. Liuius: Decretum est, vt ea prodigia partim minoribus hostiis, partim lactentibus procurarentur. hoc idem sæpe apud eundem: præterea in eligendis bidentibus cauebatur, ne haberent caudam aculeatam, nec linguam nigram, nec aurem fissam. probabantur & iniuges hostiæ: hoc est, quæ nunquam domitæ ac iugo subditæ fuissent. Hinc eximia & egregiæ victimæ vocabulum in sacrificiis, non tam poeticum epitheton, quam sacerdotale nomen est. Adde & illud, quòd hostias quasdam animales vocabant, quare sola anima deo sacrabatur.

Torpidis.] attonitis, stupentibus & quodam animi simul & corporis torpore defixis. *Postremas.*] pessimas scilicet & eximiales. C. Gracchus postremissimum dixit, intelligi volens pessimum & postremæ conditionis ac loci. *Adult. trib. lib.*] Videretur alludere ad ius trium natorum, quo immunitate donabantur, tanquam numerus trium liberorum foret lenissimus. Plato in Legibus numerum libero-

*Adhuc omnibus expectatione teterrime formidinis torpidis, accurrit quidam seruulus, magnas & postremas domino illi fundorum clades annuntians. Namque is adultis iam tribus liberis, doctrina instructis, & verecundia præditis, vivebat gloriosus. His adolescentibus erat cum quodam paupere, modica casula domino, vetus familiaritas. At enim casula conterminos magnos & beatos agros possidebat vicinus potens, & diues, & inuenis factio, & prosapia maiorum gloria male utens: pollensque factionibus, & cuncta facile faciens in ciuitate, hostili modo vicini tenuis incursabat pauperiem, pecua trucidando, boues abigendo, fruges adhuc immaturas obterendo. Iamque * tota frugalitate*

tate spoliatum, ipsis etiam olebulis ex-
 terminare gestiebat: finiumque inani
 commota questione, terram totam sibi
 * vëdicabat. Tunc agrestis, verecundus
 alioquin, auaritia diuitis iam spolia-
 tus, ut suo saltem sepulchro paternum
 retineret solum, amicos plurimos ad de-
 monstrationem finium trepidans exi-
 mie corrogarat. Aderant inter alios
 tres illi fratres, cladibus amici quan-
 tulum ferentes auxilium. Nec tamen il-
 le vesanus tantillum presentia multo-
 rum ciuium territus, vel etiam confu-
 sus, licet non rapinis, saltem verbis tē-
 perare noluit: sed illis clementer ex-
 postulantibus, feruidosque eius mores
 blanditiis permulcentibus, repente suā
 suorumque carorum salutem quā san-
 ctissime adiurans adseuerat, parui se-
 pendere * totam mediatorum presen-
 tiam. Denique vicinum illum auricu-
 lis per suos seruuolos sublatum, de casu-
 la longissime, statimque proiectum iri.
 Quo dicto insignis indignatio totos au-
 dientium pertentauit animos. Tunc v-
 nus è tribus fratribus incontanter &
 paulo liberius respondit frustra eū suis
 opibus confisum, tyrannicam superbiam
 comminari: cum alioquin pauperes, et-
 tiam liberali legum presidio, de insolentia
 locupletum consueuerint vindica-
 ri. Quod oleum flammæ, quod sulphur
 incendio, quod flagellum Furie, hoc
 & iste sermo truculentia hominis

rum ex duob. ab-
 solutum esse, per-
 factumque autu-
 mat, masculo scili-
 cet & fœmina. Ve-
 recundia. } Laus
 probissimorum fi-
 liorum, ut eruditi
 essent & verecun-
 di: est enim vere-
 cundia optimū in
 adolescente signū
 & virtutis color:
 ut dicere solebat
 Cynicus Dioge-
 nus, & memorat
 Seneca. Contra
 senem ex eo ne-
 mo laudat, quod
 fit verecundus:
 quoniam (ut in-
 quit Arist. in 4. E-
 thic.) non senili æ-
 tati conuenit ve-
 recundia, sed iuue-
 nili. proinde lau-
 damus ex iuueni-
 bus verecundos,
 cum senio rem ne-
 mo ex eo probet
 quod fit verecun-
 dus. Plaut. pater
 inquit: decet ve-
 recundum esse a-
 dolescentem Ar-
 gyrippe. Impuden-
 tia & inuerecun-
 dia nullum ha-
 beat cum virtute
 cōmercium: quā-
 uis interdum in-
 uerecundia lucor
 fa sit quibusdam,

qui oris præduri sunt, & frontem perfricuerunt. Pro uerbum est apud Græcos, *θεός ἢ ἀνείδης*, Dea est impudentia: de his qui ob inuerecundiã quandam & impudentiam utilitati consulunt: auctor est Theophrastus *ὑπερηφανία καὶ ἀνείδης καὶ τὸν ἀδωκίαν* *ἢ* *καυχήσι*. id est, Contumeliã & impudentiã Athenis esse aras & fana. quod ut vitiosum improbat M. Tull.

cum virtutes, non vitia deceat consecrare. *Pollens factio.*] Et ad diuitias, quas antiqui factiones dixere, & ad clientum sequelam referri potest, Tales autem sunt formidandi, cum non parère legibus, sed imperare didicerint. *Vicini te.*] Laudant annales Pompeium vel ex hoc Magni cognomento dignissimum, quod nunquam agrum conterminum, nunquam vicini fundum mercatus sit. Contra insectatur Horatius Flac. eos diuites, qui vicinos pauperes reuulso termino fundis exturbant, & laribus expellunt: qui diuitias mutilas esse existimant & mancas, nisi vicini agellus accesserit. sic enim scribit in secundo Carminum: Quid quod vsque proximos reuellis agri terminos. Et ultra limites clientum salis auarus: Pellitur paternos in sinu ferens deos, Et vxor & vir, sordidósque natos. Idem in Sermonibus taxat vortum illud cupidorum: O si angulus iste proximus accedat, qui nunc denormat agellum. Quintil. in ea declamatione quæ inscribitur Apex pauperis, inducit pauperem de vicino diuite & pollente opibus sic querentem: Quod ciues pascebant nunc diuitis vnus hortus, postquam proximos quosque reuellendo terminos, agros locupletis latius inundauit æquatæ solo villæ. Et excisa patria sacra, & cum coniugibus paruisque liberis respectantes patrium

larem,

larem, migraverunt veteres coloni, & latæ solitudinis indiscreta
 vnitatis facta est. hæc Quintil. Et profectò mala res est, vicinus
 malus: vt inquit Hesiod. *μη γὰρ κακὸς γίγνται*. Columel. de vicini im-
 probitate conqueritur: Multi propter iniuriam vicinorum sedes
 suas profugerunt. sic Pelasgi. sic Siculi, sic Aborigines, patrium
 solum reliquere, quia malos vicinos ferre non poterant. Iure igitur
 M. Porcius Cato talem pestem vitandam censuit, præmo-
 uens per raturos agrum ante omnia intueri debere vicinum, &
 quo factò contermini viuant. Hinc scitum illud Themistoclis,
 qui cum fundum venderet, præconem iussit proclamare, *γίγνεται
 ἄριστος ἄγρος*. id est, vicinum bonum habet: tanquam ex vicini bo-
 nitate ager vendibilior censeretur. *Pauperiem.*] Significanter lo-
 cutus est. nam, vt supra diximus, pauperies est immunda, pauper-
 tas est honesta: pauperies meritò vitanda, paupertas appetenda.
 Horat. Magum pauperies opprobrium iubet Quiduis & facere
 & pati. *Pecua.*] pecora: declinatio prisca, vt antè iam diximus.
Boues abi.] In hanc sententiam sic refert satyricus poeta: Noctæ
 boues macri, lassòque famelica collo Armenta ad virides huius
 mittuntur aristas. Nec prius inde domum, quàm tota noualia
 sauos. In ventres abeant, vt credas falcibus actum. Dicere vix
 possis, quàm multi talia plorent, Et quot venales iniuria feceris
 agros. *Frugalitate spo.*] Attende nouè quidem positum, sed ele-
 ganter, frugalitate pro frugibus, & frugum messe. sic oleitas pro
 olei vindemia ponitur. aliàs frugalitatem dicimus temperan-
 tiam & parcitatem, quæ (vt Augustin. & Cic. testantur) mater est
 virtutum omnium, sicut nequitia viciorum. De frugalitate, &
 qui dicantur frugi, copiosissimè scripsimus in commentario ter-
 tio Tusculanarum. Defrugare verbum est vetus, quod significat
 segetes semente frugum priuare, neque ad legitimam sationis
 mensuram saturare. & ita lego illud Catonianum: Segetem ne
 defruget, nam id infœlix est. quòd vulgo legitur Defrudet, pro
 defraudet. Catoni verborum prisorum retinentissimo, conue-
 nit prisum verbum Defruget oppidò quàm decenter. Astipula-
 tur huic nostræ emendationi & Plin. noster his verbis, quæ ex o-
 ctauodecimo subscripsi: Huc pertinet oraculum illud magnope-
 re custodiendum, Segetem ne defruges. *Finiūque.*] Titulus est
 apud iurisconsultos, finium regundorum, quod iudicium perti-
 net ad prædia rustica. Iudici finium regundorum permittitur,
 vt vbi non possit dirimere fines à iudicatione, controuersiam
 dirimat. vbi autem fines confusi sunt, per mensorem termi-
 ni iubentur declarari. *Vendicabat.*] vsurpabat, petebat vt
 suam. Titulus est apud iurisconsultos, de rei vendicatione: vbi

docet Vlpian. quod actio vindicationis habet locum in omnibus rebus mobilibus, tam animalibus quam in his quæ anima carent. & in his quæ solo continentur. vindiciæ appellantur res eæ de quibus est controuersia. Seruius Sulpitius vindicias dicit ab eo, quod vindicantur res ex controuersia de vindiciis, quas Brutus & decemviri leges decreuerunt secundum libertatem, Liu. in 3. & iurisconsulti volumine primo Digestorum commemorant: vbi Accursius indoctè perperamque exponit vindicias dici sententias, à Vindicio seruo: quæ sunt meræ nugæ. Tu expone vindicias, pro rebus de quibus est controuersia: quæ quædiu sunt in controuersia, & sub iudice, debent esse in conditione libertatis honestiore. Exempli causa, controuersia est de libero homine, quem quispiam asserit in seruitutem: ex lege vindiciarum debet hic esse in libertate tantisper, donec sententia iudiciarum pronuntiata fuerit, liber sit an seruus. Lis vindiciarum est, vt Alconij verbis vtat, cum litigatur de ea re, cuius apud prætorem incertum est quis debeat esse possessor: & ideo qui eam tenet, dat prædem litis vindiciarum aduersario suo, quo illi satisfaciat: nihil se deterius in possessione futurum de qua iurgium esset. *Vt sepulchro paternum solum retine.* Lex 12. Tabularum vetat, cadauera in vrbibus sepeliri. Verba legis hæc sunt: In vrbe ne sepelito, neve vrito. Decretum quoque collegio pontificum est, non esse ius in loco publico fieri sepulchrum: in agris sepeliebantur. Diuus Adrian. pœnam statuit quadraginta aureorum, in eos qui in ciuitate sepulchrum faciunt: cuius rei meminit Vlpianus tit. de sepulchro violato. vbi Pomponius quoque sic scribit: Vt iure, vt dominis fundorum, in quibus sepulchra fecerunt etiam post venditos fundos, vt ad eundem sepulchrorum sit ius. quinetiam tit. de religiosis, vt refert Vlpianus: si quis sepulchrum habeat, viam autem ad sepulchrum non habeat, & à vicino ire prohibeatur, Imperator Antonius rescripsit, iter ad sepulchrum peti precario, & concedi solere: vt quoties non debetur, impetretur ab eo qui fundum adiunctum habeat. Item tit. si seruitus vindicetur. Idem Vlpianus autor est, quod viam ad sepulchrum in prædiis possimus vindicare. Seruius grammaticus in II. Commentario refert, antiquam consuetudinem fuisse, vt in ciuitate sepelirentur: quod postea, inquit, Duillio consule senatus prohibuit: & legauit, ne quis in vrbe sepeliretur. *Corrogorat.* } simul rogauerat, co. gerat. *Quantulum.* } modicum, aliquantulum. *Tantulum.* } minimum, aduerbium est. *Clementer exposulantibus.* } cum verbo.

verborum moderatione & modestia accusantibus. Locutus est
 significanter & propriè. nam expostulare est queri, & expostula
 tio est querela apud illum ipsum qui peccauerit: postulare verò
 & postulatio, de illo apud quem non peccauerit. *Mores permul-*
centibus. } Iuxta illud Salomonis: Sermo mollis frangit iram, ser-
 mo durus suscitatur furorem. *Mediatorum.* } Attende mediato-
 res dici ab Apul. pro conciliatores, intercessoresque. notissi-
 mo significatu, quæ dictio frequens est ecclesiasticis scriptori-
 bus: rarissima illis priscis, quibus nullum nisi emaculatum, ni-
 tidum, tersum verbum est. Græco vocabulo proxeneta appel-
 latur mediator in pecunia locanda, quique interponitur inter
 emptorem & venditorem. quam dictionem nostri latinitate
 donauerunt, ad eò vt notius sit verbum Græcum quàm lati-
 num. nam qui sit, quique dicatur proxeneta, sciunt omnes.
 Qui verò sit pararius, perpauci nouerunt. est autem pararius la-
 tino vocabulo, idem quod proxeneta. Seneca in secundo de
 Beneficiis: Quidam volunt nomina secum fieri, nec interponi
 pararios, nec signatores aduocari. *Adseuerat:*] affirmat. *Incon-*
stanter.] sine contatione & mora. *Liberali legum præsidio.*] Lib.
 I. Digestorum, Si quis (inquit Vlpianus) per potentiam aduersa-
 rij non inuenire se aduocatum dicit, oportebit proconsulem
 dare aduocatum. opprimi enim aliquem per aduersarij sui po-
 tentiam non oportet. omnibus tam infirmis quàm summa-
 ribus præsidio legum par libertas esse debet, & æquum ius.
 Hinc apud Liuium adolescentuli more regio & solutiore vi-
 uere assueti, queruntur leges rem surdam & inexorabilem esse,
 salubriorem melioremque inopi quàm potenti: nihil laxamen-
 ti nec veniæ habere, si modum excesseris. Liberali autem præsi-
 dio dixit, vtens vocabulo legali: siquidem titulus est apud iuris-
 consultos de liberali causa, in quo de libertate & assertionem pro
 necessariis personis litigare permittitur. Item liberale iudicium
 appellant, quod datur in causa libertatis asserendæ. *Quod oleum*
flamma. } Sicut oleum flammæ fomentum est, sicut sulphur ignis
 incentiuum, sicut flagellum in manu furis iritamentum est fu-
 roris: ita sermo iuuenilis fuit nutrimento ad feritatem trucu-
 lentiàmque hominis tyrannici excitandam. Oleum autem in
 tantum est alimentum flammæ, vt ligna amurca olei macerata
 ardere sine fumo, Cato Pliniusque prodiderint, Sulphur quoque
 rem esse igni cognatam, nullus ignorat. Furis verò apud poe-
 tas flagello armantur. vt, Accincta flagello Tiphone. In hanc
 sententiam Horatius: Hoc est, oleum adde camino. *Suspendium*
legibus.] Verbum hominis truculenti & insolentis, qui legibus

hominibúsq; per contemptum mandat, vt se suspendant: qui enim dicit, Suspende leges, hinc nimirum denotat se leges floccidari non facere. Plautus: Vade, & suspende te. Lex (vt inquit Pindarus) regina omnium est & domina, cui omnes mortales obsequi par est, perinde ac Deo. Impossibile est (vt Plautus sapientissimè scribit) illam rempublicam bene gubernari posse, in qua lex non imperat. Duæ sunt syllabæ inter se inimicæ atque dissidentes, quæ eodem contubernio vnà esse non possunt: videlicet Ius & Vis. vbi enim dominatur vis, conculcari ius necesse est. vbi autem ius pollet, vim propelli atque exterminari constat. Hic ergo impotens & tyrannicus ius improbens, vim adamans, legi suspendium minitabatur, ad vim impotentiamque conuersus: & profectò (vt olim dixit sapiens ille philosophus) leges interdum similes sunt telis araneorum, atque cassiculis: quibus infirmæ bestiolæ implicantur, validiores transmittuntur. leges capiunt & mulctant imbecillos ac miseros, quas opulenti petrum-punt, eisquæ (vt ait iste) suspendium mandant, & laqueum. *Canes pastoricos.* } M. Varro & Columella præcipiunt, pastorales & villaticos canes eligi oportere magnitudine ampla, vasti latratus, crassis ceruicibus ac collo, cruribus rectis, ac potius varis, quàm vaciis. dicuntur autem crura vara M. Varroni, introsum re-torta: qualia sunt pumilionum. Varis contrarij sunt vaciæ, quorum pedes deprauati diuaricantur genibus contiguis: Varrorum & vaciarum mentio est frequens apud scriptores. & in libris de analogia apud eundem Varronem scriptum est: Si quis puerorum per delicias pedes malè ponere, atque imitari vacias cœperit, hos corrigi oportere si concidat. *Feros.*] In omnibus animalibus cuiuscunque generis vllum est placidum, eiusdem inuenitur & ferum, vt pote cum hominum etiam siluestrium genera extent: Aristotele & Plin: auctoribus. *Passibus.* } Purior lectio est, si legas Passim. *Alumnatos.*] educatos, alitos, nutritos. *Laxari.* } solutis vinculis immitti. Porcius Cato: Oportet, inquit, canes interdum clausos esse, vt noctu vigilantiores & aciores sint. Columella præcipit, villaticos canes seueros parandos esse, vt semper excandescant in externos. *Latratibus absomis.*] horrendis ac vastis. horribili enim fremitu, & vasto latratu eligendus est canis pastoricus. Apud Ouidium canis nominatus est Hylactor, videlicet à latratu: nam *ὕλακτω* verbum Græcum est, quod significat latro. Præcipit Columella, ne nominib. longissimiis appellentur canes, quo celerius quisque vocatus exaudiat, sicut latinum canis vocabulum est ferox, Græcum *σὺλαξ*: dicitur autem *σὺλαξ* Græcè, catulus.

Tunc inter confertam trepidæ multitudinis stragem, è tribus iunior, offenso lapide, atque obtusis digitis, terra prostermitur: sensisque illis ac ferocissimis canibus instruit nefariam dapem. protinus enim nacti præadam iacentem, miserum illum adolescentem * frustatim discerpunt. Atque ut eius lethalem vulnatum cognouere cæteri fratres, accurrunt mæsti suppetias: obuolutisque lacrima * leui manibus, lapidum crebris iactibus propugnare fratri, atque abigere canes aggrediuntur. Nec tamen eorum ferociam vel * conterere, vel expugnare potuere. quippe cum miserimus adolescens ultima voce prolata, vindicarent de pollutissimo diuitem mortem fratris iunioris, illicò laniatus * interyisset. Tunc reliqui fratres, non tã hercules desperata quã ultrò neglecta sua salute, contendunt ad diuitè: atq; ardentibus animis impetûq; vesano lapidibus crebris in eum velitantur. At ille cruentus, & multis antè flagitijs similibus exercitatus percussor, iniecta lancea duorum alterum per pectus medium transfadegit. Nec tamen peremptus ac prorsus exanimatus adolescens ille terra concidit: nã telũ * transuectum, atque ex maxima parte pone tergũ elapsum, solòque * nixus violentia defixũ, rigore librato suspenderat corpus. Sed & quidã de seruulis procerus & validus sicario illi ferens auxilium, lapide contorto

Offenso lapide.] cum lapide pedẽ incussisset, impigissetque. Obiere ut Plin. inquit, Æmylius Lepidus incusso pollice limini cubiculi: & Aufidius, cum egressus in senatũ iret, offenso pede in comitio. Ominosum credidit antiquitas, in egressu domus offendere pedem ad limen. Hinc illud poeticum: Omnia sunt aliquid: nam cum discedere vellet, Ad limẽ digitos constitit icta Nape. Obtusis digitis. } ex ictu lapidis retunfis, & cum cruciatu oblitis. Nefariam dapem. } statim subdidit dicens, humanis carnibus pastos esse canes: perinde quasi essent anthropophagi: sic enim appellantur humanis carnibus vescentes. Frustatim. } minutatim, & per frusta dilaniant. Plautus dixit frustillatim, *conuocato*

fic scribēs in Cur-
 culatione: lā ego te
 faciam, vt hic
 formicæ frustilla-
 tim differant. Le-
 talem. } letum si-
 gnificantem, &
 qualis in morte
 emitti solet. *Sup-
 petius.*] Opitulatu-
 ri accurrunt, latur-
 rique subsidium.
*Obuolutis laeuis ma-
 nib.* } Signat adole-
 scentes inuoluisse
 sinistras vestimē-
 to, & quasi obar-
 masse ad confli-
 ctum: quod fieri
 solet in quodidia-
 nis rixis, vt scilicet
 pro scuto sit pal-
 lium circa sinistra
 inuolutum. Li-
 uius: Inter hæc
 dicta paludamen-
 to circa laeuum
 brachium intor-
 to, nam nec scuta
 quidem secum
 extulerat, in ho-
 stes impetum fe-
 cit. Caesar quoque
 in commentariis
 belli ciuiliis Pom-
 peiani sic refert:
 Repentino peri-
 culo exterriti, sini-
 stras sagis inuol-
 uunt, gladiosque
 distringunt. Propu-

terij illius iuuenis dexterum brachi-
 um longo iactu petierat. sed impetu cas-
 so per extremos digitos transcurrens la-
 pis, contra omnium opinionem decide-
 rat innoxius. nonnulla tamen sagacissimo
 iuueni prouentus humanior vindictæ
 speculam subministravit. Ficta nam-
 que manus sua debilitate sic crudelissi-
 mum iuuenem compellat: Fruere exi-
 tio totius nostræ familia, & sanguine
 trium fratrum insatiabilis tuam cru-
 delitatem pasce, & de prostratis tuis
 ciuibus gloriose triumphatum scias: li-
 cet priuato suis possessiombus paupe-
 re, fines usque & usque protermina-
 ueris, habiturum te tamen vicinum a-
 liquem. Nam hæc etiam dextra, que
 tuum prorsus amputasset caput, iniqui-
 tate fati contusa decidit. Quo sermone
 alioquin exasperatus furiosus latro, ra-
 pto gladio sua miserrimum iuuenem
 manu perempturus, inuadit audius.
 Nec tamen sui molliorem prouocau-
 rat: quippe insperato, & longe contra
 eius opinionem resistens iuuenis, * am-
 plexu fortissimo arripit eius dexteram:
 magnoque nisu, ferro * librante, multis
 & crebris ictibus impuram elidit diui-
 tis animam: & vt accurrentium etiam
 familiarium manuse liberaret, conse-
 stis adhuc inimici sanguine delibuto
 mucrone, gulam sibi prorsus execut.
 Hæc erant, que prodigiosa presagie-
 rant ostenta: hæc, que miserrimo domino
 fue-

fuerant nuntiata. Nec ullum verbum,
 ac nec tacitum quidem fletum, tot ma-
 lis circumventus senex quivuit emitte-
 re: sed arrepto ferro, quo commodum
 inter suos epulones caseum atque alias
 prandi partes dimiserat, ipse quoque
 adinstar infœlicissimi sui filij, iugulum
 sibi multis ictibus contrucidat: quoad
 super mensam * tremulus corruens, por-
 tiosi cruoris maculas novi sanguinis
 gemitu proluit. Ad istum modum pun-
 cto brevisimo dilapse domus fortunam
 hortulanus ille miseratus, suosque ca-
 sus graviter ingemiscens, de pensis pro
 prandio lacrymis, vacuasque manus
 complodens sepiculè, protinus * in se-
 me, retrò quam veneramus viam ca-
 pēsit.

gnare fratri.] de-
 fendere fratrem,
 & pugnare pro
 fratre. Horatius:
 Propugnat magis
 armatus. A. Gel-
 lius oppidum à
 consule oppugna-
 ri dixit, contra ab
 oppidanis propu-
 gnari. *Vindica-*
rem. } Hæc est vox
 vltima adolescen-
 tis, qui moriens
 rogavit fratres, ut
 mortem suam vl-
 ciscerentur, sum-
 pto supplicio de
 illo diuite, qui cau-
 sa mortis extite-
 rat. Vindicare ap-
 pud veteres non

tantum defendere, verum etiam punire significat. Vnde Horatius vindicem posuit pro punitore, ut interpretatur Porphyrio, enarrans illud, Vindex auaræ fraudis & abstinentis. *Neglecta salute.*] qui vitæ suæ negligens est, alienæ fit dominus: qui salutem propriam contemnit, is in potestate habet alienum spiritum. *Velitansur.*] depugnant, congregiuntur: ex congressione velitum ducto verbo. *Exanimatus.*] Modò extinctus, aliàs perturbatus. Est autem sensus, cum adolescens ille ex vulnere lanceæ premissus esset, & extinctus, non tamen corruit ad terram, prout mortuus homo concidere consuevit. Cur autem moribundus non caderet, causa fuit telum, quod transfosso iuvene infixum terræ suspenderit corpus, & libratum tenebat in sublimi. *Solo.*] terræ. *Nixus.*] violentiæ: genitiuus casus, quem patrium vocant: & quarti ordinis nomen, hic nixus, huius nixus, ut conatus, pro nitendi impetu. *Rigore librato.*] Rigiditas teli & duricia significatur, cuius libramento transfixum iuuenis corpus, suspensum contineretur. *Sicario illi ferens.*] Diuitem factionibus pollentē, & truculentum & homicidam, tempestiuo vocabulo sicarium nuncupat. *Longo iactu petierat.*] Inter tela sunt & lapides, qui è longinquo iaciuntur. Telorum autem appellatione, quicquid longè iaci potest, signifi-

catur, ex etymologia *ἀπὸ τῆς τῆλός τε*. Paulus iurifconfultus: Telo-
 rum (inquit) appellatione omnia ex quibus finguli homines no-
 cere poffunt, accipiuntur. M. Tul. in oratione pro Cecinna,
 docet armatos (fi Latine loqui volumus) appellari tantum illos,
 qui fcutis telisque parati ornatique funt. qui verò saxa iacerent,
 qui de terra ipfi tollerent, non dici armatos: neque effe arma
 celpites, neque glebas. Verùm cum caufæ non vocibus, fed
 rebus ponderentur, appellatione armorum saxa continebuntur.
 Quod & Caius iurifconfultus euidenter oftendit, his verbis: Ar-
 morum appellatio non vtique fcuta & gladios & galeas fig-
 nificat, fed & fuffes & lapides. *Contorto.*] immiffio, iacto, tor-
 quere eft iacere, & immittere. Tortores machina tum Ammia-
 no Marellino funt, hi qui ex machinis bellicis tela iacular-
 tur, atque contorquent. *Caffo.*] irritatio, vano, futili, cafitare ver-
 bum eft, non ab hoc vocabulo caffo deriuatum, fed à verbo ca-
 do. fignificat enim, frequenter cadere: quod & vis fignificatio-
 nis oftendit. verbum propè peculiare iurifconfultorum, qui fic
 feribunt: Si ex tegula cafitauerit ftillidium, poftca ex tabulato,
 vel ex alia materia, cafitare non potefl. *Innoxius.* } nihil nocens:
 & ad lapidem refertur. *Vindictæ fpeculam.*] fpeculationem quali
 quandam vltionis capefcendæ. fpeculam enim dici locum edi-
 tiſſimum, ex quo fpeculamur, quis nescit? quod fpeculatorium
 eleganti vocabulo Cyprianus appellat. Vel potius expone
 fpeculam, pro parua ſpem, vt à ſpe fit *ὑποκρίσις*. vt ſenſus
 fit: Non nullam ſpem vindictæ ſubminiſtratam eſſe iuueni, ex
 humaniore proventu: vt ſcilicet ex eo quod prouenerat nactus
 occaſionem, fingeret manum ictu lapidis debilitatam, & ſub
 hoc prætextu diuitem aggredereſet. *Compellat.* } alloquitur
 cum amarulenta inculcatione. *Fruere exitio.* } tanquam clades
 noſtra fit fructus tuæ beatitatis, & gaudium. Res aliæ funt
 (vt inquit diuus Auguſtinus in primo de Doctrina Chriſtiana)
 quibus fruendum eſt, aliæ quibus vtendum. illæ quibus fru-
 endum eſt, beatos nos faciunt: frui enim eſt, amore alicui rei in-
 hætere propter ſe ipſam: vtendum eſt nummo, vt fruamur
 Deo. Sed nunc ordine præpoſtero multi frui malunt num-
 mo, tanquam Deus propter nummum colendus ſit. *Crudeli-
 tatem paſce.* } Sic Niobe apud Ouidium: Paſcere crudelis noſtro
 Latona dolore. *Tuis ciuibus.* } Ciues noſtri alio nomine La-
 tine & eleganter dici poſſunt municipes, & populares, conterra-
 nei. Qui conciuem dicit, nouitio verbo vitur, nec apud ſe-
 culum illud eruditum temerè uſurpato. male literati inſcitiſ-
 ſimè illiberaliſſimèque compatriotam dicunt, dictione proſus
 barbarica

barbarica, & ex contubernio Latinitatis explosa. *Proterminaue-*
nt.] propagaueris, auxeris, promoueris fines, proterminare, à ter-
 mino promouendo ductum verbum. *Habiturum te vicinum.*]
 Nullus est tam opulentus, nec tam magna latifundia possidet,
 vt non vicinum aliquem habeat & conterminum. nam & re-
 gnis finitima sunt regna, & collimitio quodam regiones maxi-
 mæ terminantur. *Contusa decidit.*] debilitata, infracta que cor-
 ruit: intellige, cum verbis manum quasi lapsa bundam ostentaf-
 se. *Furiosus latro.*] Modò sicarius, modò latro, modò vesanus,
 nominib. sanè conuenientib. nominatur hic diues & factiosus.
Sua manu.] cum fuisse percussus in brachio ictu lapidis à seruo
 contorti. nunc diues tyrannicus sua manu, non seruuli perime-
 re iuuenem festinat. *Nisus.*] conatu & impetu. *Nec sui molliorem.*]
 id est, diues prouocauerat prouocatore nihil ipso deteriore,
 imò longè valentior: quod & exitus ostendit. *Elidit ani-*
mam.] Quasi vi elisam, extrorsamque intelligi vult. Plinius ait, vil-
 las elitas montium concursu. *Delibuto mucrone.*] Id est, gladio illo
 adhuc sanguinolento, semet interfecit: gula execta, quo diuitem
 interemerat, cuius sanguine adhuc madebat. *Præsagiuerant osten-*
ta.] Ouum gallinæ, fons sanguinis prodigiosus, mustela serpen-
 tem mordicus trahens, rana ex ore canis exiliens, præsagiuerant
 denunciauerantque clades hæc præscriptas. *Nec vllum verbum*
quiniuit emittere.] Senex pater audito obitu filiorum miserabili,
 nec loqui potuit præ dolore, nec flere, quasi aggere malorum
 pressus, attonitusque. Virgilius in II. narrat, Euandrum vix his-
 cere potuisse, procumbentem supra cadauer Palantis filij, Et
 via vix tandem voci laxata dolore est. *Commodum.*] Modò, id ho-
 ræ, vt sæpe apud hunc scriptorem positum est. *Epulones, caseum.*]
 Modò compransores, conuictoresque: aliàs dicuntur sacerdo-
 tes, ministri pontificum in cœnis, de quibus plura suo loco di-
 ximus, quos notat Lucan. illo versu: Septem virque epulis festus,
 Titiique sodales. *Tremulus corruens.*] sic Iuuenalis de Pria-
 mo sene: Tunc miles tremulus post a tulit arma tiara, Et ruit
 ante aram summi Iouis vt vetulus bos. *Portentosi cruoris macu-*
las noui sanguinis.] Signat sanguinis fontem, qui emicuit
 largissimus, ex quo resultantes guttæ mensam cruore perspar-
 serunt: qui sanguineus fons portendebat sanguineum flu-
 uium, ex corpore domini senis promicantem. *Deprensus pro*
prandio lachrymis, vacuasque.] Cum stabulatio & cauponi
 soleat viator pro prandio nummos persolvere, nunc hor-
 tulanus lachrymas hospiti, non nummos dependit, sympathia
 quædam affectus ob dira infortunia. *Manus complodens.*] Com-

plodere manus est, inter se illidere, & percutere: quod facere solemus in lamentatione & luctu. Oratores in actione causarum feriunt femur, cædunt pectus, complodunt manus. quod improbens Quintilianus, dixit in II. complodere manus senicum est, & pectus cædere. Complosionem quoque pedis in oratore, si crebra sit, vituperat idem Quintilianus: quam decentem fuisse in M. Antonio oratore, testis est M. Tullius. In festo. } Legendum est infesso, ut sit sensus: Hortulanus infidens dorso meo per eandem viam, qua venerat, retroirent.

Habitus & habitudo.] Vestitus & corporis lineamēta militem esse indicabant. De habitu & habitudine, enarratius suo loco diximus. *Miles è legione.*] Legionarius miles significatur, namque Vegetio & Modesto auctoribus, milites bifariam diuiduntur, in legionarios & auxiliares. legionarij sunt Romani auxiliares externi qui à socijs vel fœderatis gentibus mittuntur. Miles è legione longè honoratior est, quàm miles auxiliator. Nam legionib. semper auxilia, tanquam leuis armatura in acie iungebantur: ut in his præliandi magis administrandam esset, quàm

*Nec innoxius ei saltē regressus euenit. Nā quidā procerus, & ut indicabat habitus atq; habitudo, miles è legione, factus nobis obuius, superbo atque arroganti sermone percontatus est, quorsum vacuum duceret asinū? At meus dominus adhuc mœrore permixtus, & alius Latini sermonis ignarus, tacitus præteribat. Nec miles ille familiarem cohibere quirit insolentiam: sed indignatus silentio eius, ut conuicio, vite, quam tenebat, obtundens eum, dorso meo * perturbat. Tunc hortulanus suppliciter respondit, sermonis ignorantia se, quid ille diceret, scire non posse. Ergo igitur * agere subiiciens miles, Vbi, inquit, ducis asinum istum? Respondit hortulanus, petere se * proximam ciuitatē. Sed mihi, inquit, * opere eius opus est: nā de proximo castello sarcinas præsidis nostri cū cæteris iumentis debet aduehere. & iniecta statim manu, loro me, quo ducebatur, arreptum incipit trahere. Sed hortulanus prioris plage vulnere prolapsū capite sanguinem detergens, rursus deprecatur, ciuilius atque mansuetius*

versari commilitonem: idque per spes prosperas eius orabat adurans. Nam & hic ipse (aiebat) iners asellus, & nihilominus morbo detestabili caducus, vix etiam paucos olerum manipulos de proximo solet, anhelitu languido fatigatus, subuehere: nedū vt rebus amplioribus idoneus videatur gerulus. Sed vbi nullis precib. mitigari militem, magisq; in suam perniciem aduertit efferrari, iamque in versa vite de vastiore nodulo cerebrū suū diffindere, currit ad extrema subsidia, * simulans querere, ad commouendā miserationem, genua eius velle contingere, summissus atque incuruatus, arreptis eius pedibus utrisque sublimem elatum terra grauiter applo-
dit: & statim, quā pugnīs, quā cubitis, quā moribus, etiam de vialapide correpto, totam faciem, manūsque eius & latera conuerberat. Nec ille, vt primum humi supinatus est, vel repugnare, vel omnino munire se potuit: sed planē identidem comminabatur, si surrexisset, sese concisurum eum machæra * frustatim. Quo sermone eius commones factus hortulanus, eripit ei spatham: eaque longissimè abiecta, rursus senioribus eum plagis aggredditur. Nec ille prostratus ac praeventus vulneribus, vllum reperire quiens saluti subsidium, quod solum restabat, simulat sese mortuū. Tunc spatham illam secum

principale subsidium. In domis militaribus dandis seruabatur illud discrimen, vt auxiliares externos torquibus aureis donarent: at ciues nisi argenteis. cōtrā armillas ciuib. dabant, quas non habent externi, cuius rei meminit Plinius noster in 33. *Duceret asinum.*] Ex Luciano, qui ait ἤπειτο τὸν κηπουρὸν ὄπου ἀπαρτι τὸν ὄρον ἐμέ. interrogauit hortulanum, quò abduceret asinum. *Mærore.*] ex infortunio, quo pessundatam viderat hospitis domum. *Latini sermonis ignarus.*] Militem latino sermone alloquantum esse hortulanum testis est Lucianus, sic scribens: ὁπῶτα λαλεῖ πρὸς ἡμᾶς τῆ ἰταλῶν φωνῆ. primum nos alloquitur verbis Italicis. Vnde hortulanus ἡ φωνῆ ἀνὸν τοῦ. i. lingue ignarus, nihil respondit. *Familiarē insolentiā.*] vtrum illi

tantum militi in-
 fitam, ingenitã-
 que, an generali-
 ter: insolentia dici
 tur familiaris esse
 militibus: cum id
 genus homines
 fermè omnes vi-
 deamus insolentes,
 ac fastu tumē-
 tes. *Conficior.*] Cor-
 rige, conuicio, id
 est, probro: tan-
 quam silentium
 hortulani pro con-
 uicio & maledi-
 cto fuerit militi,
 vel potius lege, vt
 conuicio: id est, vt

coniecto, & coniectura opinor: vt sit verbum. *Vite quam tene-
 bat.*] Lucianus dixit, πῶς τῆ μάλιστα τὸν κηπουρὸν. Id est, ferit flagel-
 lo hortulanum. Noster verò doctius inquit, Vite obtusum esse:
 respiciens videlicet ad Romanorum disciplinam ac ritum, apud
 quos militare quasi insigne & gestamen erat vitis, quam centu-
 riones propè peculiariter gestabant, eaque peccantes milites ca-
 stigabant. Plinius in 14. Centurionum in manu vitis, atque etiam
 in delictis pœnam ipsam honorat. Plutarchus in Galba: Sem-
 pronius (inquit) centurio sublato palmite quo centuriones in mi-
 litis fontes animaduertunt, in eos qui inuadebant, clamabat: &
 vt imperatori parcerent, iubebat. Scribunt iurisperiti tit. de re
 militari, quòd miles, si vitem tenuit centurioni se castigare vo-
 lenti, militiam mutat: si ex industria fregit, vel manum centurio-
 ni intulit, capite punitur. Hinc à Macrobio vitis scito epitheto
 centurialis dicta. Annotanda obiter est circumlocutio poeta-
 rum decentissima, qui centurionem describere volentes, hac pe-
 riphrafi vtuntur, vt vitis Latia nuncupatione designent. Lu-
 canus in 6. Pharsalia: Promotus Latiam longo gerit ordine vi-
 tem. Martialis. Vare Parætonias Latia modò vite per vrbes No-
 bilis. Silius in tertio Punicorum: Vitis Latia præ signis honore.
 Item in 12. Ennium centurionem fuisse intelligi volens, decen-
 ter ait: Miscerat primas acies, Latiaque superbum Vitis ador-
 nabat vitæ decus. Ex hac doctrina est illud Satyrographi,
 Nodos

Nodosam frangebat vertice vitem. Idem centurionatum significans dixit, Aut vitem posce libello. *Supplicue respondit.*] suppliciter. *Sermonis ignorantia.* } Tot sunt gentium sermones (vt inquit eleganter Plinius) tot linguarum, tanta loquendi varietas, vt externus alieno penè non sit hominis vice. Ex hoc linguarum discrimine & sermonis ignorantia fit, vt Græci in Latino, Latini in Græco sermone surdi sint. Denique omnes (vt M. Tullij verbis vtar) in his linguis, quas non intelligimus, quæ sunt innumerabiles, surdi profectò sumus. Diuus quoque Augustinus libro de Ciuitate dei vnde vigesimo, in hanc sententiam scribit hæc digna memoratu: In quo primùm linguarum diuersitas hominem alienat ab homine. Nam si duo sibi inuicem fiant obuiam, neque præterire, sed simul esse aliqua necessitate cogantur, quorum neuter nouit linguam alterius: facilius sibi animalia muta, etiam diuersi generis, quàm cum illi sunt homines, ambo sociantur. quando enim quæ sentiunt inter se communicare non possunt, propter solam linguarum diuersitatem, nihil prodest ad sociandos homines tanta similitudo naturæ: ita vt libentius homo sit cum cane suo, quàm cum homine alieno. *Vbi ducis asinum istum?*] Attende elocutionem inusitatam, Vbi ducis: cum ex grammaticali disciplina & norma dicendum fuerit, quò ducis. Verùm Lucius noster (vt ego opinor) non minus scitè quam festiuitè, militem grammaticæ institutionis ignarum inducit militaritè loquentem, præuaticato grammaticorum decreto, minimèque obseruantem placita Donatistarum. *Sed mihi, inquit.*] Verba militis insolentis, qui nullo iure asinum ab hortulano abducere contendit, tanquam probet responsum illud Gallorum ferox & iniquum, qui Romanis dixerunt, Se in armis ius ferre, & omnia fortium virorum esse. Plato quoque in Gorgia prodidit, natura comparatum esse, vt præstantior plus habeat quàm inferior, & potentior quàm debilior. Vnde & Pindarus, Herculem ait neque emptos neque donatos Gerionis boues abegisse, vt pote naturali ipso iure dictante, & boues & cætera omnia, quæ ab hominibus possidentur, eius esse debere, qui præstantior atque valentior sit. *Præsidis nostri cum cæteris iumentis.*] Nomen præsidis generale est, quo omnes prouincias regentes significantur. Præses prouinciæ maius imperium in ea prouincia habet omnibus post principem. Præsibus ituris in prouinciam publicè locari solent tabernacula & iumenta sarcinaria ad utensilia deportanda. Augustus verò, auctore Suetonio, instituit, vt certa pecunia constitueretur proconsulibus ad

mulos & tabernacula. hinc legimus apud Lampridiū, quod Alexander Romanus imperator præfides provinciarū ita instruebat, ut acciperent mulos binos, equos binos, muliones, & alia necessaria, reddituri deposita administratione mulos, equos & muliones: cætera sibi habituri, si bene egissent: in quadruplū reddituri, si malè. *Prioris plagæ.*] Qua scilicet eum obrundēs miles, vitigineo fuisse ex asino deturbauerat. *Morbo caducus.*] Ostendit hortulanus asellū illū minimè experibilē esse, minimèque preciosum: ut pote qui inualidus sit, & comitiali morbo conflictetur, fiatque castabundus. Sed hoc rusticè magis dictum, quàm scitè est: cū morbus comitialis siue caducus, non tam ad iumēta quam ad homines pertineat: quo non pauci vexantur, de quo copiosissimè apud Suetonium in primo Cōmentario. Plin. & cæteri scriptores tradunt, solas animalium cornices, præter hominē, sentire morbum comitiale. Quod si verum est, asinus huic morbo obnoxius esse non potuit. *Manipulos.*] fasciculos herbarū hortensium, quas hortulani manipulis alligatas frequenter in urbem deferre venales consueverunt. *Rebus amplioribus.*] sarcinis præfidis adueendis. Dixerat enim miles, velle se uti opera aselli huiusce dossuarij, ad sarcinas præfidis deferendas. *Vico.*] Errore vnus literæ, minutulo quidem, corrupta dictio est, sed quod etiam intelligentiam eruditi lectoris obturbet ac remoretur. proinde legas Vite, ut sit sensus: Militem insolentia familiari efferatum, inuertisse vitem, quod militare gestamen est: ut ea scilicet parte, quæ nodosior est, & vastior, quæq; manu contineri solet, diffunderet caput hortulano. *Simulans querere.*] Purior lectio est, si legatur, Simulansque ut sit particula tantum copulata. *Genua contingere.*] Deprecatores supplicesque genua cōtingunt: ad hæc manus tendūt: hæc aras adorant, ut sæpe iam dixi. Antiquitas misericordię genua consecrauit, ut frontem genio, & dextram fidei. *Arreptis pedibus.*] In hanc sententiam est illud Quint. Curtij: Subductis repente pedibus arietavit ad terram. *Terræ applodit.*] allidit ad terram, & cum sonitu affligit. Lucianus, ἐκ τῆς ποδῶν ὑποπαύσεως, εἰς τὴν ἰσθμὸν ἐκτρέφει. id est, pedibus subtractis in viam extendit. *Quam pugnis.*] Id est, partim pugnis, partim cubitis. hæc enim particula in hunc sensum vsurpatur à M. Tullio, Liuiο, Plinio, & cæteris. Ad præsens succurrit illud ex epistolis Plinij: Mediū tempus distentum, impeditumque, qua officiis maximis, qua amicitia principum egisse. apud Plautum ait parasitus: Meus est balista, pugnus, catapulta, cubitus. *Qua morsibus.*] partim morsibus. morsus hominis inter asperissimos numeratur, ut tradit Plinius in 28. Me dentur sordes ex auribus. Lucianus: ὀπρὸς ἐκείνων ἕτα χεῖρ' ἔπει-
δι

ἰδὲ λίθου ἐκ τῆς ὁδοῦ. id est, feriebat illum manibus, pedibus, &
 lapide de via correpto. *Repugnare.*] Græcè dicitur ἀντιμάχου.
Idem idem comminabatur.] frequenter, sæpiculè. *Concisurum machæ-*
ra.] Ex Luciano: ἡπίληθ' εἰ ἀναστάν δ' ὀνομασθεῖν τῆ μαχάρα. Græci ma-
 chæram vocant spatham, siue gladium, vt iam diximus, Vnde
 machærophori pro satellitibus ensiferis: & macheropios,
 pro fabro gladiatorum. apud Psalmographum, Lingua eorum
 gladius acutus: græcè dicitur machæra, & ita dixit Ruffinus.
Frustratim quo.] minutatim, per frustra & minutias. aduerbium
 est, de quo iam dictum est. *Spatham, eaque.*] Antiqui Græco vo-
 cabulo spatham dicunt ensem: & apud Græcos scribitur per θ,
 id est, th. Mirum illud, quòd hæc dictio quamuis Græca sit, no-
 tior tamen vulgo est, atque frequentior in quotidiano idioma-
 te, quàm ensis, gladius, mucro: sicut sexcenta alia, de quibus aliàs.
 Milites Romani grauis armaturæ habebant (auctore Vegetio)
 gladios maiores, quos spathas vocant: & alios minores, quos se-
 mispathas vocant, plumbatas quinas positas in scutis, quas pri-
 mo impetu iaciunt. Præterea spatha apud Græcos, vt docet Iu-
 lius Pollox, appellatur ramus palmæ, à qua balani, hoc est dacty-
 li dependeant. In quo significatu est illud ex Leuitico: Sumetis
 vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, spatulâsque pal-
 marum. Ab spate fit ὑποκόρημα, hoc est diminutium spathaliō.
 hinc apud Martialem lemma est, Spathalion cariotarum, accipi-
 tūrque pro ramulo palmæ cum dactylis dependentibus, quas ca-
 riotas & cariotidas idonei auctores appellant. Non me fallit, in
 plerisque codicibus Epigrammatarum poetæ non spathalion legi,
 sed petalion. quinetiam spathalia sunt Plauto & Plinio instru-
 menta deliciarum muliebrum, qua Hermolaus Barbarus à Spa-
 thale nympha deduci autumat: ego autem à verbo Græco spa-
 thao, quod significat delicatè ago, vt apud Aristophanem
 ὁ γυνὴν λίδου παθεῖς. *Longissimè abiecta.* } Luciano: ἔπιπθ' πόρρω.
 id est, & longè proiicit. *Quiens salutis subsidium.*] potens, va-
 lens: quid enim, dicitur potest: cuius contrarium est, nequit. *Si-
 mulat se mortuum.*] Luciano, ἡδ' ὄραται ὡς τέθνηκε ἐκ τῆς πηλῆς:
 mentitus est se mortuum esse ex plagis. *Nec hortulum curans inui-
 sere.* } Luciano ait hortulanum tradidisse hortum σωέρτω: id est,
 vt verbum exprimam de verbo, cooperatori cuiquam colen-
 dum. Verba Luciani hæc sūt, τὸν δὲ κήπον αὐτοῦ σωέρτω τιμὴ ἐπέβηκε
 γαργῆν. *Tantisper o cultaret.*] Tam diu, donec euaderet immi-
 nens periculum. Postulat autem particula Tantisper, post se,
 Dum, donec, quoad. Terentius: Ego meum esse dici tantisper vo-
 lo, dum quod te dignum est facias. Interdū absolutè ponitur, &

significat interea, & tam diu. Liuius in primo: Id imperium ei ad puberem ætatem incolume mansit tantisper tutela muliebri. Do natus, tantisper dictum esse ait, pro quasi tantum: vt paulisper, quasi paululum: & parumper, quasi parum. *Capitalē causam.* Dicitur capitalis causa, qua agitur de capite hominis, & salu- t. Capitale facinus dixerunt veteres, quod capitis pœna luitur. apud Plaut. capitalis ædis facta est. apud Horatium, ira fuit capitalis pro exitiali & pestifera, sic & homo capitalis à M. Tul- lio dictus, pro noxio & pestilenti. *Complicitis pedibus.* Lucianus ἐμὲ δὲ ἀγχιπέδον ἐκ τῆς ποδῶν κομιζούσων αἰῶ τῆ κλίμακί ἐς οἰκίαν ὑπε- ρῶον. id est, me autem tollentes pedibus, deportant per scalas in cœnaculum superius. *Deorsus.* Græcè dicitur κατῶ, id est infer- nè, siue inferius. *Direpit in cistulam.* clanculo & furtim irrepens oc- cultatur sub cistula. Lucianus, τὸν ἴδ' ἐμὸς δεσπότης ἐν κρυπτῷ ὀρεκρυ- ῖδον. id est, dominum meum in arca occultarunt. *Super gesto orifi- cio.* In cista siue arca delituit hortulanus, operculo superposito, ne viseretur. Orificium accipe pro tegumento siue operculo, quo cistæ os occluditur. orificia ventris duo sunt, quorum su- perius recipit deuorata, & in follem stomachi recondit: inferius verò demissum intestinis adiacentibus inferitur, & inde via est egerendi: auctor Macrobius in 7. Saturnalium.

*Emersus graui
crapula.* } Allego-
ricòs, tanquam ex
perrectus excita-
tùsque à somno
post vinolentiam:
etenim vinolento
rum est. vt crapu-
la mergantur, que
(vt inquit Aristo-
teles in problema-
tis) est propriè fer-
uor quidam & in-
flammatiō ex vi-
no, quæ plus con-
flictat quàm re-
mullenria. Plin. in
23. de vino loquēs,
sic scribit: Noui-
tium refinatum
nulli conducit, ca-

*Ar miles ille, vt postea didici, tan-
dem velut emersus graui crapula, nuda
bundus tamen, & tot plagarum dolore
saucius, * baculo se vix sustinens, in ciui-
tatem aduentat: confususque de impo-
tentia, de que inertia sua, quicquam ad-
quenuam referre popularium, sed ta-
citus iniuriam deuorans, quosdam com-
mitones nactus, * istam tunc cladem
enarrat suam. Placuit, vt ipse quidem
contubernio se tantisper absconderet;
nam præter propriam contumeliam, mi-
litaris etiam sacramenti Genium ob a-
missam spatham verebatur: ipsi autem,
signis nostris enotatis, inuestigationi vin-
dicteque sedulam darent operam. Nec
desuit vicinus perfidus, qui nos illico
occul-*

occultari nuntiaret. Tum commilitones
 accersitis magistratibus, mentiuntur se-
 se multi pretij vasculum argenteum,
 praesidis in via perdidisse, idque hortu-
 lanum quendam reperisse, nec velle re-
 stituere, sed apud familiarem quendam
 sibi delitescere. Tunc magistratus, &
 damno praesidis nomine cognito, veniunt
 ad diversorij nostri fores: claraque vo-
 ce denuntiant hospiti nostro, nos, quos oc-
 cultaret apud se, certo certius dedere,
 potius quam discrimen proprii subiret
 capitis. Nec ille tantillum conterritus,
 salutisque studens eius quem in suam re-
 ceperat fidem, quicquam de nobis fate-
 tur: ac diebus plusculis nec vidisse qui-
 dem illum hortulanum contendit. Con-
 tra militones, ibi, nec usquam, illum de-
 litescere, adiurantes Genium principis,
 contendebant. Postremum magistrati-
 bus placuit, obstinate denegantem scruti-
 nio detegere. Immissis itaque lictoribus,
 ceterisque publicis ministris, angulatim
 cuncta sedulo perlustrari iubent: nec
 quisquam mortalium, ac ne ipse qui-
 dem asinus intra limen comparere nun-
 tiatur.

pitis dolorem &
 verrigines facit,
 ab hoc dicta cra-
 pula est. Nutabun-
 dus.] Iap sabundus,
 vacillans, tituban-
 te, gressu & capite
 grauato. Lucianus:
 ο δὲ στρατιώτης
 ἐν τῆς οδοῦ τότε μά-
 λισ ἐξαναλασθεῖς ἔφα-
 σαν κερνισαρίων τὰς
 πληγαῖς ἤκειν εἰς τὴν
 πόλιν. Id est, miles
 ex via vix fugēs,
 capite nutanti pro-
 pter plagas venit
 in ciuitatem. De
 impotentia.] de in-
 firmitate, imbel-
 lia, imbecillitate.
 Aliās impotentia
 dicitur, immodi-
 ca intolerandaque
 potentia: sicut &
 impotens tyran-
 nus, & impotens
 fortuna, pro ni-
 mium potens. In-
 iuriam deuorans.]
 Consimile est il-
 lud Terentianum:
 Accipienda &

missanda iniuria adolescentium est. Commilitones. } Græci συ-
 στρατιώται; dicunt commilitones, qui & commilites dicuntur: κο-
 μιλίτιον quoque appellant communem militiam. Lucianus, ο
 τῶς στρατιώτης τοῖς αὐτῶν στρατοῦσι. Contubernio. } domicilio mi-
 litari, significanter & proprie. Nam contubernium dicimus, de-
 cem milites sub vno papilione degentes: quibus qui praest, ca-
 put contubernij nominatur. Centuria in decem contubernia di-
 uidebatur. Tamis per absconderet. } interim, aliquandiu. absolute
 dictum, vt supra annotauimus. Genium.] Milites per genium im;

peratoris & maiestatem iurant, se nunquam deserturos militiam, nec mortem recusaturos pro Romana republica: & ornamenta se strenuè facturos. quæ præcipit imperator: ideoque sacramenta dicuntur, vt docet Vegetius. Hinc apud Satyrographum legimus, Nunc alia emolumenta notemus Sacramentorum Auctor est Tertullianus in Apologetico: quòd gentiles sacramenta faciebant pro salute Imperatoris, & genium eius deierabant: & citius denique per omnes deos quàm per vnum genium Cæsaris deieratur. *Ob amissam spatham.*] Miles qui in libello arma amisit, vel alienauit, capite punitur: humanè militiam mutant, vt docet iurisconsultus titulo de re militari, vbi sic scribit Paulus: Arma alienasse graue crimen est, & ea culpa desertioni exactatur: vtique si tota alienauerit, si tibiale vel humerale alienauit. castigari verberibus debet: si verò lorica, scutum, galeam, gladium, desertori similis est. Tradunt historici, filium Catonis dum in prælio fortiter alacriterque depugnat, gladium amississe: qua ex re generosus adolescens valde perturbatus, nequaquam sibi viuendum deinceps existimabat si eius spolio potiretur hostis. itaque collecta iuuenum manu: per medias cædes, perque medios hostes impetu facto, gladium tandem in magno armorum atque cadaverum aceruo inuenit, Timebat ergo miles, ne ob amissam spatham, ex disciplina militari poenas penderet. Apud Plaut. Epidicus, cum audisset hostes potitos esse armis herilis filij, exclamat, *Ædepol facinus improbum. Ipse.* } scilicet commilitones. *Signis enotatis.* } obseruatis vestigiis, cæterisque signis, propter quæ inuenire possent nostra latibula. *Vicinus perfidus.* } *πῆμα κακὸς γείτων*, vt inquit Hesiodus: mala res est vicinus malus. contra, bonus vicinus maximum bonum est. apud Terentium Chremes vicinitatem in propinqua parte amicitiae reputat. *Nunciaret.* } militaribus. *Occultari.*] A vicino. *Accersitis magistratib.* } Lucian. *παραλαμβάνουσι τῆς πόλεως ἄρχοντας*. i. assumunt ciuitatis magistratus. *Mentuntur.*] Cum dedecorosum esset confiteri militem ab hortulano casum esse verberibus, excogitant fraudis diuerticulum, vt domum illam in qua hortulanus cum asino latebat, sub honesta occasione perscrutari possint, alioquin magistratus illorum petitionem illussissent. *Damno cognito.*] Tanquam reuera vasculum argenteum preciosum præses perdidisset. *Occultaret certo certius.* } quòd scirent certissimè ab illo occultari. sic enim loquimur, Vero verius est, pro verissimum est: certo certius, pro certissimum. Stoici talem locutionem non probant, apud

apud quos non sunt gradus comparationis, superlationisque. etenim ex dogmate illorum nihil est plano planius, nihil recto rectius, nihil beato beatius, nihil certo certius: super quo M. Tul. Seneca, & cæteri scriptitauerunt. *Discrimen capitæ.* } Qui receptor est furis, qui occultat fugitium, ex legis præscripto mulctatur. nam ut scienter & salubriter scribit Vlpianus, congruit bono præfidi curare ut pacata provincia sit, qui latrones fures conquirere debet, & prout quisque deliquerit, in eum animadvertere: receptatoresque eorum coercere, sine quibus latro diutius stare non potest. *Tancillum conterritus.*] minimum. *Saluti eius.*] scilicet hortulani. *Militones.* } Attende positum militones pro milites, ea forma qua commilitiones, qui & commilites dicuntur: Græci *στρατιῶτας* appellant. *Illum delitescere.*] Lucianus, *ἐνδὸν ἴφασαν ἐπὶ τὸν κυπούργον, καὶ μέ ἐκεινοῦ ὄνον.* id est, militones dixerunt intus esse hortulanum, & me illius asinum. *Ibi nec uspiam.*] Distinctè legendum est, hoc intellectu: asseuerabant milites, ibi delitescere hortulanum nec uspiam alibi. *Adiurantes genium princi.*] Paulo antè dictum est, ex auctoritate Tertulliani, quòd præfici Romani genium principis deierant: malebantque per deos omnes, quàm vnum genium principis peierare: scribit Vlpianus titul. de iureiurando: Si quis iurauerit in re pecuniaria per genium principis, & periurauerit, fustibus eum castigandum: eique dimisso superdici debere, importunè noli iurare. *Scrutinio.*] Annotandum, multa esse verba vernacula, protrita, plebeia, vulgaria, quæ in usu sunt eruditorum: ut scrutinium hoc in loco ponitur pro scrutatione, inuestigationeque: sicut passim vulgo loquuntur. ab eo verbo quod est scrutator, nimirum scrutinium deriuatur. Potest & aduerbium esse scrutinio, eodem tamen significatu. *Publicis ministris.*] viatores: apparitores, lictores, apud Romanos dicuntur publici ministri: Græco vocabulo *λιτούργοι* vocantur, *δὲ τὸ τῆ λειτουργεῖν*, quod significat ministrare: vnde Plutarchus autumat lictores dictos esse. nostri verò à ligando sic lictorem dici, ut à legendo lectorem, prodiderunt. officium enim lictoris erat, ut ligaret, vinciretque quem iussisset magistratus. Hinc apud Liviū, & M. Tullium, Lictor ligat manus. Tiro tamen Ciceronis libertus, lictorem vel à lino, vel à licio dictum scripsit: licio enim transverso, qui magistratibus (inquit) præministrabant, cincti erant. *Angulatim.*] per omnes angulos, & cuncta domus loculamenta. *Comparere.*] apparere, ac visitari.

Gliscit.] Inde glires dicti, qui somno gliscunt, & pingues fiunt. Silius: Gliscit Eliseo violentior ira tyranno. Columella in 8. Tuttur, inquit, per hyemem difficulter gliscit: hoc est, pinguescit & opimatur. idem ait, gallinam quæ prima luna saginari cœpta sit, vicesima pergliscere. *V triusque.*] Legendum est utrinque secus, ut sit sensus: contentio crescit violenta ex utraque parte, militum scilicet & hospitis: cū milites asseuerarent pro comparato hortulanum & asinum intra eades delitescere, hospes verò obstinatè per tinaciterque denegaret. *Fidem Cæsaris.*] auxilium. apud

comicos poetas fides pro auxilio frequentissime ponitur, vnde & illud vulgatissimum, Pròh hominum atque deum fidem. *Identidem.*] frequenter. *Domini numen.* } Lego deum numen, pro deorum. locutio est apud veteres vsitata. Numen autem dicitur, quasi nutus dei, ac potestas. *Et iniqui procacitate.*] inquieta petulantia. Attende quòd declinatur hic & hæc & hoc iniquies inquietis: sic apud Plin. dicitur animus iniquies, pro inquietus. Apud eundem iniquies nocturna ponitur pro inquietudine, nomine substantiuo. Consimiliter A. Gell. inquit, Ut interea labor hic vigiliarum & iniquies suauitate paulisper vo-

Tunc gliscit violentior utrinque secus contentio militum, pro comperto de nobis asseuerantium, fidemque Cæsaris identidem implorantium: at illius negantis, assidueque Deum numen obtstantis. Qua contentione & clamoso strepitu cognito, curiosus alioquin, & iniqui procacitate præditus asinus, dum obliquata ceruice per quandam fenestram, quidnam sibi vellet tumultus ille, prospicere gestio, vnus è commilitonibus casu fortuito collimatis oculis ad umbram meam, cunctos testatur incoram. Magnus denique continuo clamor exortus est: & emeris protinus scalis, iniecta manu, quidam me velut captiuum detrahunt. Iamque omni sublata contentione, scrupulosius contemplantes singula, cista etiam illa reuelata repletam productumque & oblatum magistratibus miserum hortulanum, pœnas scilicet pensurum, in publicum deducunt carcerem: summoque risu de meo prospectu cavillari non desinunt. Vnde etiam de prospectu & umbra asini natum est frequens prouerbium.

per vocum atque modulorum acquiesceret. Lucianus: ὁ ἀγέρωχος
 ἐπὶ πάντας περιεργός ἐστίν, βουλόμενος μαθεῖν τίνες εἰεν οἱ βουῶντες, διακρίπτων
 αὐτὸν καὶ τῶ δια τῆς θυρίδος: Ego strenuus & inquires, & in omni-
 bus curiosus, cognoscere volens quinam essent illi vociferantes,
 supernè prospicio in partem inferiorem per fenestram. *Collima-
 tis oculis.* Jobliquatis, derortis. Terentius in Eunuchō inquit: Ego
 limis aspecto. exponit Donatus, limos dici obliquos atque trans-
 uersos. vnde limen quoque dicitur, quòd ingredientib. exeunti-
 busque transuersum est. Cum igitur homines non recta facie,
 sed transuersa intuentur, limes dicuntur aspicere, & limis oculis,
 & collimatis. Plin. in 8. de leonibus scribens, sic inquit: Nec li-
 mis intuentur oculis, aspiciq.ue simili modo nolunt. Plinium æ-
 mulatus Solinus, dixit breuius & obscurius: Nunquam limo vi-
 dent, minimeque se volunt respici. apud M. Tul. verbum est col-
 limare, pro eo quod est ferire signum destinatum oculis collima-
 tis. sic enim inquit in 2. de Diuinatione: Quis est enim qui to-
 tum diem iaculans non aliquando collimet? Limare caput,
 Plauto, Neuiō, Turpilio, poetisque veteribus est, coniu-
 gere caput, & copulare: id quod amatores inter se potissimum
 amoris causa facititare consueuerunt. *In coram.* Lucius noster
 sæpe dicit ad instar, in coram & alia pleraque, quæ à nobis
 simpliciter vsurpantur. sic veteres vsitati sunt. *Continuò.* } statim.
Emersis. } Legi potest emensis: vtraque lectio probabilis. *Scru-
 pulosus.* } diligentius, sollicitus, curiosus. *Cista reuelata.* } de-
 lecta, patefacta, detracto orificio ac operculo. Lucianus: διείσκει
 ἐν τῷ ἱμῶν διασπότης τῆς κιστῆς τῆς ἀρχαίας, id est, inueniunt dominum
 meum in arca iacentem. *Pensurum.* } soluturum. Pendere pœ-
 nas, soluere significat: ab eo, quod ære graui cum vterentur
 Romani, penso eo, non numerato debitum soluebant: vnde
 & pensiones dictæ. Plin. in 33. Libralis, inquit & dipondius ap-
 pendebatur assis: quare æris grauis pœna dicta. Sic & Virgi-
 lius: Tum pendere pœnas Cecropidæ iussi. Liuius quo-
 que inquit: Sat pœnarum pensum est. Denique elocutio hæc
 apud omnes luculentos scriptores frequentissima est, vt di-
 cant pendere pœnas pro soluere. Namque antiquorum pœnæ
 omnes dicuntur pecuniariæ, quod & grammatici tradunt. *In
 publicum carcerem.* } Græcè δεσμωτήριον dicitur publicus carcer. Lu-
 cianus, εἰς τὸ δεσμωτήριον πέμπουσιν. *Canillari.* } irridere & iocari.
 Lucianus, ἰγέλων ὅτι τῶ μιλῶν ὑσαντι ἐν τῷ ὑπερφύλων, καὶ παροδόντι τὸν ἐδίπλω
 ἀποτίλω. id est, ridebant quòd ex superiore tabulato asinus osten-
 deret, proderetque ipsius dominum. *De meo prospectu.* } Quòd

scilicet per fenestram prospiciens, me & hortulanum prodidit-
 sem. Et prospectu & umbra Lucianus sic, *καὶ τότε ἐξ ἰμοῦ φησὶν*
ἢ λέγει εἰς ἀνθρώπους ὁ λόγος ἔτος, ἐξ ὄνου παρακύψεως, id est, tunc pri-
 mum ex me hic sermo inter homines ortus est, Ex asini prospe-
 ctu. prouerbum hoc, ex prospectu & umbra asini, significat, ex
 re insperata sæpe magnas res prodi atque manifestari, adduci-
 que in discrimen: sicut ex prospectu asini detectus est & prodi-
 tus hortulanus delitescens. interpret Luciani prouerbum hoc,
ἐξ ὄνου παρακύψεως, parum eleganter interpretatur, Ex asino conse-
 pecto: cum fuerit dicendum, ex asini prospectu. quod & verba
 Græca significant, & docet Lucius noster. apud Græcos celebre
 est id prouerbum *ἐξ ὄνου παρακύψεως*, de his qui ridiculè calum-
 niantur. Ferunt enim asinum fregisse vasa fictilia in figuli offi-
 cina, per fenestram prospicientem. vnde asinus in ius vocatus à
 domino tabernæ, interrogatus cuius criminis infimaretur, di-
 xit, *ὄνου παρακύψεως*. id est, de asini prospectu. Alij tradunt,
 quòd asino prospiciente aues euolarunt, diruperuntque telam.
 quapropter dominus telæ asinarium in ius vocauit. qui rogatus,
 quam ob causam reus fieret: dixit, Ex asini prospectu: vnde na-
 tum adagium. Sed attende quæso lector, & nunc mihi totus
 adesto, quòd cum Lucianus tantum dixerit ex prospectu asini
 natum prouerbum, noster addidit, de prospectu & umbra:
 scito non hoc simpliciter intelligendum, propter umbram
 asini, ad quam vnus commilitonum oculos direxit, & ex ea
 deprendit hortulanum delitescentem. Sed vt ego sentio, clan-
 culum & dissimulanter alludit prouerbum alterum Græcum
ὑπὲρ ὄνου σκίας: id est, de umbra asini, quo vti solemus de eis, qui
 desiderant nosce futilia & friuola, minimèque vilia. Cuius
 meminit Menander in Enchiridio. & Plato, & alij complusculi,
 Ductum autem est prouerbum ex fabula, qua traditur, iuue-
 nem conduxisse mercede asinum, & cum sub umbra asini per
 meridianum æstum quiescere vellet, exurbatum esse ab asina-
 rio, afferente se illi asinum tantum locasse, non umbram. Ex hoc
 ventum est in iudicium ab vtroque. quod cum olim in iudicio
 causæ capitalis coram iudicibus fastidiosis recitasset Demo-
 sthenes, & illi mox expergæ facti fabelle lepiditate, cuperent nos-
 cere quis fuisset exitus rei: subiunxit orator oppidò quàm tem-
 pestiuiter & scitè. *ὑπὲρ ὄνου σκίας ἀπέειπεν ὁ ἀνὴρ ἐπιθυμείτω, ἀνδρῶν*
δὲ κινδυνεύοντος ὑπὲρ ψυχῆς ἐστὶ τῆς σκῆς ἀνέχεσθαι. Ὁ μὲν (inquit) cu-
pitis audire de umbra asini? hominis autem pro anima pericli-
tantis defensionem audire non vultis. Sunt & illa apud eosdem
 Græcos de asino quoque celebrata prouerbia, *ὄνος τοῦ εἰλου, asi-*
 nus

mus ad tibiā: ὄνος λύρας, asinus ad lyram. ὄνος εἰς ἀχρῶα, asinus in paleas. Dicitur autem hæc parœmia de his, qui præter spem incidunt in bona illisque voluptariè fruuntur. Celebrant & illud, ὄνον κείρετε, asinum tondes: de hominibus inefficacia aggredientibus: asinum enim tondere non possumus. Cui consimile est hoc, ὄνου πόνοις ζητεῖς: id est, asini vellera quæris.

ARGUMENTVM LIBRI
DECIMI.

Hoc decimo libro continetur militis cum asino ad civitatem accessus fauoris muliebris ob amorem in cæstum, infandūque luculenta descriptio: asini duobus fratribus facta venditio, quorum alter pistor erat, alter coquus: mox fratrum, ob asini furtiuam rapinam cibariam, dissidium atque contentio. Asini vita genitilis & parasitica sub domino mitiore, eiusdemque cum matrona amorabunda concubitus: scemina scelestæ ad bestias damnatio: iudicij Paridis editio: asini fuga ex spectaculo.

Die sequenti.] Græcè dicitur πῆ δευτερά. Quid egeris nescio. } Ex Luciano, sic scribente: πῆ ὡς ἰπαδεν ὁ κηπουρος ὁ ἐμὸς δευτέρως, ἐκ οὐδ᾽. id est, Quid passus sit hortulanus meus dominus, nescio. Ob

Die sequenti meus quidem dominus hortulanus quid egerit, nescio: me tamen miles ille, qui propter eximiam impotentiam pulcherrimè vapularat, ab illo præsepio, nullo equidem contradicente, diductum abducit: atque à suo contubernio (hoc enim mihi videbatur) sarcinis proprijs onustum, & prorsus exornatum armatumque militariter, producit ad viam. nam & galeam nitore præmicantem, & scutum cæteris his longius lucens, * sed etiam lanceam longissimo hastili conspicuam, * qua scilicet non discipline tunc quidem causa, sed

eximiam impotentiam.] Vtrum ob inualentiam & imbelliam, an ob immodicam militaremque potentiā ac insolentiam, ambiguum est. constat enim militè vapulasse, cum ob infirmitatē viriū (quibus hortulanus præpollebat) tū ob cōtumaciā impotentiamque tyrannicam, dum militariter cedere hortulano minita

tur. *Abducit.*] Abducitur proprie alienus. Abducimus inuitos, vt doctet Donat. à Luciano autem diffentit, qui refert à milite venditum esse afinum *πέντε ἄνδρων ἀπλῶν*, id est, 25. Atticis minis. *Galeam nitore præmicantem.*] Ex præscripto disci-

plinæ militaris, arma debent esse extersa atque radiantia. Ad officium tribuni militum pertinet, & sollicitudinem, auctore Vegetio, vt miles veste nitidus, armis bene munitus ac fulgens, exercitationis vsu & disciplina eruditus incedat. Idem præcipit, eligendum centurionem, qui contubernales suos ad armorum exercitum cogat, vt bene vestiti & calciati sint vt arma omnium defricentur ac splendeant. & extat epistola Aureliani imperatoris ad tribunum scripta, qua præcipit vt arma tersa sint. & profectò laus est imperatoris, miles cultus & micantibus armis instructus. Laudant scriptores Cæsarem dictatorem, quòd haberet milites tam cultos, vt auro & argento politis armis ornaret: simul & ad speciem, & quo tenaciores eorum in prælio essent metu damni. Lampridius quoque referet, Alexandrum Romanum imperatorem sibi fecisse argyroaspidas & chrysoaspidas milites, cum clypeis argentatis & auratis, exemplo Alexandri Macedonis, quem tradunt scutis militum argenteas laminas, equis frenos aureos addidisse: loricas quoq; alias auro, alias argento adornasse. *Lancea longissimo hastili.* } Cum Lucianus hunc in Macedonia militem fuisse describat, intelligimus sarissam significari. etenim sarissa (vt docet Ælianus in Tacticis) lancea est, qua vtitur phalanx Macedonica, longitudine 14. cubitorum, quorum duo manus continent, reliqua 12. prominent: inde sarissophori à nostris scriptoribus dicti, qui sarissas gestant. *Sedulò.*] Instante, diligenter. *Ciuitatulam.* } Græcè *πολίχων* dicitur, ex *πόλις* & *ων*: id est, diminutiu formula. *Decurionis.* } Modò decurionem accipe pro turmæ equitum præfecto. potest etiam accipi pro senatore municipali. etenim senator in municipiis dicitur decurio, vt suo loco copiosius est annotatum. Est autem decurionis militaris officium,

conto sciēter vti, & turmales suos, id est equites sub cura sua positos erudire, ad omnia quæ equestris pugna deposcit. *Ducatum sustinebat.*] præfecturam gerebat. ducatus dicitur præfectura, siue præpositura & imperium militare, à duce: vt principatus à principe, tribunatus à tribuno. In Aureliano inquit Flavius Vopiscus: Habuit multos ducatus, multos tribunatus. Apud Suetonium: Ferebatur ducatus & imperia ludere. Videtur autem significare chiliarchum. sic enim Græco vocabulo nominatur tribunus militum, qui præest mille militibus. Ex disciplina Romanæ militiæ (vt docet Iosephus in tertio belli Iudaici) milites ad centuriones, illi ad chiliarchos conueniunt salutatum: cum quibus ad summum omnium ducem vniuersi ordinum principes, ille autem his ex more dat præcepta perficienda subiectis.

Post dies plusculos, ibidem designatum scelestum & nefarium facinus memini: sed, vt vos etiam legatis, ad liberum profero. Dominus adium habebat iuuenem filium, probè literatum, atque ob id consequenter pietate modestiæque præcipuum: quem tibi quoque pronenisse cuperes, vel talem. Huius matre multò antè defuncta, rursus matrimonium sibi reparauerat: ductæque alia, filium procreauerat alium, qui iam duodecimum ætatis annum supergesserat. Sed nouerca, forma magis quam moribus in domo mariti præpollens, seu naturaliter impudica: seu facto ad extremum impulsæ flagitium, oculos ad prinigium adiecit. Iam ergo, lector optime, scito te tragediam, non fabulam legere, & à socco ad cothurnum ascendere. Sed mulier illa, quandiu primis elementis Cupido paruulus nutriebatur, imbecillis adhuc eius viribus, facile ruborem tenuem deprimens, si-*

Designatum facinus: } præuè & perperam factum. Designare est, re nouam facere: in vtranque partē, & bonam & malam. Præuè & rectè facta, designata apud veteres dicebantur: hic in malam partem ponitur. Designatores dicti, qui ludis funebribus præsent: ob eam causam (vt credit Donatus) quòd in ipsis ludis multa fiant noua & spectanda. Terentius in Adelphis: Modò quid designauit? Dominus adium.] decurio significatur. Iuuenem probè literatum.] Idolon & simulachrum huiusce iuuenis

probissimi, quem Lucius noster hoc in loco describit: est Bartholomæus Blanchinus, municeps meus: qui nobili genere natus, bonis moribus ornatus, literis literatis excultus, auditor meus, mihi que summa benevolentia copulatus, effingit ac representat iuuenem ex omni parte laudabilem. Dotibus animi accedunt bona corporis atque fortunæ. Diligit doctos, & me in primis: contubernio proborum artificum lætatur, maximè que pictorum. Habet

domi veluti in larario nomismata ex auro & argento compluscula, quibus minutæ magnorum virorum facies expressæ conspiciuntur: ocium & quietem literariam cum primis probat & sectatur, modestia & probitate præcipuus viuit in cœlibatu, quamuis eum generum optent summates: prorsusque huic Apuleiano iuueni cætera simillimus, nisi quòd nec patrem habet, nec noueram domi: & melioribus annis natus, fortunatius degit: nec insidias nouercales pertimescit, quibus obnoxius fuit hic, quem Lucius noster perscribit dilectum esse à nouerca, amore incesto & infando. *Consequenter modestia præcipuum* }
 Pietas, modestia, humanitas, sunt sequelæ & comites literarum. litera bonos mores & virtutes omnes politicas edocent, Humanitatem veteres appellauerunt id propemodum, quod Græci

lentio resistebat. At ubi completis igne vesano totis præcordiis, immodicè bacchatus amor exestuabat, sanienti Deo iam succubuit: ac languore simulato, vulnus animi mentitur in corporis valetudine. Iam cetera salutis vultusque detrimenta, & agris & amantibus examissim conuenire, nemo est qui nesciat: pallor deformis, marcentes oculi, lassæ genua, quies turbida, & suspiratus cruciatus tarditate vehementior. Crederes & illam fluctuare tantum vapore febrium, nisi quòd & flebat. Hæu medicorum ignare mentes! quid venæ pulsus, quid caloris intemperantia, quid fatigatus anhelitus, & vtrinque secus iactata crebriter laterum mutue vicissitudines? *Dij boni! quàm facilis, licet non artifici medico, cuius tamen docto veneriæ cupidinis, comprehensio, cum videas * aliquem sine corporis calore flagrantem.*

Græci *παιδείου*, nostri eruditionem institutionemque in bonas artes dicunt: quas qui sinceriter appetunt, hi sunt vel maxime humanissimi. e contrario *ἀμωμοί*, id est sine multis & literis, apud Græcos dictus est, pro inelegante & rustico atque impolito. *Matrimonium reparauerat.*] secundam uxorem duxerat, digamiamque celebrauerat. Sicut improbè Nepotunum accusat, qui iterum naufragium facit: ita qui secundis pedicis conugalibus implicatur, iniquè vitam vxoriam statumque maritorum criminatur. Semel ducenda vel sapienti vxor est, vt politicè & ciuilitè viuere videatur. sed si digamus, hoc est bimaritus esse appetit, & digamiae munera decantat, vecors est. Nam prima vxor, aut bona fuit, aut mala: si bona, non est secunda vxor ducenda, quæ primæ consimilis esse non poterit: quinimo timendum, ne in locum bonæ pessima succedat, cum proba sit rara auis in terris, nigroque similima cygno. Si verò mala, tanto minus est ducenda: cum improbitas primæ potuerit ac debuerit osorem te facere, ac fastidiosum totius scæmineæ nationis. sicut etiam Euripides mulieres ferè omnes maiorem in modum exosus fuisse dicitur, quòd simul duas vxores habuerit, quarum matrimonij pertædebat. Quòd autem digamia, monogamia deterior sit, hinc liquet, quòd digamus in clerum eligi non potest. Hieronymus tamen inquit, Non damno digamos, imò nec trigamos: & si dici potest, octogamos. *Seu fato impulsus.*] Plerique omnes in culpa & maleficio reuicti, per fugiunt ad fati necessitatem, tanquam in aliquod asylum: & quæ pessimè fecerunt, ea non suæ temeritati, sed fato esse attribuenda dicunt. Apud Maternum genitura explicantur, quæ maleuola stellarum radiatione faciunt nouercas amore priuignorum infando implicari. *Oculos ad priuignorum adiecit.*] Naturali & quasi genuino odio nouercæ priuignos persequuntur: hinc verbum elegans Nouercari, pro eo quod est agere more nouercarum, malignè scilicet & inimiciter. Hinc Horatius in Epodo: Quid vt nouerca me intueris? Plinius noster naturam homini nouercam tristem esse censet. Ergo igitur cum nouercæ priuignos naturaliter oderint, cum nouercalia odia sint famigerata, hæc priuigni amore capta est, hæc ardere cœpit in libidines incestas: cum talis amor sit omni odio detestabilior, execratiórque: melius est enim odisse priuignū, quàm turpiter amare. *Tragœdiam legere.*] In tragœdiis plerunque amores incesti infandique explicantur. Tragœdiæ narrant, quemadmodum Phedræ amore scdissimo priuignum Hippolytum de-

Peribat. Denique tragœdiarum argumenta sunt, nefandæ no-
 uercarum priuignorumque amationes. Ideoque Euripides pe-
 catus est, ne accideret Archelao aliquid tragœdiæ proprium:
 ostendens, nihil aliud esse tragœdiam, quàm miseriarum com-
 prehensionem: quæ, vt Græci definiunt, est *δυναὶ πειροχὴ*, id est re-
παραμάτων ἀκίνδυνος πειροχὴ: id est, priuatarum ciuiliūque re-
 rum sine periculo vitæ comprehensio. Præterea in tragœdia,
 fugienda vita: in comœdia, capescenda exprimitur. Per soccos
 autem materia comica, per cothurnos tragica significatur: cum
 soccus sit calciamentum comœdorum histrionum, cothurnus
 verò tragœdorum. quod ex versu Horatiano sat notum est:
 Hunc socci cæpere pedem, grandæque cothurni. Illud adde
 scitu dignum, quòd cum cothurnus sit calciatus vtrique pedi
 aptus, Athenienses hinc Theramenem cothurnum cognomina-
 runt, tanquam modò harum, modò illarum partium sectato-
 rem. Prouerbiū quoque apud Græcos celebratur, *ἄμεταβολάτις ἐσ
 μόδιος*, de his qui mobiles sunt, & assiduè immutantur. A soc-
 co ad cothurnum, expone à tenuioribus ad grauiora à iocosis ad
 tristiora, à licitis ad illicita, à rebus comicis ad tragicas. etenim
 tragœdiæ proprium est, amor infandus atque tristitia. *Asc-
 cendere.*] Signatè locutus est: stilius enim comicus humilis est, vt
 & materia: tragicus verò character sublimis, sicut & argumen-
 tum. Inde cothurnati dicti grandiloqui, & instar aquilarum per
 sublimia volitantes. *Silentio resistebat.*] silenter dissimulabat, *Bac-
 chatus amor.*] Seneca: Labitur totas furor in medullas, Igne furti-
 uo populante venas. *Sæuienti deo.*] Cupidini, qui impotens flam-
 mis simul & sagittis regnat in orbe, cuius spiculis succumbunt
 mortales immortalesque: Qui superos, ipsumque Iouem, qui
 numina ponti Ferarumque domat. *Cupido paruulus.*] Tulliana
 sententia est: Malum nascens facile opprimitur, inueteratum sit
 plerunque robustius. *Mentitur in corporis valitudine.*] simulat se
 languore corporis affectam, cum animi ægritudine tabel-
 cat. sic olim Antiochus amore noueræ Stratonices captus,
 cum cupidini sæuienti succubisset, nec vllum remedium tanto
 malo reperiret: simulans se corporis morbo confictari, in lecto
 decubuit: qui mox opera & astu Erasistrati medici reualuit, fa-
 ctus voti compos. *Examussim conuenire.*] examinatè, optimè, ad
 vnguem, regulariter. Plaurus: Vt hanc rem vobis examussim
 disputem. Aduerbiū est. amussis enim regula fabrorum est,
 qua architecti opus probant: vel, vt alij volunt, ferramentum,

quo in poliendo vtuntur. inde amuffitata indoles Plauto, pro
 exanimata atque perfecta. sic enim scribit in Milite: In hoc
 muffitata sua sibi ingenua indoles. & ita hunc locum Plauti le-
 gendum esse, docet Nonius Marcellus, cum in Plautinis codi-
 cibus passim legatur Emuffitata: quam tamen lectionem, vt pro-
 biam emaculatamque, tueri possumus auctoritate Festi Pompeij,
 qui scribit, emuffitata dici adamuffim facta. & ne quis audeat
 id velle conuellere & calumniari, traditur hoc à Festo in dictio-
 nibus à litera E incipientibus. Aul. Gellius in primo, Iudicium
 factum adamuffim diceret. *Pallor deformis.*] Ægroti & aman-
 tis signa communia. nam qui amat, & qui ægrotat, pallore de-
 formatur. De ægroto notissimum Virgilianum illud: Conti-
 nud est ægris alius color, horridat vultum Deformat macies.
 De amante illud Horatianum: Et tinctus viola pallor aman-
 tium. ex præcepto quoque Nasonis: Palleat omnis amans, co-
 lor. hic est aptus amanti. *Lassa genua.*] Labant genua in ægro-
 to, labant & in amatore: qui videns amicam, & mente & geni-
 bus tremat. iuxta illud Terentianum: Totus Parmeno tremo,
 horreoque postquam aspezi hanc. Aiunt phyci, ex nimio ar-
 dore effectum frigoris reddi, vt ex frigore nimio effectus ignis
 existit: natura enim magni caloris horrorem incutit, vt nimia
 febres. *Quies turbida.*] Quis nescit, turbidam inquietamque quie-
 tem esse infirmis? qui insomniosi sunt, qui diris visionibus agi-
 tantur. Hinc Horatius, Velut ægri somnia vanæ Finguntur spe-
 cies. In eandem sententiam est illud Persianum Ægroti vete-
 ris meditantis somnia. Idem quoque est amoris affectus. Ama-
 tor enim instar Achillis Homerici (expertus loquor) nunc pro-
 nus in faciem, nunc supinus cubat: toto lecto versat corpus, dum
 somnum oculis capere non potest: cuius tumultuosa per tho-
 rum iactatio est, & inquietas nocturna. *Suspiritus vehementior.*]
 suspiratus, siue suspirium. Plutarchus, Sappho, cæteri, amatori-
 bus assignant defectum vocis, ruborem vultus, mox pallorem,
 intuitum oculorum inconuenientem, sudores acutos, motum
 venæ incredibilem, & crebra suspiria. Horat. quoque signare vo-
 lens amoris indicium, sic inquit in Epodo: Amantem langor &
 silentium arguit. Et latere petitus imo spiritus. *Flucltuare ardore
 febrilium.*] Si vidisses fœminam hoc pacto languentem. credidisses
 eam ardentibus febribus torqueri. Sed cum fleret, signum erat
 Cupidineæ flammæ, qua vitalia intrinsecus torrebantur. nam, vt
 ait speciosissimè poeta, est mollis flamma medulas Interea, & ta-
 citum vivit sub pectore vulnus. Apud Ouid. inquit Biblis amore
 tabescens: Esse quidem læsi poterat tibi pectoris index, Et color

& macies, & vultus, & humida saepe Lumina, nec causa suspiria mota patienti. *Heu medicorum.*] Imitatio Maroniana: Heu vaturn ignaræ mentes, quid vota furentem, Quid delubra iuvant: Medicos damnat inscitia, qui parum solerter, parumque curiose dispicerent, quid pulsus, quid creber anhelitus, quid calor immo dicus in fœmina significarent. nec enim hæc morbi erant, sed ardentissimi amoris indicia. Quod vel mediocriter erudito medico comprehendere fas erat. *Laterum vicissitudines.*] Modò in dextrum, modò in sinistrum latus iactatio. sic Achilles Homericus, ex desiderio Patrocli, nunc in latus, nunc resupinus, nunc pronus, nunc rectus volutatur. Supini cubitus (vt inquit Plinius noster) oculis conducunt. at pro tussibus, in latera, aduersus distillationes. Theophrastus tradit, celerius concoqui dex tri lateris incubitu, difficilius in supinis. *Sine corporis calore flagrantem.*] Vbi homo flagranter æstuat citrà corporis calorem & febrem, nimirum ille ob amorem animo ardet, non corpore febricitat. Talis enim flagrantia non corpus, sed animum populatur: quæ cognitio comprehensioque vel mediocri medico facilis est.

Alterius agi.] Lego, altius vel alternis agitata. *Filium.*] priuignum intelligit, quem nouerca deperibat. *Nomen.*] scilicet filij: nec enim voluisset amaramunda fœmina finium esse & dici, quem ipsa afflictim deperibat: qua talis amor infandus, incestificus, execrabilis est. Consimiliter apud Ouidium Bilis Caunum fratrem deamans, nomen sororis eradit ex epistola; Scripta soror fue-

Ergo igitur impatientia furoris alterius agitata, diutinum* rupit silentium, & * aduocari precipit filium: quod nomen in eo ipso, * ne ruboris admoneretur, libenter eraderet. Nec adolescens * agrè parentis moratus imperium, se-
nili* tristitia striatam gerens frontem,
 cubiculum petit vxoris patris, matrisq;
 fratris, utcunque debitum sistens obsequium. Sed illa cruciabili silentio diutissime fatigata, & ut in quodam vado-
 dubitationis herens, omne verbu quod presenti sermoni putabat aptissimum, rursus improbens, nutante etiam nunc pudore, unde potissimum caperet exordium, decunctatur. At iuuenis nihil etiam tunc * secius suspicatus, summissio vultu rogat ultrò presentis * causam aegritudinis. Tunc illa nacta solitudinis*
 dam.

damnosam occasionem, prorumpit in
audaciam: & vbertim* ad lacrymas, la-
ciniâque contegens faciem, voce trepi-
da sic eum breuiter affatur. Causa om-
nis & origo presentis doloris, & etiam
medela ipsa, & salus unica mihi* tute
ipse es. Isti enim tui oculi per meos ocu-
los ad intima delapsi præcordia, meis
medullis acerrimum commouent incen-
dium. Ergo miserere* tua causa pereun-
tis: nec te religio patris omnino deter-
reat, cui morituram prorsus seruabis u-
xorem. Illius enim recognoscens* imagi-
nem, mutua facie, merito te deligo. Ha-
bes solitudinis plenam fiduciam, habes
capax necessary facinoris otium. Nam
quod nemo nouit, penè non fit.

rat, visum est de-
lere sororem. V-
nicuique (vt ali-
bi quoque dictū
est) duo sunt nomi-
na: vnum propriū,
alterum naturæ &
sanguinis, quo se
debent appellare
coniunctæ perso-
næ: vt est nomen
matris & filij, no-
uercæ & priui-
gni. Nunc ergo a-
morabunda no-
uerca, libenter era-
deret hoc natura-
le nomen, ne aut
filium, aut priui-
gnum nominare
cogeretur: qua

nuncupatio in re obscœna sine rubore esse non potest. Parentis.]
nouercæ, quæ parentis, hoc est matris loco esse priuigno debet:
& priuignus nouercæ perinde ac parenti obsequi debet. Stria-
tam fron.] rugosam, contractam, subductam. qualis ex tristitia ef-
se solet, quæ & caperata frons dicitur: & deceter dixit Plaut. quid
huic homini frôs caperat seueritudine? Striæ sūt canaliculæ in co-
lunnis, & caua. vnde columnæ striatæ dictæ. Talibus fulciuntur
ædes Bentiuolorum magnificentissimæ. Quidam strias non i-
pfos canaliculos dici interpretantur, sed prominentias & extube-
rationes inter caua & canaliculas columnarum. Vitruuius in
4 Columnas (inquit) striari viginti strijs oportet. Idem striatu-
ram appellat descriptionem striatarum columnarum. Igitur
translatione venustissima striatam frontem posuit Lucius no-
ster, pro tristissima & caperata, in qua rugæ aspiciantur in-
star striarum, quas in columnis efficitur, rugarum enim &
striarum reciproca translatio est. Idem Vitruuius: Trunco, in-
quit, toto strias, vt stolarum rugas matronali more demiserunt.
Crassitudines striarum eodem auctore faciendæ sunt, quantum
adiectio immedia colūna ex descriptione inuenietur. Strigæ ve-
rò aliud lōgè significant. nā (vt grāmatici docēt) appellantur or-
dines rerum inter se iunctim collocatarum, à stringendo dictæ.

Columella in 2. de fœno loquens, sic refert: nunc demum conuer-
temus, & vtrunque siccatum coartabimus in strigam, atque ita
manipulos vinciemus. *Vxoris patris.*] Nouercam signat, quæ v-
xor erat patris: & filium procreauerat alium, qui ex patre istius
adolescentis frater erat. *Vt unquam.*] Nitidior lectio est, vtrunque.
Sistens obsequium.] id est, se obsequiosum exhibens. verbum iuris
est, sistere vadimonium, sistere rerum: quod ad alia quoque trans-
fertur. Ouid. Sistitur ante aras. A. Gellius docet, ab hoc verbo si-
sto, stiti in præterito dici, non steti: & à M. Catone rectè scriptū
esse, vadimonium stitisset: quod audaces emendatores è scripto
stitisset corruerunt. In *vado dubitationis.* } incerta ac fluctuabun-
da, sicut cymba in vado periclitatur. contra dixit Plaut. prouer-
bialiter, In vado salutis res est. *Vnum.*] Legendum est, Vnde. Ex-
primitur amantis affectus, quæ vnde exordiat cum priuigno
alloquium nescit: quæ incipit effari, mediaque in voce resistit.
Decontatur } valde conctatur & hæsitat. sic Biblis apud Ouid. In-
cipit & dubitat, scribit damnatque tabellas: Et notat, & delet,
mutat, culpatque, probatque. *Summisso vultu.* } Hoc in laudem
pudibundi iuuenis dictum est, qui vultu demisso ac verecundo
quærit de matre causam ægritudinis. *Nacta.* } Nancitor dicitur
apud veteres, pro nactus erit. *Occasionem solitudinis.* } Solitudo sæ-
pe nobis magna mala suadet (vt inquit Seneca) & cogitationes
diras suggerit: ex cuius occasione nunc nouerca fit audax
apud priuignum, & amorem infandum tetrumque confite-
tur ac detegit. *Vbertim.*] largè & abundanter. *Lacinia.* } præ-
pudore cooperuit faciem, vt liberius amorem impudicum sce-
lestumque profiteretur. Apud Platonem Socrates operit pal-
lio caput, orationem quandam parum pudicam habiturus.
Apud Gellium Iulianus rhetor capite conuelato canit versus
poeticos, amafios ac venerios. *Et medela ipsa.*] Huic senten-
tiæ quadrat illud Ouidianum: Tu seruare potes, tu perdere so-
lus amantem. *Tui oculi per meos oculos.*] Amor (vt philoso-
phi tradunt, & meminit Plato) desiderium est fruendæ pulchri-
tudinis: fruitur autem amator re amata per oculos. Vnde meritò
oculus causa & origo est amoris, vt Musæo placet. Oculus ra-
diorum aculeos in contuentis eregionè oculos iaculatur. hinc
virulentus aculeus transfuerberat oculos, & hominis percussis
præcordia corque conuulnerat. Quintilianus in ea decla-
matione quæ inscribitur Cæcus in limine: Oculi (inquit) sunt
tota nostra luxuria, hi nos in omnia quotidie vitia præcipi-
tant, mirantur, adamant, concupiscunt. *Pereuntis.* } scilicet mei.
Ouid. Miserere fatentis amorem: Et non falluræ, nisi cogere-
ret vltimus ardor. *Illius imaginem.*] Filius imago patris est,

quem non tam facie quàm moribus representat. Phædra apud Senecam sic inquit ad Hippolytum: Hippolytæ sic est Thelei vultus, amo, & mox paulo: Talis, en talis fuit, cum placuit hosti. sic gentilit cellsum caput: in te magis refulget incomptus decor, & genitor in te toruus. *Habere.*] Corrige, habes. *Solitudinis fiduciam.*] Solitudo, vt antè diximus, multa mala nobis suadet: & locus ab omni arbitro liber, fiduciam dat patrandi sceleris. *Necessarij facinoris.*] Facinus necessarium vocat, quod cum necessaria persona committitur, & necessitudinis vinculo copulata: qualis est inter nouercam priuignumque coniunctio. *Pene non fit.*] Sententialiter hoc dictum est: tanquam pro infectis habenda sint, quæ facta esse nemo cognouerit. Olim Claudius imperator adulterijs famosum monuit, vt cautius indulgeret voluptati veneriæ: tanquam non fiat quod latet. Philosophus quoque nomine Peregrinus, existimabat homines tunc peccare procliuius, cum latere posse id peccatum putarent, impunitatemq; ex ea latebra sperarent. Virum verò sapientem non peccaturum esse dicebat, etiam si peccasse eum dii atque homines ignoraturi forent. non enim pœnæ infamiæ metu non esse peccandum, sed iusti honestique studio & officio.

Perturbatus.] apud Senecam, impudica nouercæ cõpellatione perturbatus Hippolytus, sic exclamat: Magne regnator deum, tam lentus audis scelera, tam lentus vides? Hic verò neque clamorosus neque iurgiosus inducitur, sed consultus & prudens, qui promissione leniendam magis scœminam censuit, quàm negatione exasperandam. *Intempestiue.* } Pittacus, ex septem sapienti-

*Repentino malo perturbatus adolescens, quanquam tale facinus protinus exhorruisset, non tamen negationis intèpestina seueritate putauit exasperadũ, sed caute promissionis dilatione *leniendã. Ergo prolixè pollicetur, vt *e) bonũ caperet animum, refectionique se ac salutem redderet, impendio suadet: donec patris aliqua profectio, liberum voluntati concederetur spatium. statimque se refert à noxio conspectu nouercæ. Et magnam domus cladem ratus indigere *magno e) ampliore cõsilio, ad quendam comperta grauitatis educatorem senem protinus refert. Nec quicquam diutina deliberatione tam salubre visum, quàm fuga celeri procellam fortune seuentis euadere. Sed impatiens vel exigua di-*

bus vnus, dicere solebat *ἄστυ γυνή*, id est, nosce tempestiuitatem: intelligi volens, in rebus omnibus obcundis nihil esse conducibilius, meliusque tempestiua opportunitate, è contrario nihil peius intempestiuitate. Super qua re latissimè perscripsimus in Heptalogo. Sic seueritas, quæ alioqui inter virtutes numeratur, in vitij nomen transibit, si fuerit intempestiua, neque *ἄστυ*: id est, ex opportunitate adhibita. Vnde laudandus hic iuuenis, qui negare seueriter noluit, ne per intempestiuam seueritatem fœmina magis

ac magis exasperaretur. *Prolixè.*] benignè, largè, liberaliter. M. Cato res prolixas dixit, quas alijs quoque vocabulis secundas & prosperas appellat. *Impendio suadet.* } valde vehementer hortatur. *Refert.* } retrahit, abducitque. *Ad educatorem refert.* } Id est, consulit nutricium senem, & quæ sit super re tantum illius exquirat sententiam: qui cum senex esset, meritò multarum rerum consultissimus, gnauissimusque videri poterat, cum ætate sapientia adipiscatur. In senibus prudentia est, atque consilium, & (vt inquit *Natur. in Triummo*) sapientia atque condimentum est. Sapiens ætati cibus est. Senibus (vt auctor est *Quintil.*) auctoritas maior est, quòd plura nosse & vidisse creduntur. quod & *Homerus* frequentissimè testatur, & (vt eleganter scribit *M. Tul. in Catone*) temeritas est florecentis ætatis, prudentia senectutis. In senibus consilium, ratio, sententia est.

lacionis mulier, facta qualibet causa. cōfestim marito miris persuadet artibus, ad longissimè distitas festinare villulas: quo facto, maturata spei vesania princeps, promissa libidinis flagitat vadimonium. Sed iuuenis, modo istud, modo illud cause faciens, execrabile frustatur eius aspectum: quoad illa nuntiorum varietate, pollicitationem sibi denegatam manifesto perspicuens, mobilitate lubrica nefarium amorem ad longè deterrius transtulisset odium. Et assumpto statim nequissimo, & ad omne facinus emancipato quodam dotali seruulo, perfidie sue consilia communicat: ne quicquam melius videtur, quam vitata miserum priuare iuuenem. Ergo missus continuo furcifer, venenum presertarium comparat: idque vino diligenter dilutum in fontis priuigni preparat exitio.

quæ nisi forent, non summum consilium maiores nostri senarum appellassent. Proinde probandus est adolescens, qui consiliarium senem educatorem adhibuit, qui ex consilio senioris, atque sententia saluberrima decrevit subducere sese nouerca- libus blanditiis, & fuga euadere hanc quasi procellam ex fluctibus Cupidineis impendentem. *Impatiens mulier.*] Omnis mora amantem torquet, omnis cunctatio tormentum est: & (vt inquit Plaut. in Penulo) Amans quicquid agit, properat omnia, amantem nihil satis festinator. *Disitas.*] longè remotas, distantesque ab vrbe. Antiqui improbarunt villas & prædia longè ab vrbe distantia. Hinc Pomponius inquit: longè ab vrbe villicari, quò herus rarerentur venit, non villicari, sed dominari mea est sententia. Columella quoque censet, in propinquo agrum mercari, quò & frequenter dominus veniat, & frequentius se venturum quàm sit venturus denunciaret. puratque suburbanum prædium commodissimum esse. Catonis dictum est de agro parando, Pedibus compensari pecuniam. *Flagitat vadimonium.*] Ex forensibus verbis translata sententia. Sicut enim ad vadimonium venire solet litigator, qui id promisit: ita decenter vadimonium libidinis flagitat nouerca à priuigno, vt sese sistat in palæstra veneria: vt quod verbo promiserat, re perficiat. *Illud causa.*] id est, modò hanc rem, modò illam causatus. *Mobilitate lubrica.*] Nihil est mobilius mente fœminea: quod & testimoniis poetarum, & Græco verbo satis liquet. quis enim nescit illud, Varium & mutabile semper fœmina? Item, Mobilior ventis ò fœmina. Item, Ah crudele genus, nec fidum fœmina nomen. Græcè dicitur, κοῦρον τὸ ὄλον ἢ ζυμακόν. id est, leue est & mobile genus fœminarum. Proinde videmus quotidie, amorem fœminæ torrentissimum, in odium internecinum repente conuertere, & ex amorabunda fieri infestissimam. Amor in nouerca erga priuignum nefarius est, & execrabilis: sed odium fit longè execrabilius, cum necem meditatur, cum ad venena accingitur, cum in priuignum furibunda bacchatur. Fecit hæc nouerca in priuignum, id quod fieri ab vxore in maritum scribit Hieronymus, qui in libris contra Iouinianum, in sectam fœminarum perorans ait: In odium vertetur ac iurgia, & nisi citò consulueris parabit venena. *Emancipato.*] addicto, parato. aliàs emancipatus dicitur, emissus ex patria potestate. Verbum iurisconsultorum. Apud Horat. in Epodo scriptum est: Romanus, heu posteri negabitis, emancipatus fœminæ. vbi emancipatus accipitur pro addictus, & quasi in mancipatum & seruitutem datus Cleopatræ. *Dotal. seruo.*] Dotalis serui (vt ex verbo

ipso notissimum est) dicuntur, quos vxor cum dote ad maritum attulit. Plaut. in *Afinaria*: Dotalium seruum Sauream vxor tua adduxit, cui plus in manum sit quàm tibi. De seruis dotalibus & ancillis mentio fit apud iurisconsultos. & ait Paulus titulo de donationibus: Si quid in pueros ex ancillis dotalibus natos maritus impenderit, aut in doctrinam, aut in alimenta, non conseruatur marito, quia ipse ministeriis eorum vitur: quemadmodum si à prædonibus redemisset seruos dotalis. recepticium verò seruum appellant proprium vxoris, quem sibi recipit ac retinet, neque doti dat. De quo A. Gellius. de quo & M. Cic. loquitur, sic scribens: Vbi irata facta est, seruum recepticium sectari atque flagitari virum iubet. *Venenum præsentarium.* } Dicimus venenum præsentarium, siue præsentaneum. quod strenuissimum, rapidissimumque est: quod præsentem mortem subitariamque affert, sine vlla lenitudine. Auctor est Tranquil. Neronem coegisse Locustam venenariam coquere venenum quàm posset velocissimum ac præsentaneum. Attilius Regulus in senatu Romæ dixit (auctore A. Gell.) venenum sibi Carthaginenses dedisse non præsentaneum, sed eiusmodi quod mortem in diem proferret. Plin. remedia præsentanea & præsentissima frequenter appellat, quæ sine cunctatione auxiliantur. Quintil. artem dicendi constare ait inter cætera, consilio præsentissimo. *Vino diluunt.* } vino temperatum, dissolutumque. M. Tul. in Cluentiana, docet probabilius esse venenum in potione datum, quàm in pane, celeriusque epotum, quàm comesum, in venas atque in omnes partes corporis permanere: præterea facilius fallere potest in poculo venenum, cum ita confusum sit, vt secerni nullo modo possit. cicuta vino diluta, atque in vino pota, irremediabilis existimatur.

Noxij homines.] nouerca, & dotalis seruus. *Fortè fortuna.*] Archaismos est: nam antiqui iunctim dicebant fors fortuna, & forte fortuna, pro casu & subita fortuna. Grammatici ita distinguunt, vt fors sit casus temporalis, fortuna verò ipsa dea Te-

Ac dum de oblationis opportunitate secum deliberant noxij homines, forte fortuna puer ille ieiunior. proprius pessime fœmina filius, post matutinum laborem studiorum domum se recipient, prandio iam capto sitiens, repertum vini poculum, in quo venenum latitabat inclusum, nescius fraudis occulta,* continuo perduxit haustum: atque ubi fratri suo paratam mortem ebibit, exanimis terra procumbit.* Illius quoque re-*
penitentiæ

pentina pueri pernicie pedagogus cōmo-
 tus, ululabili clamore matrem totam-
 que ciet familiam. Iamque cognito casu
 noxie potionis, variè quisque presen-
 tium auctores insinulabant extremi fa-
 cinoris. Sed dira illa femina, & mali-
 cia notercalis exemplar unicum, non
 acerba filij morte, non parricidy con-
 scientia, non infortunio domus, non lu-
 ctu mariti, vel erumna funeris commo-
 ta, cladem familiae vindicta compen-
 dium traxit: * missoque protinus curso-
 re, qui vianti marito domus expugna-
 tionem nuntiaret. ac mox eodem ocius
 ab itinere regresso, personata nimia te-
 meritate, insinulat priuigni veneno fi-
 lium suum interemptum. Et hic quidem
 non adeò mentiebatur, quòd iam desti-
 natam iuueni mortem praeuenisset puer:
 sed fratrem iuniorem sungebat ideò priu-
 gni scelere peremptum, quòd eius pro-
 brosa libidini, qua se comprimere tenta-
 uerat, nolisset succumbere. Nec tamen
 immanibus contenta mendacijs, adde-
 bat, sibi quoque ob detectum flagitium,
 eundem illū gladio cōminari. Tunc in-
 felix, duplici filiorum morte percussus,
 magnis erumnarū procellis aestuat. Nā
 & iuniorem in corā sui funerari vide-
 bat: & alterum, ob incestū parricidiūm-
 que capitis scilicet damnatum iri certò
 sciebat. Adhuc uxoris dilectae nimum
 mentitis lamentationibus, ad extremum
 sobolis impellebatur odium.

rent fors fortuna;
 inquit, nobis. id
 est, vt exponit Do-
 natus, subita for-
 tuna. qui id quo-
 que autumat,
 quod fors fortuna
 in bono ponitur.
 Ille iunior.] quem
 scilicet genuerat
 infanda hæc mu-
 lier ex patre ado-
 lescentis, quem
 ad stuprum solli-
 citauerat: quem
 suprā dixit duode-
 cimū aetatis an-
 num peregisse.
 Pendio.] Dicitio
 non solum men-
 dosa, verumetiam
 cassa & futilis, ni-
 hilque significās:
 quæ obelo confō-
 dienda est, vt in e-
 ius locum substitui-
 tuatur Prandio: vt
 ita legas, prandio
 iam capto signifi-
 cat enim, puerum
 redeuntem à pala-
 stra literaria, sum-
 pisse prandiculū,
 hoc est ientaculū:
 ex quo cum sitiret,
 repente exha-
 sit poculum illud
 mortiferum, cre-
 dens id vinum es-
 se, cum venenum
 vino dilutū inter-

nosci non posset. *Fratri.*] Priuignum intellige, qui ex patre tantum, non ex matre frater erat pueri, qui hauserat venenum. *Exanimis.*] moribundus, & similis extincto. nam reuera (vt paulò mox liquebit) non fuerat hæc potio pestifera, sed soporifera. *Pædagogus.* } Tit. de iniuriis, pædagogi nomine comites continentur. comitem verò accipere debemus, eum qui comitetur & sequatur. ferulæ sceptræ sunt pædagogorum, qui interdum imperiosi atque sæuientes stulticiam suam perdocent, qui alumnos foedis sæpe vitiis imbuunt, quorum sordes sunt ineluibiles. Sicut Leonides Alexandri pædagogus, eum quibusdam vitiis infecit, quæ robustum quoque, & iam maximum regem ab illa institutione puerili sunt persecuta. Ideoque salubriter præcipit Quintil. vt pædagogi sint morati, sintque eruditi, aut se non esse eruditos sciant. latini magistrum appellant, quem Græci pædagogum. *Ciet familiam.* } commouet, inclamat. *Insimulabant extremi facinoris.* } accusabant: insimulatio est, & falsi & veri criminis inculatio. insimulo vt (docet Donatus) genitiuo iungitur: sicut hoc in loco. Plautus tamen dixit: Sic me simulare falsum facinus tam malum. *Malicia nouercalis exemplar unicum.*] Vno verbo absoluit, complexusque est omnia quotquot sunt flagitia, quæ in omnibus nouercas cadunt. Etenim quæ exemplar malitiæ nouercalis meritò dicitur, ea est omnium nouercalium scelerum officina, omnium fraudium seminarium, omnium versutiarum coagulum, improbitatis scena, flagitiorum ministerium: vt reliquis nouercis esse possit exemplar & archetypum, quod sequantur: armatæ in priuignos, instructæ ad perniciem miserorum. *Non parricidij conscientia.* } Minimè commota est dira scæmina, cum videret filium suo scelere prostratum, cuius necis ipsa erat conscia: quod parricidium vocat. etenim nomine parricidæ significatur non solum, qui patrem matremque interficit: sed & qui filium, filiãve, alios quoque necessarios occiderit: quod & docet Martianus iurisconsultus, qui titulo ad legem Pompeiam de parricidiis scribit, lege de parricidis teneri, si quis patrem, matrem, auum, fratrem, sororem, patrualem, matrualem, patruum, auunculum: si mater quoque filium filiãve occiderit: sed & auus tenetur, qui nepotem peremerit: & qui emit venenum, vt patri daret, quamuis non potuerit dare, præterea apud antiquos parricida dicebatur, qui qualemcunque hominem occidisset. Quod lex Numæ Pompilij indicat, his composita verbis: Si quis hominem liberum morti sciens duit, parricida est. Plaut. eleganti vocabulo parenticidam dicit, parentis interfectorem. Obiter annotandum,

tandum, dici homicidam interdum cum laude, pro viro scilicet forti, qui multos in bello occiderit. sicut Horat. dixit homicidam Hectorem laudabiliter, & longè aliter quàm vulgo dicatur. *Vindictæ compen.*] Viam ad vindictam priuigni compendiarium, & breuem traxit ex filij morte, tanquam posset persuadere marito & omnibus, filium perisse priuigni veneno & fraude: quo persuaso, quod erat satis probabile, priuignus tanquam fraticida sine cunctatione plecteretur. *Missò cursore.* } Inter mancipia sunt & cursores: quod ex lectione iurisperitorum sat cognitum est. scribit enim Paulus volumine de legatis 3, quòd si alij cursores legati sint, si quidam cursores & vernæ sint, cursorib. cedent: semper enim species generi derogat. Antiquitas celebrat cursores, quos hemerodromos vocant, qui die vno ingens spacium cursu emetiebantur. Inter quos clarissimus fuit Pheilonides, Alexandri magni cursor. ex Liuiio, Plin. Probo, Emilio, & cæteris. *Vianti.*] iter facienti, & in villam itanti. Viantes scriptoribus vsurpantur pro viatorib. peregrinatorib. bûsque. *Expugnationem do.* } mortem filij, quem veluti per vim fraternam expugnatum peremptumque credi volebat. *Ocius.* } statim. *Personata.*] fieta, composita, simulata: instar histriionum, qui inducta persona simulant & imitantur quemcunque velint: vnde & personati dicti. Horatius: Quo personatus pacto pater. à Seneca fœlicitas personata nominatur. Attellani propriè inter histriiones vocantur personati, quia ius est his non cogi in scena ponere personam, quod cæteris histriionibus pati erat necesse. *Et hic.*] in hoc, in hac re: Apuleiana eloquutio. *Non men.* } Duobus modis dicitur filius peremptus veneno priuigni: vno, qui manifestus est, cum priuignus venenum dedit: altero, qui minus apertus est, cum ille ebibit venenum, quod erat paratum in priuigni perniciem: & ita perit eo veneno, quo alter interimi debuerit. Ex hoc intellectu dixit Apuleius, non mentitam esse diram nouercam, quæ dixerit marito filium peremptum veneno priuigni. Etenim reuera perierat illo veneno, quòd Priuigno fuerat destinatum, quo priuignus perire debuerat. *Probrosæ.* } Scelus inauditum finxerat scelestissima nouerca, videlicet quòd priuignus seipsam libidine infanda incestare voluisset: quæ haud dubiè probrosissima est. Consimile quiddam fecit Phædra, quæ insimulauit Hippolytum apud Theseum, quòd se comprimere tentasset. Quidam ita exponunt vt intelligant insimulatum esse priuignum fratricidij, ex eo quòd fratrem incestare libidine mascula tentauerat, atque præpostera, & quòd ille recusauerit. est enim amphibolon illud Se, vtrum

ad nouercam an ad fratrem referatur. *Comprimere.* } Verbum est obscenæ significationis. hinc locus ille Plautinus mordax, & cum felle. sic enim inquit Mercur. Ego tibi hanc comprimam linguam. Respondet Sofia, alludens ad turpem significatum: Haud potes, bene pudicæque asseruatur. *Immanibus.*] enormibus, immodicis, incredibilibus. *Aerumnarum procellis.*] Cōsimile est illud Virgilij: & magno curarum fluctuat æstu. Ex translatione marinæ tempestatis, procella ærumnarum, fortuna, & id genus aliarum rerum elegantissimè deducitur. Quintil. auctor est, translationem hanc vsurpari ad orationis ornatum, quo dicimus, concionum procellas & eloquentiæ fulmina. In *coram sui.*] Sæpe apud hunc scriptorem annotatum est id genus eloquutionis, in coram ad instar: quod nos coram & instar simpliciter dicimus. Est autem archaismos in coram sui, pro coram se ipso, in conspectuque paterno. maior autem haud dubiè dolor est ex re luctuosa, quam videmus, quàm si tantum audiamus. oculorum enim sensus est acerrimus. *Ob incestum, parricidiumque.* } Duplex noxa, & vtraque criminossissima, vtraque capitalis. incestum refertur ad probrosam libidinem, cuius noxæ insimulatus erat à nouerca priuignus. quod se vel fratrem incestare voluisset. Parricidium verò, quod veneno interemisset. sic enim finxerat pessima nouerca cuius commenta maritus vera esse credebat, cum vxoris lamētatio, omnibus ficticiis persuaderetur. *Ad extremum sobolis odium.*] id est, impellebatur odisse filium odio parricidiali, qui iure naturæ solet & debet parentibus esse charissimus.

Senex infelix.] pater defuncti, maritus dolosissimæ nouercæ. *Caniciē.*] In luctu, puluere & cinere comam fœdabant: vt superius dictum est. De Latino attonito & mœsto cecinit poeta: *Caniciē immūdo pūsa puluere turpās.* *Genua decurionū.*] Modo decurionū nomine sena-

Vix dum pōmpa funebres ex sepultu-
ra si'q' fuerant explicata, & statim ab
ipso eius rogo senex infelix, ora sua re-
centibus adhuc rigans lacrymis, tra-
hensque cinere sordentem caniciem, fo-
ro se festinus immittit. Atque ibi tum
fletu tum precibus, genua etiam Decu-
rionum contingens, nescius fraudum
pessimæ mulieris, in exitium reliqui si-
lij plenis operabatur affectibus: illum
incestum paterno thalamo, illum parricidam
fraterno exitio, & in comminata
nouerca* cade sicarium. Tanta denique
miser-*

miseratione, tantâque indignatione curiam, sed & plebem mœrens inflammaverat, ut remoto iudicandi tedio, & accusationis manifestis probationibus, & responsionis meditatâ ambagibus, cuncti conclamarint: Lapidibus obrutum publicum malum, publicè vindicari. Magistratus interim metu periculi pro prijs de*pravis indignationis elementis ad exitum discipline civitatisque seditio procederet. partim Decuriones deprecari, partim populariter compescere, utritè & more maiorum iudicio reddito, & utrinque secus allegationibus examinatis, civiliter sententia promeretur: nec, ad instar barbarice feritatis vel tyrannice impotentie, damnetur aliquis inauditus, & in pace placida tam durum seculo proderetur exemplum.

tores intellige: aliàs præpositi equitum significatur. sicut suo loco supra iam diximus: ubi etiam annotavimus, genâ dedicata esse misericordiae, & à supplicibus attingi solita. *Incestum paterno thalamo.* Ex hoc liquido intelligimus, non uerèam infimulasse priuignum, quòd seipsam incestare tentasset: incestum dicimus ipsum crimen: & incestum dicimus hominem, quem eccl. hæstici scriptores incestuosum appellant. *In comminata cæde.*

Propter illud quod paulo antè sic inquit, Addebat sibi quoque obiectum flagitium, eundem illum gladio comminari. *Sicariu.* Per abusionem (ut docet Quintil.) sicarios omnes vocamus qui eadem telo quocumque commiserint. *Curiam.* Senatium illius civitatis, eius decuriones suppl. x orauerat. Apud Græcos apocleti dicuntur senatores, sanctusque consilium, quod ex delectis constat viris. Apocletorum frequens mentio est apud Livium. Meminit & Suidas in Etymologico. *Mœrens.* h. gens, & inconstitutine confectus. *Responsionibus* Purior lectio & magis quadrâs est, si legas Responsionis. hæc enim opponuntur, accusationis & responsionis. Solent autem rei meditatâ ambagibus responsionis diluere atque refellere crimen obiectum, & probationes accusatoris confutare, inflammati senili prece homines conclamarint, ut remota iudicij legitimi formula, quod lectum esse solet, statim lapidibus reus obrueretur, non expectato ut causa age-

retur: & ita indicta causa, inauditus indemnatúsque necaretur: quod minimè fieri fas est, cum in bene morata ciuitate nemo, nisi iudicum sententia damnatus sit, supplicio affici debeat. *Ne de paruis elementis.* Id est, primordiis: sæpe ex parua scintilla gli-
 scit incendium. *Disciplina.*] scilicet legalis & politica: ex cuius præscripto iudicium constitui debet, & reus audiri, mox re examinata solerter sententia promenda est, vel damnatoria vel absolutoria. *Compescere.*] compescabant, suffrenabantque. *Vtrinque secus.*] ex parte accusatoris & rei: nec enim alio modo ciuilitate iudicari potest, nisi allegationes vtriusque partis audiantur, & audita perpendantur. *Damnetur inauditus.*] Ex præscripto legis nemo inauditus & indicta causa damnari debet. quod si aliquando fiat, scito id fieri ex tyrannica impotentia: hoc est immoderata, violenta & illegitima potentia: vel ex feritate barbarorum, quibus neque mos neque lex est, qui inhumana crudelitate præditi grassantur: qui oblití se homines esse, omnem exuunt humanitatem. Apud Lium T. Quintius clamitat, reum capitis indemnatum indicta causa non debere violari. igitur petebatur, ne malum in posteros vsurparetur exemplum, ne homo inauditus indicta causa repentino tumultu damnetur.

Pronunciat patres in curiam.] Ex more Romano, quo senatores in curiam vocabantur, consultaturi super rebus arduis. Lium in 3: Citari patres in curiam iubens. Viatores, dicti ministratores magistratuum, ex eo quod plerumque ex agris senatores in curiam accesserant. *Consuetudo loca residentibus.*] Decuriones in albo ita scriptos esse oportet, vt lege municipali præ-

*Placuit salubre consilium, & illic iussus præco pronunciat, Patres in curiam conuenirent. Quibus protinus dignitatis iure consueta loca residentibus, rursum præconis vocatu primus accusator incedit. Tunc demum clamatus * introducitur etiam reus, & exemplo legis Attica, Martii-que iudicij, cause patronis, denuntiat præco, neque principia dicere, neque miserationem commouere. Hac ad istum modum gesta, compluribus mutuo sermocinantibus cognoui. Quibus autem verbis accusator * inuenerit, quibus rebus diluerit reus, ac proorsus orationes, altercationesque, neque absens ipse apud præsepium scire, neque ad vos qua*
 igno-

ignoravi possum enuntiare: sed quæ plañe *comperi, ad istas proferam. Simul enim finita est dicentium contentio, veritatem criminum fidemque probationibus certis instrui, nec *suspicionibus tantam coniecturam permitti placuit: atque illum promptissimum servum, qui solus hæc ita gesta esse scire diceretur, sisti modis omnibus oportere. Nec tantillum cruciarius ille, vel fortuna tam magni iudicij, vel conferta conspectu curiæ, vel certè noxia conscientia sua deterritus, quæ ipse finxerat, quasi vera adseuerare atque adserere incipit: quòd se vocasset indignatus fastidio nouerca iuuenis: quòd ulciscens iniuriam, filij eius mandauerat necem: quòd promississet grande silentij præmium: quòd recusanti mortem sit comminatus: quòd venenum sua manu temperatum, dandum fratri reddiderit: quòd ad criminis probationem reseruatum poculum neglexisse suspicatus, sua postremum manu porrexerit puero. Hæc, eximia enim ad veritatis imaginem, verberone illo simulata trepidatione perferente, finitum est iudicium: nec quisquam decurionum tam æquus remanserat iuueni, quin eum euidenter noxa compertum, insui culeo pronuntiaret.

ceps: vnum excipio Iohan. Bentiuolum, qui senatus incolumen est, quem principem senatus nostratis perpetuum merituissimò dicere possumus: quem cuncti sequuntur vt du-

cipitur: cessante lege, tunc dignitates erunt spectandæ, vt eo ordine quo quisque eorum maximo honore in municipio functus est: vt putata si duum viratum gesserit, si hic honore præcellat, & intra duum virales antiquissimus quisque prior. Deinde, qui coram secundo post duumviratum honore in repub. functi sunt: mox, qui nullo honore functi sunt, prout quisque eorum in ordinem venit. auctor Vlpianus. Nunc in vrbe nostra lex senatorij loci ista seruatur, vt prout quisque prior in ordinem senatorium venit, ita priorem in sedendo locum teneat: qui secundus, secundum, & sic deinceps

cein ad cuius vitam tanquam scopum & normam, omnes con-
 vertimur, qui flexibiles quancunque in partem ducimur à prin-
 cipe, atque (vt ita dicam) sequaces sumus : cuius auspiciis flo-
 rentes ac beati in ocio tranquillo honoratòque fortunatè degi-
 mus. proinde, cum nuncupamus vota, cum obsecramus Deum,
 ita nuncupare debemus, ita obsecrare, vt vni Io. Bentiuolo
 cuncta prosperè cedant, in quo & respub. & nos omnes simus, à
 cuius salute velut à filio pendet salus totius ciuitatis. Itaque
 illo florente & incolumi, floreamus & incolumes simus nos
 quoque necesse est: illo gubernante, male vehi non possumus;
 nullæ procellæ, nulli turbines sint pertimescendi, in tuto, in por-
 tu, in vado salutis Bononiensium sistitur cymba. Ego igitur
 Deum optimum maximum precor, vt Bentiuolam familiam,
 qua nihil maius meliusve nobis fata donauere, bonique diui. vt
 cum illustrissimis parentibus generosissimos filios sinat diutissi-
 mè florere, & in fœlicitatis arce consistere : vt nos quoque sub
 illis floreamus, & in vtranque aurem ociose dormiamus. *Exem-
 plo Martij iudicij.*] Quidam exponunt Martium iudicium pro
 Romano, propterea quòd Romani à Marte sint oriundi; quem
 patrem Romuli fuisse perhibent, vrbis Romæ conditorem. sed
 id parum congruit. Ego Martij iudicij nomine intelligo Areo-
 pagitas, qui iudices senatosq; Atheniensium fuerunt: quo
 consilio (vt inquit M. Tul.) leges Atheniensium & maiorum in-
 scripta seruantur. Solon primus constituit Areopagitas, hoc
 est senatum consiliumque Atticorum. Quidam autumant, an-
 te Solonem fuisse senatum Areopagitarum Athenis constitu-
 tum. Sed M. Tul. Plutar. diuus Augustin. id Soloni attribuunt.
 Areopagitæ silentes iudicabant, vt docet Macrobius in 7. Saturna-
 lium. Hinc illud satyrici poetæ : Commissumve teges vt curia
 Martis Athenis. Areopagus interpretatur curia siue pagus
 Martis, causa nominis ex iudicio est, quo Mars (qui Græcè Ares
 dicitur) cum homicidij reus fieret, iudicantibus duodecim diis
 in eo pago (vt refert Augustinus in 18) sex sententiis absolutus est,
 vbi enim pares sunt sententiæ, absolutio damnationi præponi-
 tur. auctor est Plinius in 7, iudicium capitis in Areopago pri-
 mum actum esse. Olim Dolabella proconsul Asiæ causam
 veneficij ancipitem & scrupulosam ad Areopagitas, vt ad iudi-
 ces grauiiores exercitatioresque reiecit: sicut Valerius Maximus,
 Gelliusque notificant. Iulius Pollux tradit, in Areopago iudi-
 cia cædis & veneficiorum exerceri solita. Significat igitur, exemplo
 Atticorum, iudicijque Areopagitarum, hanc veneficij causam
 agitatam esse, vt neque procemiaretur orator, neque moueretur
 affectus

affectus. Hoc autem apud Athenienses fieri solitum, testis est
 Quintil. qui in secundo scribit, Lacedæmoniorum civitate ex-
 pullam eloquentiam, & Athenis quoque, vbi actor mouere af-
 fectus vetabatur, velut recisam orandi potestatem. Idem in sex-
 to sic inquit: Id sensisse Atticos credo, quia Athenis affectus mo-
 uere etiam per præconem prohibebatur orator. *Neque princi-*
pia.] Quod Græci proœmium nominant, id latinè principium
 vel exordium dicitur: quod, auctore Quint. superuacuum ali-
 quando est, si sit præparatus satis etiam sine hoc iudex, aut si res
 præparatione non indiget. Aristoteles quidem in totum id ne-
 cessarium apud bonos iudices negat. aliquando vti, nec si veli-
 mus, eo licet, cum iudex occupatus, cum angusta sunt tempora.
 Hermagoras quoque in Eudoxo, hoc est, honesto genere mate-
 riæ repudiat exordium, negatque esse præfundum. Fortunatianus
 verò dissentiens autumat, orationem omnino curtam & sine
 capite esse, quæ sine principio ab ipsis rebus orditur. Idem ab
 exordio principium ita distinguit, vt exordium sit generalius,
 principium specialius. *Neque miserationem commouere.*] Secus in
 iudiciis Romanorum, apud quos præcipua virtus oratoris est,
 mouere affectus, & (vt inquit M. Tullius in Oratore) Is erit elo-
 quens, qui in causis ita dicit, vt probet, vt delectet, vt flectat: pro-
 bare necessitatis est, delectare suauitatis, flectere victoriæ. Nam
 id vnum ex omnibus ad obtinendas causas potest plurimum.
 In commiserationibus fuit M. Tul. excellentissimus, ad eò vt
 perorationem omnes illi relinquerent: miseratione enim mens
 iudicum maximè permouenda est, qua ita dolenter vsus est ali-
 quando M. Cicero, vt puerum infantem in manibus perorans
 tenuerit, vt alia in causa excitato reo, sublato etiam filio paruu-
 lo, plangore & lamentatione forum compleuerit. Duo sunt ge-
 nera affectuum, ethicon & patheticon: alterum come & iucun-
 dum, alterum vehemens & incitatum. Pathetico perturbantur
 animi, & concitantur: & in hoc vno regnat oratio, quo causæ
 eripiuntur, extorquenturque ex manibus aduersariorum. Hoc
 maximè commiserationes commouentur, idque præcipuè in
 perorationibus: quas in hac causa veritus est orator commoue-
 re, exemplo ritùque Atticorum. *Vexauerit.*] Lego inuexerit, pro
 inuectus sit. Quidam corrigunt, vexauerit. *Diluuerit reus.*] Pro-
 prium reorum est diluere, hoc est infirmare, dissoluere, refutare
 obiectas criminationes. M. Tul. pro Roscio Amerino: Ergo (in-
 quit) crimen oportet diluam. Scribit Gellius, Ciceronem cri-
 men, quod inficiari non poterat, faceto dicto diluisse. *Alterca-*
tionisque.] Quintilianus præcepta altercationis forensis tradit,

quæ in quibusdã causis ad victoriam vel plurimũ valet. Opus est bono altercatori, in primis ingenio veloci, ac mobili animo, præserti & acri nõ enim cogitandũ, sed dicẽdũ statim est. Valet in altercatione plurimũ acumẽ, quod sine dubio ex arte nõ venit. Præcipit Quintilianus, ne clamorosus, ne iracundus, ne turbidus sit altercator. M. Tullius in epistolis ad Atticũ gloriatur, se in altercatione senatoria P. Clodiũ infregisse, exagitassẽq; mordaciter & false. *Suspicionibus.*] Suspicionibus, quas in causa cõiecturali narratio accusatoris interiectas & dispersas habere debet: vt nihil actũ, nihil dictũ sine causa putetur. Defensoris verò narratio simplicẽ & dilucidã expositionẽ debet habere, cũ attenuatione suspicionis. *Coniecturã.*] Sũt auctores anonymi, hoc est sine nomine atque ignobiles, quibus placuit vnũ omnino statũ esse cõiecturale: qui rationem hanc secuti vidẽtur, quòd res omnis signis colligeretur. Coniectura dicta est (vt docet Quint.) à coniectu, id est directione quadam rationis ad veritatem, vnde somniorum interpretes coniectores vocantur. *Sissi.*] præsentem exhiberi. *Tantillum.*] minimum. *Cruciarus.*] dignus cruciату: vt carcerarius dignus carcere, quique habetur in publica custodia. eundem mox verberonẽ nominat, qui Græcè dicitur mastigia. Sũt enim hæc nomina seruis nequissimis conuenientissima, & in comœdiis frequentissima. Quidam interpretantur cruciarium pro auctore cruciatus & carnifice, vt venenarium pro venefico. Crucium vinum dixit Lucilius insũauẽ, ab eo quod cruciat. *Conscientia.*] Carnifex animi interior & tortor occultior est conscientia, cuius indicina multi subinde prodũtur: qua nõ pauci deterriti iudicia refugerũt, vltro neque sibi exilium indixerunt. hic verò nequissimus verberõ, ex audacia & inuerecundia cõpactus, præduri oris, attrita frõte, obstinato vultu, cõfidẽs, impavidus venit in iudiciũ, seque insoutẽ audacter affirmat: quẽ neque iudiciũ itã magnum. neque conspectus senatorum, nec propria conscientia deterrebat. *Fastidio nouerca.*] Itãquã scilicet priuignum fastidiẽter nouerca repudiasset, & ob id fastiditus passusq; repulsam parasset venenum: & hæc omnia sunt συμφορα. id est signa & probationes credibiles quidẽ, sed leuiore & non necessaria. Ex præcepto Quintiliani, infirmiora argumenta sunt cõgregãda, & illorũ acruatione pugnãdũ, cũ potentissimis singulis instãdũ sit. *Recusanti.*] Ipsi seruo. *Silentij premium.*] Multi silentium vèdunt, multis taciturnitas luerosa est. Olim Demades orator gloriatus est, se decem talenta à rege accepisse, vt taceret. *Sua manu.*] Ad priuignum refertur, non ad seruum: vt sit sensus, ipsum iuuenem suam et manu poculum veneni puero porrexisset, cum seruus id retexisset, in quo

tota purgatio servilis continetur. *Ad veritatis imaginem.*] Ex præceptione doctorum Rhetoricorum, qui præcipiunt, ut narratio sit verisimilis, lucida, brevis. Pro verisimili, probabilem credibilemve appellat Quintilianus. *Tam æquius.*] Lege, tam æquus: id est, tam benevolus. *Noxæ compertum.*] In noxa culpæque manifesta & crimine deprehensum. Vetus & figurata locutio. De noxa, quæ significat culpam, & noxia, in notis Seruij affirmatim. *In sui culeo.*] Pœna parricidæ more maiorum hæc instituta est, ut parricida virgis sanguineis verberatus, in culeo insuatur cum cane & gallo gallinaceo & vipera & simia: deinde in mare aut in flumen culeus deiecit, inquit. hinc Iuvenalis. taxans Neronem, veluti multiplici parricidiorum pœna dignissimum, decenter inquit: Cuius supplicio non debuit vna parari Simia, nec serpens vnus, nec culeus vnus. Est autem culeus (ut docet Fulgentius) saccus, cuius nomen notissimum in pœna parricidarum. præterea culeus est mensura viginti amphorarum capax, Plinio. & (ut Prisciani versu utar) Culeus, hac nulla est maior mensura liquoris. Sesquiculare dolium Columellæ est triginta amphorarum, quasi culeum vnum & dimidium continens. id enim pollet valetque in compositis hæc particula: ut sesquipes, sesquidigitus, sesquihora, sesquimodius, & alia propè infinita. Obiter retundenda est inscita complusculorum, qui male literati in commentariis nugatoriis iactitant Folliculum lupinum, libr. i. Rhetoricorum ad Herennium, poni pro culeo parricidæ. id autem falsum esse, euidenter intelligit quivis serius lector, & attentus. qui volumen secundum M. Tul. de Inventionem, ex quo transposita sunt illa, non incuriose perspexerit, cuius verba subscripsi: Os obuolutum est folliculo, & præligatum, deinde in carcerem deductus, ut ibi esset tantisper dum culeus compararetur. Nonne hisce verbis liquidò ostenditur, folliculum à culeo seiungi atque disparari: præterea quis non videt, folliculo solum os parricidæ obuolutum esse, quasi quodam tegumento ex lupina pelle confecto: ut ita velato capite contactus, in carcerem deduceretur: mox culeo comparato insueretur. ita sensus rhetoricus utrobique perpensus elucescit, qui ex illorum interpretatione adulteratus obscuratur. *Pronunciaret.*] Verbum iudiciale est. nam iudices propriè pronunciare dicuntur, quando sententiam dicunt, vel damnatoriam vel absolutoriam.

*Cum iam sententia pares, cunctorum
stilis ad vnum sermonem conuerti-
bus, ex more perpetuo, in vna * aream*

*Sententia pares.]
cõsimiles omnes,
& damnatoriz. a
lio modo senten-*

tia pares dicuntur, quando totidem sunt absolutoriae, quot damnatoriae: & tunc mitior sententia vincit, ut scilicet reus absoluator, paribus enim tabellis absolutio discernitur: auctores Seneca, Quint. August. Extat & problema nobile Aristotelis super hac re, cuius hoc principium est: Cur si sententiae pares accusatori & reo fuere, reum vincere laucitum est. *Cunctorum stilis congruentibus.* Moris fuit apud veteres Romanos, ut iudices cognita causa in cistam siue urnam tabellas conicerent, eaque stilis inscriberent, literas habentes absolutionis siue condemnationis: nota condemnandi erat C. sicut absoluedi A. Quando vero iudici perplexa & obscura causa videbatur, stilo scribebat in tabella

deberent conijci: quò semel conditis calculis iam cum rei fortuna transacto, nihil postea commutari licebat, sed mancipabatur potestas capitis in manum carnificis: unus è curia senior, praeceteris comperta fidei, atque auctoritatis praecipua, medicus, orificium urne manu contegens, ne quis mitteret calculum temere, hoc ad ordinem pertulit. Quòd aetatis sum vobis approbatus, me vixisse gaudeo: nec patiar falsis criminibus petito reo, manifestum homicidium perpetrari: nec vos, qui iureiurando adstricti iudicatis, inductos seruuli mendacio, peierare. ipse non possum, calcata numinum religione, conscientiam meam fallens, perperam pronuntiare. Ergo ut res est, de me cognoscite. Furcifer iste venenum praesentarium comparare sollicitus, centumque aureos solidos offerens pretium, me non olim conuenerat: quod egrotò cuidam dicebat necessarium, qui morbi inextricabilis veterno vehementer implicatus, vita se cruciatui subtrahere gestiret. At ego perspicuus malum istum verberonem blaterantem, atque inconcinne causificantem, certusque aliquod moliri flagitium, potionem quidem dedi: sed futurae questionis praecauens, non statim pretium quod offerebatur accepi. Sed, ne forte aliquis, inquam, istorum quos offers aureorum, nequam vel adulter reperiat, in hoc ipso sacculo conditos eos, annulo

nulo tuo prænota, donec altera die numulario præsente comprobentur. Sic inductus, signavit pecuniam: quam exinde, ut iste representatus est iudicio, in si de meis aliquem curriculo tabernæ promptam afferre. & en ecce, prolatam coram exhibeo: videat, & suum sigillum recognoscat. Nam quemadmodum eius venenit alter insimulari potest, quod iste comparaverit?

duas literas, N. L. quod significat, non liquet: unde ampliatio comprehenditatioque nascatur. Cæsar Augustus, non tantum duas tabellas damnatoriam & absolutoriam cognoscentibus iudicibus dedit, sed tertiam quoque

ignotoriam, qua scilicet ignosceretur. Igitur stili cunctorum decurionum congruentes fuerunt sententiam scilicet damnatoriam conscribendam, fuitque litera C, quæ nota est condemnandi, inscripta stilo in omnibus calculis. stilo enim ferreo scribimus in tabulis ceratis, in calculis cæterisque durioris materia: sicut calamus scribit in charta & membranæ, quod & Hieronymus refert, enarrans illud Psalmi, Lingua mea stilius scribæ velocis. cum stilo scribere intuxum est, ut vetustissimi auctores prodiderunt. *Conditis calculis.* } Ostracos intelligit, sic enim Græci appellant, quos latini calculos & testulas: unde ostracismus dictus, exilij genus, quo apud Athenienses multabantur potentiores: sic Aristides, sic Themistocles, sic plerique summates damnati sunt, super qua re extat annotamentum in libro Annotationum nostrarum, Ovidius libro nouissimo Metamorphoseon, docet morem fuisse Italicorum populorum, calculis candidis in urnam coniectis reum absolueret, nigris damnare, sicut enim refert: Mos erat antiquis, nigris atrisque lapillis, His damnare reos, illis absolueret culpa. Tunc quoque sic lata est sententia tristis, & omnis Calculus imitem dimititur ater in urnam. Ponere calculum est, subducere ratiunculam: unde calculator dictus ratiocinator. *Mancipabatur.* } obligabatur, tradebaturque quasi in mancipatum manumque carnificis. *Manu conregens.* } Senior medicus, qui vnus erat decurionum, manum iniecerat officio urnæ, ut ita cohiberet decuriones: ne temerè immisiss in urnam calculis damnatoriis, iuuenem in fontem morti traderent, nam (ut inquit scitè Cassiodorus) cunctator esse debet, qui iudicat de salute. *Ad ordinem.*] decurionum, siue senatorum. *Dixisse gaudeo.* } Legendum est, vixisse: ut tertior sit puriorque intellectus. Sic enim inquit senior decurio: Gaudeo

me diu vixisse, cum ex ætate longiore mores meos probaveritis, sique apud vos boni nominis & æstimationis, ut nunc possim auxilio esse iuveni in fonti periclitanti. *Iureiurando astricti.* Iurabant iudices in leges, ut obstricti religione iudicarent: mox cum iurassent omnes præter ipsum prætorem, nomina eorū perscribebantur: ne pro selectis iudicibus (ut fit in multitudine) aliqui suppositi corruptissimi iudicarent. auctor Pedianus Asconius. *De me.* } *ex me.* } *Furcifer iste venenum.* } Narratio brevis, lucida, probabilis, ex præceptione rhetoricæ doctrinæ. *Peierare.* } falsum deierare, & periurio astringi. Dicitur & periurata prisca scriptoribus, contra placita grammaticorum. *Perperam pronunciare.*] non rectè iudicare, & iniquam ferre sententiam. *Non olim conuenerat.*] non pridem, non diu, modò, dudum. hæc enim particula Olim (ut grammatici annotauerunt) interdum habet significationem præteriti, præsentis & futuri. Horat. de præterito: Olim rusticus, vrbani murem mus paupere fertur Accepisse cauo. cætera notissima. *Veterno.* } Veterinus inexpugnabilis torpor, visque somnifica. Græci lethargum vocant: recentiores medici subetiā nominant. Aliàs veterinus dicitur, hydropicus morbus, de quo suo loco plura perscripsimus. *Inextricabilis morbi.* } inexplicabilis, insanabilis, à quo extricari explicariue a gro-tus nequit, sic Plin. in epistolis, quàm maturissimè inexplicabili morbo liberari. *Cruciatui subtrahere gestiret.*] M. Tullius in Tusculanis quæstionibus: Portum morborum & dolorum mortem esse refert, ita fortunæ iniurias & cruciatu quos ferre nequeas, defugiendos censet. hoc est enim cunctis ærumnolis præsto profugium. sic Silius Italicus, vtronea morte cruciatui se subtraxit, vitam que finiuit inedia, ob tædium clauī insanabilis. sic Cornelius valetudine iniqua conflictatus, ex dolore pedum, cūmque incredibiles cruciatu pateretur, sponte decessit, ne tantos dolores diutius sustineret. *Blaterantem.*] mendacia confingentem, & multa non tam stolidè quàm callidè obloquentem. Homines in verba prouectos, nostri veteres locutuleos, & blaterones, & linguaces insigniter dixerunt. blaterare est confingere mendacia: item blaterare dicitur stultè & percupide loqui, quod à Græco βλαζ originem ducit. Significat autem βλαζ apud Græcos stolidum. Camelos quoque, cum voces edunt, blaterare dicimus. *Causificantem.* } causas novas comminiscantem, & excusationes fabricantem *Quæstioni præcauens.* } ut scilicet quæstio haberi posset de hoc seruo. *Nequam vel adulter.*] Nummi nequam & adulteri dicuntur vitiatu reprobi falsæque monetæ, quos & adulterinos appellant. Scribit Plin. adulte-

adulterinum denarium emi pluribus veris denariis, quo moneta falsa deprenditur. *Sacculo.*] crumena, saccus, sacculus, sacellus, receptacula sunt nummorum. Ex eodem genere est sacciperium, quo tamen nomine maior quæpiam crumena significatur. *Prænotata.* } id est, imprime sigillum annuli tui signatorij, quo signanda signant. Plin. laudat prænotatam vitam tanquam innocentissimam, in qua nihil signabatur: At nunc, inquit, cibi ac potus vindicatur annulo rapina: claves quoque ipsas signare non est satis. Mos hodiè que durat: ut aurei sacculo conditi annulo prænotentur, & per nummularium explorentur probi sint an adulteri, ponderisque legitimi. *Representatus est iudicio.* } Quem iussistis modis omnibus sisti oportere. *Curriculo.*] cursim. *Taberna.*] Medicinam intelligit: sic enim Plautus appellat medici tabernam. Tales hoc tempore tabernæ speciariæ nominantur. & speciarij aromatarij, à speciebus venalibus: sic enim aromata vulgo dicuntur. qua dictioque & Macrobius & Hieronymus, & iurisconsulti vtuntur. *Prolatam.* } scilicet pecuniam: dicticòs est. quippe intelligimus, medico adhuc in seruum perorante, allatam sibi id horæ eoque momento pecuniam, quam proferens: Ecce, inquit, vobis exhibeo, ut noxa seruilis fiat manifestior. *In simulari veneni.*] accusari de veneno: sic enim veteres dixerunt, ut antè diximus. *Frater.*] Corrigo, alter: non potest, inquit alter accusari de veneno, quod seruus comparauerit: ipse enim noxius est, non alius. Vel dic, frater illius defuncti insimulandus non est veneni per seruum comparati, sed ipse seruus. *Comparauerit.* } interrogatiuè legendum.

Ingens exinde verberonē corripere
trepidatio, & in vicem humani coloris
succedit pallor infernus; perque uniuersa
membra frigidus sudor emanabat.
Tūc pedes incertis alternationibus cō-
mouere: modò hanc, modò illam partem
scalpere capitis: & ore semiclauso bal-
butiens, nescio quas* affannias effutire;
ut eum nemo prorsus à culpa vacuum
merito crederet. Sed renalescente prorsus
astutia, constantissimè negare &
* accersere mendaciy medicum non de-*

Corripere.] corripuit, inuasit. *In vicem humani.*] in locum. *Frigidus sudor.*] Ex formidine immodica sudore frigida homo perfunditur, iuxta illud: Frigidus & toto manabat corpore sudor. Hippocrates, Galenus, Cor. Celsus, sudorem frigidum pestiferum, & maturæ

mortis signum esse prodiderant. Cur salus sit sudor, docet Aristoteles in problematis: à maximo vate dictum est scitissime: Salusque per artus Sudor iit. *Incertis alternationibus.* } Expres-
 sit affectum hominis conscij & scelerati, qui prensus & rationibus confutatus commouet pedes alternatim ex titubatione, scalpit caput, & verba parum explicata balbutit. *Partem scalpere capitis.*] Pro scalpebat qui effœminati sunt, & molles, dicuntur digito vno caput scalpere. quod in Pompeium dixit Caluus: & à Iuuenale morsu satyrico v-
 furpatum. Qui digito scalpunt vno caput. præterea fontes scalpunt caput, deprehensi in crimine manifesto, quod inficari non queunt. Inter signa conscientie apud docto-

sinit. *Quis* * propter iudicij religionem, cum fidem suam coram lacerari videret, multiplicato studio verberonem illi contendit redarguere: donec iussu magistratum ministeria publica contrectatis nequissimi serui manibus, annulum ferreum deprehensum cum signo sacculi conferunt: quæ comparatio præcedentem roborauit suspicionem. *Necrota*, * nec eculeus, more Græcorum, tormentis eius apparatus iam deerant: sed obfirmatus mira præsumptione, nullis verberibus, ac ne ipso quidem succubuit igni. *Tum medicus*: Non patiar, inquit, *Hercules*, non patiar, vel * circa fas de innocente isto iuvene supplicium vos sumere: vel hunc, iudicato nostro iudicio, pœnam noxy facinoris euadere. Dabo enim rei presentis euidentis argumentum. Nam, cum venenum peremptorium comparare pessimus iste gestirer: nec me a secta crederem conuenire, causas vlli præbere mortis: nec exitio, sed saluti hominum medicinam quaesitam esse didicissem: verens, ne si daturum me negassem, intempestiua repulsa viâ sceleri ministrarem: & ab alio quopiam exitiabilem mercatus hic potionem, vel postremum gladio, vel quouis telo nefas inchoatum perficeret: dedi non venenum, sed somniferum mandragora * illum grauedinis comperta famosum, & morte similis soporis * efficacem. *Nec mirum*, desperatissimum ista
 lauro

latronem, certum extrema pœna, qua
more maiorum in eum competit, cru-
ciatus istos ut leniores facile tolerare.
Sed si verè puer meis tēperatā mani-
bus sumpsit potionem, vivit, & dormit:
& protinus marcido sopore discusso, re-
meabit ad diem lucidam. Quòd si verè
peremptus est, si verè morte præventus
est, queratis licet causas mortis eius a-
lias.

Horat. Effutire leues indigna tragœdia versus. Affamiae verò di-
cuntur ineptiæ, & nugatoria verba, atque lapsantia, ut antè di-
ctum est. Mendacij arcessere, id est accusare de mendacio. arces-
sere accusare est, ut docet Diomedes in primo, quod verbum ab
arceo nascitur: Etenim alium accusare, à maleficiis arceri est,
cum genitivo coniungitur: ut apud M. Tullium, Maiestatis ar-
cessitur. Divo Augustinus in libro de mendacio, docet menda-
cium longè esse fugiendum. & discerniculo quodam octo gene-
ra mendacij facit, quod & in Decretis canonicis 22. qu. 2. copio-
sissimè explicatum est. apud Persas, Herodoto & Xenophonte
testibus, dicere mendacium erat criminossimum quorum filij
tribus potissimum rebus instituebantur: equitare, arcusagittas
excutere, & vera loqui. Vir bonus (ut Pub. Nigidius refert) præ-
stare debet, ne mentiatur: prudens, ne mendacium dicat. namque
inter mendacium dicere, & mentiri, distat: qui mentitur, ipse
non fallitur, sed alterum fallere conatur: qui mendacium dicit,
ipse fallitur. Verùm mendacium dicere etiam sapienti aliquan-
do concessum est, ut Quintilianus asserit: & divus Hieronymus
docet, scribens de officioso mendacio. *Contundit.*] Melius est
legere *Contendit*, pro eo quod est instat, vrget, conatur. *Mini-*
steria publica.] ministri publici, quales sunt apparitores, lictores,
viatores. sic dicimus ministeria, ut servitia, pro ministris & ser-
vis. *Annulum ferreum.*] Apud veteres annulis tantum fer-
reis utebantur: & (ut auctor est Plinius) longo tempore ne
senatus quidem Romanus annulos aureos habuit: vnde &
sponsæ annulus ferreus mitti solitus erat, isque sine gemma.
Qui ob legationem acceperant annulos aureos, in publico illis

res rhetoricos
sunt & hæc: expal-
luisse, titubasse, in-
constanter locu-
tum esse, concidisse.
Nescio quas af-
famias effutire.] nu-
gas & ineptias me-
ras loquebatur.
Effutire est (ut do-
cent grammatici)
ineptè loqui, &
verba lapsantia ac
forilia funditare.

tantum utebantur, intra domos verò ferreis: & olim in ferreo annulo equites iudicesque intelligebantur. Mox adedò promiscuum id esse cœpit, vt cum seruitiis quoque communicaretur. Meritò ergo & scienter dat nunc Lucius noster annulum ferreū seruo, ex ritu scilicet & more maiorum. Refert id Plinius, seruos ferrum auro cingere cœpisse. Prisci apud nos annulum vngulum vocabant: Græci dactylion appellant, à digito, qui Græcè δακτυλος dicitur. Vnde & dactylotheca, pro repositoio annulorum. & hoc est quod intelligi voluit Plinius, sic scribens: Id Græci à digitis appellauerunt. Condulum quoque, & condalium annulum dixerunt. Plautus in Trinummo: Inter eos ne homines condalium te redipisci postulas. Græci & nostri symbolum: sic apud Terentium, symbolum dare. & de symbolis esse, ad annulos refertur, qui pro arrha collationis ad ientaculum siue prandium faciendum deponi solent. Non me præterit, symbolum dici collationem: hoc est, quod plures in vnum conferunt. vnde & symbolo Apostolico inditum nomen, quo Apostoli in vnum contulerunt, quod vnusquisque sensit. Symbola quoque in re militari nuncupantur signa vel indicia, quæ vnusquisque dux distincta suis militibus tradit, vt si fortè occurrerit quis de quo dubitetur, symbolum probat si sit hostis vel socius. apud Terentium quoque exponere potes, sicut non parum multi exponunt, symbola pro collationibus siue comessalibus. sic enim vulgo appellantur: quæ adolescentuli in vnum pro rata conferunt causa prandij, vel cœnæ, vel ientaculi. Vnde hodièque in vsu est, collationem facere, pro ientaculum sumere, quoniam scilicet id ex collata pecunia plerumque fieri solet. in Decretis canonicis distinct. 43. sic scriptum legitur: Non oportet clericos ex symbolis (quæ vulgus comessalia appellat) conuiuia celebrare. Eadem conferta dicuntur. A symbolo dicitur eleganti vocabulo asymbolos, qui est immunis & liber à symbolo conferendo: sicut sæpe in conuiujs, quæ fiunt ex symbolis collationibusque complusculorum, erit vnus & alter, qui nihil conferent: hi eleganter dicentur asymboli. A. Gellius: Ne omnino (vt dicitur) immunes & asymboli veniremus, conuectabamus ad cœnulam, non cupedias ciborum, sed argutias quæstionum. vbi annotandum, cupedias poni pro lautioribus edulijs, sicut suo loco copiosissime perscripsimus. *Nec rota.*] De rota Græciensi, quæ inter dira tormentorum genera annumeratur, suprâ dictum est: cuius & Plutarchus commemorat, scribens fuisse quosdam inhumana crudelitate præditos, vt iubet et

rem

rent rotam induci, & carnifices cum securibus expediri ad Phocionem lacerandum. Eculeus quoque tormenti genus est, cuius Seneca, Valerius, Cicero, & cæteri meminerunt. Quidam ardentem laminam esse tradunt, qua homines cruciabiliter torquentur. Equuleus dicitur pusillus equus, ab equo diminuto vocabulo. M. Tullius in Verrinis: His equitabit equuleis. Plinius in 7. Quapropter surreptis statim pullis in tenebris equarum vberis, alinarumve equuleos admouent. *Nec succubuit ignis.* } Inter crudelia barbaricæque genera cruciatus est ignis, cui tormento qui non succubuit, nulli succumbet. Sævitia (vt scribit Seneca lib. 2. epistolarum moralium) commenta est eculeos, cruces, vncum, & tunicam illam alimentis ignium illitam & intexam. Hæc tunica optimo epithero molesta à Iuvenale & Martiale nominatur. Inveniuntur autem plerique patientia siue duritia tormentorum tanta præditi, vt tormenta contemnant, vt exprimi ab eis veritas vilo modo non possit. Ideoque quæstioni non semper fidem habendam esse, verè & prudenter monet Vlpianus. *Hercules.*] Iusiurandum est. *Circus fas.* } Legendum est, contra fas. *Venenum peremptorium.* } mortiferum, à perimendo peremptorium dictum. Sic apud iuriconsultos Tit. de iudiciis: peremptorium edictum dicitur, ex eo quod perimat disceptationem inter litigatores: hoc est, vltra non patiat aduersarium tergiversari. Prisci peremptoria fulgura appellauerunt, quæ superiora portenta perimunt, id est tollunt. *Gestuet.*] cuperet. *Mæ sectæ conuenire.* } Medicina ad salutem hominum, non perniciem reperta est. proinde medicorum sectæ non conuenit venena propinare, quorum ars omnis studium ac vigilantia est in salutaribus remediis dandis: sic Hippocrates discipulos adiurat, ne dolo malo scientes cuiquam mortalium noxia medicamenta propinent. Legimus apud iuriconsultos ad legem Corneliam de veneficiis: Qui malum venenum necandi hominis causa fecerit, vel vendiderit, vel habuerit, plectendum esse, & eiusdem legis Cornelie pœna afficiendum. præterea senatusconsulto effectum est, vt pigmentarij pœna huius legis teneantur, si cui temerè venena dederint. *Nec exitio, sed salutari.*] Omnibus mortalibus medicinam vtilissimam esse, celeberrimi auctores prodiderunt: tanquam nullum hominum genus, nullus sexus, nulla ætas sit, quæ non vtilitatem ex medicina petat. cuius artis auctores accepimus deos, siue vt hæc infirmitas hominum haberet adiumenta aliqua, vel solatia: siue tantum huic arti tribuere maiores, vt eam vix crederent humanis potuisse ingenijs inueniri: siue ipsa medicina per se sacra res est.

Græcè *ιατρεῖς* dicitur medicus : vnde archiatros princeps medicorum, quo nomine Æsculapium insigniter appellauere, tantum præsidem deūque medicorum : vt ostendit August. in tertio de Ciuitate dei. Verius & melius à diuo Hieronymo archiater dictus est seruator noster, qui medicus est Christianorum, & languentium animarum præsentissimus opitulatur. In Codice imperatorio archiatros legimus priuilegiis imperatoris decorari, vbi ridiculè commentatores exponunt archiatros promilitantes inermi militia. Cassiodorus ait, archiatros esse salutis magistrōs. *Veteres.*] Corrige, verens, id est timens. *Ab alio quopiam.*] Id est, à medico alio insincero, & minus probo, quales multi hodiè que reperiuntur, qui potionem mortiferam pro salutifera dare nihil verebuntur, accepta mercedula. vnde fit, vt medicus sæpe capitalis existat. & cum soli medico hominem occidisse summa impunitas sit, experimenta per mortes agunt, & venena pro medicamentis vel inscitiæ vel improbitate propiãt. *Somniferum mandragoræ.*] Duo sunt genera mandragoræ, mas & fœmina : candidus mas, nigra fœmina existimatur. Ferunt mala auellanarum nucum magnitudine, & effossuri cauent contrarium ventum, & tribus circulis antè gladio conscribunt. Succus fit & ex malis, & ex caule deciso cacumine, & radice. odot ei grauis, sed radicis & mali grauior : mala maturata in vmbra siccantur, succus ex his sole densatur : vis mandragoræ somnifica est pro viribus bibentium : media portio cyathi vnus, potulariore etiam moriuntur. Bibitur antè sectiones vitionesque, ne sentiantur. Qui dam solo odore & olfactu somnum quarunt. Scribit Auicenna in Simplicibus, mandragora somnum conciliari, & subetiam fieri, esseque medicamentum contra vigilias, quæ & ipsæ inter morborum genera numerantur. Apud Græcos celebre est, *ὑπὲρ μανδραγόρου καθόδις* : id est, vltra mandragorâ dormis. Mandragoræ, vt inquit Suidas, *ἡ νοσηρὴ καρπὸς ἢ λίθος πομπηδός*. i. fructus est somnificus & obliuionis effector. Columella in libro de cultu hortorum, semihominem mandragoram scitè appellat, propterea quod radix eius simillima est homini, vt docet Auicenna, & vulgo proditur. Cæterum quamuis iurisconsulti interdican, ne pigmentarius mandragoram, cicutam, aconitum, aliâque venenata temerè det: tamen hic medicus pro veneno succum illum mandragoræ habentem vim somnificam dedit, cuius etsi noxiæ sunt vires, non tamen mortiferæ, vt ita obuiam iret improbitati serui, gestientis comparere mortiferum venenum. Non ab re est hoc in loco commemorare exemplum proditum à Frontino, in libris Strategemati-

con. Hannibal missus à Carthaginensibus aduersus Afros rebellantes, cum sciret gentem auidam esse vini, magnam eius modum mandragora permiscuit, cuius inter venenum & soporem media vis est. tunc prælio leui commisso, ex industria cessit: nocte deinde intempesta relicto intra castra vino infecto, fugam simulauit: cùmque barbari occupatis castris in gaudium effusi medicamentum merum auidè haussissent, & in modum defunctorum strati iacerent, reuersus cepit eos, ac trucidauit. *Grauedinis comperta famosum.*] Consimiliter Plinius de mandragora loquens inquit: Sic quoque noxiæ vires grauedinem asserunt, etiam olfactu. Vt obique grauedo ponitur pro torpore marcido, & capitis grauitate somnolenta. Aliàs grauedo significat distillationem humoris ex capite, quæ teste Cor. Celso nares claudit, vocem obtundit, tussim siccam mouet. Hippocrates Græcique coryzas nominant. Vnde grauedinosi dicti, huic morbo obnoxij: vt in commentariis Tusculanarum quaestionum vberius scripsi. *Certum extremae pœnae.*] Sic veteres loquuntur: vt certus fugæ, certus spei. Extrema pœna ponitur pro ultimo supplicio. Vltimum autem supplicium mortem solam interpretamur, vt docent iurisperiti titulo de pœnis. *Puer meus temperatam manib.* } Lego, meis: vt sit, meis manibus temperatam. *Queratis causas alias.* } Cum ego potionem mandragoræ somnificam tantum dederim, si mortuus est, mortis causa aliunde est, quam ego nescio.

Ad istum modum seniore adorante, placuit, & itur confestim magna cum festinatione ad illud sepulchrum, quo corpus pueri depositum iacebat. Nemo de curia, de optimatibus, nemo, ac ne de ipso quidem populo quisquam, qui non illic curiosè confluxerit. Ecce pater suis ipse manibus, cooperulo capuli remoto, commodum discusso mortifero sopore, surgentem postliminio mortis deprehendit filium: eumque complexus arctissime, verbis impar, presente gaudio produxit ad populum, atque ut erat adhuc febrilibus amiculis* instructus atque obdi-*

Adorante.] orante, causam agente. adorare enim apud antiquos significat agere: vnde & agi oratores dicuntur qui mandata populi agunt: auctor Festus Pompeius. M. Varro ab ore orare, & oratores, & orationem dici scribit. *Itur.*] Scilicet ab omnibus. sic Virg. Itur in antiquam siluam. *Cooperulo*
L L i ij

capuli.] tegumen-
to orificioque se-
pulchri. De capu-
lo, & capulari se-
ne, & capulari reo
iam dictum est.
Commodum. } tūc,
iam illo momen-
to, illo tempore:
vt saepe apud hūc
scriptorem. *Postli-
minio mortis.* } Sic
& in Floridis, Ve-
lut ab inferis post
liminio domum
retulit. de postli-
minio supra satis
multa. *Verbis im-*

par. Id est, qui verbis explicare non poterat, nec dicendo æqua-
re gaudium intimum, quo afficiebatur senex ex improvisa salu-
te filij. *Feralibus amiculis.*] Amicula feralia sunt vestimenta, qui-
bus cadauera defunctorum vestita in sepulchro conduntur. scri-
bit Plurarchus in problematis, quod mortui corpus albis vesti-
bus induebatur ob puritatem: quippe color albus, solus sincerus
ac purus, minimèque infectus est: sic & defunctus videtur
esse factus: quiddam simplex & purum, omnique mixtione se-
cretum: unde & in luctu mulieres albis vestib. amiciebantur. A-
miculatus dicitur à Solino, indutus amiculo & veste. *Instructus.* }
faiciatus, & quasi vinculatus. *Obditus.* } sepius, operiusque, obdere
est operire. *In medium nuda veritas.* } Tanta vis veritatis est, vt im-
probitate malorum depressa tamen emergat, vt interclusa respi-
rareve oppugnari possit, non possit expugnari, nec diu delitescere.
Miserique vetus poeta Veritatem Temporis filium esse di-
xit. Veritatis oratio simplex est, vt inquit Seneca. In tabula Cebe-
tis scriptum legimus, quod ἀληθεια, id est veritas, παρρησια, hoc est
discipline est comes. in consilio Darij regis pronunciatum est,
veritatem omnibus antistare: eam fortissimam iudicari, quia ni-
hil contra eam iniquitas valet: & cum cætera quæ fortia viden-
tur mortalia, citòque deficientia probentur: veritas & immorta-
lis est, & sempiterna: auctores Esdras & Iosephus. *Patibulo suffi-
gitur.* } in crucem tollitur. Antiqui gaballum dixere crucem &
patibulum M. Varro: Nos barbari innocentes in gaballum suffi-
gimus.

gimus. Aliàs patibulum dicitur sera, qua ostia occluduntur à patendo, quòd hac remota valuæ pateant. Supplicium autem patibuli infame esse & seruire, docet Lactan. in quarto. Patibulum pro crucifixum dixit antiquitas. *Fabulosa fortuna.*] Qualis in tragœdiis spectari solet, & tragici stili materia est. *Post orbitatis periculum.*] Periclitatis est senex, ne duobus filiis in eodem tempore orbareretur: nam si ille sepultus, verè mortuus fuisset, alteri quoque erat pereundum, sententia indicum condemnatoria & capitali.

*At ego tunc temporis talibus fatu-
rum fluctibus * volutabar. Miles ille,
qui me nullo vendente comparauerat,
& sine pretio suum fecerat, Tribuni
sui precepto debitum sustinens obse-
quium, literas ad magnum scriptas
principem Romam versus perlaturus,
vicinis me quibusdam duobus seruis
fratribus undecim denarijs vendidit.
His erat dives admodum dominus. At
illorum alter pistor dulciarius, qui pa-
nes & mellita concinnabat edulia: al-
ter coquus, qui * sapientissimis nutrimen-
tis succuum, pulmenta condita vapore
mollibat. Vnico illi contubernio commu-
nem vitam sustinebant, meque ad vasa
illa complura gestanda præstinarant, que
* domini regiones plusculas pererran-
tis varijs vsibus erant necessaria. Ad-
discor itaque inter duos illos fratres
tertius contubernalis, haud vlllo tempo-
re tam * beniuolam fortunam expertus.
Nam vespera, post opiparas cœnas, ea-
rumque splendidissimos apparatus, mul-
tas numero partes in cellulam suam
mei solebāt reportare domini: ille porco-
rum, pullorum, piscium, & eiusmodi*

*Nullò venden-
te comparauerat.] Festiuiter dictum
de eo qui asinum
abduxerat, & suū
fecerat sine em-
ptione. Hortula-
no enim in publi-
cum carcerem de-
ducto, miles asini
possessor factus
est, acquisiuitque
rei inemptæ do-
minium, militari
scilicet potentia
& vi. Undecim de-
narijs.} Lucianus
scribit militem
vendidisse asinum
πέντε ἕικοσι, id
est viginti quin-
que drachmis
Atticis.*

*Dives domi-
nus.] Lucianus:
ὁ δὲ ἀνοσιβητος δε-
ραίων ὡς αἰδεῖ
σεῖδρα πλουσίῳ,
πόλεως ἤδ' ἐν μακε-
δονίᾳ τῆς μεγίστης δε-
σποτικῆς. id est,
Emptor asini ser-
uus erat viri valde*

opulenti, ex Thes-
salonica, maxima
ciuitatum in Ma-
cedonia. *Pistor*
dulciarius. } Lucia-
nus εἶχε ἀδελφὸν καὶ
συνδουλὸν, ἀπὸ τοῦ
πρὸς τὴν καὶ μελίπικτα
κίρην ἔπις ἀσίνου. i.
Habebat hic fra-
trem conseruum,
qui panes confi-
cere & cibaria ex
melle concin-
nare sciebat. *Pi-*
stor dulciarius is
dicitur, qui dulcia
conficit, & mel-
lita cibaria, quæ
Græcè dicuntur
μελίπικτα, qualia
sunt & bellaria,
de quibus M. Var-
ro, Gellius & Ma-
crobius sic scripse-
re: Ea maximè
sunt mellita, quæ
mellita non sunt:
dulcibus enim
cum pepsi socie-
tas infida. Quibus
verbis inest hic
intellectus: ea ma-

ximè mellita, id est, iucunda haberi, quæ non sint mellita, id est
melle concinnata: quoniam dulcia, & ex melle composita, non
faciunt ad pepsum, id est concoctionem. sicut autem dulciarius à
dulcib. edulis dicitur, sic & lactarius, qui ex lacte facit lacticia,
quæ etiam lactaria vocantur. Lampridius Heliogabalum scribit
habuisse dulciarios & lactarios, qui omnia coquorum edulia ex-
hiberent ex dulcib. & lactarijs. vbi lactaria significantur lactici-
nia, ut vulgus appellat, quæ Cornelius Celsus lactantia vocat, sic
scribens: Alquam mouent mel crudum, lac, lactantia omnia. *Pi-*
stores

flores verò dicuntur, qui panem faciunt. Antiquitus hoc vocabu-
 lo nominabantur, qui far pinsebāt. Pistorum non fuisse Romæ ad
 Persicum vsque bellum, testis est Plinius, scribens, ipsos Quirites
 panem fecisse, idque mulierum opus fuisse. Libro tertio Digesto-
 rum scriptum legimus, fuisse Romæ collegium pistorum: Græ-
 cè ἀρτοποιός dicitur pistor. *Alter coquus.*] τὰ ὄψα τῶν δεσπότην ἐστιά-
 ζε. id est, obsonia domino concinnabat. Veteres Romani coquos
 non habuerunt in seruitiis, eosque ex macello conducebāt: quod
 ex Plautina lectione sat notum est. mox coquos inter seruos ha-
 bere cœperunt, quos singulos pluris quam equos emebant: id-
 que in conuestione luxus, auctores graues censoria oratione ca-
 stigabant: à quibus proditur, coquum illum plurimi solitum æ-
 stimari, qui peritissimè censum domini merisset. Coquum &
 pistorum apud antiquos eundem fuisse accipimus, græcè dici-
 tur ὀψοποιός. De coquo Liuius hæc: Tunc coquus vilissimum an-
 tiquis mancipium, & æstimatione & vsu in precio esse: & quod
 ministerium fuerit, ars haberi cœpta. Plato in Gorgia, coquina-
 riam vocat adulationem medicinæ. *Succuum.*] Pro succorū: mul-
 ta enim apud priscos reperiuntur secundi & quarti ordinis indif-
 ferenter vsurpata: vt senati & senatus, ornati & ornatus, lecti &
 lectus. sic succi & succus: vnde pluraliter succuum pro succo-
 rum. Græci ἀχυλα vocant, καὶ κακόχυλα, cibaria boni succi, & ma-
 li succi. Cor. Cels. inter res euchylas numerat triticum, siliginem
 omnem, venationem, viuum dulce vel lene. inter cacochylas ve-
 rò, legumina ponit, & salsamenta, & veterem caseum. Hic nutri-
 menta succorum accipi videntur pro embammate & intinctu. nã
 græco vocabulo embammata, latino intinctus vocant, liquores
 lapidissimos, quib. pulmenta condiuntur, quibus buccellæ panis
 & obsonia intinguntur: vulgus sapores appellat, gulæ prorsus ir-
 ritamenta, quorum Columella, Plinius & cæteri meminere. Qui-
 dam legunt intrimentis, ab eo verbo de quo est illud prouerbia-
 le, Quod intristi, tibi exedendum est. hinc intrita Catonis. & (vt
 inquit Donatus) intrita dicitur cibus in mortario factus. *Condi-
 ta.*] Media producta pronuntiandum: à condio condita deriuantur,
 vnde & condimenta, & conditiones, & condituræ inclinantur.
 Apicius conditi paradoxo compositionem celebrat: quo vo-
 cabulo significatur genus cibi siue potionis, condimentis variis
 concinnatum. Idem conditum melizomum vocat, iusculum ex
 mellis despumati mixtura confectum. Quod & ipse docet, & no-
 men ostendit, μέλι enim græcè mel, & ζαμίδις ius. Annotandum, di-
 ci ab Apicio conditum neutraliter nomine secundi ordinis sub-
 stantiuo. *Vasa compluria.*] M. Cato, P. Nigidius, M. Varro, cæteri-

que scriptores vetustissimi plura & complura dicitabant, quæ nos plura & complura dicimus : quin etiam Asinius Capito vir doctissimus, epistola quadam rationes grammaticas posuit, per quas docet plura latinum esse, plura barbarum : idque nomen simplex esse, non comparatiuum. Ab eo quod est compluria, aduerbium factum est compluries, vt docet Gel. in s. M. Cato: Compluries (inquit) multi simul ad hostes transfugere, compluries in imperatorem impetum fecere. *Præstinarant.*] emerant. *Adsciscor.*] assumor. *Tertius contu.*] Festiuiter dictum de asino, adscito contubernium duorum fratrum, vt perinde quasi tertius contubernalis haberetur. *Multas partes.*] Lucian. reliquias dixit, sic scribens: *μετὰ τὸ δεῖπνον τῷ δεσπότῳ ποτὰ λείψυκα ἄμωρα ἰκόμιζον.* id est, post cœnam dein de multas reliquias ambo reportabant. De partibus cœnæ & eduliorum superius copiose scitèque disserui. *Mei dopini.*] Pistor dulciarius, & coqus. *Ille porcorum.*] Coquum significat. Lucian. *ὁ δὲ κρεῖον καὶ ἰχθύνον*, id est, hic quidem carnium & piscium, *ὁ δὲ ἄρτων καὶ πλακωῶτων*, alter autem panis & placentarum. *Hic panes.*] pistor dulciarius. *Crustula.*] A Lucio nostro crustula dici videntur, quæ à Luciano græcè *πλακωῶτες*, id est placentæ. Sunt enim crustula, edulia mellita, operisque pistorij : quorum Horatius & Iuuenal. commemorerunt, de quibus Lucilius : Gustavi crustula solus. Obiter corrigendus est publicus error grammaticorum, qui crustum à crusta ita distinguunt, vt crustum neutro genere dicatur edulium, sitque pars eorum quæ comedi possunt: sceminino verò crusta, sit eorum quæ non comeduntur, vt ligni & lapidis & gelu. sicut apud Virgilium : Concresecunt subitæ currenti in flumine crustæ. Nos verò obseruauimus apud eruditos, crustas non minus dici de eduliis, quàm de his quæ non manduntur: quod cum alij, tum maximè Plinius noster ostendit, longè opinor quàm grammatici omnes doctior, elegantiorque : cuius in præsentem exemplum vnum suppetit, qui in 19, de papauere scribens sic inquit : Hoc & panis rustici crustæ inspergitur, adfuso ouo inhaerens, vbi inferiorem crustam apio, git, cerialique sapore condiunt. Hadrianus imperator inter cibos vnicè probabat tetrapharmacū, quod erat de phasiano, sumine, perna, & crustulo: vnde & nomen. est enim tetrapharmacum cibi genus, ex eo dicti, quòd ex quatuor preciosis obsoniis cōstabat: sicut pentapharmacum edulij genus est, ex quinque confectum, quod reperisse dicitur Helius Verus Romanus imperator : auctore Spartiano. hoc est, sumen, phasianus, pauo crustulata & apruna. Vbi annotandum, crustulatā sceminino genere dici, quod & crustulū, indifferenter.

réter. *Iunculos*.] Cibus signatur ex opere dulciario, qui ad similitudinem iuncorum (ut opinor) figuratus, inde nomē mutuatur: quales hodiēque in opere pistorio venales cōspiciuntur. proinde iunculos legendum est. Vel intellige opus lactarium, siue lac coagulatum instar metæ formatum, iuncis inclusum, quæ meta lacta dicitur Epigrammatistæ: vulgo iuncata, à iuncis nominatur. *Hamos*.] lacertulos. Nomina sunt operis pistorij, à similitudine nuncupata. Apud nos ex saccharo & ovis & farina purissima fiunt huiuscemodi hamī, figura incurva & orbiculara, quorum opificinæ propriè peculiariter sunt sanctimoniales. Lacerti sūt pisces, quorum mentio apud Plinium & reliquos frequens: ad quorum effigiem dulciarij panes formati appellantur lacerti, & diminutive lacertuli. Nil prohibet hoc nomen deduci posse à lacertis rustribus, qui omnibus noti sunt, de quibus & poeta: Nūc virides etiam occultant spineta lacertos. nam sicut ille inter eundem finiuntur atque flectuntur: ita & mellita panificia tortuosa finguntur, quæ vulgus à similitudine incurui brachij brachialia nominant: vnde & lacertulos, à lacerti nostri similitudine nominatos esse crediderim. Hæc tantum arbitraria sint, & pro cuiuslibet animo accipiantur. *Scitamenta mellita*.] Edulia sunt, ex eo dicta, quod sciti saporis sint, hoc est egregij & præcellentis. Macrobius in vltimo Saturnalium: Apud popinatores (inquit) pleraque scitamentorum cernimus proposita ampliora specie quàm corpore: vbi scitamenta significantur iucundiora pulimenta, & sic mendose legitur in codicibus Macrobij hæc dictio. apud A. Gel. per translationem posita legis scitamenta, decenter, pro exornationibus & venustatibus orationis: quæ in collocandis verbis, si immodicè vsurpentur, non carent veneno reprehensionis. *Refecturi*.] corpora refocillaturi, recreaturi que primò balneo, mox cibo. *Affatim saginabar, &c.*] largè & abundanter saturabar. *Furatrinx artificium*.] furacitatis ac rapinæ solertia. Furatrinam dixit nomine substantiuo, ea forma qua moletrina, ferratrina, foetrina dicitur: à veterib. Furatrinus dictus est Mercurius. *Timidè & parcè subripiēti*.] Lucianus καμὸς ἐπὶ ἐρ ὀβῶ κ' ὀδῶ δὲ κλιπῶντος: id est, me cum timore & parcitate prandium surripiente. *Partes optimas*.] Lucianus, καλλίστα τῶν μερίων κατετραχόν, id est, pulcherrima partium deuorabam. *Abliguriēbam dulcia*.] Ligurire, vnde abligurire, significat suauiora queque degustare: ὀπιτῶν λιγυρῆ, sic enim Græci suauē appellant: auctor Donatus. Vnde & liguritones dicti gulosi, quos antiqui catilones appellant, propterea quod catilinam carnem in epulis lautioribus celebrem fuisse, & in cœnis deorum poni solitam, Plautus

Pliniusque vorificant. hinc à Lucilio satyrico piscis lupus catillo dictus, quasi liguritor, quia scilicet sterco proxime ripas Tyberinas insectaretur. *Fraternam.*] *Legem, fratrum.* *Mutuo criminabantur.*] *καὶ πάλιν ὁ ἴδιος τὸν ἴδιον καὶ ἀπ' αὐτῶν τῶν ἀνείχοντων ἕλετο:* id est, alter alterum furacem esse, & raptorem eorum quæ communia forent, & inuerecundum criminabantur. Anticategorem vocant mutuam criminationem rhetorici doctores. *Custodiam.*] *Corrige, custodelam:* id est, custodiam, vt supra. *Dinumerationem partium.*] *lectiorum scilicet, ex eduliis.* Lucianus, *μετὰ τὸ ἀριθμῶν ἐγίνετο:* id est, numerus partium habebatur.

Ad istud.] *Lego,*
At istud: est enim particula hæc inceptiua, & (vt inquit Donatus) principium increpationi aptum: proinde frater fratrem furti criminaturus, scite exorditur à particula obiurgatoria, & increpationi accomodata. *Peculium augere.*] *Signatè locus est:* cum peculium propriè feruorum dicitur, effertque pistor & coquus in famulatio domini opulenti. *Peculiosos* vocant seruos, habentes peculiū copiosum: *peculiares res* dicuntur à iureconsultis, ad peculium seruile pertinentes. *AEquam vindicare diuisionem.*] *Criminatio fraterna,*

Ad istud iam neque equum, ac ne humanum, fidem minuere quidem quotidie, ac partes electiores surripere: atque his diuenditis, peculium latenter augere, de reliquijs equam vindicare diuisionem sit tibi denique societas ista displicet, possumus omnia quidem cetera fratres manere: ab isto tamen nexu cõmunionis discedere, nã video in immensam dani procedentem querelã nutrire nobis immanem discordiam. Subiicit alius: Laudo istam tuam mhercules & ipse constantiam, quod furatis clanculo partibus prauenisti querimoniam: quam diutissime sustinens, tacitus ingemiscebam, ne viderer rapina sordida meum fratrem arguere. sed bene, quod utrinque secus sermone prolato, iactura remedium queritur: ne silentio procedens, si multas Etheocleas nobis contentiones pariat. His & similibus alter cati conuicijs, deierant utrique, nullam se prorsus fraudem, nullam denique surreptionem factitasse: sed plane debere cunctis artibus communis dispendij latronem inquiri. nam neque a-
sumum

finam, qui solus interesset, talibus cibis affici posse: & tamen quotidie pastus electiles comparere nusquam. ne utique cellam suam tam immanes involare mures vel muscas, ut olim Harpyie fueret, que diripiebant Phineias dapes.

dicet dimidium lucri pro rata. *Omnia cetera fratres manere.*] Figura elocutio, & vetus, quod in omnibus ceteris rebus possumus servare fraternitatem. *Nexu communionis.*] Possumus (inquit) agere de communi diuidendo: & hunc nexum, vinculumque societatis dissolvere, ne ex fraterna concordia exoriatur immanis pestiferæque discordia. *Subiicit alius.*] Anticategoria est, & mutua accusatio, qua se vicissim fratres incessunt, dum alter alterum credit habere furtificas manus. *Prævenisti querimoniam.*] Quasi dicat, nisi tu prior conqueri cœpisses, ego iam hoc ipsum facere destinaueram, & querimoniis expostulare tuas sordidas rapinas. *Arguere rapinæ.*] Accusare de rapina. Cum genitivo iungitur. sic apud Plautum ait Alcmena: Probrî, stupri, dedecoris à viro argutam meo. *Utrinque secus.*] & abs te, & à me. *Lactere medium queritur.*] Ego sic emendo, lacturæ remedium queritur: alioqui nullus sensus, nulla latinitatis elegantia. *Nec.*] Lego, ne. istæ interdum minutia remorantur lectores, atque perturbant, quo minus verum sincerumque intellectum assequantur. Proinde hæc nostra etiam in minimis curiositas, minimè videri debet reprehensibilis, cum non solum eruditulis & ingeniosis, sed etiam hebetioribus & brutis ista scribantur, quorum titubantia adminiculis omnibus est erigenda, fulciendaque. *Eteocleas contentiones.*] capitales & acerbæ: ab Eteocle, qui fratrem Polynicem odio exitiali insectatus est, cui struxit insidias, quem vita privare & regno viribus omnibus nervisque contendit: cum quo post dira bella & nefanda depugnans confligit, ambòque pari fato occubere: quorum odium nec quidè post obitum restinctum est, cum ignis quoque rogi, quo cremabantur, scissus sit, flamma diuisa atque resiliente: ut canit Papinius in 12. Thebaidos. hinc Lucani illud: Scinditur in partes, geminoque cacumine surgit, Thebanos imitata rogos. Ob hoc inimicitia, contentionesque fratrum exitiales ac pestiferæ, dicuntur Eteocleæ. Scribit Aristoteles in 6. Polit. proverbium esse, quod fratrum contentiones & iræ sunt acerbissimæ: & qui se nimium amant, hi se nimium oderunt. Quod verum esse, demonstrat Eteocles Thebanus. Plato quoque lib. 11. de Legibus refert, nihil perniciosius esse filiis,

parentum imprecationibus : eâsque aduersus filios à diis exaudi-
 diri. ideòque Eteoclem & Polynicem diffidio & contentioni-
 bus capitalibus inter se diffidisse, quoniam pater Œdipus con-
 temptus à filiis, ea illis imprecatus est, quæ exaudita à dijs, effe-
 ctâque apud omnes feruntur. Græcè dicitur per prouerbum *ἀ-
 ἰπὸς δὸς ἀπᾶ*, id est Œlipodis imprecatio. Meminit huius diræ de-
 uotionis paternæ in filios, & Statius in primo Thebaidos, ubi Œ-
 dipus talia imprecatur: I, media in fratres generis consortia fet-
 ro Diffiliant, da tartarei regina barathri, Quod cupiam vidisse
 nefas. *Deierant utrique.* } valde iurant. Deitrium dicitur iusuran-
 dum. *Communis dispendij.*] damni, quod utrique fratrum commu-
 ne erat. *Pastus electiles.*] escas preciosiores. *Harpys Phineias da-
 pes.* } Ex lectione poetarum, & maximè Virgilij notum est,
 quemadmodum harpyiæ mensas Phinei Arcadiæ regis con-
 tactu immundo & ventris illicie fœdauerunt, cibosque ei
 obcæcato tantisper inuolantes diripuerunt, donec expulsæ ab
 Argonautis ad insulas Strophadas confugère, quarum formam
 poeta graphicè scienterque describit illis versibus: Virginei vol-
 ucrum vultus, fœtissima ventris Prouis, vnæ quæ manus,
 & pallida semper Ora fame. Græcè dicuntur *ἀπὸ γῆς, ἀπὸ τῶν κτηνῶν δ᾽ ἀ-
 ἴμους.* Harpya Græcè rapina dicitur, vnde & à rapacitate indi-
 tum nomen. ideo volatiles figurantur, quod omnis rapina (teste
 Fulgentio) ad volandum sit celerrima. Tres v. r. traduntur: quia
 primum sit, aliena concupiscere: secundum, consupita inuadere:
 tertium, celare quod inuadit. Apollonius duas tantum esse tradit.
 Easdem Iouis canes, nec non & fuisse tradunt: vnde etiam epu-
 las abripere dicuntur, quod est furiarum. Hinc eleganter Hora-
 tius dixit, gulam dignam rapacibus harpyis: intelligi volens gu-
 lones esse dignos, quibus harpyiæ furtim inuolantes edulia sub-
 riperent, in ipso edendi desiderio, & epularum apparatu, sicut Phi-
 neias dapes diripiebant. *ἀπῆρσι* Græcè est rapio, *ἀπῆρσι* rapina, *ἀ-
 πῆρσι* rapax. hinc Plauto dictum, aurum harpagatum, pro furto
 subductum. Item harpax amor, pro rapax. Homerus harpyia-
 rum vocabulo procellas scitè nuncupat. harpagones ex eadem
 origine dicuntur manus ferreæ, siue instrumenta vncinum ha-
 bentia, quibus naues capiuntur & continentur.

Liberalib. cœnis.] Interea liberalibus cœnis inescatus,
largioribus, & ho- *humanis affatim cibus saginatus, cor-*
mine libero di- *pus abœsa pinguitie compleueram, coru-*
gnis. Affatim.] lar- *aruina succulenta molliueram, pitu li-*
gè, abundè, co- *berali nitore nutritueram. Sed iste cor-*
piose: aduerbium

poris mei decor, pudori peperit grande dedecus, insolita nanque tergoris vastitate commoti, foenum prorsus intactum quotidie remanere cernentes, iam totos dirigunt ad me omnes animos: & hora consueta, velut balnea petituri, clausis ex more foribus, per quandam modicam cauernam rimantur me, passim expositis epulis inhaerentem. nec ulla cura iam damni sui habita, mirati monstruosas asini delicias, risu maximo dirumpuntur. vocatoque & altero, ac dein pluribus conseruis, demonstrant infandam memoratu hebetis iumentum oulam. Tantus denique ac tam liberalis cachinnus cunctos inuaserat, ut ad aures quoque praetereuntis perueniret domini. Sciscitatus denique quid bonum videret familia: cognito quod res erat, ipse quoque per idem prospiciens foramen, delectatur eximie: ac dein risu ipse quoque latissimo adusque, intestinorum dolorem redactus, iam patefacto cubiculo proximè consistens, coram arbitratur. Nam & ego tandem ex aliqua parte mollius mihi venientis fortunæ contemplatus faciem, gaudio praesentium fiduciam mihi subministrante, nec tantillum commotus, securus esitabam: quo ad nouitate spectaculi letus dominus adium duci me iussit, immò verò suis & ipse manibus ad triclinium perduxit, mensaque posita, omne genus edu-

est, quod auctore Gellio prima acuta pronunciatum: iungitur cum genitiuo: ut, affatim lignorum est, apud Lium: & apud Plautum, Aliorum est affatim qui faciant. Obesa pinguitie.] pingui pinguitudine: pingue, pinguedo, pinguitudo, pinguities, in eodè significato indifferenter à doctis usurpantur. Errorem Seruium euidenter refellimus in notis Seruij, tradentis, neque pinguedinem neque pinguitudinem esse Latina vocabula. De obeso iam diximus, quod Neuius pro gracilentio posuit, cum in usu quotidiano sit pro vberi & pingui. Dicitur enim obesus, quasi ob edendum pinguis factus. Aruina succulenta.] succosa pinguedine: aruina est pinguitudo, & proprie est id durum pingue quod est inter curæ

& viscus: vt ex auctoritate Suetonij docet Seruius, enarrans illud Maronianum: Aruina pingui subigunt in cote secures. Arvilla à priscis dicta est arruina, id est pinguedo corporis. apud Liviū memoratur Cornelius cognomen to Aruina opinor, credo à corporis succulenta pinguitudine.

Luc. de hoc scribens inquit: σώμα καλόν ἐν τῷ ἄρμα ἰπιδουόουσι τῇ τελεχὶ ἀπέσιβεν. id est, Corpus pulchrum mihi factum est, corium forenti pilo relucens. *V* astitate tergouris. } obœsitate dorſi. Lucianus, μέσθον με καὶ πύονα ὀρώντες: id est, magnam me pinguemque cernentes. *Mollineram.*] molle, lævigatum, lucidum reddideram: qualis fieri solet ex pinguitudine. *Fannum.*] Lucianus dixit hordea, hoc est τὰ κριθίδια. *V* elut balnea perſicuri.] Ex Græco, ὡς εἰς τὸ βαλάνιον ἀπόντες. hora autem balnei erat pomeridiana. *Per cauernam.* Lucianus: φοροβαλόντες ὅπῃ τινὶ τὸ ὄμμαται τῆς θύρας: id est, apponentes oculos ad ostij cauernam. Græcè ὅτι dicitur cana. Vnde opobalsamum dici autumat Egesippus in quarto. quoniam per ὄπας, id est cauernas distillat paulatim humor balsami incisus virgultis. nam & Plin. quoque refert, incidi vitro, lapide, ossis ve cultellis ramos balsami, succumque è plaga manantem colligi lanis, quem opobalsamum vocât. proinde vel à cauerna que Græcè ὄπι, vel à succo qui ὄπας dicitur, opobalsami nomen deductū est. *Hebetis iumentis.*] tardi aſini. *Liberalis cachinnus.*] solutior risus. Est autem cachinnus verbum secundum onomatopœiam fictum, à sono risus: quod & Porphyrio interpres Horatianus tradit. *Cognito.*] cum cognouisset, quam ob rem tam effuse rideret. *Adusque intestinorum dolorem.*] Expressit rem naturalem, & pene quotidianam: vt scilicet homini ex nimio risu, liberaliorique cachinno doleant intestina, cogaturque impositis ad sinistrum latus manibus coercere exultantem dolorem. etenim lien, qui & splen dicitur, domicilium eius est in sinistro latere: & (vt auctor est Plinius noster) intemperantia ioci & risus constat lienis magnitudine. Hinc illud Perſianum:

sanum: Sed sum petulanti splene cachinno. Sunt qui putent,
 exempto liene adimi simul & risum. In eodem est peculiare cur-
 sus impedimentum: quomobrem inuritur cursoribus laboranti-
 bus. *Coram arbitratur.*] præsens spectat. nam (inquit Plautinus mi-
 les) pluris est oculatus testis vnus, quàm auriti decem. *Residen-*
tis.] Modò arridentis, aliàs splendentis. *Gaudeo presentium.* } Cum
 præsentes gaudibundos viderem, ob id ipsum alacrius, securitatis-
 que humanas dapes esitabam. *Duci me iussit.*] Lucian. *καλοῦσθαι*
μὲν εἶσα ἀγαθῶν εἰς τὸ ἐκείνου συμπόσιον, ἔπειτα ἄρξασθαι μοι παρὰ δεῖναι.
 id est, iubet me duci in conuiuium, & mensam apponi. *Mlibata.*]
 Signat neque femesa edulia, neque reliquias ciborum sibi appo-
 sita fuisse: sed fercula integra, intacta, ingustata, qualia scilicet
 ipsi domino apponuntur. *Bellule suffra.*] Bene fartus ac distentus
 largitate escarum bellissimarum. Sic enim Teren. ex persona
 serui, Vnum quodque quod quidem erit bellissimum carpani
 quod exponens Donatus, propriè bellissimum dici ait, vnde &
 huiusmodi ad irritandam gulam cibi bellaria dicuntur: bellule
 autem diminutiuum aduerbium est à bene. quod facit belle &
 bellule. *Esurienter.*] famelicè, auidè: aduerbium est, ab esurio: vt
 à sitio, sitienter. *Abhorret asinus.*] Cuique animanti (vt docet
 Aristoteles in 10. Ethicorum) est propria voluptas, & sua: quod
 intuenti facile liquet. vidimus enim aliam esse voluptatem equi,
 aliam asini, aliam hominis. proinde scitè inquit Heraclitus:
ὅτις σὺρμετα ἀνὰ ἑδῶν μᾶλλον ἢ χρυσόν. ἴδιον γὰρ χρυσὸν τέρπει ὄνοισ. id
 est, asinos magis fœnum optare quàm aurum, & asinis pabu-
 lum esse auro dulcius. Verum huic nostro asino non fœnum
 & ordeaceum pabulum tam cordi erat, quàm humanæ dapes &
 ganeata cibaria, quibus naturaliter abhorret palatum asininum.
 Crassum illum, qui Agelastus est cognominatus, ob frontem
 seueriorem, & mores austeriores, risisse semel in vita Lucil. ait,
 cum asinum vidisset carduos comedentem: de quo dictum est
 festiuiter, Similem habent labra lactucati. *Lasere infectas.* }
 precioso succo conditas. laserpitium virgultum esse clarissi-
 mum, quod Græci sulphion vocant, in Cyrenaica prouincia re-
 pertum. hinc Catullus Cyrenas laserpiciferas cognominat. hu-
 ius succum vocant laser magnificum in vsu ciborum, medica-
 mentisque, & ad pondus argenti denarij pensum: de quo multa
 Plinius noster volumine vndeuigesimo. Apud auctores Græ-
 ciz euentissimos inuenitur, Cæsarem dictatorem initio bel-
 li civilis inter aurum argentumque protulisse ex ærario laserpi-
 tij pondo c. x. Ex radice multa crassaque, caule ferulaceo. quo
 homines vescebantur decocto, asso, elixòque. Laser, hoc est suc-

cus, duobus modis capiebatur, radice & caule. Vnde indita nomina rhizias atque caulias. Laferis in conditis meminit frequenter Apicius: à quo pullus laferatus dicitur, lafero perfusus. idem laferatum absolute appellat obsonij genus, quo lafer Cirenaicum, cum aceto & liquamine dissoluendum esse præcipit. Inde laserpitium acerum dictum, quo quidam lentem respergunt causa diurnitatis. Palladius in tertio, lafer appellat opon cyrenaicum, quasi succum laserpitij, à Cyrenaica provincia dictum: & ita sanè Græci vocant. noster Plinius in 22. dixit lafer esse inter eximia naturæ dona numeratum, quod pluribus compositionibus inseritur. Concoctioni plurimum conferre senibus sceminis traditur, hyeme quàm æstate vtilius ab ægritudine recreationi efficax in cibo. Laserpitij meminit & Plautus in Pseudolo. his verbis: Eo laserpitij libram pondo diluunt. De lafero mentio quoque est apud Columellam, qui id à Græcis silphion vocari tradit. *Altilia.* } Hoc nomine significantur, quæcunque in saginario alimus, causa pinguitudinis: ab alendo dicta. Est autem saginarium, locus saginæ accommodatus. lege Caij Fannij sumptuaria interdictum est, ne quid volucrum proponeretur præter vnam gallinam, quæ non esset altilis: vt refert Plinius in x. qui altilem gallinam vocat, quam Tertullianus saginatam. Cochleas altiles instruxisse ganeam, testantur auctores, Altilem sanguinem, vt altilia dixit Macrobius non qui alitur, sed qui alit, quasi alentem corpora. Seneca in epistolis moralibus carpit in famulatio lautorum haberi seruum ad hoc tantum, vt altilia decenter secet, & vt circumferens eruditam manum, preciosas aues in frustra excutiat. Altile non solum pingue, ab alendo, verùm etiam pro opulento dixit antiquitas: sicut à Plauto dicitur dos altilis & optima. Piperem autem inspergi esculenta, præfecti popinæ ganeaque docuerunt. Placet autem piper in obsoniis sola amaritudine, quæ & in Indos petitur. Quis ille (vt Plinij verbis utar) qui primus cibus experiri voluit: aut cui in adpetenda auaritate esurire non fuit satius? Genera piperis plura, longum, candidum, nigrum & rotundum. facillimè adulteratur piper longum Alexandrino sinapi. Piper appositum cuti fornicis, exulcerat: deuoratum verò, nullam ventri infert læsionem. Inter hortensia est, herba reddens piperis saporem: ob id piperitidis nomine accepto, quam & siliquastrum vocant. Piper rotundum & longum vrinam mouet. Verùm (vt inquit Aristoteles in problematis encyclijs) piper vesicam quidem soluet, si largè sumatur: sed si parcè, aluum eduerit & scamonæ

monea largè sumpta, aluum soluet: modicè, vesicam. Vina fiunt pipere & melle addito, quæ alijs condita, alijs piperata appellant: nostri municipes inter embammata & liquamina sciti saporis habent id quod piperatum vulgo vocant, compositum ex sapa & melle atque aromatibus vnà decoctis. *Exotico iure perfusos.*] peregrino liquamine madentes. In vsu mortalium primò assa, secundò elixa, tertio iurulenta fuerunt. vt docet M. Varro, assum dictum, quòd ab igni assulescit, sudando enim assum distillat calore. Quidam assum dici ex eo interpretantur, quòd sine pigmento saporis alieni in obsoniis inferebatur, assum enim solum veteres dixere: vnde & assa vox nominatur, ore prolata, non admixtis alijs musicis vocibus. M. Cato refert melos esse bipartitum: vnum, quod est in assa vocem alterum, quod vocant organicon. Elixum verò nuncupamus, quod ex aqua ductum est. nam lixam aquam veteres dixerunt: vnde & lixæ dicti ministri militares, qui aquam ad tentorium solent ferre, iurulentum hanc à iure dici, nomine ipso significatur: quod & iussulentum appellari posse, testis est Lucius noster, qui in Apologia scripsit: Hæc ostendit, qualiter assus aut iussulentus piscis optimè sapiat. Iuuenalis iurulenta periphrasticòs denotat illo versu: Et eodem iure natantes Mergere ficedulas didicit nebulone parente. Res iurulenta magis alit quàm assa. omnia iurulenta aliena sunt stomacho, vt memorat Cor. Celsus in 2. qui iurulentum quodque facile intus cor rumpi tradit. à quo id quoque scribitur, quòd calefaciunt piper, sal, caro omnis iurulenta. Quod ex iure decoctum est: vt inquit Varro iucundum magis est conditione succi. Iura Apitij & Paxamij inter irritamenta gulæ & instrumenta luxuriæ, popinarumque delicias numerat diuus Hieronymus lib. 1. contra Iovinianum. Ius autem & cum prætorium sit, & coquinum, hinc amphibolon illud exit à M. Tullio: Ego quoque iure fauebo, & illud, Ius Verrinum nequam, à M. Varrone in 3. de re Rustica decenter dictum. Sic hosce pisces nemo coquus in ius vocare audet. Græcè ζωμός dicitur ius, vnde & ζωμοποιός dictus coquus. nomine autem iuris exotici, id est externi, videtur significari liquamen gari & olei sic enim scribit Lucianus, ζωμοί, ἔχθρις πῖστον ἢ γάρρην, ἔλαιον καὶ κραινελῶν: id est, iura, pisces garo oleoque perfusos. Oxigarum quoque inter liquamina celeberrimum est, ex aceto garoque commixtum. Plautus: Male hercle agit, cum vna multa iura cōfūdīt coquus. De iure nigro Lacedæmoniorum, quod illi vocant ζωμόν μέλαν, copiose scripsi in Commentarijs Tusculanarū: quod cū olim Dionysius gustasset, asper-

natūque esset: tum coquum scire dixisse ferunt, Minimè mirum; si Dionysius illo iure delectatus non esset: condimenta enim de-
fuisse, & cum ille quæ sisset, quæ? tum coquus; Labor, inquit, in
venatu, sudor cursus ab Eurota, fames, sitis: his enim condimen-
tis Lacedæmoniorum epulæ condiuntur. *Scurrula.* } Diminuti-
uum scurræ est scurrula. Græci *καυολόχους* vocant, qui à nostris
scurræ dicuntur: de quibus multa Suidas. est autem scurra à se-
quendo dictus, hinc scurrilitas, & scurriles ioci, & scurrilis: quæ
aliena sunt personæ oratoris, ut M. Tul. & Quintil. docent. Anti-
qui planos dixere scurras, quasi seductores: qua dictione M. Tul.
Gel. Horat. Laberius v̄sitati sunt. *Risu personabat.*] Græcè, τὸ δὲ συμ-
πόσιον ἐκλονεῖ το τῷ γέλωτι.

Sodali.] asino,
quem meritò so-
dalem vocat,
quia simul esitan-
tem. nam sodales
ex eo dicti, quòd
vnà sederent & ces-
sant, id est, vesce-
rentur. Græcè
σώσιος, dicitur. De
sodalitatib. & so-
dalitiis, quæ Græ-
ci *σώσινα* vocant,
affatim scripsimus
in Tranquilli cō-
mentariis. Sodali-
zj crimen in lege
ambitus fuisse
plectibile, docet
M. Tul. in oratio-
ne pro Plancio.
Contubernalis.]
Modò sodalis, mo-
dò contubernalis,
elegantè & sci-
zè asinus ex domi-
ni mensa vescens
appellatur. *Mulsi.*] Potio genero-
sa est, ex vino

*Quidam denique presens scurrula,
Date (inquit) sodali huic quippiam
meri. quod dictū dominus secutus: Non
adeò, respōdit, absurdè locutus es furci-
fer. valde enim fieri potest, ut contu-
bernalis noster poculum quoque mulsi
libenter appetat, & Heus (ait) puer,
lautum diligenter ecce illum aureum
cantharum mulso contempera, & affer
parasito meo: simul, quòd ei præberim
commoneto. ingens exin oborta est e-
pulonum expectatio. nec vlla tamen e-
goratione conterritus, ociose, ac satis ge-
nialiter, contorta in modum lingue ex-
trema labia, grandissimum illum cali-
cem uno haustu perhausi. & clamor e-
xurgit, consona voce cunctorum salute
me prosequentiū. Magno denique deli-
bitus gaudio dominus, vocatis seruis
suis, emptoribus meis iubet quadruplū
restitui precium: meque cuidam acce-
ptissimo liberto suo, & satis peculiato,
magna præfatus diligentia tradidit, qui
me satis humanè, satisq; comiter nutrie-
bat*

bat. & quo se patrono commendatiorem faceret, studiosissime voluptates eius meas argutias instruebat. & primum me quidem mensam accumbere suffixo cubito, dein adluctari, & etiam saltare sublatis, prioribus pedibus perdecuit. quodque esset apprimè mirabile, verbis nutum commodare, ut quod nollem, relato, quod vellem, reiecto capite monstrarem. sitiensque pocillatore respecto, ciliis alterna coniuens, bibere flagitare: atque hæc omnia perfacile obediebam, qua nullo etiam monstrante scilicet facerem. Sed verebar, ne si forte, sine magistro, humano ritu hoc ederem, plerique rati seuum presagium portendere, velut monstrum ostentumque me obruncatum, vulturis opimum pabulum redderent.

diuus Augustus hospes interrogaret, quam ratione maximè vigorem illum animi corporisque custodisset: ille respondit, intus mulso, foris oleo. Dicimus & per adiectivum lac mulsam, acetum mulsam, quod melle concinnatum est. Aceti mulsi crebra mentio apud Plin. Hinc promulsis, obsonij genus, de quo M. Tul. pro mulside non me conficies, hinc promulsidaria vasa dicta, mulso, promulsidique accommodata. Iuricons. innuere videntur promulsidaria fuisse vasa, non tam ad continendum, quam ad sustinendum. Vlpianus auctor est, mulsam appellatione vini non contineri. Græcè, *μείλιξ* voc. *Hemus*. } Lego, heus: ut fiat sensus illustrior, sitque adverbium vocandi. *Parasito meo*. } Scitè alium parasitum suum appellat, qui in conuiuio obibat mynia parasitica. sunt auctores, qui parasitos Apollinis minos appellant. quod & Epigrammatista sentire videtur, qui ex persona Latini histrionis sic inquit: Et me laurigeri parasitum dicite Phœbi. A Plin. inter volucres alio siug otus avis parasita dicta est, cum sit imitatrix, & quodam genere saltatrix. Propriè parasitus dicitur, qui cibi causa redicula & dicit & facit, vivitque ad alienum

mellèque confecta, de quo sunt scriptorum omnium plena volumina: semper mulsam ex vetere vino vilissimum, facillimèque cum melle corporatur: ex austero factum, non implet stomachum: aluum molli frigido potu, calido, sistit: corpora auget. multi senectam longam mulsi tantum nutritu tolerare, neque villo alio cibo: celebri Pollionis Romuli exemplo. quem c. annum excedentem, cum

nutum : vnde & nomen à parasito parasitatio dicta : & supparasitari Plautinum verbum est , quod significat subseruire & subassentari : quod propriè officium est parasitorum , qui in comœdiis edaces describuntur : quorum deus venter est , quorum voratrinam & mores & dicta redicularia vnus omnium scitissimè Plaut. expressit. Lucian. libellum condidit festiuissimum de parasito , vbi docet artem esse parasiticam , eamque iucundissimum , cuius finis sit *ἡ δαμονία* , id est fœlicitas. Priscis parasitos dixere *δατύμονας* , quasi conuiuas , idem Lucian. refert , Patroclum fuisse Achillis parasitum , & merionem Idomenei : quos Homerus vocat *δραπέτας* , quasi cultores & ministros. Parasitus & rex sunt relatiua. vt enim libertus patroni , sic parasitus regis : & è contrario , vt patronus liberti , sic rex dicitur parasiti. parasitus (vt docet Suidas) aliis quoque nominibus Græcè vocatur *κίλαξ* , *τραπέζοιλοῖχος* , *κερασότραπέζος* , *βαλενοπάλης* . Ex quibus illud est scitissimum *τραπέζοιλοῖχος* , quasi mensarum liguritor. Sunt enim parasiti affectiæ mensarum lautiorum , & quasi mores semper edunt alienum cibum , cœnipetæ , prandipetæ , flagricibæ. *Præbiberim.*] Præbiberè est , quod Græco verbo dicitur *προπιβειν* . siquidem ex ritu coniuiali solet atchisymposiota vel dominus conuiuij ante bibere , & mox alij subsequuntur , quasi ille describat conuiuis bibendi legem. Dido Virgiliana cum præbibilset , & summo tenus ore poculum attigisset : Tum Bitiæ dedit increpitans , ille impiger hausit Spumantem pateram , & pleno se proluit auro. Phormio tamen Terentianus ex procacitate parasitica inquit : Prior bibas , prior decumbas. Curgulio Plautinus : Propino , inquit , militi magnum poculum , ille ebibit. *Epulonum.*] conuiuarum , qui sint epulones , suo loco docuimus. *Genialiter.*] voluptariè. De genio & genialibus suprâ satis ac super. *Contorta labia.*] Septimus casus est , numeri singularis nam fœminino genere labia declinatur. itidem in illo versu vetusto , Anima ægra & faucia cucurrit ad labia mihi , Donatus ita distinguit , vt labia sint superiora , labia inferiora , labiæ propriè asinorum dicuntur. verùm hæc indiscriminatim vsurpantur. *Perhausi.* } ebibi. *Salute me prose.*] Ex more coniuiali dictum , quo salutem & incolumitatem precari solemus potioribus , qui vno potu plurimum hauserunt. *Delibutus gaudio.*] perfusus. ad animum translit. quod est corporis : nam propriè perfusus , delibutus (auctore Donato) vnctus dicitur. vnde delibutum vnguento , fœpissimè dici leges apud eruditos. Terentius in Phormione : Sartin est tibi , si te delibutum gaudio reddo. *Emptoribus meis.*] pistore scilicet , & coquo. *Quadruplum precium.*] Plus hic noster di-

xit quàm Lucianus: qui ait, dominum *ἄλλο τοῦ τοῦ*, id est alterum tantum, quantum erat precium emptoris, iussisse persolui emptoribus asini. *Peculiato.*] Signatè locutus est: nam peculium propriè seruorum est, vnde & peculiatos dicimus seruos, habentes peculium opulentum, quos Plaurus peculiolos appellat. sic enim scribit in Rudente: Peculiosum esse decet seruum, & pro-
 bum, quem hero præsentè prætereat oratio. Peculium quoque dicimus patrimonium filii familias, vt docent iurisperiti, & annotauimus apud Tranquillum. *Lucianus παρὶς αὐτῆς ἀπέδωκε τὴν περιουσίαν τοῦ νεανίσκου.* id est, tradidit **me** cuidam iuueni liberto suo. *Paterno.* } Corrigè, patrono. *Acceptissimo liberto.*] Idonei auctores tradunt, liberos fuisse interdum tam gratiosos, tamque fauorabiles, vt domini patronique fierent, vt rerum potirentur, vt ornamentis prætoris insignirentur. tales fuerunt, sub Claudio Pallas, Callistus, Narcissus: quorum imperio Claudius obsequabatur, qui in liberto Statio gratioso nimis male audiebat. Verùm, vt scitè & salubriter præcipit M. Tul. in epistolis ad Q. fratrem, seruos & liberos regere debemus: species gratiosi liberti dignitatem habere nullam potest. libertus sit quidem acceptus, dilectusque patrono, ita tamen, vt se libertum, non dominum esse meminerit. *Suffixo cubito.*] Apud Græcos in deliciis fuerunt *κυνάρια μελιτεία*, id est catuli Melitei, ab insula Melite ita nuncupati, quales erudiuntur in omnes motus saltatorios: iamque ex hac re aucupij genus quasi quoddam & lucri factum est, vt circumforanei nebulones non solum canes, sed & equos & vrsos ita bellulè erudiant, & omnes motus & staculos edoceant, vt spectatores visendi studio spectatum cateruatim eant, nummo persoluto. Cæsarem ferunt, cum peregrinos quosdam Romæ vidisset canum & simiarum catulos circumferentes, eorumque docilitati & saltationibus ludibundis deditos, interrogasse: nunquid apud illos mulieres filios parerent? quo dicto sapienter arguit illos, qui eam indulgentiam quæ maximè debetur hominibus, in bestias impenderent. Heliogabalus imperator (teste Lampridio) habuit Leones & Leopardos exarmatos in deliciis, quos edoctos per mansuetarios subito ad secundam & tertiam mensam iubebat accumbere, ignorantibus cunctis quòd exarmati essent, ad pauorem & ridiculum excitandum. Dicuntur autem à Lampridio Leones exarmati, mansuefacti & cicures, quasi armis feritatis exuti. Mansuetarij verò sunt, domitores beluarum, qui cicurant, id est mansuefaciunt feras. Firmicus Maternus in 7. Oriente Septentrione erunt mansuetarij fera-

rum: id est, qui vrsos vel tauros deposita ferocitate humanis con-
 uersationibus sociant. Augustinus libr. I. de libero arbitrio: Ridi-
 culum est (inquit) sapientes vocare istos, quos vulgo mansueti-
 rios nuncupant. hoc ex Luciano ad verbū, *καὶ πρώτον μὲν καταλιπέτω
 μηδὲν κλίνας, ὅσπερ ἀνθρώπων, ἐπὶ ἀγκυρῶν ἐπίκειται, ἔπειτα καὶ προσπαλαίει
 αὐτῶν, καὶ μὲν καὶ ὀρχεῖται, ὅτι τοὺς δύο ἐπιδαίσει αὐτὸν ὀρχεῖται*: ideo autem
 suffixo cubito dixit se accubuisse, vt scilicet exprimeret conui-
 uarum morem, qui vbi farti sunt, ciboque distenti, consueue-
 runt, in cubitum se reponere. Horat. Languidus in cubitum iam
 se conuiua reponit. idem alibi quoque inquit: Et cubito rema-
 nente presso. de illo qui cubito suffixo mentum fulciebat, vt mo-
 ris est, dixit festiuissime Plaut. Ecce enim ædificat, columnam,
 mento suffulsit tuo. *Verbis nutum.*] Græcè dixit Lucianus *κατα-
 νύειν καὶ ἀνδυνύειν πρὸς τὰς θανάτας*. id est, annuere & renuere ad verba
 docuit. *Relato.*] Quando aliquid renuimus & nolumus, id re-
 lato, hoc est retro lato, & in diuersa reducto capite significamus;
 quando verò quippiam annuimus & volumus, id capite in ante-
 riorem partem proiecto ostendimus. Hæc cum ab asino fie-
 rent, mira videbantur, cum asinus naturaliter sit brutus & tar-
 dus: vnde proverbium inoleuit *ὄνος λύρας*: id est, asinus ad lyram.
Pocillatore.] poculorum ministratore & pincerna, quem Græci
 vocant *εἰνοχῶν*. *Ciliis conuiuens.*] modò dextrum, modò sinistrum
 supercilium mouens. & oculis quasi innuens pincernæ. Con-
 niuere est, oculos claudere. de his qui conuiuent, scribit Plinius
 II. inde translatum verbum ad alia quoque est, vt dicamus, Dij
 conuiuent in delictis mortalium, quando scilicet non puniunt,
 & quasi oculis clausis sese non videre simulant. Cæsar dicta-
 tor in peccatis militaribus conuiuebat. Hic conuiuens refertur
 ad nutum quo pocillator ab asino admonebatur præbendæ po-
 tionis. Lucian. *τοῖς ὀφθαλμοῖς τὸν εἰνοχῶν κινῶσαι*, id est, oculis pin-
 cernam commouens. *Velut monstrum obtuncatum.*] Apud histo-
 ricos legimus, quemadmodum prodigiosi fœtus in mare proi-
 ciebantur: ex aruspicum responso, Lilius lib. 27. Vt verò aruspices
 ex Ethruria acciti fœdum ac turpe prodigium dixerent, extor-
 rem agro Romano, procul terræ contactu alto immergendum
 viuum, in arcam condidere, proiectumque in mare proiecerunt.
 plerique asinum dicebant tanquam prodigiosum, ex eo quòd
 ritus humanos effingeret, esse more multandum, & volucris
 pro pabulo tradendum.

*Famigerabi-
 lem. Illustrem, ac
 fama celebratū,*

*lamque rumor publicè crebuerat, qua
 conspectum atque famigerabilem meis
 miris*

miris artibus effeceram dominum. Hic est, qui sodalem conuiuamque possidet luculentam asinum saltantem asinum, voces humanas intelligentem, sensum nutibus exprimentem. Sed prius est, ut vobis, quod initio facere debueram, vel nunc saltē referam, quis iste, vel unde fuerit Thyasius (hoc enim nomine meus nuncupabatur dominus) oriundus patria Corintho, quod caput est totius Achaia provinciae, ut eius prosapia atque dignitas postulabat, gradatim per mensis honoribus quinquēnali magistratui fuerat destinatus: & ut splendori capefcendū responderet fasciū, munus gladiatorum triduanis spectaculis pollicitus, latius munificentiam suam porrigebat: deniq; gloria publica studio, tunc Thessaliam etiā accesserat, nobilissimas feras & famosos inde gladiatores comparaturus. Iamque ex arbitrio dispositis coemittisque omnibus, domuitionem parabat, speris luculentis illis suis vehiculis, ac posthabitis decoris praedarum carpentibus, quae partim contecta, partim reuelata, frustra nouissimis traherantur consequis: equis etiā Thessalicis, & alijs iumentis Gallicanis, quibus generosa soboles perhibet preciosam dignitatem, ne phaleris aureis, & fucatis ephippijs, & purpureis tapetis, & frenis argenteis, & pictilibus baltheis, & tintinnabulis per argutis exornatum, ipse residens amantissime, nonnunquam commissimis

& (ut Graeci dicunt) epiphanem. sic olim Anthiochus cognominatus est Epiphanes, hoc est, praclarus: cuius meminit Iosephus libro 10. Antiquitatum. Saltantem asinum.] tripudia agentem, & motibus corporis gesticulantem: hoc enim proprie saltare significat: unde saltatores & saltatrices dicuntur, qui quae in tripudiis staculisque dandis sunt elegantiores. hinc ludum quoque saltatorium nominant, in quo saltare docentur. Macrobius in tertio Saturnalium: Filij senatorum in ludū saltatorum commeabant, & illic crotala gestantes saltare discabant. M. Caro spaciatores & Fescennium vocat Cecilium senatorem, ex eo quod elegantius saltaret, & staculos daret, quam diceret virum pro-

bum. Sunt autem staticuli, motus ex arte saltatoria, & gesticuli, in quibus ad numeros modulósque musicos consistunt. M. Tul. in oratione pro Murena, docet appellationem saltatoris esse maledictum, ex triuio aut ex scurrarum conuicio: Nemo, inquit, ferè saltat sobrius, nisi fortè insanit. in tempestiui conuiuij, amœni loci, multarum deliciarum comes est extrema saltatio. Idem in oratione pro Deiotaro, saltatoris nomen probrosum esse significat: Primi Iones saltationem mollem & membrorum gestibus infractam inuenerunt, quam carpit Horat. in Romanis virginibus, sic scribens: Motus doceri gaudet Ionicos Matura virgo, & fingitur artubus. Plato 2. de Legib. volumine auctor est, vnumquodque animal natura saltare consueuisse: hominem verò, cum numeri sensum acceperit, saltationem peperisse. Quòd autem res noua sit & mira, videre asinum saltantem, quis nescit? cum nullum animal minus aptum sit saltationibus: cum asini peculiaris sit τωθέρτης, id est tarditas: vnde prouerbiu natum ὄνος πρὸς αὐλον, id est, asinus ad tibiam: & illud, ὄνος τὰ ὠτα κινῶν, id est, asinus aures mouens, dicitur de hominibus brutis & insensatis: quoniam, vt Græci dicunt, τὸ ζῶον ὅτι νοοχέρης, animal est tardum. *Nutibus experimentem.*] Sicut mutis hominibus nutus sunt & membrorum gesticulationes pro verbis ad sensum exprimendum: ita in asino nostro nutus corporis & motus sensum exprimebant, verborumque vicem implebant. *Vel vnum.*] Corrige, vel vnde. *Thyasus.*] Hic nomen proprium est, cum aliàs thyasus saltationem tripudiumque significet. Quod ex Virgiliano carmine satis notum est: Daphnis thyasos inducere Baccho. Thyasos, vt græci tradunt, & docet Suidas, est ἱεὺς χοροῦ, id est, sacer chorus, ὅτι τὸ θεῖν, ὃ ὅτι τρέχειν, quòd significat currere. *Μισοῦται* dicuntur saltatores, & propriè in sacris Bacchi dicitur & thyasus multitudo congregata. *Caput Achaie.*] M. Tul. Corinthum totius Græciæ lumen appellat, de quo Lucius Florus hæc: Carthaginis ruinam statim Corinthios excepit, Achaie caput, Græciæ decus: inter duo maria, Ionium & Ægeum, quasi spectaculo exposita, L. Mummius Corinthum diripuit, deinde tuba præcinente delcuit: vnde Achaici cognomen inuenit. De ære Corinthio, quod est preciosissimum, candelabrisque Corinthiis, non parum multa Plinius in 34. Veteres Romani (teste M. Tul. in oratione contra Rullum) tres solum vrbes in terris

omnibus

omnibus metuerunt, Carthaginem, Corinthum, & Capuam, tanquam possent imperij gravitatem ac nomen sustinere. Itaque deletæ sunt omnes: Corinthi vestigium vix relictum, quæ erat posita in angustiis atque faucibus Græciæ. unde non contumeliosius quàm verius Philippus Macedoniæ rex Corinthum in Achaia, Chalcidem in Eubœia, compedes Græciæ appellare solebat. De Corintho & Aero Corintho id est, Corinthi arce, ubi Pyrene fons visebatur, præconio poetarum celeberrimus, scribit copiosissimè Strabo volumine 8. alio nomine Ephyre dicta: unde Ephyreia æra, poetis cantatissima. Achaia verò provinciæ nomen ab Isthmo incipit, vt docet Plin. in 4. antè Ægialos vocabatur, propter vrbes in littore per ordinem dispositas. Græcè enim *ἄγχιος* dicitur littus. *Gradatim permensis honoribus.* Id est, cum omnes honores & magistratus per gradus & ordines esset consecutus. Apud Romanos gradus honorum sunt, quæstura, ædilitas, prætura, & consulatus. Auct. est Linius, T. Faminium non gradatim petiisse consulatum, sed ex quæstura transcendens mediis honoribus, ædilitate scilicet atque prætura, continuasse summa imis. De gradibus ecclesiæ sacerdotalibus scribit Hieronymus: & in decretis canon. di. 48 scriptum legimus, ordinatè ad ordines ascendendum esse: nam casum appetit qui ad summi loci fastigia postpositis gradibus per abrupta quærit ascensum: ideòque salubriter prohibentur neophyti in episcopos ordinari, Neophytos autem ecclesiastici scriptores appellant novitios in religione, quasi nouellas in ecclesia plantas. *Vapessendorum fascium.* Nomine fascium dignitas, magistratus & honos significatur: vt apud Propertium abundè explicauimus, super eo versu: Cynthia non curat fascies, non curat honores. Consuli erant 12 fascies. Proconsuli sex: quòd & Vlpianus docet, scribens, proconsules non amplius quam sex fascibus vti. Accursius inscitissimè, vt multa, exponit, sex fascibus pro sex mensibus: tanquam proconsulatus esset semestris magistratus. quod quàm ridiculum sit, omnes benè literati intelligunt: quibus magistra lectione còpertum est, proconsulare imperium fuisse annuum: quod interdum in secundum & tertium annum prorogabatur, sicut proconsulatus Asiæ Quinto Ciceroni est prorogatus. *Triduanis spectaculis.* Vt per triduum exhiberetur, præbereturque Primus Iunius Britus munus gladiatorium in honorem defuncti patris edidit: Lurio & Valerio auctoribus. Pingi autem cœpta sunt gladiatoria munera, atque in publico exponi, à Caio Terentio Luciano: qui (vt refert Plin.) iuuo suo, à quo adoptatus fuerat 30. paria in foro per triduum dedit, tabulamque pictam in nemore Dia-

nã posuit. *Nobilissimas feras.*] Mos fuit munerariorum (sic enim
 appellantur editores spectaculorum) vt feras ferarumque con-
 fectores exhiberent in ludis. Legimus Pompeium exhibuisse ele-
 phantos viginti, qui in circo depugnauere, Getulis ex aduerso
 iacularibus. Idem, nec non & Sylla, pugnam leonum iubato-
 rum dedere in spectaculis. Præterea solebant principes Romani
 feras nouitate formæque monstrabiles populo Romano
 ostendere: sic olim Augustus tigrim mansuetum ostendit in
 cauea: sic & Pompeiani ludi ostenderunt chaum maculis insi-
 gnem, & cephos pedibus humanis spectabiles. *Famosos gladiato-
 res*] Inter gladiatores famosos numerantur Bithus Bacchius,
 qui cum multos interemissent, commissi inter se mutuis vulne-
 ribus conciderunt: vnde prouerbiale illud factum est, Cum Bi-
 tho Bacchius: quando pares inter se depugnant. Celebratus quo-
 que est Pacideianus ille gladiator, qui apud Lucilium ait: Oc-
 cidam illum equidem, & vincam: si id quaeritis, inquit: Vsque
 adeo studio atque opto illius efferor ira. Eiusdem meminit
 Horatius in Sermonib. Aut Pacideiani contentio polite mirer.
 in 17 parte virginis nascetur gladiator, publicis voluptatib. de-
 puratus: vt tradit Firmicus Maternus. Obiter annotandum,
 quod inter genera gladiatorum sunt & Andabatae, qui oculis
 clausis digladiantur: quorum meminit Hieron. & à M. Tul. scri-
 ptum est in epistolis ad Trebatium: Quem antea ne Andabatam
 quidem defraudare poteramus. M. Varro condidit librum ti-
 tulo Andabatarum, sicut iudicat Nonius: apud quem sæpe ad-
 uocatur C. Varro in Andabatis. *Domustionem.*] itio in domum,
 & iter in patriam. *Posthabitis.*] postpositis, neglectisque. *Reuela-
 ta.*] aperta. M. Varro auctor est, plaustrum ab eo dici, quod ex
 omni parte palàm est, & quæ in eo vehuntur reuelata per-
 lucent: vt lapides, asseres, tignum è diuerso arcera vehiculum
 est ex tabulis viminibusque contextum, & vndique munitum.
 de quo A. Gel. hæc: Arcera vocabatur plaustrum tectum vndi-
 que, & munitum, quasi arca quædã magna vestimentis instrata,
 qua nimis ægri aut senes portari cubantes solebant. Arcerae me-
 minit lex decëviralis his verbis: Si morb. æuitasve vitium existit,
 qui in ius vocabit iumentum dato: si nolet, arceram ne sternito,
 vbi æuitas significatur senium, & longa ætas. *Consequis.*] ap-
 pendicibus, & quasi sequelis. sic supra: Penduli comitatus ex-
 trema consequia. à consequendo enim consequia dicuntur, vt
 ab exequendo exequiæ. *Equis Thessalicis.*] Plinius equos Thes-
 salos probat, scribens inventum esse Thessalorum, ex equis de-
 pugnare aduersus tauros, eosque necare: quod spectaculum
 primus

primus dedit Romæ Cæsar dictator. M. Varro in secundo de re
 Rustica, tradit equos bonos & nobiles dici à regionibus: Vt in
 Græcia dicuntur (inquit) Theſſalici equi: à terra Apuli, ab rosea
 Roseani. Strabo auctor est, Theſſaliam pascendis equis esse
 commodissimam: qui equorum genus Arcadium & Argolicum
 & Epidauricum maximè excellere. prodidit in octavo. *Im-*
mentis Gallicanis.] Plautus in Aulularia, damnans equos Galli-
 cos inquit: Viliotes sicut Gallicis canteriis. Hic verò laudantur
 à sobolis generositate. Hodie quoque ex Gallia generosi equi
 bonitate probantur. *Phaleris aureis exornatum.*] Lucianus: *σπρίματα*
πορφυρὰ ὑπὸ βάλανου, καὶ χαλκοῖς εἰσὲς δὲ χρυσῷ καὶ χρυσῷ ποποικι-
αῖσι. id est, purpureis stratis infernebar, & frenos ore contine-
 bam argento & auro variegatos. Phaleras dici ornamenta
 equorum, equitumque, testes sunt scriptores omnes. Plin. inter
 dona militaria phaleras numerat, qui scribit in septimo, Sic tium
 Dentatum donatum esse phaleris 25. idem in 33 refert, olim
 equestrem ordinem indignatione exardescens phaleras ab-
 iecisse. inde phalerata dicta, pro honestis atque ornatis, vt expo-
 nit Donatus apud Terentium sic scribentem in Phormione:
 Vt phaleratis dictis seducas me, & meam ductes gratis. Græci
 (auctore Suida) vocant *θαλασσὴν πορφυρῆν καὶ χρυσῶν ποποικι-*
αῖων ὑπὸ ἰππῶν. id est, frontalia, & equorum in frontibus or-
 namentum. *Fucatis ephippiis.*] Strata sunt equorum, vnde &
 nomen: hinc equi ephippiati dicuntur, ephippiis instrati. Cæ-
 sar de moribus Sueuorum sic refert: Neque eorum moribus
 turpius quicquam, aut inertius habetur, quàm ephippiis vti: ita-
 que ad quemuis numerum ephippiatorum equitum, quamuis
 pauci adire audent. Frenos & strata equorum, hoc est ephippia,
 primi Pelethronij inuenerunt. Fucata verò accipimus pro de-
 picta, & fucis pigmentorum exornata. *Tapetis & frenis argen-*
teis.] Sic apud Virgilium, equi tapetibus instruntur, ita scri-
 bentem: Instratos ostro alipedes, pictisque tapetis. Dicitur autem
 tapetum, vt templum: Item hoc tapete, vt hoc sedile: & hic
 tapes tapetis ex græca declinatione, ὁ τῆπις ἢ τῆπιτος. *Pictilibus*
baltheis.] Cingula iumentoria nomine baltheorum signare vi-
 detur. A Calphurnio lateralis cingula fœminino genere decen-
 ter ponitur pro baltheo, quo latera iumentum ambiuntur. sic enim
 ait: Alternat vitreas lateralis cingula bullas. Aliàs balthea mi-
 litaria sunt cingula, quasi bullata dicta: quibus etiam equi exor-
 nantur in pectoralibus. *Tintinnabulis per argutis exornatum.*] Lu-
 cianus appellat *κροτάλας*, quæ Lucius noster tintinnabula. *κροτάλας*
ἔστι τὸ μου μίλος μου σκώτατος ἑμροστυόντης. id est, tintinnabula

appendebantur, canticum valde musicum resonantia. Apud Silium codon accipitur non pro tintinnabulo, sed pro tegumento pelliceo: Græcè enim *κώδων* pellis villosa est, ut inquit Suidas, *κώδων δὲ πύρα*. Carmen Siliij ex catalogo subscripti: Spicula bina gerunt, caput his cedone ferino stat cautum. Perarguta bono epitheto tintinnabula dicuntur, quasi ionora, obstreperaque, atque vocalia: sicut Græcè *ἰονοῦντες κώδωνες*. Argutari verbum vetus est, quod significat loquaciter proloqui. Nevius: Totum diem argutatur quasi cicada. *Comissimis affatur sermonibus.*] suauissimis. *Et vectorem.*] Annotant grammatici, vectorem bifariam dici: & eum qui vehit, & eum qui vehitur. hic pro iumento quod vehit, positum est. Apud iuriconsultos vectores dicuntur, hi qui navigio vehuntur. hic & apud Lucanum inquit Cæsar, Sola est hæc causa timori Vectorem non nosse suum.

Conspectus cupientes.] Ut supra diximus, sunt quedam nomina in forma participiorum posita, quæ genitiuo casui iunguntur: ut fugitans litium, appetens pecuniæ, cupiens conspectus siue conspectio nis. Salustius per superlatiuum dixit, cupientissimus legis. *Proposito modo.*] Lege, præposito meo: hoc est, illi qui præpositus præfectusque erat meæ custodiae. Græcè dicitur *ἐπιστάτης*, epistates: qua dictione vsi sunt & nostri scriptores. M. Cato villicam epista-

At ubi partim terrestri, partim maritimo itinere confecto, Corinthum accessimus magna civium turba confluebat, ut mihi videbatur, non tantum thysidantes honori, quam mei conspectus cupientes. nam tanta etiam de me fama peruaserat, ut non mediocri questui præposito illi meo fuerim, qui cum multos videret nimio fauore lusum meos spectare gestientes, obserata fore, atque singulis eorum seorsus admissis, stipes acceptans, non paruas summulas diurnas corradere consueuerat. Fui in illo contenticulo matrona quedam pollens, & opulens, quæ more cæterorum visum meum mercata, ac dehinc multiformibus ludicris delectata, per admirationem assiduam paulatim in admirabilem cupidinem incidit: nec ullam vesane libidinis medellam capiens, ad instar astinariae Pasiphaes, complexus meos ardentem expectabat: grandi denique præ-

mio cum altero meo depacta est noctis
 unius concubitum. At ille nequam, ut
 posset de me suaue provenire, lucro suo
 tantum contentus annuit. Iam denique
 cœnati è triclinio domini decesseramus,
 & iamdudum præstolantem cubiculo
 meo matronam offendimus. *Dij boni,*
 qualis ille, quàmque præclarus ap-
 paratus? quatuor eunuchi confestim
 puluillis compluribus ventosè tumentibus,
 pluma delicata terrestrem nobis cu-
 bitum præstruunt: sed & stragula ve-
 ste, auro ac murice tyrio depicta probè
 consternunt. ac de super bremibus admo-
 dum, sed satis copiosis puluillis alijs ni-
 mis modicis, queis maxillas & ceruices
 delicatæ mulieres suffulcire consueve-
 runt, superstruunt: nec domina volu-
 ptares diutina sua presentia morati,
 clausis cubiculi foribus facessunt. At
 intus cerei præclara micantes, lu-
 ce nocturnas nobis tenebras inalba-

tam appellat, qua
 si villæ præposi-
 tam atque præfe-
 ctam. *Gestientes.* }
 cupientes. *Lusus*
meos spectare ge-
stientes. } *Lucian.*
 appellat *παράδοξα*
 ὄψα. id est, incredi-
 bilia atque inopi-
 nabilia opera. *Ob-*
serata fore. } *ivnde,*
 clausis foribus.
 Horatius: Exclu-
 sus fore Plautus:
 Aperitur foris.
Seorsus.] separa-
 tim. *Stipes.*] num-
 mos. *Summulas*
corrudere. } colli-
 gere in vnum, cō-
 trahere acervos
 nummorum quo-
 tidianos. *Summu-*
læ ad nummos re-
feruntur. *Iuue.*
Summula ne per-
eat. *Opulens.*] opu-
 lenta: *Opulisce-*

re verbum vetus est quod significat opulentum fieri. opulentitas
 quoque pro opulentia dicitur à veteribus. Plautus in Milite:
 Quasi eius opulentitatem teuereris. De hac matrona sic Lu-
 cian. *γυνὴ ἕνῃ οὐ μάτρια κικτυμένη, τὴν ὄψιν ἰκενὴν, παραδοῦσα εἰς ὠ-*
ιδίην ἰμὰ ἀπιστάτα, εἰς ἱππῶτα μούθρου ἰμπρίπτη. id est, mulier
 quædam peregrina, opulenta, visum meum mercata introgredi-
 ens, ut me prandentem vidit, in amorem mei feruentiorem
 incidit. *Ad instar asinariæ Pasiphaes.* } Oppidò quàm decenter
 Pasiphae asinaria mulier dicta, quæ ita expetebat asini con-
 cubitum, sicut illa Pasiphae poetica tauro supposita ferinos
 coitus adamabat. res est testimonio poetarum notissima, &
 historicorum monumentis celebrata: quemadmodum Pasi-
 phaë Solis filia, Minois vxor, tauri amore flagrauit: & opificio

Dædali intra vaccam ligneam inclusa, septam corio iuuenæ,
 cum tauro concubuit: ex quo concubitu natus est Minotaurus,
 cantatissimus, Virgilianum carmen in ore omnium est: Hic cru-
 delis amor tauri, suppositaque furto Pasiphae, mistumque genus,
 prolesque biformis, Minotaurus inest, Veneris monumenta ne-
 fandæ. Neronis principatu inter cætera ludicra spectacula, tau-
 rus Pasiphaen in ligneæ iuuenæ simulachro abditam inuit, ut
 multi spectantium crediderunt: hoc idem spectaculi genus ce-
 lebrat & Martial. his versibus: Iunctam Pasiphaen Dictæo cre-
 dite tauro, Vidimus, accepit fabula prisca fidem. Apud Silium
 in 8. Punicorum sic passim legitur: Hinc genus orditur Minos,
 inuisaque tauro Pasiphae. Dictio illa inuisa, parum quadrare vi-
 detur cum fabula: vnde legere potes immissa, vel immixtaque
 tauro, ut conueniat cum archetypo Virgiliano, Suppositaque tau-
 ro Pasiphae. *Expectabat.* } Lego, expetebat: hoc est, cupiebat, de-
 siderabat. Lucian. *εἰς ὄψιδυμίδου ἐνοουσίας ἀπὸ λήθουσα.* id est, in desi-
 derium concubitus prouoluta. *Cum altore.* } educatore atque nu-
 tricio: ab alendo altor dictus. Altum quoque veteres dixere ab
 alendo, quasi alitum, enutritumque: namque (ut docet Prisc.) ab
 alo tam altus quàm alitus dicitur. Altellum Romulum dici au-
 tumant, quasi altum in tellure, vel quòd telis aleretur. Inter no-
 mina pietatis apud Auson. est altor, id est, nutritor. *Depacta est.* }
 Lucian. *μυθὸν ἀσπὸν ὀπισθεῖν ὑπέχετο.* id est, mercedem opulen-
 tam Epistatæ promisit. *Nequaquam.*] Potest legi nequam, id est,
 improbus & veterator. potest & nequaquam ex Luciano, qui
 ait, *κακένοσ ἐδὴν φρογτίσας, εἴτα καὶ αἰύσει πικένην ἰξέμαδ, εἴτε καὶ
 μη λαμβάνει τὸν μυθόν.* id est, & ille nihil curans, siue ex me ali-
 quid utile expediret, siue non, capit mercedem. *Præstolantem.*]
 paratam, expectantem. Lucianus, *καὶ τὴν ζωάμαθ βορῆν πάλα ἀπὸ
 ἐφίλω ὅτι τὴν ἑμὴν δὴνλω.* Præstolari, quod & supra annotaui, signifi-
 cat præsto esse, & apparere, hoc est, obsequi: & tunc iungitur
 cum datiuo. Tul. Qui tibi ad forum Aurelium præstolarentur.
 Dicimus & præstolor te, pro expecto te. cum Terent. dixerit,
 Quem præstolare Parmeno hic ante hostium Thaidis: expo-
 suit Donatus nouè dictum esse. Quem præstolare, cum di-
 cendum fuerit Cui præstolare. *Puluilli.*] Lucianus *ἐπικίμωσθ
 αὐτῇ προσκεφάλμα μαλακῆ, καὶ σπράγματα εἰσω κατ᾽ ἄντρο καὶ χεμδύνοσ ἡ-
 μῖν δὲ προσπέσῃν.* id est, illata sunt ceruicalia mollia & stragula, qui-
 bus terrestris lectus decenter consternitur. *Puluilli.* Dicitur iuu-
 uocabulo puluilli sunt, quasi plumini, à pluma dicti, ut quidam
 interpretantur. ex pluma enim mollissima conficiuntur, ut mol-
 liter quiescatur: quos non tam capiti quàm cubito subiiciebant.
 hinc

hinc illud Ezechielis prophetæ. Veh his qui consuunt puluillos sub omni cubito manus, & faciunt ceruicalia sub capite. Ad hoc quippe sub cubito puluillus, vel ceruical sub capite iacentis ponitur, vt molliter quiescatur. Quisquis ergo (vt Gregorius in Moralibus interpretatur) malè agentibus adulatur, puluillum cubito, vel ceruical sub capite iacentis ponit: vt qui corripitur ex culpa debuerat, in ea fultus laudibus molliter quiescat. *Eunuchi.* } Hoc intelligimus fuisse in famulatio matronæ. vt enim aliubi annotatum, reginæ & summates fœminæ eunuchis & spadonibus ministris maximè oblectabantur. *Ventose tumentibus.*] instar follium turgentibus : quales hodiè que in vsu sunt delicatiorum matronarum. Heliogabalus (auctore Lampridio) non cubuit in accubitis facile, nisi his quæ pilum leporinum haberent, aut plumas perdicum subalares. Idem multis vilioribus amicis folles pro accubitis sternebat, eosque restabat prudentibus illis, ita vt plerunque * cubito sub mensis prudentes inuenirentur. *Dedicata.*] Lege, delicata. Delicior autem & mollior pluma est olorina, & anserina, & perdicum subalaris. Ouid. Mollior & cygni plumis, & lacte coacto. Apud Marrialem in Apophoretis lemma est Pluma, cui subscribitur hoc distichon: Lassus Amyclea poteris requiescere pluma, Interior cygni quam tibi lana dedit, Plinius in 10, anserum candidorum vestigal in pluma esse scribit, cuius precium in libras sint denarij quini. mollior est pluma, quæ corpori quàm proxima est. *Stragula veste.* } Veste ~~legata~~ continetur stragula, sicut in suppellectile sunt thoralia: auctor Paulus iuriscōsulcus. Thoralia autem dicimus, quibus thori insternuntur. Heliogabalus (auctore Lampridio) primus omnium priuatorum thoros aureis thoralibus texit. Stragula verò à sternendo dicta: sicut & instratum quoque nominant, id omne quod insternitur. Tibullus: Nam neque tunc plumæ, nec stragula picta saporem, Nec sonitus placidæ ducere posset aquæ. M. Tullius in oratione pro Roscio Amerino: Quid stragulæ vestis apud illum putatis esse. Græco vocabulo stromata & peristromata dicuntur, quæ & nostri decenter vsurpant. Idem M. Tullius in secundo Antoniana: Conchiliatus Cn. Pompeij peristromatis seruorum in cellis lectos stratos videres. De instrato & stragula veste Vlpianus hæc: Instratum omne vestimentum continet, quod iniiciatur. Labeo ait: Neque enim dubium est, quin stragula vestis sic omne pallium. in victu ergo, vestem accipiemus stragulam: in stratum, omnem stragulam vestem. *Murice Tyrio.* } Murices conchæ sunt, quales purpuræ: ex quorum sanguine tinguntur vestes, in se

Etu precioso: auctor Plinius. Apud Epigrammatistam sic lo-
 quuntur murices: Sanguine de nostro tinctas ingratis lacernas
 Induis: & non est hoc satis, esca sumus. Tyrius autem color in-
 ter purpureos preciosissimus est: cui laus summa, si in colorem
 sanguinis concreti nigricans aspectu sit, suspectusque refulgens.
 de quo multa multi, plurima Plinius in nono. à Tyro quondam
 insula dictus, cuius omnis nobilitas conchilio atque purpura
 constat. Antiquitus sarra nominabatur. unde Sarranum ostrum
 à poetis dictum, pro Tyria purpura. *Quis.* } quibus. *Cervices sufful-*
cire. } In hanc sententiam Plinius: Eò delicia processere, ut sine
 plumæ instrumento durare iam ne virorum quidem cervices
 possint. *Faceffit.*] Legendum est, faceffit: hoc est, abeunt, abse-
 duntque mancipia, post instratum matronæ accubitum. Lucia-
 nus: *εἰ τα οἱ τῆ τῆς ζωακῆς δεξιπῶντες ἀπὸ τοῦ τρυφίου πρὸς τὸ δωμάτιον*
ἐκείθεν. id est, serui matronæ eunt dormitum, non procul à cu-
 biculo matronali. *Cerei.* } Lucianus: *ἢ δὲ λύχνον ἐνδὸν ἵχθη μέγιστον τῆς*
πυρὶ λαμπύφρον. id est, intus incendit lychnum magnum flamma
 splendentem. Funalia cereos vocant, à funiculis cereis. In
 Saturnalibus priscorum cereos missitabant, propterea quòd sub
 Saturno à tenebrosa vita quasi ad lucem & bonarum artium
 scientiam sumus euocati. Lege Publicia cautum erat, ut solis di-
 zioribus cerei missitarentur. Cereos in penu esse, placuit iure-
 consultis. *Inalabant.*] illuminabant, illustrabantque.

Tenia quoque. }

Strophium desig-
 nat: id est, fasciam
 pectoralem. strophium enim
 (ut auctores tra-
 dunt) fascia est,
 qua virginales pa-
 pillæ cohibentur.
 Turpilius: Inter
 vias epistola ex-
 cidit mihi, inter
 tunicam ac stro-
 phium collocata.
 de hoc Catullus:
 Non tereti stro-
 phio lactantis vin-
 cta papillas. Hinc

*Tunc ipsa cuncto prorsus spoliata re-
 gmine, tenia quoque, qua decoras de-
 uinxerat papillas, lumen propter adsi-
 stens, de stanneo vasculo multo sese pe-
 rungit oleo balsamo, mēque indidem
 largissimè perfricat: sed multo tanta im-
 pensius cura etiā nares perfundit meas.
 Tunc exosculata pressule, non qua-
 lia in lupanari solent basiola iactari,
 vel meretricum poscinumma, vel ad-
 uentorum negocinumma, sed pura atq;
 sincera: instruit & blandissimos affatus,
 Amo & cupio, & te solum diligo, &
 sine te iam vivere nequeo, & cate-*

*ra, quibus mulieres & alios inducunt,
 & suas testantur affectiones: capi-
 stroque me deprehensum, more quo
 didiceram, reclinat facile. quippe
 cum nil novi, nihilque difficile fa-
 cturus mihi viderer, praesertim post
 tantum temporis, tam formosae mulie-
 ris cupientis amplexus obiturus. nam
 & vino pulcherrimo atque copioso
 memet madefeceram, & unguento
 fragrantissimo proluuium libidinis sus-
 citarum. Sed angebar plane, non ex-
 ili metu reputans, quemadmodum
 tantis tamque magnis cruribus pos-
 sem delicatam matronam inscendere:
 vel tam lucida, tamque tenera, & la-
 cte ac melle confecta membra, duris
 unguibus complecti, labiaque modicas
 ambrosio rore purpurantes, tam am-
 plo ore, tamque enormi, & saxeis
 dentibus deformis sauiari: nouissime,
 quo pacto, quanquam ex unguiculis
 perpruriscens mulier, tam vastum
 genitale susciperet: Heu me, qui di-
 rupta nobili foemina, bestiis obiectus,
 minus instructurus sim mei domini,
 molles interdum vuculas, & assi-
 dua saua, & dulces gannitus, cum
 morsicantibus oculis iterauerat illa, &
 in summa: Teneo te, inquit, teneo
 meum palumbulum, meum passerem.
 & cum dicto, vanas fuisse cogitatio-
 nes meas, ineptumque monstrat me-
 tum. arctissime namque complexa, tum*

stropharii dicti,
 strophiorum arti-
 fices, quorum
 meminit Plautus
 in Aulularia. Mar-
 tialis fasciam pe-
 ctoralē appellat,
 sic scribens in Apo-
 phoretis: Fascia
 crescentes domine
 compece papil-
 las. Vt sit quod
 capiat nostra, te-
 gatque manus. Ei-
 dem mammillare
 est indumentum
 pelliceum, ad mā-
 millas compece-
 das, illo disticho:
 Taurino poteras
 pectus constringe
 re tergo, Nam pel-
 lis mammas non
 capit ista tuas. A-
 liās strophium, di-
 minutiue strophio-
 lum, dicitur co-
 rona. Plinius in 21.
 Tenuioribus co-
 ronis utebantur
 antiqui, strophia
 appellantes, vnde
 nata strophiola.
 Strophus quo-
 que, quod Græ-
 cè strophion ap-
 pellatur. pro in-
 signi ponebatur
 in capitis sacerdotum, pro co-
 rona. apud Pha-

liscos festum vocatur strupearia, quasi stropharia, quia coronati ambularent. Tusculani quoque quod in pulvinari ponitur Castoris, stropū vocant. hinchodiēque vocabulo rustico ex latinitate ducto, stropi dicuntur vincula corticia & rurestria, ad strophiorum, id est coronarum similitudinem confecta. *Lumen propter assistens.*] iuxta cerentum adstans. Propter significat propē & iuxta. Lucianus, *παρὰ τῆς λύχνης*: id est, astirit ad lucernam. *Stanneo.*] Plumbi qui primus fuit in fornacibus liquor, stannum appellatur: qui secundus, argentarium: qui remansit in fornacibus, galena. Hoc ideo annotavi, ut intelligeres quid sit Galena apud Plinium, Aristotelem, & ceteros. Galenam vocari tradit Plinius, venam plumbi argenti que communem, quam molybdenam nuncupant. Stannum illitum æreis vasis, saporem gratiorem facit, & compescit æruginis virus. *Oleo balsamo.*] Inter vnguenta bonitatis palmam dant balsamo, quod omnibus odoribus præferatur. Præcipua gratia est lachryma, secunda semini, tertia cortici, minima ligno. Summa balsami probatio est, ut lac coagulet, & in veste maculas non efficiat. liquor balsami vitiatur oleo rosæ, lentisci, & terebinthi. sincerum densatur, in tepida aqua sidens: adulteratum, olei modo innatat. Milibus denariorum sestarius balsami venditur. Lucianus in hanc sententiam: *μυρον ἐκ πνοῦς ἀλαβάστου περιχέωσθαι, τοῦτο ἀλείφεται.* id est, vnguentum ex alabastro promens, eo perungitur. Vnguenta optimè seruari in alabastris, odores in oleo, auctor est Plinius. hinc illud Ciceronis ex Academicis: Quibus etiam alabastris plenus vnguenti putere videtur. Idem Plinius, hanc materiam luxus esse maximè superuacui tradit, illico vnguenta exirent, & suis moriantur horis. Commendatio eorum, ut transeuntem sceminam odor inuiter, etiam aliud agentem. *Indidem.*] ex eo tasculi vnguento. *Nares meas.*] Lucianus: *ἐν τῷ μύρῳ τίω ῥίνα μου μύρον ἐπέπλησε.* id est, indidem nares meas valde vnguento repleuit. *Exosculata.*] *καταπίλουσε.* *Pressule.*] Martialis: *Basia da nobis Diadumene pressa:* quot: inquis. *Poscimummia.*] Decenter fictum vocabulum, ex posco nummis. nam profecto

fectò basia meretricia nihil aliud quàm nummos poscunt. apud Plautum in Bacchidibus, suavis suaviatio inter deos amatori damnosissimos enumeratur. *Aduectorium.*] Legi potest Aduentorum: vt supra in primo volumine, Aduentores pristino raucus appellat. horum basia scitè graphicèque confecto vocabulo negocium inia nominantur: quoniam scilicet nummos negociantur, & illæ illecebræ atque osculationes negociatorum nummos quærunt. *Affatus.* } allocutiones. *Amo & cupio.* } Hæc sunt blandissima matronæ ad asinum, perinde ac amatorem, alloquia & affatus: quibus affectus quidam vehementior explicatur. *Quis.* } quibus. *Capistro prensum.*] Lucianus: *ἔμει ἐν τῷ φορβῆας λαβούριον ἐπὶ τὸ χαμῶδιον εἶκε.* id est, me capistro caprum traxit ad lectum. *Obiturus.*] aditurus, accessurus. *Vino madefacere.* } Vinum libidinis est incentiuum, & sine Libero friget Venus. ideo vino se proluerat Lucius, vt in palæstram cupidineam foret alacrior atque propensior. Accesserat & vnguentum, calcar alterum Veneris, & suscitabulum. Lucianus: *οἷα παλαιὰ ὑποβερῆσθαι ἄρα, ἔμ τῷ χροτὶ τῷ μύγου εἰσπυλῖος.* id est, vino vetusto irrigatus, & vnguento extimulatus. *Proluuium libidinis.*] cupiditatem, desiderium, promptitudinem cocundi. Proluuium enim dici videtur, quasi prolubium, à lubendo. A. Gellius in 4. in hanc sententiam: Idcirco Empedoclem versu isto nō à fabulo edendo, sed à rei veneriæ proluuio voluisse homines deducere. Dixit Terentius in Adelphis, quod proluuium quæ est ista subita largitas: vbi proluuium à Donato exponitur, promptus animus ad largiendum. Neuius in Colacete inquit, Facere in proluuio est: quasi dicat, in promptu & desiderio. Laberius: Me à matronali pudore proluuium meretricis progredi coegit. Veteres & proluuium & proluuiem & prolubidinem dixerunt, ab eo quod lubeat: vnde etiam Venus Lubentina dicatur. Prolubium audiendi dixit A. Gel. pro desiderio & libidine. *Tanquam.* } Scribo tanque, vt sint duæ particulae. *Labias.* } Suprà diximus, foemino genere labias dici à scriptoribus idoneis, quæ nunc neutraliter labra dicuntur. *Purpurantes.* } labra rubentia, & rosis pumicantibus æmula foeminam venustant. Epigrammatista optat is puero, Pestanis æmula labra rosis. *Enormi.*] Immodico, prægrandi. Enormitas stipendiorum dicitur à Spartiano, pro nimia largitate. *Saxeis dentibus.*] Tales nimirum sunt asini dentes. asinorum genus 30 mense dentes emittit, deinde senis mensibus: quòd si non prius pepererint quàm decidant postremi, sterilitas certa portenditur. Plinius auctor. *Suauiani.* } basiare, oscu-

lari. *Ex vnguiculis perpruriscens.*] Perpruriscere ex vnguiculis dicitur mulier, quando toto corpore prurit, quando prurigne & Veneris appetentia concitatur: quando vel extremis corporis partibus, & rigentibus vnguibus extrimulatur in coitum. Græci tam ardentem Veneris concitationem satyrior appellant. Theophrastus auctor est, septuageno coitu durare libidinem contactu herbæ cuiusdam, cuius nomen speciemque non posuit. *Tam vastum genitale.*] Asinus proportione genitalia habet maxima, ut nemo non videt: sicut e contrario minima esse homini auctor est Albertus Magnus. *Dirupta femina.*] Metuebat, ne enormitate virilitatis disrumperet matronam. Lucianus: *κ' ἴστω με εἰς θῆος ἔχει μίτηρον ἢ σὸς, μὴ ἔχρησται ἢ γυν εἰς διασπασθῆναι.* Metus me non mediocris incessit, ne lepida fœmina diruperetur. *Minus.* } Emenda munus, id est, spectaculum gladiatorium quod dominus fuerat pollicitus. *Sauria.*] basia. *Gannitus.*] susurros: quales identidem inter amatores summissa voce vsurpantur. *Morsicantibus oculis.*] Expressit nimium cupidinei amoris affectum: quod scilicet efficitur, ut amatores oculis inconuenientibus & exertis, quasi morsicare ac deuorare rem amatam videantur. *Teneo, te inquit.* } Blandimenta matronæ ad asinum, quam palumbum & passerem suum vocabulis amatoriiis blanditer compellat. Apud Plautum in *Asinaria* inquit Leonidas: Dic me tuum passerulum, gallinam, coturnicem, item in *Casina*: Meus pullus, passer, mea columba, mi lepus. Apud eundem blandimenta hoc genus veneria sæpissimè vsurpatur. *Sed totum recipit.*] Ex hoc matronæ Venerem beluinam appetentis exemplo commonemur, fœminas natura in coitum ad eò esse præcipites, & tam prurigne concitatas, ut concumbere vel cum iumentis velint. Nimirum ob hanc infandam insanamque libidinem scribitur in *Leuitico*, ut mulier quæ succubuerit cuilibet iumento, simul interficiatur cum eo. Illud quoque satyrographi non de nihilo in monstrificam fœminarum Venerem scriptum videtur: Mora nulla per ipsam, Quo minus imposito clunem submittat asello. Iuba auctor est, equum à Semiramide adamatum vsque ad coitum. Hæc faciunt, ut deformis tauri amor in Pasiphæ non fabulosus, sed historicus esse credatur. Astruit his omnibus fidele exemplum dignum memoratu, quod Græci scriptores celebrant: à quibus traditur, Aristonem Ephesium genus fœmineum perosum, cum asina concubuisse: ex eoque concubitu progenitam puellam, cui à cruribus asininis nomen inditum sit *Ouosceli*. item Fuluius equam iniuisse pro-

ditus est, quæ puellam admodum famosam peperit, quam ab equa matre Hipponam appellauerunt. Lucianus (ut ad institutionem opus reuertamur) sic inquit : *ὄρεθ' ἀλλετὰς με , κ' ἀγορεύω ἰσοβλον παρὲς ἤκατο.* id est, me complexa est, & extollens intro totum recipit. *Nates recellebam.*] retrotrahebam, abducebam, reclinabam, ne vasto genitali fœminam dirumperem. Recellere reclinare est, sicut excellere in altum extollere, super quo verbo satis ac super in superioribus. Lucian. dixit, *ὀπίσω ἀπήρον ἑμαυτὸν αἰτρέμα.* id est, Retro me abducebam submisit. *Nisu.* } conatu & complexu ardentiore. *Nexu appliciore.*] magis ad corpus applicito atque adglutinato. *Deesse aliquid.*] Scribit Albertus Magnus volumine de animalibus duodeuigesimo, genitalia mulieris inter omnes fœminas animantes proportione corporis maxima esse : cum e contrario vir sit minoribus genitalibus præditus, quàm cætera mascula animalia, proportione corporis habita. puella pubescens vuluam quandoque habet, quàm aut vacca aut equa, capaciorem, laxiorémque. *Minotauri matrem.*] Pasiphaen signat, quæ tauri amore flagrauit: cuius beluina libido carminibus poeticis inuulgata est. Lucianus in lib. de Astrologia, ideo fingi autumat Pasiphaen amore tauri captam esse, quia audiens ex Dædalo de tauro cœlesti, in amorem astrologiæ deuoluta est.

Itaque operosa & peruigili nocte transacta, vitata lucis cōsciētia, facebit mulier, cōdicto pari noctis futuræ precio. nec granatè magister meus voluptates ex eius arbitrio largiebatur, partim mercedes amplissimas acceptando, partim nouum spectaculum domino præparando: incōtāter ei deniq; libidinis meæ totam detegit scenā. At ille liberto magnificè munerato, destinat me spectaculo publico. & quoniam neque egregia illa uxor mea propter dignitatem, neque prorsus vlla alia inueniri poterat, grandi præmio vilis acquiritur aliqua, sententia præsidis bestis addicta, quæ mecum incoram publicam populi caneam

Operosa nocte.] plena operarum venerarum, quæ multiugis lactationibus cupidinis transacta est in priuilegio. Lucianus : *ὄλιον τὴν νύκτα ἐν ἑμοῖς ὀδυρεῖται.* id est, totam noctem complexu meo consumpsit. *Vitata lucis cōsciētia.*] Honestè facta, teste M. Tullio, in luce atque in propatulo sese collocari volunt : contrà, tur-

N N n iij

pirudo omnis que rit tenebras atque laribulum, vnde & lucifugi eleganter dicti, qui ob conscientiam flagitiorum lucem fugitant, in tenebris delitescentes: quos antiqui elegantiori vocabulo tenebriones appellant. quanquam & interdum tenebriones dicantur pro his qui mēdaciis & astuciis quadam quasi tenebras obiciant, sic & hæc matrona obsceni facinoris conscia, lucem reformidat. *Facit.* } recedit. *Condicto.* } constituto, composito, denunciato. Condicere propriè denunciare est, quod & iurisconsulti tradunt. Lucianus dixit, *οὐκ ἐστὶν οὐδὲν μὲν οὐδὲν* vox τὸς, id est, constituens noctis mercedem. *Incontanter.* } sine contatione & mora. *Detegit scenam.* } apparatus & fabulam: ut sæpe per hunc scriptorem positum est. Lucianus,

frequentaret. eius penè talem cognouerã fabulam. *Maritum* habuit cuius pater peregrè proficiscens mandauit uxori suæ, matri eiusdem iuuenis, quod enim sarcina pragnationis oneratam eam relinquebat, ut si sexus sequioris edidisset foetus, protinus quod esset editum, necaretur. At illa per absentiam mariti, natam puellam, insita matribus pietate preuenta desciiuit ab obsequio mariti, eamq; prodidit vicinis alumnandam. regressoque iam marito, natam necatamque nunciauit. Sed ubi flos ætatis nuptialem virgini diem flagitabat, nec ignaro marito dotare filiam pro natalibus quibat, quod solum potuit, tacitum secretum filio suo aperuit. nam & oppido verebatur, ne quo casu calor iuuenilis impetu lapsus, nescius nesciam sororem incurreret. Sed pietatis spectata iuuenis, & matris obsequium, & sororis officium religiose dispensat, & arcanis domus venerabilis silentij custodia tradidit, plebeiam facietenus pratendens humanitatem. Sic necessarium sanguinis sui munus aggredditur, ut desolatam vicinam puellam, parentumque presidio viduatam, domus suæ tutela receptaret: at mox arctissimo, multumque sibi dilecto contubernali, largitus de proprio dotem, liberalissimè traderet. Sed hic benè atque optimè, plenaque cum sanctimonia disposita, feralem fortunam nutum latere non potuere: cuius instin-

*Et domum iuuenis protinus se direxit
sua rivalitas. & illico hic eadem vxor
eius, quæ nunc bestijs propter hæc ipsa
fuerat adiecta, cæpit puellam velut æ-
mulam thori, succubamque primò sus-
picari: de hinc detestari, dehinc crude-
lissimis laqueis mortis insidiari.*

διὰ πνοῦς ὀπῆς τῆ θύ-
ρας δειννοὶ με ὄν-
δον τῆ μέγαν συ-
δραχίδουρον. id est,
per rimam ostij o-
stendit me intus
cum puella coeū-
tem. Publico specta-
culo.] *Ἰτα δὴ μυσία.*

Vxor mea.] matronam denotat, quæ vxoris vicem & locum a-
pud asinum impleuerat. *Bestijs addicta.*] ad bestias damnata. Lu-
cianus: ἡ γυνὴ καὶ τακέει το δῆριος ἀποδανείν, id est, mulier damnata
est bestiis ad mortem. Iurisperiti. tit. de pœnis, inter genera pœ-
narum quibus præsidēs afficere quenquam possint, enumerant
damnationem ad bestias: & (vt inquit Paulus) ad bestias damna-
tos fauore populi præsidēs dimittere non debent. *Publicam ca-
ueam.*] theatri caueam intelligit, de qua Plautus: Vt conquisto-
res singuli in subsellia eant per totam caueam spectatoribus. Lu-
cianus dixit, εἰς τὸ δέματον. *In coram.*] in conspectu publico. & vt
inquit Lucianus, πάντων ὀφθαλμοῖς: id est, oculis omnium. *Mari-
tum habuit.*] Inseritur tempestiuiter hæc fabula, ad malas mulie-
rum artes & scelera demonstranda: cuius nulla apud Lucia-
num mentio, quæ narratione lepida & speciosa demulceat au-
res animosque lectorum: & sicut pictoribus datum est excurre-
re in parerga, idem quoque ius plausibiliter conceditur luculen-
tis auctoribus, vt in parechases, in egressiones, fauorabiliter ex-
parientur: qua in re propè eximius est Lucius noster, qui fabel-
lis intextis, & id genus parergis reficit lectorem, nauscamque
discutiens omne tædium leuat. *Sexus sequioris.*] Id est, mulie-
bris, Sequior dicitur sexus, alius quàm masculus, & deterior:
qualis in fœminis. nam & philosophi fœminam hominem im-
perfectum appellant. *Necaretur.*] olim Lydus quoque Cre-
tensis idem præcepit vxori, vt si fœminam pareret, eam neca-
ret. sic enim inquit apud Ouidium: Edita fortè tuo si fœmina
partu, Inuitus mando, pietas ignosce, necetur. *Præ abstinentia.*]
Purior lectio est, & sincerior, per abstinentiam. *Desciuit ab ob-
sequio.*] id est, supersedit facere quod iusserat maritus. *Insi-
ta pietate.*] Matres ferè omnes erga liberos sunt indulgen-
tiores quàm patres, & maternus affectus in filios potentissi-
mus iudicatus. *Prodidit.*] tradidit. *Alummandam.*] nutrien-
dam, educandam, alendam. *Flos ætatis.*] iam, inquit appete-
bat tempus nubendi, cum viro thoris matura esset, & annis nu-

bilibus posceret maritum. Aristot. lib. 7. Politicorum tradit, puellas anno ætatis octavo decimo nubere debere, tanquam ea ætas matura viro, & tempestiua sit. Mares verò circiter annos sex & triginta vxorem ducere debere censet: hoc enim tēpore vigentibus corporibus iungentur. namq; adolescentulorum fœtus imperfecti sunt, & puellæ in puerperio difficulter anguntur, periclitanturq;. Auctor est Albertus Magnus, sperma, hoc est geniturâ ad sobolē progignendâ tertio septenario, hoc est 21. anno, esse robustū atq; idoneū: antea inualidum & imbecillum: idē sic scribit in 9. de Animalibus: Matura est (inquit) ad concipiendū mulier 21. anno perfectio: quæ prius concipit, immaturè concipit: ante tempus scilicet maturi seminis. Hesiodus verò maturitatē connubij esse dicit in viro 30. anno, in puella 15. *Pro natalibus.*] pro dignitate familiæ, pro facultatibus, & pro nobilitate claritatēq; nataliū. Apud iurisconsultos titulus est de iure dotium, vbi scrib. Vlpian. Profecticia dos est, quæ à patre vel parente profecta est de bonis eius. Lege Voconia antiquitus cautum est, ne quis census, hoc est pecuniosus hæredē relinqueret filiam. eadem quoq; lex sanxit, ne liceat mulieri plusquam dimidiâ partem bonorum suorum relinquere. vnde quæstiones natæ, & declamationes excogitatæ subtiliter sunt. cum quidâ duas mulieres dimidiis partibus instituisset hæredes, idq; testamentū arguerent cognati apud germanos, non marito dotē, sed vxori maritus offert. Græcè dos dicitur *ἡ δόνη*. vnde & iurisconsulti parapherna Græco vocabulo appellant, quæcunq; præter dotē sponsæ dantur: & paraphernica instrumēta dixit Sidonius, à matre puellæ tradita. M. Varro dotē à dando dici tradit, vel quia Græcè dicitur dotine, & ab Atticis dos. Quatuor in sponsis quæritur: forma, probitas, nobilitas: & dos. *Oppidò.* } valde. *Caloris iuuenilis.* } Diuus Hieronymus: Nō Æthnei, inquit, ignes, non Vulcania tellus, non Veseuus & Olympus tantis ardorib. æstuant, vt iuueniles medullæ vino plenæ, & dapib. inflammatæ. Galenus quoque nobilissimus medicorū refert puerorū & iuuenū corpora insito calore feruere. idēq; noxios illis esse cibos ætatibus, qui calorē augeant: sanitatiq; conducere, frigida quæq; esu & potu sumere. sicut econtrario senibus, qui pituita laborât, & frigore, calidos cibos & vetera vina prodesse. Portius Licinius festiuiter & verè hominē dixit esse ignē, illo versu: Quæritis ignē, item hæc quæritis: ignis homo est. Igitur meritò timebat mater, ne filius ardore iuuenili cōcitus, concuberet cum sorore per imprudentiam: vtpote quam sororem esse nesciret. *Nescius nesciam.* Jignarus ignaram. *Plebeiam facie tenus.*] id est, fronte & interiore vultu humanitatem quandam viliozem

vulgatiorémque ostendebat: cum mente & intra præcordia illam diligeret, vt sororem. ideo finxit se velle domi recipere illam, tanquam vicinam destitutam viduatámque ope, præsidioque parentum, & indigam receptaculi: vt eam mox desponsaret contubernali & dilectissimo: & ne soror indotata nuberet, ipse frater de suo peculio dotem dare destinauerat. *De proprio.*] de peculio suo. est enim peculium tam proprium filij familias, quam seruorum. Quod apud iurisperitos & oratores frequenter iouenies. Scribit Plin. simulachrum Cereris ex ære factum, ex peculio Spurij Cassij quem regnum affectantem, pater ipsius interemerat. *Fortalem fortunæ nutum.*] Fortuna (inquit) nutu suo exitiali atque pestifero hæc bene disposita respiciens, perturbauit omnia & funditus euertit: cum suspicionem pellicatus immisisset in vxorem huiusce iuuenis, quem illa sororem molliter indulgentérque nimis tractantem suspicata esse amatorem puellæ ignara quòd soror esset. *Rivalitas.*] ægritudo est similis zelotypiæ, & æmulatio quædam, ex eo quòd altera quoque potiatur eo quem ipsa solum habere concupiuerit. De rivalibus suo loco diximus. *Propter hæc ipsa.*] scilicet scelera, quæ mox enarrantur. *Adiuncta.*] damnata, adiudicatáque præsidis sententia. *Æmulam.*] pellicem & concubinam. *Succumbam.*] Antè dictum est, succubas incubasque dici concubinas & pellices, quæ succumbunt & succumbant in alienam vicem & thorum. *Detestari.*] execrari & maledicere. *Comminiscitur.*] excogitat scelus.

Tale denique comminiscitur facinus. *Annulo mariti surrepto, rus profecta,* mittit quendam seruulum, sibi quidem fidelē, sed de ipsa fide pessimè merentem, qui puellæ nunciaret, quòd eam iuuenis profectus ad villulam vocaret ad sese: addito, vt sola & sine ullo comite, quæ maturissimè perueniret. & ne qua fortè nasceretur veniēdi cōtatio, tradit anulum marito subtractum, qui monstratus, fidem verbis adstipularetur. At illa mandato fratris obsequens (hæc enim nomen sola sciebat) respecto etiã signo eius quod offerebatur, gnauius

Annulo mariti surrepto.] Annulis plurima scelera fiunt, vt scribit Plin. & plus annulis quàm nobis creditur. *Rus profecto.*] Legendum videtur profecta: vt ad vxorem referatur, quæ profecta in agrum, illuc tanquam in locum solitarium & sceleri accommodatiorem euocauerit sororē mariti,

missio per seruulū
annulo coniugali,
cui tanquam cer-
tissimo testi illata
crederet, *Pessimē
merentem.*] Qui ser-
uat fidem in flagi-
tio & scelere, is de
ipsa Fide pessime
meretur, quamuis
alioqui fidelis se-
per extiterit: quā
inter deas prisci
coluerunt. scribit
Lini. Numam Fidei
sacrarum so-
lenne instituisse:
cui flamines ma-
nu ad digitos vs-
que inuoluta, rem
diuinam facerēt:
significantes fidē
tutandam, sedē-
que eius in dex-
tris sacratam esse.
præterea (vt in Ca-
tonis oratione
est, & à M. Tull.
proditur) fidem in
Capitolio vicinā
Iouis optimi ma-
ximi maiores no-
stri esse voluerūt.
de fano Fidei mē-
tio est apud Plau-
tum in Aulularia.
Apud Silium in-
uocatio est Fidei
his versibus: Ante
Iouem generata
decus diuūque
hominūque, Iu-

vt præceptum fuerat incommitata festi-
nat. Sed ubi fraudis extrema lapsa de-
cipulo, laqueos insidiarum accessit: tunc
illa uxor egregia, sororem mariti, libi-
dinosæ furie stimulis efferata, primum
quidem nudam flagris ultimè verbe-
rat. dehinc, quod res erat, clamantem
quoque, quod frustra pellicatus indigna
tione bulliret, fratrisque nomen sepius
iter antem, velur mentitam, atque cun-
cta fugentem, titione candenti inter me-
dia fœmina detruso, crudelissimè neca-
uit. Tunc acerba mortis exciti nuncijs
frater & maritus, accurrunt, varijsque
lamentationibus desletam puellam tra-
dunt sepultura. Nec iuuenis sororis suæ
mortem tam miseram, & que minimè
vt par erat illata est, equo tolerare qui-
uit animo: sed medullitus dolore com-
motus, acerrimæque bilis noxio furore
perfusus, ex in flagrantissimis febribus
ardebat, vt ipsi quoque iam medela vi-
deretur esse necessaria. Sed uxor, que
iam pridem nomen uxoris cum fide per-
diderat, medicum conuenit quendam
nota perfidia, qui iam multarum pal-
marum spectatus prælijs, magna dextra
sua trophæa numerabat, eique protinus
L. promittit sestertia, vt ille quidem mo-
mentarium venenum venderet, illa au-
tem emeret mariti sui mortem. quo cō-
spectu simulatur necessaria præcordijs,
leniendis bilisque subtrahenda illa præ-
nobilis portio, quam sacra doctiores

nominant: sed in eius vice subditur a-
lia Proserpina sacra saluti. Iamque
presente familia, & inde nonnullis a-
micis & affinibus, aegroto medicus po-
culum probe temperatum manu sua por-
rigebat. Sed audax illa mulier, ut simul
& conscium sceleris amoliretur, &
quam desponderat pecuniam lucraretur,
coram detento calice, Non prius
(inquit) medicorum optime, non prius
carissimo mihi marito trades istam po-
tionem, quam de ea bonam partem han-
seris ipse. Vnde enim scio, an noxium,
in ea lateat venenum? qua res vique
te, tam prudentem, tamque doctum vi-
rum, nequaquam offendit, si religiosa
uxor, circa salutem mariti sollicita, ne-
cessariam assero pietatem. Quam mira
desperatione truculenta femina repen-
te perturbatus medicus, excusibusque to-
to consilio, & ob angustiam temporis spa-
cio cogitandi priuatus, antequam tre-
pidatione aliqua, vel contatione ipsa,
daret male conscientia suspicionem, in-
didem de potione gustat ampliter, qua
fidem secutus adolescens, etiam sumpto
calice, quod offerebatur hansit.

strix consors, ta-
citumque in pe-
ctore numen. Lu-
uenis profectus.] Ita
gingebat perfidio-
sissima femina,
maritum scilicet
suum profectum
ad villam, solum
euocare puellam,
ut sola cum solo
operaretur palæ-
stræ venetiæ. Cun-
clatio.] hæsitatio &
mora. Qui monstra-
tas.] Hodie quo-
que anulum mit-
tere solemus, quo-
tieniscunque volu-
mus nuncio no-
stro credi, & fidē
adhiberi. No-
men.] id est, sola
sciebat cum esse
fratrem & se eius
sororem. Gnavi-
ter.] sedulo, stre-
nuè, festinanter.
Incomitata.] sola,
sine comitibus,
deductoribusque.
Lapsa decipulo.] pe-
dica, laqueo, &

castibus. translatio à feris, quæ decidunt in laqueos, & decipulis
capiuntur. De excipulis & decipulis satis ac super in anteriori-
bus. Egregia.] ironicòs. Vltimè.] Quasi dicat, ad vltimum vsque
cruciatum & lassitudinem. Quod frustra pellicatus.] Clamabat in-
felix puella, & inter clamandum asseuerabat se sororem esse,
non concubinam illius mariti: & quod frustra ipsa ardesceret ob
pellicatus suspicionem, quippe cum pellicatus nullus foret me-
tuendus inter fratrem & sororem. Dicitur autem pellicatus, ut
concupinatus: de quo iam diximus: & ait M. Tul. in 2. de Offi-

ciis: Ab ea est enim ipse propter pellicatus suspicionem interfectus. Pellicationem Cato à pelliciendo dixit, quasi invitationem quandam & illicitum. Pellicator quoque & pella, qui inducit in fraudem, nominatur. *Bulliret.*] tumeret, ardesceret, & instar bullientis aquæ ferueret. In fermento est, dixit Plaut. de scæmina, quam intelligi vult tumescere, bullireque ex indignatione & iracundia. *Fratriis nomen.*] Hac commemoratione fraterni nominis omnem iniuriam & atrocitatem à corpore suo propulsare sese posse confidebat: videlicet sperans, quòd cum ille audiisset eam esse sororem, quam pellicem suspicabatur: repente exueret omnem feritatem, & flagris depositis ad humanitatem reuocaretur. sic apud M. Tullium in Verrinis: Ciuis Romanus delegatus à Verre, & virgis cæsus, inter dolorem crepitumque plagarum hoc solum iterabat, Ciuis Romanus sum: hac enim commemoratione ciuitatis, omnia se verbera depulsurum, cruciatumque à corpore deiecturum arbitratur. *Titione candente.*] torre & stipite ignito ardescende. *Inter scæmina.*] inter scæmora & coxas. Aliubi annotauimus, scæmina propriè dici scæmora interiora, quæ equitatu atteruntur. Vnde elegans vocabulum Apuleianum, inter scæmineum tegit: pro genitalibus muliebribus, quæ inter scæmina sunt collata, quòd scæminal munditer quoque nuncupatur. *Bilis noxiæ furore.*] Græci choleram nominant, nostri bilem: notiore vocabulo græco quàm latino. Commune id stomachi atque intestinorum vitium est, vt auctor est Cor. Cel. in quarto: bilis supra infraque rumpit, interdum alba, nonnunquam nigra vel varia: & vt scribunt medici philosophique, multiplex est bilis siue cholera: nam & citrina, & vitellina, & rubra, & adusta memoratur, est & prasina, à viridi colore dicta: cuius virositas, hoc est marubij simillimus est: melancholica verò, id est atra bilis in homine exuberans, gignit mentis alienationem, & vlcerum eruptionem, & alia pleraque generis eiusdem. Quidam atra bile erumpente, in morbum comitalem excidunt: alij attoniti fiunt. super qua re nobile extat Aristotelis problema. Plato in Timeo bilem morborum causam esse refert, malasque ex noxia eius intemperantia gigni valetudines plurimas: quæ cum expirat, extrinsecus varios tumores producit: intrinsecus verò cohibita, vrentes edacesque morbos plurimos procreat nomine bilis, crimen in mores quoque transfertur: vt scribit Plinius. & pro ex candescentia vsurpatur, cum id virus se fundit in animum. *Nomen vxoris cum fide perd.*] Vxor, quæ in maritum perfidiosa est & infida, atque pestifera, nomen vxoris (quòd sacrosanctum est) amittit, nec digna est vt vxor & coniux dominetur. *Palmarum praeliis.*]

Palmar

Palmę & trophæa perfidi medici sūt neces hominum: quas mul-
 ti sub prætextu & nomine medicinæ sanctissimo exercent, pro sa-
 lutifera potione mortiferam propinantes: qui vitæ nostræ, ne-
 cisque imperatores fiunt, quibus solis hominem occidisse sum-
 ma impunitas est: cum nulla sit lex (vt Plinij verbis vtar) quæ pu-
 niat inscitiam capitalem. A palma, quæ arbor victoriæ dicata
 est, palmarium dictum: quod significat palma dignum. *Quinqua-
 ginta festeria.*] Nulla ars fructuosior medicina est. Celeberrimis
 medicorum ducenta quinquaginta festeria fuisse annua mer-
 cede apud principes, accepimus, hinc ait Plinius noster, quod
 antiqui medicinam damnabant ob quæstum enormem, & pre-
 cium immane. *Momentarium,*] præsentarium: quod subitariam
 mortem afferret, momentoque neceret, citra cunctationem.
Bisque subtrahenda.] dissimulat nequissima cõiunx, venenatam
 potionem esse medicamentum nobile & saluberrimum ad bi-
 lem subtrahendam, qua maritus vexabatur, ita vt sub specie me-
 delæ venenum propinaret. *Quam sacram nominant.* } Apud pris-
 cos potio hellebori principalis habebatur, & sacra, quæ trahit
 aluum, & bilem pituitasque: clarum est Erophili præconium,
 qui helleborum fortissimi ducis fortitudini æquabat. concitatis
 enim intus omnibus, ipsum in primis exire. Aptissime datur in
 pulte, aut lacte: reddi post quatuor ferè horas incipit: totum opus
 septenis peragitur horis: medetur melancholicis, insanientibus,
 lymphaticis: item si exulcerata sint præcordia, vel tumeant: aliis-
 que propè innumeris morbis. Duo hellebori genera: nigrū, quod
 purgat per inferna: candidum, quod vomitione causas morbo-
 rum extrahit. Latini veratrum vocant. Sacram potionem vocant
 medici, sacratam & diuinam, ab effectu, quæ cæteris præstantior
 est, & excellentior. Plinius tradit aureum poculum à medicis vo-
 cari potionem quandam ex frutice & remediorum excellen-
 tiam. Hoc tempore potio ex rheupontico siue barbaro concin-
 nata, dici potest sacra, qua nullam præstantiorem medici no-
 uere, cuius meminit Ammianus Marcellinus. Græci φαρμακὸν
 δῖον, pharmon diuinum vocant: item alexipharmacum ἀλεξίφαρ-
 μακὸν ἢ ἀγαπῶτικόν. id est purgatorium & medica vi præpollens.
 Suidas ait Alexipharmaca esse ἀλεξίφάρμακα, id est, medica-
 menta auxiliatoria. Est medicamentum nobile nomine Panchre-
 stos, cuius M. Tul. & Plinius meminerunt: si vocabulum inter-
 preteris, dici potest omnibus conducibile & bonum. Est inter
 medicamenta illud quoque celebre, quod Oporicen vocant:
 quoniam ex pomis fit, quæ à Græcis ὀπώραι appellatur.
Alia Proserpine sacra saluti. } Potio veneno pernicialis Proser-

pinæ meritò sacrata dicitur, propterea quòd ad Proserpinam & Plutonem homines demittit. *Poculum probè temperatum.* } in quo scilicet venenum præsentarium temperauerat medicus, non ad salutem ægroti, sed ad necem: prout cum vxore conuenerat. *Vt conscium sceleris amoliretur.* } vt de medio tolleretur, & vnà cum marito perimeret medicum, qui sceleris huiusce conscius erat. *Quæ desponderat.* } Quinquaginta scilicet sestertia, quæ medico promiserat. *Detento calice.* } Mulier iniecit manum poculo, in quo venenum erat temperatum, ne prius à marito ebiberetur, quàm medicus ipse prægustasset, vt ita vna opera vterque pariter tolleretur. *Hauseris ipse.*] ebiberis. Attende mulieris callidissimam astutiam, infandū inque commentum: quæ vno tempore maritum, medicū inque morte mulctat, sub prætextu affectionis conjugalis. *Excussus toto consilio.*] Vetus prouerbiū est, gladiatorem in arena capere consilium. & quòd sub manu consilium nasci debet, sed frequenter, hoc accidit, vt homines repentinæ rei nouitate perturbati, impotes mentis fiant, & toto consilio excutiantur, vt sibi ipsis nequeant consulere: nec quæ conducibilia sunt, satis valeant cogitare. iuxta illud: Pauor omnem sapientiam exanimato expectorat. *Vt contatione ipsa.*] Si contabundus medicus supersedisset gustare de potione, potuisset marito haberi suspectus, tanquam venenum in ea noxium miscuisset, sicut reuera miscuerat. Sed ne videretur tanti facinoris conscius, largè gustauit de potione mortifera: imitatus matronas illas Romanas, quæ venena coquentes inuentæ, cum ea medicamenta salubria esse contenderent, iussæ bibere, indidem largiter hauserunt, & ita e-poto medicamento suamet ipsæ fraude omnes interierunt. *Gustant.*] Lege gustat, scilicet medicus. *Adolescens.* } maritus ægrotus.

Salutifera potione.] Antidotum significat, quod ad pestem veneni extinguendum est potētissimum, idque multiplex. Vnum aduersus cicute venenū est efficacax remediū, cuius natura excalectorio, vim cicute refrigerato-

Ad istum modum presenti transacto negocio, medicus quàm celerrimè domū remeabat. Salutifera potione pestē precedentis veneni festinans extinguere: nec eū obstinatione sacrilega, qua semel coeperat, truculenta mulier ungue latius à se discedere passa est: priusquam, inquit, digesta potione, medicine euentus probatus appareat. Sed agrè, precibus & obstinationibus eius multam ac
din

diu fatigata, tandem abire concessit. In-
 terim perniciem cacam totis visceribus
 furentem: medulla penitris attraxerāt:
 multum denique sancius & grauedine
 somnolēta iam demersus, domum perua-
 dit agerrimē. vixque enarratis cunctis
 ad uxorem mandat saltem promissam
 mercedem mortis geminata deposceret.
 Sicque elisus violenter spectatissimus
 medicus, effudit spiritum. nec ille ta-
 men iuuenis diutius vitam tenuerat:
 sed inter fictas mentitasque lachrymas
 uxoris, pari casu mortis fuerat extin-
 ctus. idmque eo sepulto, paucis interie-
 ctis diebus quis feralia mortuis litan-
 tur obsequia, medici vxor premium
 gemina mortis petens aderat. Sed mu-
 lier usquequaque sui similis, fidei sup-
 primens faciem, pratendens inaginem
 blandiculē respondit, & omnia prolixē
 accumulataque pollicetur, & statutum
 premium sine mora se reddituram costi-
 tuit, modo paucillum de ea potione lar-
 giri sibi vellet ad incepti negotij perse-
 cutionem, quod pluribus laqueis frau-
 didum pessimarum vxor inducta medi-
 ci facile consensit: & quo se gratiorem
 locupleti femina faceret, properiter do-
 mo petita, totam prorsus veneni pyxi-
 dem mulieri tradidit: qua grandem
 scelerum nata materiam, longē late-
 que cruentas suas manus porrigit.

riam expugnat:
 sed si in vi-
 no cicuta pota
 fit, irremediabilis
 existimatur. Medi-
 cus ergo festinat
 domū, vt epoto an-
 tidoto, salutiferaq;
 potione, extinguat
 vim veneni noxiā
 atque pestiferam.
 Nec ungue latius. }
 digitus; transuer-
 sus & unguis latus
 vsurpantur decen-
 ter ab auctoribus
 pro minimo in-
 teruallo & spacio.
 Plautus in Aulula-
 ria, digitum tran-
 suersum aut un-
 guē latum excelle-
 ris. M. Tul. in Epi-
 stolis ad Atticū: A
 recta sententiā ne
 digitum quidem
 transuersum. Item
 in Hortensio: Ab
 hac mihi non li-
 cet trāsuersum, vt
 aiūt, digitum dis-
 cedere, ne confun-
 dam omnia. Di-
 gesta potione.] Cu-
 pere se dicit tracu-
 lenta fœmina, vt
 tam diu maneat
 medicus, donec
 potio digeri inci-
 piat, & effectu
 medico venas at-

que vitalia permeans euentum ostendat. Potio autem medica-

menti dicitur digeri, quando diuiditur resoluiturque per venas & purgat: nam alioqui medicamenta non digeruntur: id est, non coquuntur, Scribit Aristoteles in Problematis, ideo medicamenta vim purgandi obtinere, quia concoqui nequeunt: etenim quæ ob exuperantiam frigiditatis aut caliditatis digeri non possunt, aptaque sunt vincere, non vinci, ab animantium feruore hæc medicamenta habentur. vbi enim ventrem adierunt, resolutaque sunt, statim ad venas per easdem feruntur semitas, quibus permeat cibus: mox cum minimè concoqui potuerint, sed vitricæ persisterint potentia, relabuntur, quæ obstiterint secum detrahentia: quæ res *ægræ dicitur*: id est, purgatio nominatur. De resolutiuis medicinis scribit Galenus copiosè. *Ægra*.] Legendū est ægrè: id est, vix, difficulter: vt sit aduerbium, non nomen. *Obstinationibus eius*.] obsecrationibus: & ita videtur legendum. *Interdum*.] Corrige, interim. *Perniciem cæcam*.} vim veneni pernicialem signat, quæ occultè intra viscera grassabatur, iamque ad medullas vitaliæque peruenerat: quod signum est mortis intra corpus adactæ. Qui cicutæ veneno enecantur, incipiunt algere ab extremitatibus corporis, sic Socrates (Platone teste) cum haussisset in calice tritum venenum, cœpit deambulare: mox cum inter ambulandum crura iam grauari sentiret, iacuit resupinus, cœperuntque pedes & crura sensim frigescere: cum verò vis veneni ad præcordia & vitalia peruisset, decessit in hac voce deficiens: *Æsculapio gallum debemus, quem reddite, neque negligatis*. Tertul. causam refert huiusce Socratici voti ioculatoriam, sic scribens in Apologetico: *Æsculapio gallinæcum profecari in fine iubebat, credo ob honorem patris eius, quia Socratem Apollo sapientissimum omnium cecinit. O Apollinem, inconsideratum sapientiæ testimonium reddidit ei viro, qui negabat deos esse. Promissam mercedem*.] Quinquaginta sestertia, quæ pro veneno momentario audax mulier illa promiserat. *Mortis geminata*.} ipsius scilicet medici, & mariti. *Elisus*.] cruciatus, tortus, suffocatusque. *Interfectas lachrymas*.] Flebat nequissima fœminarum, vt ita per lachrymas videretur ægræ animo ferre mariti obitum, cuius ipsa causa extiterat: Lachrymæ autem vberimæ sunt fœminis, & semper paratæ in statione: & cum frons, oculi, vultus persæpe mentiantur, lachrymæ verò sæpissimè mentiuntur, idque in fœmina potissimum. *Quis*.] quibus. *Feralia litantur obsequia*.] Elocutio est ex Virgiliana imitatione: Sacrisque litatis indulge hospitio. Propriè non sacra litantur, sed dii. Litare autem est, deos propitiare. De feralibus & nouendialibus & parentalibus

bus sacrificiis, quæ mortuis exhibentur, relege quæ suis locis annotauimus. *V[er]s[us] que quaque similis sui.*] In omnibus actionibus, ubique locorum, ubique hominum perfidiosa, truculenta, scelerata, sibi constans in flagitijs, nec vsquam desciscens à moribus suis nequissimis scilicet, improbæque natura. M. Tullius de Verre: Rediit ad se & mores suos: & cum laudabile sit in omni vita seruare constantiam, hæc fœmina in flagitijs erat constantissima. *Fidei imaginem.*] ostentâs se velle promissam pecuniam cum fide persolvere. *Blandiculæ.* } comiter, & blandè: aduerbium dâi nutritionis. *Prolixè.*] largiter & copiose. *De ea potione.*] veneni scilicet præsentanei, qua maritus medicusq; corruerant. *Properiter.*] citò, festinanter, properè. *Veneni pyxidem.*] Medicorum tituli (vt inquit Lactantius) remedia habent, pyxides venena. pyxis illa Cæliana notissima est ex oratione M. Tull. *Cruentas manus.* } Irritata semel improbitas modum non habet, finis vnus sceleris gradus est futuri. Stare loco nescit mens mala, mulier truculenta manus sanguinarias porrigit ad alias quoque neces infandas, à veneficio ad veneficium profiliens.

Habebat filiam paruulam de marito quem nuper necauerat, huic infantule quòd leges necessariam patris successionem deferrent, sustinebat ægerrimè: inhiânsque toto filie patrimonio imminebat, & capiti. Ergo certa, defunctorum liberorum matres sceleratas hereditates excipere talem parentem præbuit, qualem exhibuerat uxorem: prandiòque commento pro tempore, etiam uxorem medici simul & suam filiam veneno eodem percutit. Sed paruula quidem tenuem spiritum, & delicata ac tenera præcordia cõficit protinus virus infestum. at uxor medici, dum noxiis ambagibus pulmones eius pererrat, tempestas detestabilis potionis, primum suspicata quod

Quod leges successionem patris necessariam. } Hæredes aut necessarij dicuntur, aut sui & necessarij, aut extranei. Hæredes necessarij & sui sunt, veluti filius filiæve, nepos nepusve ex filio, & deinceps cæteri. Liberi, qui in potestate morientis modò fuerunt, sui hæredes ideo appellantur, quia domestici hæredes sunt. Necessarij verò ideo dicuntur, quia omnino, siue velint, siue nolint,

○○○ ij

tam ab intestato quam ex testamento, ex lege 12. Tabularum hæredes fiunt. Cæteri, qui testatoris iure subiecti non sunt, extranei hæredes appellantur, ut copiosissime scribunt iuriconsulti. Proinde successio necessaria intelligitur eorum hæredum, qui necessarij sunt: ut filius & filia. lex tamen Voconia, quam Voconius tulit, cuius supra meminimus, statuit, ne quis census, hoc est pecuniosus hæredem relinqueret filiã. Lex quoque 12. Tabularum ad eò stricto iure uteba-

tur, proponens masculorum progeniem, ut foemini sexus necessitudinem expelleret: quòd postea emendatum est. *Sustinebat ægerrimè.*] ægro animo, molestoque ferebat, quòd leges deferrent filiã patriam hæreditatem. *Inhians.*] avidè cupiens, desideransque. Dicimus inhio hanc rem, & huic rei. *Staius: Fraternos inhiantem obitus.* *Cornel. Tacitus: Pariter hortis inhians.* *Capit.* } Legi potest capit: ut exponas, imminebat vitæ capitique puellæ. *Hæreditates accipere.* *Diuus Claudius* matri ad solatiùm liberorum amissorum legitimam eorum detulit hæreditatem. Postea autem senatusconf. Tertul. cautum est, ut mater ingenua trium liberorum ius habens, ad bona filiorum filiarumve admittatur intestatorum mortuorum. *Talem parentem præbuit.* } Qualis vxor fuerat in matrum

reserat, mox urgente spiritu iam certo certior, contendit ad ipsam præsidis domum, magnoque fidem eius protestata clamore, & populi concitato tumultu, utpote tam immania detesturæ flagitia, efficit statim sibi simul & domus & aures præsidis patefierent. Lámque ab ipso exordio, crudelissime mulieris cunctis atrocitatibus diligenter expositis, repente mentis nubilo turbine correpta, semibiantes adhuc compressit labias, & attritu dentium longo stridore reddito, ante ipsos præsidis pedes exanimis corruit. *Nec ille, vir alioquin exercitus multiforme facinus execrate venesica dilatione languida passus marcescere, cõfestim cubicularis mulieris attradiis, uti tormentorum veritatem eruit: atque illam minus quidem quam merebat, sed quod dignus cruciatus alius excogitari non poterat, certè bestijs obyciendam pronunciauit.*

um, pestifera scilicet & pernicialis: talis quoque parens, id est mater in filiam, parricida exhibetur & venefica. Prandio commento. } cum prandium sese parare simulasset, ex temporis occasione. *Parvula tenem spiritum.*] Infantula statim veneno succubuit, cuius corpus delicatum & vitalia invalida erant, & mollicula aduersus vim veneni grassantis, saeuientisque circa praecordia: quae à Græcis phrenes dicuntur, quae & extirpantur: de quibus suo loco plura. Galenus quinto de interioribus volumine docet, Diaphragma dici phrenas ex eo quod propter apostema diaphragma gignatur phrenesis. Aristoteles praecordia dici autumat phrenas, à mente & prudentia, quae Græce dicitur *φρήν*. subtilitas enim mentis (ut inquit Plinius) praecordiis accepta fertur. *Ambagibus.*] Ambages noxias appellat discursus veneni exitiales, meantis per interuentia, & vitalia populantis: quod dum per viscera digeritur, circuitu quasi quodam pestifero implicat hominem. *Pulmones eius, &c.*] pluraliter veteres dici pulmones voluerunt. Plaut. in Curgulione: Pulmones distrahuntur, cruciatur iecur. M. Tul. in 2. de Natura deorum: In pulmonibus inest raritas quaedam, & assiduis spongiis mollitudo ad hauriendum spiritum aptissima. Libro Rhetoricorum ad Herennium in quarto, ubi agitur de exornationibus, inducitur hoc exemplum: Anhelans ex imis pulmonibus praecura spiritus ducebatur: Hic, inquit, vnus pulmo intelligitur. Græcè *πνεύμων* dicitur pulmo, *πνεύματα* vitium pulmonis: vnde pneumonici à Plinio, Celso & cæteris dicti vitio pulmonis afficiuntur: quos latino vocabulo pulmonarios dici posse, testis est Columella: à quo cuius pulmonaria scite & decenter appellatur, pulmonis morbo conficta. Officina spirandi est pulmo: ideoque dixit poeta, Spiramenta animæ. Philosophi pulmonem flabellum cordis nominant & ventilabrum, quo calorem cordis refrigerari necesse est. Omnia, quae spirant (auctore Aristotele) habent pulmonem: ideoque pitium nulli pulmo inest, quoniam non spirant, sed pro eis branchias obtinent. Qua in re Plinius noster ab Aristotele alacriter dissentit, asserens vice pulmonis inesse posse alia spirabilia viscera. Suidas refert, neque entoma, id est insecta: neque ostracoderma, id est, testacea; neque malacostraca, id est mollia respirare. *regente spiritu.*] in helio & respiratu, cuius officina & domicilium est pulmo. *Præsidis.* } Præsidis nomen generale. & omnes provincias regentes, praesides appellantur. Proconsulis appellatio specialis est, auctor Marcianus jurisconsultus. *Protestata fide.*] pro testimonio palam implorans praesidis auxilium.

fidem enim pro auxilio poni, notissimum est. *Aures patefierent.*] Quando dira & infanda nunciantur, solent domus principum auresque patefieri. Præterea præfidi obseruandum est, vt in adu-undo se facilem præbeat, ne potentiores viri humiliores iniuriis afficiant. *Cunctis exposuis.* } Prouerbiū græcum est, *νεκρὰ διὰ δέρας*: id est, brassica bis repetita in cœnam mors est. quo significatur, iterationem eiusdem rei esse odiosam: vnde Lucius noster fastidio parcens, ne iterum antè dicta renarret, scitissime dixit: Cuncta diligenter fuisse exposita ab vxore medici moribunda. Homerus tamen frequenter repetit versus eosdem, & narrationes. *Turbine correpta.*] Turbinis in tempestate motum vertiginosum esse, & in orbem circumactum, sciunt omnes: & docet Seneca libro septimo quæst. naturalium. Ab hoc turbine, qui columnæ modo circumagentis se voluitur, vertigo capitis haud absurdè turbo appellatur. Græco verbo medicis vitatissimo scotomias appellant obtenebrationes, ac nebula mentis, capitisque vertigines. Semihiantes labias, inter loquendum semiapertas. Indicat enim, medio sermone fœminam exanimem corruisse, ore semipatulo. *Stridore reddito.*] Expressit habitum expirantis, ex cruciatu tabifici veneni. Stridor dentium ex iracundia fit, & ex dolore. Hinc Seneca inter irascentium signa posuit, stridorem dentium inter se arietatorum. Liuius quoque indignantem, dolentemque Hannibalem intelligi volens, sic scripsit: Frendens, fremens, gemensque, ac vix lachrymis temperas, dicitur legatorum verba audisse. à Virgilio quoque dictum est, dentibus infrendens. Infrendere propriè est, dentes irascendo quatere: vnde infrendentes dicuntur pueri sine Dentibus, qui frendere non possint. *Exanimis.*] mortua, extincta: interdum ponitur exanimis pro exanimato, & perturbato, vt antè dictum. *Exercitus.*] exercitatus: diutina scilicet exercitatione, quæ præfides facit experientissimos, gnarissimòsque rerum humanarum. Contrà inexercitus ponitur pro inexercitato & torpente. Epicurei (vt inquit Tertullianus) deum ociosum esse & inexercitum asseuerant. *Multi forme facinus.*] quo maritum, medicum, filiam, medici vxorem, multos denique necauerat. *Dilatione marcescere.* } Sæpe ex dilatione, procrastinationeque negocia refrixerunt: ideoque in manifestis maleficiis omnis dilatio tollenda est, confestimque in fontes animaduertendum, quorum scelera moram non patiuntur: alioqui nihil per impetum faciendum esse, præcipiunt auctores. Vnde & illud poeticum memoratu dignum: Da spacium requiemque moræ, male cuncta ministrat Impetus. Scitu annotatūque digna est Theodosij imperatoris

historia, qui ob militem impetu populi Theſſalonicenſis furens
 extinctum, repentinum nunciū atrocitate succenſus, obtrunca-
 ri paſſim prout quiſque occuſiſſet gladio iuſſit. Ob hoc cum
 à ſacerdotibus argueretur, agnouit delictum, culpamque cum
 lachrymis profeſſus, publicam pœnitentiam egit. Quinetiam
 legem ſanxit in poſterum, vt ſententiæ principum ſuper ani-
 maduerſionem prolata, in diem trigeſimum ab executoribus
 differrentur, quo locus miſericordiæ, vel (ſi res tuliffet) pœniten-
 tiæ non periret. *In tormentorum.*] Minutulus error, qui tamen
 lectorem poſſit offendere. eſt enim legendum, vi tormentorum:
 id eſt, violentia & cruciatu. Diuus Auguſtus in criminibus veſti-
 gandis non eſt à tormentis incipiendum conſtituit. Epiſtola
 quoque diui Hadriani ita ſe habet: Ad tormenta ſeruorum ita
 demum venire oportet, cum ſuſpectus eſt reus, & aliis argu-
 mentiſſe ita probationi admouetur, vt ſola confeſſio ſeruorum
 deeſſe videatur. Reſcripto quoque eodem Hadriani illum
 expreſſum eſt, à ſuſpectiſſimo incipiendum eſſe, & à quo facil-
 limè poſſe verum ſciri iudex crediderit. *Cruciatuſ alius excogita-
 vi.*] Draco Athenienſis nomothetes, hoc eſt legum conditor,
 pœna capitis puniendos eſſe ſanxit fontes, ex quacunque vel
 leuicula noxa: ad eò vt qui holera aut poma ſurripuiſſent, eos ca-
 pite multauerit. Quin olim rogatus, quamobrem plurimas
 iniuriarum ſupplicio capitali plectendas ſtatuiffet: reſpondiſſe
 dicitur, ſe parua quidem delicta morte digna cenſere, magnis
 autem maiorem pœnam inuenire non poſſe. Vnde Demades ſci-
 tè dixit, Draconis leges non atramento, ſed ſanguine ſcriptas eſ-
 ſe: quæ paulo mox ob acerbitatem tacito illiteratoque Athenien-
 ſium conſenſu oblitteratæ ſunt.

*Talis mulieris publicitatis matrimo-
 nium conferraturus, ingentique angore
 oppidò ſuſpenſus, expectabã diẽ mune-
 ris, ſæpius quidem metu mortem mihi
 volens conſciſcere, priuſquam ſcelerofa
 mulieris contagio macularer, vel infa-
 mia publici ſpectaculi depudeſcerem.
 Sed priuatus humana manu, priuatus
 digitis, unguis rotunda atque mutila
 gladium ſtringere nequaquam poteram.
 Planè tenui ſpecula ſolabar clades vlti*

Publicitatis.] pu-
 blicè: aduerbium
 eſt. *Matrimonium
 conferraturus.*] Tri-
 bus modis apud
 antiquos vxor
 habebatur, vt ait
 Boethius in com-
 mentariis Topi-
 corum: vſu, ſarre,
 coemptione. ſed
 conſarreatio ſolis
 pontificibus con-
 ueniebat. erat au-
 000 iiij

tem solennitas quædam vinculi maritalis, qua nouæ nuptæ farreum præferebant: sic enim cibi genus ex farre factum nuncupant. Plinius in 18. Quin & in sacris nihil religiosius confarrationis vinculo erat, nouæque nuptæ farreum præferebant: auctor est Dionysius Halicarnasseus libro antiquitatum 2 legitima matrimonia in prisca Romanis nominata esse farreacea, à communicatione videlicet farris, qui cibus Latio primus fuit: & sicut Græci hordei primitias in sacris dabant, ita Romani vetustissimi farputantes, ex eo sacra præcipua potissimum conficiebant. Vxores quoque coniunctio-

nè farris alimentis viris sociari voluerunt. Ex hoc vetustissimo ritu scienter dixit Lucianus, matrimonium confarraturus propulaturus, vinculo quasi confarrationis. & ita alludens ad prisca verba & doctrinam, simpliciter intelligi vult, sceminam publicè destinatur quasi vxorem asino, quæ publico spectaculo cum asino perinde ac vxor cum marito concumberet. Econtra-

mas, quòd ver in ipso ortu iam gemmulis floridis cuncta depingeret, & iam purpureo nitore prata vestiret & commodum disrupto spineo tegmine spirantes cinnameos odores promicarent roses, quæ me priori meo Lucio redderent. Dies ecce muneri destinatus aderat, ad conseptum canea prosequente populo pompatico fauore deducor. Ac dum ludicris scenarum choreis, primitiæ spectaculi dedicantur, tantisper ante portam constitutus, pabulum letissimi graminis, quod in ipso germinabat aditu, libens assellabam, subinde curiosos oculos, patente porta spectaculi, prospectu gratissimo respiciens. nam puelli puellæque virenti florescentes at atula, forma conspicui, veste nitidi, incessu gestuosi, Græcanicam saltantes pyrrhicam, dispositis ordinationibus decoros ambitus inerrabant, nunc in orbe rotarum flexuosi, nunc in obliquam seriem connexi, & in quadratum patorem cuneati, & in caterua dissidium separati. At ubi discursus reciproci multimos ambages tube terminalis cautus explicuit, alnea subducto & complicitis siparijs scena disponitur.

tio dicitur diffarratio, connubij inter virum & vxorem dissolutio, à diffarratione, quod genus sacrificij adhibito libo farreo fit in dissolutione matrimonij. & sicut confarraturus matrimonium dicitur, pro facturus, copulaturusque ita è contrario dici potest eleganter diffarraturus pro dissoluturus connubium. *Oppido suspensus.*] valde suspensus, anxiusque. *Diem muneris.*] diem publici spectaculi. *Scelerosa mulieris.*] Scelerosus est multorum scelerum, sceleratus vnius. Scelerosus propriè auctor est sceleris: sceleratus in quo scelus fit constitutum. scelerosus accusatio personæ est, prout docet Donatus exponens illud Terentianum: Vbi ego illum scelerosum, miserum, atque impium inueniam? Nigidius Figulus, homo (iuxta M. Varronem doctissimus, hoc inquit: inclinamentum in osus significat copiam quandam immodicam rei super qua dicitur: idcirco in culpam cadit, vt scelerosus merito dicatur, qui immodicis multisque sceleribus est coopertus. *Depudescerem.* } erubescerem, vel pudorem deponerem. Hieronymus: Non depudescio infelicitatis meæ, quin potius plango me non esse quod fuerim. Depudescere est exuere pudorem, vt apud Ouid. Depudui, pre fugis que pudor sua signa reliquit. Hic enim particula De, modò intentionem significat, modò diminutionem. *Vngula rotun.* } talis est asinorum vngula. Sunt asini ex illo animalium genere, quæ Græci monycha vocant: hoc est, solidipeda. *Mutila.* } trunca, sine digitis. *Tenui spe.*] pusilla specula. est enim specula diminutiuum, ex spe factum. veteres dixerunt speres pluraliter, quod liquet illo versu Ennian: Sperosi speres quicquam prodesse potis sunt. *Gemmulis flori.*] Gemmas, & diminutiue gemmulas, dicimus oculos in vitibus. Inde apud Columellam malleoli & palmites vitiginei bigemmes & trigemmes, à numero gemmarum appellantur. Quintil. in 8. de translatione scribens: Necessitate (inquit) rustici dicunt gemmam in vitibus. quid enim dicerent aliud? & sitire tegetes. Plin. quoque in 17. Hæc vocatur in vite gemma, cum illi cespitem facit. Idem auctor est, de sititate gemmarum fertilitatis indicium esse. Hinc verbum est geminare, & gemmascere, quod significat gemmas parere. Huiusce gemmæ vitigineæ meminuit & Ouid. illo versu: Et noua de grauido palmitis gemma tu met. præterea nomine gemmularum flores significantur, quibus tanquam gemmis verno tempore cuncta pinguntur & præta vestiuntur. Flos enim (vt Plinij verbis utar) est pleni veris indicium, & anni renascentis: flos gaudium arborum: tunc senouas, aliasque quam sunt ostendunt: tunc variis colorum picturis in certamen vsque luxuriant. *Commodum.*]

tunc tunc, iam iam, ipso eodémque tempore: aduerbium, vt saepe dictum. *Dirupto spineo tegmine.*] Rosa nascitur, spina germinat: omnis primo inclusa granoso cortice, quo mox intumescente paulatim rubescens dehiscit, ac sese pandit. celeberrimas rosas Prænestinam & Campanam antiqui dixerunt: addidere alij Milesiam, cuius sit ardentissimus color. vna est quam centifoliam vocant, à numero foliorum: præcox Campana est fera Milesia: odoratissima sunt rosæ, & (vt inquit Aristoteles in problematis) ὁδὸν μὴ ποδῶν αἰεὶ ἰδίῃ. id est, rosæ odor semper suauis est. Vnguenta diuulgata (Plinio teste) maximè constant rosa: à quo vnguentum quoque rhodinon appellat: Græcè enim ῥόδον dicitur rosa. *Promicarent.*] prorumperent, purpurarentque. *Muneri.* } spectaculo gladiatorio. *Cauea.*] scilicet theatralis: de cauea suprâ diximus. *Scenicorum chorais.*] histriones, qui scenici dicuntur, primi cœperunt in theatro fabulas agere, & voluptate histrionica spectatores allicere, Aristoteles Dionysiacos technitas vocat senicos, qui magna ex parte improbis moribus esse consueuerunt. *Tantisper.* } interea. *Ante portam.*] videlicet spectaculi. *Pabulum libens affectabam.* } Suprà diximus, ex Heracliti sententia, pabulum asinis iucundius esse quàm aurum. *Subinde.* } frequenter, identidem. *Curiosos oculos.*] Vbique curiositatem sibi ingenitam fuisse significat. *Prospecto.*] Nitidior lectio est, prospectu. *Resiciens.* } recreans. *Puella.*] aliubi pluribus in locis annotatum est puellos dici à veteribus pueros: sicut pueras puellas. *Virenti ætatula.* } M. Varro: Properare viuere puera, quas sinit ætatula ludere, id est, amare, & Veneris tenere bigas. Describitur autem saltatio ludicra & voluptuaria, cuius aspectu oculi meritò reficiebantur. *Incessu gestuosi.*] Saltatores pueri in ludo saltatorio tripudia agentes, eleganter dicuntur incessu gestuosi, quippe qui gestu multiplici ad modulos musicos moueantur. A. Gellius manus Hortensij oratoris inter agendum argutas admodum & gestuosas fuisse prodidit. De gestu oratorio copiosissimè Quintil. in II. *Græcancam saltantes pyrrhicam.*] In primo Suetonij commentario affatim annotauimus super pyrrhica, quam Pyrrhus in Creta primus inuenit. Strabo in 10. refert, pyrrhicam repertam fuisse à Pyrrhico, pro iuuenibus ad disciplinam militarem exercendis. cui subscribit Solinus hisce verbis: Pyrrhico repertore equestris turma creata, prima docuit lasciuas vertigines implicare: ex qua disciplina bellicæ rei vsus datus. Plato quoque lib. 7. de Legibus, pyrrhicam saltationem scienter graphicèque describit, ostendens

ostendens saltationem bellicam rectè Pyrrhicen vocari: cuius motus à pacifico lōgè diuersus sit. & fermè omnes scriptores in hunc concinunt, vt pyrrhicam saltationem esse armatam memorent: quam Græco vocabulo enopliam vocant. Cuius meminit & Dionysius Halicarnasseus Antiquitatum volumine. Luceius verò noster Græcanicæ pyrrhicæ appellatione intelligi vult tripudium saltatorium, ac gesticulatorium, deliciis voluptari- bûsque meracissimis accommodatissimum. Illud hoc loco ad- dendum est, pyrrhicos dici saltatores pyrrhicæ, quorum men- tio fit ab Vlpiano tit. de pœnis. *Ambitus inerrabant.*] circuitus & vertigines quales in ludo saltatorio subinde conspiciuntur. M. Tul. probro dat Gabinio, quòd saltatorium versaret orbem. Obiter annotandum, apud rhetores ambitum dici pe- riodon siue circuitum, cui plurima nomina dat Cicero. A pe- riodo febres periodicæ à Plinio, Galeno & cæteris dictæ, quæ certo circuitu siue ambitu reuertuntur: quales tertianæ sunt, & quartanæ. in Gymnicis certaminibus periodon vicisse dici- tur, qui Pythia, Isthmia, Nemea, Olympia vicit, à circuitu eo- rum spectaculorum. & maximum hoc decus erat hieronica- rum, hoc est victorum in sacris certaminibus, vicisse perio- do: *In quadratum patorem cuneati, & in cateruæ.*] Eleganter exprimitur forma pyrrhicæ saltationis, quæ modò orbicula ro- tunditate circumagitur, modò obliqua serie per manus con- nectitur, modò ad effigiem cunei figuratur. Patore, hoc est apertura, hiatûque quadrato. Cuneum dici instrumentum ad ligna sciendenda accommodatum, nullus ignorat. Item in thea- tris ordines, vnde cuneatum theatrum dictum. Alibi quo- que annotauimus, cuneum vocari globum militarem, quem simplicitas militaris porcinum caput appellat: cuius prima pars angustior, deinde latior procedit, & hostium ordines perumpit. Excuneati vocabulo Apuleiano decenter dicti, qui in cu- neo theatrâli sedendi locum non habent, quasi extra cuneum exclusi. Discuneatæ à Plinio conchæ dicuntur, quasi im mis- so cuneo diductæ, patefactæque. Cuneati, qui in cuneo dispo- siti sunt, & cunei figuram repræsentant. Plinianum verbum est Cuneatur, pro eo quod est in cunei formam restringitur. Cunea- tor figura dicitur à Liuiio per vocabulum comparatiuum. *Dis- sidium.*] In saltatione ex disciplina saltatoria hoc persæpe fit, vt quodam quasi dissidio saltatores ab inuicem adiungantur, disparenturque, mox paulo manibus connexis conferti copu- lentur. In transcursu omittendum non est, quòd restim ducere in tripudiis dicuntur chori puerorû puellarumque manu conferti.

Quod intelligi voluisse Terentium minimè ambigimus, sic scribentem: Tu inter eas restem ductitans saltabis. A quibusdam videtur id esse natum ab eo fane, quo introductus equus ligatus in Troiam ductus est, cum connexis manibus funem chori saltantes ducunt, de quo Virg. Funemque manu contingere gaudent. Nos verò simpliciter id dici putamus, cum hodieque conferti saltatores manibus connexis restem ducere dicantur in tripudio. Linius lib. 27, hanc restem saltatoriam signat his verbis: Per manus reste data Virgines sonum vocis pulsu pedum modulantes inceserunt. *Mulinodes ambages.*] circuitus saltatorios & vertigines multinodes eleganti epitheto appellat, à nodatis manibus chori puellarum, puerorumque, qui nodo quasi quodam connexi sunt, & conferti inter se, dum motu pedum brachiorumque gesticulatione discursant. *Tuba terminalis cantus.* } Tuba signum datum esse significat, quo gestuosa pyrrhica terminaretur. Cantus enim tubæ terminalis dicitur clangor, quo terminus imponitur tripudio & saltationi. Virg. Martemque accendere cantu. *Auleo subducto*] Corrige, aulæo. est enim sensus: Post peractam pyrrhicam saltationem subducta aulæa sunt, & vela scenica complicata. vt apparatus fabulæ in scena dispositus videretur. est enim mos, vt in actione fabularum theatricarum aulæis cuncta conteganur, post quæ histriones in operto consistunt: mox cum tempus est agendæ fabulæ, aulæa subducuntur, & in proscenio omnia conspiciuntur. Scribit Porphyrio, quando ludi scenici dabantur, quod aulæa suspendi solebant, quæ in fine ludorum deponebantur. ex quo ritu est illud Horatianum: i plausoris æges aulæa manentis, & vsque Sessuri. *Siparium complicatis.* } vtilis scenicis complicatis, contractisque. Sic & in primo: Siparium scenicum complicato. vbi abundè de siparij

Erat mons ligneus. } Extrahit bellus Luciani qui inscribitur *Sed. xpi or.* id est, iudicium dearum, vbi luculenter hoc totum aridis iudicium explicatur, quod in hoc loco Lucius noster in spectaculo publico

Erat mons ligneus, ad instar inclivis montis illius quem vates Homerus Idæam cecinit, sublimi instructus fabrica, consitus viretis & vitis arboribus summo cacumine de manibus fabri fonte manante fluminalis aquas eliquans. capella paucula tondebant herbulas, & in modum Paridis Phrygiæ pastoris in barbaricis amniculis humeris defluentibus, pulchre

pulchrè indusiatus adolescens aurea
 tyara coniecto capite, pecuarium simu-
 labat magisterium. Adest luculentus
 puer nudus, nisi quod ephēbia chlamy-
 da sinistrum tegebat humerum, flauis
 crinibus usquequaque conspicuus, &
 inter comas eius aurea pinnula cogna-
 tione simili societate prominebant, quem
 caduceum & virgula Mercurium in-
 dicabant. Is saltatorie procurrens, ma-
 lumque bracteis inauratum dextra ge-
 rens, ei qui Paris videbatur porrigit,
 qua mandaret Iupiter, nutu significans:
 protinus gradus citulè referens, è con-
 spectu faceffit. Insequitur puella vultu
 honesta, in deæ Iunonis speciem similis:
 nam & caput stringebat diadema can-
 dida, ferebat & sceptrum. Irripuit a-
 lia, quam putares Minervam, caput
 coniecta fulgenti galea, & oleagina co-
 rona tegebatur ipsa galea, clypeum at-
 tollens, & hastam quatiens, & qualis
 illa cum pugnat. Super has introcessit
 alia visendo decore præpollens, gratia
 coloris ambrosæ, designans Venerem.
 qualis fuit Venus, cum fuit virgo, nudo
 & intecto corpore perfectam formosita-
 tem professa, nisi quod tenui pallio bom-
 bicino inumbrabat spectabilem pubem,
 quam quidem laciniam curiosulus ven-
 tus satis amanter nunc lascivius refla-
 bat, ut dimota pateret flos ætatis: nunc
 luxurians aspirabat, ut adherens
 pressulè, membrorum voluptatem gra-

actum esse des-
 crib. Mythologi
 finxerūt tres deas,
 id est Minervam,
 Iunonem, & Ve-
 nerem, de formo-
 sitate certantes:
 cum Mercurius
 pomum ad Pari-
 dem iussu Iouis
 detulisset iubens
 ut malum illud ca-
 peret, darētque
 pulchriori. Paris
 curiose spectavit
 deas, audiuitque
 pollicitationes sin-
 gularum: mox po-
 mum Veneri qua-
 si calculum victo-
 riæ dedit. Ferunt
 autem id malum
 fuisse aurum si-
 ve inauratum, &
 in eo inscriptum:
 Hoc munus formo-
 sior habeto.
 Philosophi, quod
 & Fulgentius me-
 morat, moraliter
 id interpretantes,
 tripartitam homi-
 nis vitam esse di-
 xerunt: theoreticam,
 practicam,
 philargicam: id
 est, contemplati-
 uam, activam, vo-
 luptuariam. no-
 mine Minervæ
 contemplatiuā si-
 gnificari, activam

Iunonis, voluptuarium Veneris. quarum iudicium ad hominem transfertur, cui liberum deligendi

phicè laciniaret. Ipse autem color dea diuisus in speciem, corpus candidum quod cælo demeat, amictus carulus quod mari remeat.

debetur arbitrium, ut ipse quam vitam sectari maximè velit, contemplatiuam in actiuam, an voluptuariam, pro arbitrio eligat. Eligitur autem pastor iudex, qui ad voluptatem magis, libidinemque visus intorqueat, quàm ad virtutem, quam Minerua, aut ad diuitias, quas Iuno promittit. Sed ut domum repetemus, docet Lucius noster, in fabula hac representanda, montem ex ligno in scena instructum esse, ad Idam significandam, in qua iudicium hoc peractum est. *Idam cecinit, sublimi instructus fabrica.*] Ida mons est in Phrygia præconio Homeri nobilis, cuius cacumen Gargara appellant, de qua satis multa Strabo in 13. quam ait ab Ida, quæ in Creta est, nomen accepisse. *Consitus viretis.*] In scena effinguntur vrbes, montes, & loca, quibus res quæ agitur ex argumento fabulæ confecta memoratur. sic apud Plautum in Amphitryone, Thebæ: in Captiuis, Ætolia: in Menechmis, Epidaurus fabricantur. Vireta autem dicimus, virentiæ & viriditatis plena. Virg. Deuenero locos lætos, & amœna vireta Fortunatorum nemorum. Homerus Idam vocat πολὺ πίδαργε, μαντέρα θηρώων. id est, multorum fontium & ferarum parentem. Strabo in 13. Multifontem propriè dici autumat, propter fluminum multitudinem, ex ea posluentium. Vbi autem rigua sunt, ibi species herbescentis viriditatis spectari solet. Aliàs pro viretis, dictis legitur. *De manibus fabri.*] Architectus ita montem Idam in scena fabricauerat, ut ex fontibus aquæ fluuiales manere viderentur. *Capellæ tondebant herbulas.*] Peculiare caprarum est, ut fronde magis quàm herba vescantur: ideòque caprinum lac stomacho accommodatissimum creditur. Capras à carpendo dictas, auctor est M. Varro: qui ait, saluam capræ venenum esse fructus oleacei: oleamque quam lambat capra, sterile scere. *Phyrij.*] Inscitia impressorum factum est, ut pro Phrygij, quod nullus ignorat, Phyrij imprimeretur: quæ dictio cassa est, & futilis, & iure Latij penitus exclusa. *Barbaricis amiculis.*] Phrygijs vestimentis. Amicularos dicit Solinus, vestitos amiculo. Phryges Idæi inuenerunt vestes acu facere, ideòque Phrygiones appellati sunt earum vestium artifices. de quibus Plautus: Pallam ad phrygionem defert confecto prandio. Hinc ductum, opinor, est vocabulum vernaculum Phrygium, pro ornatu vestimenti,

magi-

magisterio phrygionis concinnato, & arte confecto. Virgil. expressit barbaricum id genus amiculum, illo versu: Pictus acutunicas & barbara tegmina crurum. Hinc barbaricarij dicuntur, artifices ex auro & coloratis filis exprimentes hominum & animalium effigies in vestimento. *Indusitatus.*] cultus, ornatusque. Relege quæ secundo Commentario de indusio & indusitatis copiosè diligentèrque perscripsimus. *Aurea tiara.* } Hieronymus in lib. ad Fabiolam, de veste sacerdotali, docet tiaram esse capitis tegumentum, quasi sphaera media sit diuisa: & pars vna ponatur in capite instar rotundi pileoli: quod & galeum vocant. dicitur masc. genere, & fœminino. Virgil. in 7. Sceptumque, sacerque tiaras. Vbi annotant grammatici, tiaram dici pileum Phrygium, sed propriè fœminino genere dicitur hæc tiara: sicut Iuuenal. & Phrygia vestitur bucca tiara. Gestamen est regum barbarorum: vnde à Sidonio dicti reges Tiarati, tiaram capite gestantes. Suidas docet, Tiaram esse *κισμὸν ἑπι κεφαλῆων.* id est ornamentum capitis, quam rectam soli reges gestabant apud Persas. Olim Xerxes Demarato Lacedæmonio permisit petere quod vellet. ille petiit, vt Sardis maximam Asiæ ciuitatem curru vectus intraret, rectam capite tiaram gerens: Quod solis (vt refert Seneca) datum est regibus. Græcè *τιαραφόρος* dicitur, tiaram ferens. Quidam tiaram alio nomine appellant *κιδάριον*, id est cidarim. Verùm Theophrastus ait, cidarim à tiara differre. De cidari mentio multa apud scriptores. *Pecuarium magisterium.* } & cum Paris fuisse pastor dicatur, meritò scenicus sustinens Paridis personam, simulabat magisterium & disciplinam pastorem vt verè Paris effingeretur. *Puer nudus.*] Mercurius significatur. *Ephēbica chlamyda.*] Veteres chlamyda & cassida dixerunt recto casu, quæ à nobis dicuntur chlamys & cassis. quod docet Virgil. in II. cum ait Aureus ex humeris sonat arcus, & aurea vari Cassida. Non placet Seruij interpretatio, qui exponit cassida pro cassis, tanquam accusatiuum posuerit pro nominatiuo. Melius Priscianus, qui libr. 6. sic refert. Hæc cassis cassidis, quod etiam hæc cassida declinatur. vbi citat Virgilianum hoc testimonium. est autem chlamys, siue chlamyda, vestis nomen notissimum, Græcè *χλαμύδειον* dicitur chlamyda, quasi parua chlamys. Apud iuriconsult. inter puerilia vestimenta chlamydes numerantur: Chlamys (vt inquit Cassiodorus in epistolis) vestis est militaris, quod & Plaut. indicat, qui chlamydatum militem nominat, qui militarem habitum describens: Opus est (inquit) chlamyde & machæra & petaso. Suidas prodidit, Numam Pompiliū

Romanorum regem primum vsum chlamydis intulisse Romanis, cum id genus vestimenti à legato Isaurorum accepisset. prouerbum apud Græcos ἡ συλωσόντιος χλάμις, Sylofontis chlamydis, de his qui preciosa veste superbiunt. Sylofon enim dicitur habuisse vestem preciosissimam, quam Dario adhuc privato desideranti dono dederit, qui mox rex factus liberalitatem Sylofontis vestiariam regni remuneratione est prosequutus. Ephebica autem chlamyda significatur chlamys puerilis, qua ephebi induuntur. Qui sunt ephebi, qui exephebi, docet Censorinus. Ephebi in palæstra exedram esse amplissimam, qua ephebi exercebantur, testis est Victruuius in 5, Hoc signatu intelligendum illud ex lib. 2. Machab. Gymnasium & ephebiam sibi constituere. *Aurea pinnu.*] Plauti Mercurius pinnulas in galero gestare se testatur, illo versu: Ego has habebō vsque in petaso pinnulas. vbi petasus non tam pro alato calciamento accipi videtur, quàm pro galero, vnde petasari dicti pileati super quo apud Sueton. in 2. Commentario copiosius. Quòd autem Mercurius pinnulas gesserit in capite & in talaribus, causam refert Augustinus in 7. Nam cum Mercurius deus sermonis sit, sermonem volaticum esse pinnae significant. Lucius quoque noster in Apologia Mercurium describens, inquit: En vide vt in capite crispatus capillus sub pilei umbraculo appareat, quam lepidè super tempora pares pinnulae emineant, quàm autem festiuè circa humeros vestis substricta sit. Fulgentius Placiades pennata quidem talaria Mercurio assignat, quod negociantium pedes vbique pergendo quasi pennati sint. De pinnulis verò galeri nihil meminit: nec nimirum, cum inter scriptores non tã classicos quàm proletarios sit numerandus: in cuius mythologiis nasutiores multa probant, plura improbant. Quòd verò Fulgentium quandoque dixi fuisse apprimè doctum, id feci, quod à diuo Hieronymo fieri video, qui eosdem scriptores modò laudat, modò taxat, prout laudari taxarique merentur. Nemo enim tam malus scriptor, vt non aliqua ex parte laudem doctrinae mereatur. *Societate.* } Lego, sociata: id est copulatae, connexaeque. *Caduceum.* } Nil notius est, quàm cum caduceo fingi pingique Mercurium: vnde & caducifer à poetis dictus. Ægyptij caduceum, specie draconum maris & fœminæ coniunctorum figurauerunt qui parte media voluminis sui inuicem nodo Herculeo obligantur, caudæ reuocantur ad capulum caducei, ornanturque aliis eadem capuli parte nascentibus. Argumentum caducei ad genituram hominum pertinere autem ant & hoc verius, quàm quod à Fulgentio traditur: qui virgam ait serpentibus nexam ob hoc ad-

dici Mercurio, quod mercatoribus det aliquando regnum, ut sce-
 ptrum: & vulvov, ve serpentium. Pli. noster lib. 29. auctor est, cadu-
 ceum fieri circumdata effigie anguim in pacis argumentis, cō-
 plexu draconum, efferatorumque concordia. Homerus lib. Ili-
 dos nouissimo Mercurio dat *καλὰ πέδιλα, ἀμβρόσια, χρύσεια*. id est,
 talaria pulchra, immortalia, aurea. dat & *ραβδόν*, id est virgam,
τῆ τὸ ὄμμαται δάχτυλ, qua hominum oculos somno demulcet, &
 somnolentos excitat quod totum ex archetypo Homericō mu-
 tatus est Virg. in 4. Æneidos. *Malum inauratum*.] Docet Plin. in
 33. chrysolitam in usu esse artificum, auro agglutinando, vnde
 & nomen accepit. Cum æra inauratur, sublinitur argentum
 viuum, quia bractæas pertinacissimè retinet: verum pallore deteg-
 git, si simplices aut prætenues bractææ sint. sic autem appellan-
 tur folia auri. Nam nullum aliud metallum laxius dilatatur, aut
 numerosius diuiditur utpote cuius viciæ in septuagenas &
 quinquagenas pluresque bractæas, quaternumque vtrinque di-
 gitorum dispergantur. Crassiores bractææ Prænestinæ vo-
 cantur. inde bracteatum dictum, pro eleganti & aureo poni-
 tur. inde & bractearij inauratores eleganter appellantur. scribit
 Julius Firmicus, Quicumque habuerit horoscopus in 17. parte
 scorpion, erit aurifex, inaurator, bractearius. Eisdem aliubi
 bracteatores appellat. Ex eodem genere sunt & qui emplasto-
 res nominantur, ab emplastro scilicet glutinandi. *Quæ man-
 daret Iupiter*. } Apud Lucianum in iudicio Paridis ait Mercuri-
 us ad Paridem, *σὲ τὸ πάρι κελεύει ὁ Ζεὺς, ἐπεὶ δὴ καλὸς τε αὐτὸς εἶ,
 καὶ σὸς τὰ ἔρωτικὰ, δικάσαι τῆς θεῆς*. id est, ὁ Paris iubet te Iu-
 piter, cum pulcher sis, & amatoria calleas, iudicare inter deas
 de formositate. Ait Fulgentius, ideo Iouem noluisse iudica-
 re, idque iudicium ad hominem delegasse, ut in libertate ar-
 bitrij constitutus homo videretur, cui optio esset eligendi
 quam vellet ex tribus viuendi conditionem, siue contempla-
 tiuam, siue actiuam, siue voluptariam. *Cicula*.] velociter,
 perniciousiter. *Faceffit*. } abiit. *Stringebat diadema candida*. } At-
 tende inusitatam declinationem, prisca tamen vsitatam, ut
 diadema fœminino genere, ex formula primi ordinis vsur-
 petur: hæc diadema, diademæ. Antiquissimi enim prisca talia se-
 cundum primam declinationem protulerunt, & generis fœmini-
 ni, ut Plautus in Amphitryone: Cum seruili schema, pro schema-
 te. ut Valerius in Phormione: Quid hic cum tragicis versibus &
 syrma facis? pro syrmate. Consimiliter Pomponius in satyra: Cu-
 iusuis leporis liber diademam dedit: pro diadema. Ceterum pas-
 sim hoc diadema diadematis declinatur, ex ritu Græcorum, qui

dicunt τὸ διαδῆμα, το: & vt scribit Suidas, διαδῆμα ἔστι τὸ βασιλικὸν ἰνδύμα. id est diadema est regium indumentum, siue corona. Dicitur autem diadema à verbo Græco διαδέω, hoc est circumligo. Est enim fascia candida, quæ capiti regis: siue reginæ circumligatur. Hoc regium insigne primus inuenit Liber pater, Plinio teste: Plura super diademate annotaui in primo Suetonij commentario. hinc diadematus dicitur diademate coronatus, vittatusque: quo cognomine vnus in gente Metellorum insignitus est, quem Diadematum vocant. Ad hoc viri docti illud Plinianum ex 7. referunt, qui hoc dicebat: iam Balearicis & Creticis diadematis, iam Macedonicus ipse. ego verò enarrans Plinium asserui, diis hominibusque fauentibus, legendum esse Dalmaticis: vt sit sensus Plinianus illustris sanè, & historicus. Metellus Macedonicus dicebat filiis, vt celebrarent exequias Scipionis: & quibus filiis? nimirum gloriōsis, quorum vnus Balearicus, alius Creticus, tertius Dalmaticus cognominabatur, cognominib. merito patris: cum Balearis, Cretam, Dalmatiã singuli deuicissent: & quia constat de Balearico, & Cretico, ambigitur autem de Dalmatico, audi quæso quid scribat Pedianus Asconius: Ædem Castoris de manib. Lucius Metellus erexit, qui Metellus subactis Dalmaticis Dalmaticus appellatus est. In Epitome quoque Liuiana libro 62. scriptum legimus: L. Cecilius Metellus Dalmatas obsedit. Iuno autem (vt ad fabulã redeamus) Iouis soror, & coniunx, cum regina cœlicolarum sit, meritò diademata figuratur, & sceptrum ferens. Mythologi Iunonem actiua vitæ præposuerunt, quæ à iuuando dicta est. ideo regnis præesse dicitur, quòd hæc vita diuitiis tantum studeat: ideo cum sceptro pingitur, quòd diuitiæ regnis sint proximæ. Est autem sceptrum, vt Græci dicunt, βασιλικὴ ῥαβδος, id est, virga regia & insigne dominantis. σκηπτέροις ἢ σκηπτοφόροις, id est, sceptrigeros reges appellant. *Oleagina corona.* } Meritò & scitissimè dixit, corona oleæ Mineruam coronari, quoniam eius arboris inuentrix fertur, iuxta illud poeticum: Oleæque Minerua inuentrix. Athenæ (vt Plin. tradit) victores olea coronant. Mart. Capella, oliuam ideo Palladi consecratam dixit, quòd disciplinæ, quarum illa dea est, lucubrationibus & oleo lucernarum perdiscuntur. sic enim inquit in hymno: Hinc nam vernicomæ frondent tibi munera oliuæ, Ars & cura vigil per te quo discat oliuo. Eidem datur clypeus, sapientia quòd regat orbem. Armata fingunt, quòd prudentia munita sit: nam galeam cum crista dant: vt sapientis cerebrum significetur armatum & decorum. hastam vibrat acutæ cuspidis, ad acumen ingenij penetrabile demonstrandum. caput Medu-

lam saxificum gestat in pectore: quòd stupet sapiens solertia
 vulgus. Illud cum primis notabile, quòd ex vertice patris natam
 tradunt, sine matris officio: vt indicio sit, in fœminis non esse
 consilium, neque prudentiam. Martiani versus ille est memo-
 ratu dignus: Hinc de patre ferunt sine matris fœdere natam,
 Prouida consilium quod nescit curia matrum. In huius etiam
 tutela noctuam noctiuolam esse volunt, propterea quòd sapien-
 tia etiam in tenebris proprium fulgorem possideat, & quòd vigil
 insonnes ducat solertia curas. Græco vocabulo Tritogenia ap-
 pellatur, quoniam ex prudentia tria gignuntur: bene cogitare,
 bene dicere, benefacere. Apud Lacedæmonios celebratur Miner-
 ua cognomento Chalcioris, siue chalciceus, hoc est, χαλκιοίκης
 sic nūcupata à tēplo æneo, cuius Liuius, Probus, Plutarchus, Thu-
 cydides commemorare: de qua sic scribit Suidas: χαλκιοίκης ἢ
 ἀδελφῆς ἐκ σπαρτῆς λῶ, ἢ πὶ χαλκοῦ εἶκον εἶχεν, ἢ διὰ τὸ τοῖς χαλκιδεῖς τοῦ
 ἐβόβοις θυγατρὸς αὐτὸν κτίσαι. id est, Calciceus Minerua Spar-
 tæ colitur, vel quia habet templum æneum: vel quia Chalciden-
 ses exules ex Euboia id condiderunt. *Præpollens.* } valde pol-
 lens, potensque. *Nudo & intecto corpore.* } Praxiteles, qui mar-
 moris gloria superauit etiam semet, fecit Venerem nudam,
 emeruit Cnidij, illo signo haud dubiè nobilitati: cum multi, vt
 Venerem Praxitelicam viderent, nauigauerint Cnidum. Ferunt
 amore captum quendam, cum delituisset noctu, simulachro co-
 hæsisse, eiusque cupiditatis extate indicem maculam. Venus (vt
 interpretatur M. Tul.) ex eo dicta est, quòd venit ad omnia: quam
 nudam fingunt, quòd libidinis crimen nunquam celatum sit,
 vel quòd nudis maximè conueniat. Græcè dicitur ἀφροδίτη, à
 spuma, quòd concitatio ipsa feminis spumosa sit: & vt auctor
 est Aristoteles lib. 2. de Animalium generatione, deam quæ rei
 Veneriæ præest Aphroditem nominauerunt, ob naturam sper-
 matis, id est, genituræ spumosam. *Inumbrabat.* } Meritò inum-
 brabat dixit, cum tenuissimo velamine non tam pubes tegere-
 tur, quàm inumbraretur. De bombice, & veste bombicina, aliu-
 m bilatis multa. *Curiosulus ventus.*] Non inuenistè refert ventum
 quoque ipsum, quasi amasium, vestis laciniam reffasse, reiecisse-
 que suo spiritu à corpore Veneris, vt flos ille expetitus omnibus
 esset in propatulo, dimota pallij bombicini lacinia. *Nunc lu-
 xuriam aspirabat.*] Purior lectio, luxurians aspirabat. & est sensus:
 Modò ventus reffatu suo vestem dimouebat, nudabátque Vene-
 ris genitalia: modò afflatu luxurianti exuberantique applica-
 bat, adeò vt pallium illud bombicinum adhæresceret corpori
 deæ, & deceter obumbraret integeretq; domicilium voluptatis.

etenim voluptas sedem habet in membris genitalibus, & (vt inquit Ouidius : Illo crede mihi Gratia nata loco est. Scitè autem venustèque dixit membrorum voluptatem, intelligi volens genitalium. nam membra (vt suprà diximus) genitalia significantur. inde illud, Membrosior æquo. & illud in seruo opere, Coniugis infusus gremio per membra soporem. in quo Anneus Cornutus membra accipit, pro obscœnis. *Graphicè*. } decenter, venustè, concinniter, quasi ex picturæ venustate. verbum Græcum est *γραφο*, quod significat pingo, scribo. vnde grapheus pictor, & graphis pictura dicta : qua quidem linearem propriè significari prodiderunt. Plinius noster in trigesimo quinto: Alia multa graphidis vestigia extant. idem mox paulò, antigraphicen picturam interpretatur, quam pueri ingenui in Græcia ante omnia docebantur. Vitruuius in primo : Architectum oportet graphidis scientiam habere. Ab eadem origine est graphium pro stilo, graphiarium pro theca repositoque graphiorum: graphicus homo pro absoluto, & quasi pictoris manu expolito: & graphicè aduerbium, pro politè, eleganter, condecorè, graphicotera quoque per comparatiuum dicta, absolutiora, elegantioraque. A. Gellius in nono sic refert: Laberius poeta in mimo quem inscripsit Rectorem, versibus quidem satis mundè atque graphicè factis descripsit. In *Speciem*.] in pulchritudinem. Apud Græcos *γραφειν*, id est Graphe, dicitur accusatio, & (vt inquit Suidas) nomen est cuiusdam publicæ accusationis. *Laciniaret*. } à lacinia ductum verbum, quasi inflexu lacinia inuolubrarer. *Amictus cæruleus*.] Veneri datur vestis cærulei coloris, qui est thalassicus, id est, marinus color: ex mythicorum fictionibus, qui tradunt Saturnum abrasisse Cœlij patris pudenda, illisque in mare deiectis Venerem procreatam. Apud Ausonium distichon est de Venere scitu dignum, quod subscripsimus: Orta salo, suscepta solo, patre edita Cœlo. Æneadum genitrix hic habito alma Venus.

Obibant.] adibant, circuibantque. *Cassides orbatae*.] Nouè dictum orbatae, pro orbiculatae ab orbe & rotunditate. talis enim est calfidū forma. Quidam legunt *obbatæ*,

Iam singulas virgines quæ deæ putantur, sui obibant comites: lunonem quidem Castor & Pollux, quorum capita, cassides orbatae stellarum apicibus insignes contegebant. Sed & isti Castores erant scenici pueri, hæc puella varios modulos lasciuia concinente tibia procedens quieta & in affectata gestibus

salatione, nutibus honestis pastori pollicetur, si sibi premium decoris addixisset, sese regnum totius Asia tributuram. At illam, quam cultus armorum Mineruam fecerat, duo pueri muniebant, praliaris dea comites armigeri, Terror & Metus, nudis insultantes gladijs. At ponè tergum tibi cem horum canebat bellicosum, & permittens bombis grauibus tinnitus acutos, in modum tubæ salationis agilis vigorem suscitabat. Hæc inquieto capite, & oculis inspectu minacibus, citato & intorto genere, gesticulatione alacri demonstrabat Paridi, si sibi forma victoriam tradidisset, forticem, tropheis que bellorum inclytum suis adminiculis futurum. Venus ecce cum magno favore cauea, in ipso medistullio scenæ circumfuso populo letissimorum paruulorum, dulce subridens, constitit amœnè: illos reteres & lacteos puellos diceres tu Cupidines veros de cælo vel mari commadum inuolasse. Nam & pinnulis & sagittulis, & habitu cætero formæ præclaræ congruebant: & velut nuptiales epulas obiuura domina, coruscis prælucebant facibus & influunt innuptarum puellarum decoræ soboles. Hinc Gratia gratissimæ, inde Hora pulcherrimæ, quæ iaculis floris ferti & soluti deæ suâ propitiames, scitissimum construxerunt chorum dominae voluntatum Veris coma blandiètes. Jam tibiæ multiformes cantus Lydios

vt cassides bonæ epitheto obbatæ dicantur, à similitudine obbarum, sunt autem obbatæ vasa potoria, galearum similitudine M. Varro: Vtrum meridie an vesperi libentius ad obbam accedas. Selsilè ad figuram obbam dixit Persius, illo versu: Exhalet vapidam læsum pice sessilis obba. Quidam emendant cassides orbiculatæ, vt dictio sit illustrior, & intellectus manifestior. Stellarum apicibus insignes.] Ex historia Argonautarum sumptum, qua proditur, Argonautis magna tempestate periclitantibus, salutemque desperantibus. Orphea solam vota pro salute omnium Samothracibus diis fecisse: extemploque tempestate solata, stellas duas supra Castoris & Pollucis capita cecidisse. vnde factum est, vt Cap

stor & Pollux inuo-
carētur à nauigāri-
bus, insignirētūq;
stellarum apici-
bus. præterea Se-
neca & Plin. au-
ctores sunt, appa-
rere in magna tē-
pestate stellas, qui-
bus adiuuari se-
runc periclitantes
existimant, quas
vocat Castores,

Castoris & Pollucis numini assignantes, cum solitaria venerunt,
graves sunt mergentēsq; nauigia: geminæ autem, saluantes, &
prosperi cursus prænunciæ. Cum autem in aere qui medius in-
ter lunam & terram est, appareant huiuscemodi Castores, scien-
ter videtur Luc. noster eos assignasse comites Iunoni, quæ aet
est, vel aeris numen. Illud adde, quod antiqui pilea Castori &
Polluci dederunt, quia Lacones fuerunt, quibus pileatis militare
mos est. Hinc Catullus, pileatos fratres dixit, ædem Castoris at-
que Pollucis intelligi volens. Astrologi geminos in cælo Casto-
rem & Pollucem esse dixerunt, quos demonstrant omnium fra-
trum inter se amantissimos fuisse. Dij Samothracæ, de quibus
apud eruditos frequens mentio, quorum poeta Satyricus memi-
nit, putantur esse Castor & Pollux: Græci Dioscurus vocant. Æ-
lianus ait, figurari iuuenes magnos, imberbes, confimiles, chla-
mydatos, ex humeris habentes gladios, qui & manibus hastas te-
neant. Annotandum, quod cum scriptores omnes consono ore
fidus Castorum salutare esse dicant nauigantibus, vnus est Ful-
gentius, qui (vt in plerisque alijs, ita in hoc quoque) à cæteris
dissentiat, nouitate opinor aliqua gloriolam capians: scribit e-
nim in Mythologijs, Castorem & Pollucem esse symbolum
perditionis, & in mari signa Castorum creare pericula. Etymon
quoque nugatorium commentus, ait Pollucem dici *ἀπὸ τῆς*
ἀπολλείν, id est, à perdendo: Castorem verò, quasi *κατὰ ὑπερβόλην*, id
est, malum extremum. *Inaffeclata gesticulatione.*] incuriosa,
& penè negligente. Dicitur affecta gesticulatio, quæ diligenter
fit, & curiosè: cui dissimilis erat hæc, qua Iuno ad Paridem
accessit. *Sese regnum tributuram.* } Apud Lucianum sic inquit
Iuno: *ὡ γάρ με ὁ παῖρ διέστρεψε ἐν καλῶ ἀπαιτίῳ τῶν τῆς ἀσίας ἀπο-
κούς.* i. Si me ὁ Pater pulchram esse iudicaueris, te dominum totius
Asia

illæ constitutam. Merito autè Iuno se regna tributuram pollice-
 tur, quia regnis præesse dicitur. Vnde & cum sceptro pingitur, in
 cuius tutela pavonem ponunt: quod omnis vitæ potentia petax,
 in aspectum sui semper quærat ornatus. Apud Ovidium sic in-
 quit Paris: Regna Iouis coniunx, virtutem filia iactat. & in epi-
 stola Helenæ sic scriptum est: Vnâque cum regnum, belli daret
 altera laudem: Tyndaridis coniunx, tertia dixit, eris. *Addixif-
 set. } tradidisset, adiudicassetque. Præliaris dea.]* Dea præliaris
 dicitur Minerua, quæ & bello & artibus præest: præliarem quo-
 que deam accipimus Bellonam, quæ soror Martis esse dicitur.
Terror & metus.] Canit Statius Papinius, armigeros Martis esse
 furorem, iram & pavorem. sic enim scribit in tertio Thebaidos:
 Comunt furor iraque tristis, Frena ministrat amens pavor
 armiger. Græci poetæ equos Martis appellant *δελιον & φόβον*:
 id est, pavorem & terrorem. quod & nostri memorant, & de-
 center expressit Valer. Flac. illo versu: Terrorque pavorque
 Martis equi. & profectò conducenter terror ac metus armigeri
 siue equi assignantur deo bellatori, & deæ præliari: quoniam bel-
 la sunt terrificæ, & pavoris plena. *Ponè tergum. } à tergo, post ter-
 gum. Hormum canebat bellicosum.]* *ὀρμη* verbo Græco dicitur im-
 petum facio, & *ὀρμη* impetus & perturbatio: inde hormum can-
 ticum dictum impetuosum, & alacritati bellicæ accommoda-
 tum. Verùm ego existimo legendum esse orthrium. est au-
 tem orthrium (vt docet Dion) carmen Palladis, bellici ardoris
 incentiuum. Quod Timotheus arte musica celebratus, cum ali-
 quando peritè admodum modularetur, ferunt Alexandrum
 magnum tanquam numine quodam correptum, mox ad arma
 profuissse. adeò regem illum musici cantus vehementia con-
 citauerat orthrij carminis: Herodotus, Gellius, & cæteri memi-
 nere. Quod & olim Arion quoque vocè sublatissima cantauit,
 cantuque peracto sese procul in profundum eiacularit: vbi à
 delphine exceptus euasit incolumis. apud Suidam lego, *ὀρθριον*
 esse *ὀρμη* *κισθαρχικόν*: id est, legem citharædicam. à quo etiam
 memoratur *ὀρθριος νόμος κισθαρχικὸς τῆς ἀρμονίας*. Itaque orthrium,
 & orthium, pro cantico & lege citharædicæ harmoniæ. *Bombis
 grauibus]* Ex acutis & grauibus sonis fit concinentia, musicusque
 concentus, per foramina tibiæ patentiora acutior, per angustio-
 ra grauior sonus emittitur. bombum autem sonum dici, ne-
 mo est qui nesciat. Ennius sonum pedum dicere volens,
 bombum pedum dixit. In hanc sententiam ait in Floridis:
 Acuto tinnitu & graui bombo concentus musicum miscuit. *In
 modum tubæ. } Est quædam tibia (vt inquit Horatius) tubæ & mu-*

la, qua Dorium bellicosum canitur. *Intorto.* } flexuoso. *Fortem futurum.* [Pallas cum armorum & virtutis dea sit, scitè fortitudinem atque trophæa bellicæ victoriæ insignia Paridi pollicebatur. *Adminiculis.*] auxilio & ope. adminiculator, dicitur opitulatur. M. Tul. auctore Gellio, vsus est in studiis disciplinarum, adminiculatore liberto. *Cauea.* } theatri. *Medicullio.* } medio, vt antè diximus. *Populo parvulorum.*] Significat, in comitatu Veneris fuisse Cupidinum turbam populolam, quos poetæ (vt aliubi quoque testatum est) innumeros fingunt. Arcefilaus sculpro fecit marmoream leenam, aligerosque ludentes cum ea Cupidines: quorum alij religatam tenerent, alij è cornu cogèrent bibere, alij calciarent soccos, omnes ex vno lapide. *Dulcè subridens.*] dulciter, amabiliter: & cum moderatone ridens. Sub enim (vt sæpe dictum est) significat temperamentum. Modicus autem risus decet Venerem, & venustam quoque fœminam. Hinc præceptum illud roticon: Sint modici risus, paræque vtrinque lacunæ. *Teretes.*] habentes membra teretia, & succulenta: qualis habitudo Cupidines decet. Horat. teretes furas probat in fœmina, cum ait: Brachia & vultum teretisque furas Integer laudo. Teres autem rotundum in longum dicitur. idem Horat. in Epodo, teretem puerum appellat, quem intelligi vult speciosum, habentem crura brachiisque teretia. *Commodum inuolasse.*] eo ipso tempore euolasse. Aliàs inuolare dicimus futari, quasi vola manus furim subtrahere. aliàs inuolare, cum violentæ manus in aliquem diriguntur. Virg. volare pœsui pro ambulare, eo versu: Pascentes illæ tantum prodire volando. vbi Donat. exponit volando, pro ambulando. *Pinnulis.*] Cupidines aligeri & sagittiferi pinguntur, vt antè dictum est. *Obitura domine.*] id est, Veneris adiutrix, pasturæ, suscepturæ. Potes legere Obitura: hoc est, ipsi Cupidines adiutori velut nuptiales epulas dominæ Veneris, faces statim coruscantes præferrebant, ex ritu morèque nuptiali, nonique apud veteres quinque faces in nuptiis accendebantur. Causam refert Plutarch. in problematis, & nos in oratione nuptiali diligenter perscripsimus. Spinam nuptiarum facibus auspiciatissima esse, auctores sunt Plin. & Massurius: quoniam inde fecerint pastores qui rapuerunt Sabinas. Hinc illud Catullianum: Spineam quare redam. Plerique falso legunt pineam. Pueri tres patrimi & matrimi, hoc est habentes patrem & matrem, adhibebantur in nuptiis: vnus, vt faciem præferret ex spina alba: duo, qui nubentem tenebant. *Influnt.*] instar fluenti & vnda stipantes Venerem, incedunt. *Gratia gratissima.*] Comites Veneris Gratiæ, quas Charitas vocant.

Quod

Quod & Fulgentius refert, nec immeritò. Quid enim sine Venerere gratiosum, quid iucundum, quid amabile esse potest? De Gratis supra diximus abundè, Apelles dicere solebat, vnam illam Venerem deesse ceteris pictoribus, quam Græci Charita vocant: ea soli sibi neminem parem. *Horæ pulcherrima.*] Quid. horas deas celeres commodissimo epitheto appellat, quas non inscientè tradit iungere equos solis ad currum, quas Homerus cælestis aulae custodes esse narrat. Iuuentutis quoque dea apud priscos vocatur Hora, quam Quirino iungunt, de qua Ovidius: *Horamque vocat, quæ nunc quoque iuncta Quirino est.* & Ennius: *Te Quirine pater veneror, Horamque Quirini horus apud Ægyptios vocatur Sol, ex quo & Horæ nomen acceperunt.* Quatuor quoque tempora quibus annus orbis impletur, horæ vocantur, auctore Macrobo. *Iaculis floris fertis.*] iaculationibus florum contextorum, solutorumque. Dicit autem horas eiaculasse flores partim solutos, partim fertos atque contextos. singularis numerus pro plurali: nam fertus flos & ferta corona dicitur à serendo, in 21: Cum verò à floribus fierent ferta: à serendo Seruicæ appellabantur. Lucian. *Sertas nardo florente coronas.* Serilla veteres dixerunt nauigia, quæ lino ac sparto condensantur: à conferendo & contexendo dicta. Quidam serilia sparteæ apud Pacuuium exponunt, pro funiculis qui sparto conferuntur. Sertores quoque dici inuenio, eos qui aliquid fererent, quos nonnulli pro assertoribus vsurpant. *Domina voluptatum.*] Veneri. *Veris coma.*] herbis & floribus. quid enim aliud est coma veris, quàm flos & frondes? Eleganter Papinius dixit, crinitur arbor, pro frondescit florescitque. Flos est plenis veris indicium, & gaudium arborum. detrahe veti frondes & flores, caluum & caluitio deformatum videri poterit. Consimiliter A. Gel. volumine duodeuigesimo: *Comas* (inquit) arborum latissimas, vberrimosque vitium palmites decidit. *Tibia multiforabiles.*] A multitudine & numero foraminum multiforabilis tibia dicta. Apud antiquos tibia tenuis fuit, quatuor tantum foraminibus distincta: tres in templo vidisse sese refert. M. Varro. de hac tibia intelligit Horat. in Arte poetica: *Tenuis simplexque foramine paucò, Aspirare & adesse choris erat vilis.* Præterea tibiæ aut Seranæ dicuntur, quæ pares & æquales habent cauernas: aut Phrygiæ, quæ sunt impares, inæqualibusque foraminibus. Tibia Phrygia dextrarium habet foramen, sinistra duo: quorum vnum acutum reddit sonum, alterum grauem. Tibiæ sacrificæ ex buxo fiunt, vt docet Plinius: ludicræ verò ex loco, ossibusque asininis, & argento

Tibialem calamum aulericum vocant: Græcè enim *αὐλή* tibia est. Inter genera tibiarū sunt præcentoria, quib. in sacrificiis præcinnit ad pulvinaria: sunt & puellatoria, quib. à sono clariore vocamè datur. quasdā vescas vocāt, quæ multiformatiles sunt, gigrine nominantur: quæ licet sint, subtilioribus modis tamen insonant. à priscis tibicen dicebatur gigeriator & subulo. Alibi docuimus, subulones quoque dici ceruos, quorum cornua sunt simplicia. Ante Hiagnim Marsiæ tibicinis patrem, rudibus adhuc musicæ seculis, in vsu fuit simplex tibia. hic primus duas tibias vno spiritu animavit: quamvis Plin. Marsiam dicat geminas inuenisse. primus enim multiformatili tibia, sinistris & dextris foraminibus distincta, acutis grauibūque sonis concentum musicum miscuit. *Cantus Lydios dulciter consonant.* Amphion Lydios modulos primus inuenit: Dorios Thamyas Thrax: Phrygios Marsias Phryx. Aristoteles in 8. Politicorum Lydiam musicam flebilem esse, & querimoniis accommodum, docet. Quod & Lucius noster indicat, qui in Floridis Lydium querulum appellat. Plato quoque lib. 3. de Republica, harmonias Lydias querulas esse, eāque inutiles etiam mulieribus, nedum viris refert. Hic autem Lydios accipimus pro musicos & voluptarios, quales in festiuitate Veneria & saltationibus ludicris solent adhiberi. siquidem Lydium melos (auctore Cassiodoro) oblectationibus animorūque remissionibus est accommodatum, cuius verba in epistolis subscripsi, Tonos musicos describentia, quæ sunt hæc: Dorius tonus prudentiæ largitor, & castitatis effector est: Phrygius pugnas excitat, votum furoris inflammat: Æolius animi tempestates tranquillat, somnūque iam placatis attribuit: Aëlius intellectum obtusis acuit, & terreno desiderio gratis celestium appetentiam bonorum operator indulget. Lydium contra curas animæ tædiāque repertus, remissione reparat, & oblectatione corroborat: hoc ad saltationes seculum corruptibile flectens, honestum remedium turpe fecit esse commercium. hætenus Cassiodorus. *Cunctantique lenta vestigio.* Lentus incessus, & cunctabundus decet matronam deam. vnde nunc scitissime Venus inducitur lenta, & tardigrada, vestigio suspeso & molli. verū sicut incessus in matrona decorus, ita in viro erubescendus est: vnde Seneca, castigatorem morum severissimus, sanctè & grauitè scribit libr. vltimo *Quæstionum naturalium*, verba hæc: Tenero & molli gressus suspendimus gradum: non ambulamus, sed incedimus. Seruius grammaticus exponens illud Virgilianum, *Ast ego quæ diuū incedo regi-*

na: Incedere (inquit) propriè est nobilium personarū. Qui nascuntur orientib. Pleiadib. hi molliter ambulant, vestigiāque suspendūt: pœnitent eos, quòd viti nati sint. *Per fluctuantes pinnulas.* Venus inter pinnatos Cupidines, quorum pinnulæ leniter fluctuabant, cœpit incedere. *Respondere gestibus.* Significat deam gesticulatam esse motu corporis, prout tibiaram sonus saltationem variabat.

Gestire pupulis. Sensus est: Venus modò oculis mitibus & tranquillis blandiebatur, modò fulminantibus minacibusque gestiebat. indicia enim animi maxima sunt in oculis, qui moderationis, clementiæ, misericordiæ, odij, amoris, tristitiæ, lætitiæ indices sunt: & (vt Plinij verbis vtar) contuitu quoque multiformes, ruces, torui, flagrantes, graues, transuersi, limi, summissi, blandi, profectò in oculis animus inhabitat. media eorum natura cornea fenestruit pupilla, in qua vis vidēdi inest: aliis nigra, aliis ruffa, aliis glauci coloris. Ab oculo, oculissimum dicitur, pro carissimum: & oculitus aduerbium, quo significatur tam carum esse quàm oculum. *Saltare solis oculis.* Decenter dictum de Venere, cuius oculi mobiles, lubrici, versatiles, quasi saltare videbantur. Tales oculos in scœmina amorabunda probare solemus: & cum aliæ saltent pedibus in chorea, & motu corporis gestiant: Venus oculis ludibūdis saltatorium munus implebat. Poetæ Mineruæ flauos oculos dant: vnde Glaucopis poetico Græco epitheto dicta. Veneri verò petos assignant, quòd carminis obscœni testimonio notissimum est: Minerua flauo lumine, Venus peto. Peti autem oculi dicuntur, leniter declinati, & cum venustate: homines quoque petos vocant ab huiusmodi oculis. Horatius Strabonem appellat petum. Plinius petos dicit esse, quorum oculi deprauati sint: quod ita intelligimus, deprauatione vitiòque non inamabili. Verba Plinij hæc sunt ex II. Vni animalium homini oculi deprauantur, vnde cognomina Strabonum & Petorum.

Iudicis.] Paridis.

Visu.] Dic Nilu: id est, motu & gestu, qui interdum pro sermone est.

Suique consimile] id est, tam formosam coniugē, quæ esset ipsa Ven⁹: si-

Hæc vt primum ante iudicis conspectum facta est, visu brachiorum pollice ri videbatur, si fuisset deabus ceteris antelata, daturam se nuptam Paridi formam præcipuam sui que consimilem. Tunc animo volenti Phrygius iuuenis, malum quod tenebat aureum, velut victoria

gnat autem Helenam. apud Lucianum sic inquit Venus: *ἡσυχνοδμεν δὲ σοι τὴν ἑλῆν πᾶσα ἐξ ὁμοῦ γυναικᾶ, καὶ ἀκολουθήσει γὰρ ἐπ' αὐτῇ, καὶ ἀφίξει δὲ παρ' ὑμᾶς εἰς τὴν ἑλῆν, καὶ αὐτὴ παρασόμεν καὶ συμποσάξει τὰ πάντα.* id est, Promitto o Paris Helenam uxorem tibi me daturam, & vos ad Ilium venturam: ipsa adero, & in omnibus optulabor. *Phrygius iuuenis.*] Paris. *Malum tradidit.*] Paris apud Lucianum traditurus aureum malum Veneri, prius petit ut illa ducat Amores & Gratias, quasi testes promissorum. quæ plus pollicetur, dicens se quoque Cupidinem & Hymeneum adducturam: quibus testibus adhibitis, inquit Paris, *ὅτι τοῦτοισι δίδωμι τὸ μῆλον, ὅτι τοῦτοισι λάμβανει:* Coram his malum trado, & tu coram his cape. *Victoriæ calculum.*] victoriæ suffragium. Suprà diximus copiosè quemadmodum calculis in urnam missis rei damnabantur, vel absoluebantur, & ita victores decernebantur interdum vnus calculus causa est victoriæ, prout accesserit ad partes. In causa Opianici docet M. Tul. quemadmodum Staleni iudicis sententia 17. & calculus accedens ad numerum aliarum sententiarum, absolutionem conficere debebat. Ante dictum est, quid sit apud iuriconsultos eremodicium.

inibi hoc adde, prouerbiū celebrari apud Græcos, *ἐρημὸν δίκην*, quasi dicas eremodiciū: quando reus, quia non adest præfens, iudicio damnatur: quasi desolatū sit iudiciū propter rei absentiam. *Vilissima ca.*] Elegantissima per apostropham castigatio, qua monemur, ut iudiciū hoc Paridis sit nobis documento, iudices omnes pecunia corrumpi posse, & nihil esse tam sanctū quod non precio violari, nihil tam muni-

calculum, puella tradidit. Quid ergo miramini vilissima capita, immo foret ista pecora, immo verò togati vultury, si toti nunc iudices sententias precio non dignantur: cum rerum exordio interdeum & homines agitatum iudiciū corruperit gratia, & originalem sententiam magni Iouis consilii electus index Rusticanus & Opilio, lucro libidinis vendiderit, cum totius etiam sue stirpis extitio? Sic Hercules & aliud sequens iudiciū, inter ineluctos Achiuorum duces celebratum, vel cum falsis insimulationibus eruditione doctriinæque præpotens Palamedes proditiōnis damnatur: vel virtute Martia præpotenti præfertur Vlysses modicus Aiaci maximo.

num quod non auro expugnari possit. Immo *fo. pe.*] Vocabulo ob-
 iurgationis probrosi, & conducentibus, incessit caustidicos ora-
 torumque forenses, nam merito pecorum nomine taxantur, cum
 demirantes stupent, si nummarij iudices contra ipsos pronun-
 ciant, & precio corrupti ius & fas pecuniæ postponant. Eisdem
 rogatos quoque vultorios decenter nominat, à rapacitate, qua
 videntur in causis forensibus, dummodo præuaricantur pecunia
 corrupti, & produnt reos, modò vendunt aduocationes, & pecu-
 nias enormes extorquent, contra præscriptum legis Cincia,
 qua cauetur antiquitus, ne aduocatus donum pecuniamve ac-
 cipiat ob causam orandam. vnde Plin. iunior dilandandus, qui
 nunquam aduocationes suas voluit esse venales, qui piraticum
 paciscendi morem improbavit, qui xenis etiam semper absti-
 nuit. Scribit Aug. quod & in decretis canone ii. q. 3. refertur
 quòd non licet iudici vendere iustam iudicium: etsi licet aduo-
 cato vendere iustum patrocinium, & iuriconsulto rectum con-
 siliium. Sicut à M. Tul. paludati vulturij dicti scitissimè sunt
 Piso & Gabinius imperatores: ita nunc festiuissimè rogati
 vulturij nominantur, qui in toga & forensib. actionibus præ-
 dantur instar vulturum, de quib. suo loco diximus. *Precio num.*]
 Vendunt, & quasi in nundinario foro emptoribus addicunt. nun-
 dinari enim & nundinare, propriè est in nundinis & propatu-
 lo venditare. Iulius Firmicus in 5 Marthesios: Quæstus & libi-
 dinis causa pudorem duob. fratrib. nundinauit. Ab eodem nun-
 dinatus pudor eleganter dicitur, prostitutus, & precio prophana-
 tus. M. Tul. in Antonianis: Torum imperium Romanum nun-
 dinabantur. vtitur & Sueton. eo verbo in vita Tiri. *Inter deum &*
hom.] iudè inter deos & hominem. tres enim deæ fuerunt, &
 homo vnus iudex. *Originalem.*] primordiale, & ab origine
 rerum vetusto seculo pronunciatum, dictumque. *Magni Iouis*
confi.] Iupiter elegit Paridem iudicem, ad eumque Mercurium
 misit, qui iussu Iouis illi imperaret, vt litem dearum diiudica-
 ret. *Lucro libidinis.*] Alij iudices lucro auri & pecuniæ illecti, iu-
 dicia nundinantur: hic verò precio libidinis & pollicitationib.
 Veneris corruptus, sententiam vendidit. M. Tul. constupratos iu-
 dices, & nummarios elegantissimè appellat, corruptos nummis,
 precioque libidinum. *Scirpis exitio.*] Ex hac Paridis sententia,
 prima malorum Troianis labe, hinc decennialia bella confli-
 gunt, hinc clades & exitia nouissima fluxere. hinc ortum est pro-
 uerbum apud Græcos *ἰλίας κερκίδι*. id est, ilias malorum, quod *ἰλίας*
ἡ μεγάλη κερκίς in magnis malis vsurpât: quoniam *ἰλίας* *μυρία*
ἔσσι, In illo infinita malorum milia contigerūt. Adagium hoc

vsurpat M. Tul. in epistolis ad Atticum, scribens: Tanta malorum
 impeditur *in ias*. & ita in sincerioribus codicibus legitur. Sic *Her-
 cules*.] certe: aduerbium est adiurantis. *Palamedes proditoris
 damnatur*.] Vlysses Palamedi infestus, infensusque, epistolam
 Priami nomine ad illum comensus est, per quam agebat gra-
 tias proditoris, & commemorabat auri pondus esse transmis-
 sum. Hanc dedit captiuo: quem in itinere clam fecit occidi. in-
 uenta hæc epistola, more militiæ, regi Agamemnoni oblata
 est, & lecta in cœtu procerum. tunc Vlysses uaserrimus, cum se
 Palamedi adesse simularet, inquit: Ut veritas illucescat, in tento-
 rio Palamedis id aurum quærat, de quo loquitur epistola. quo
 facto, inuentum est aurum, quod ipse per noctem corruptis ser-
 uis præfoderat. itaque Palamedes insons, perinde ac proditor,
 iniusto iudicio ab inclytis Achiuorum ducibus damnatus est, la-
 pidibusque interemptus. Ob hoc cecinit poeta: Belidæ nomen
 Palamedis & inclyta fama Gloria, quem falsa sub prodicione
 Pelasgi Infontem, infando iudicio, quia bella verabat, Demise-
 re neci & Ajax apud Ouid. sic incessit Vlysses: Prodere rem Da-
 naum finxit, factum probauit Crimen, & ostendit quod iã præ-
 foderat aurum. Palamedes (teste Plin.) ordinem exercitus, signi-
 dationem, tesseras Troiano bello primus inuenit. eundem tra-
 dunt literas inuenisse, & vnde & Epigrammatista, grues ap-
 pellare videtur aues Palamedis. constat enim, grues volitare or-
 dine literato. & ut autor est Philostratus, glorianti olim Palame-
 di se tres literas inuenisse: Vlysses repente obiecit, eam laudem
 esse gruum, quæ y literam faciunt: iussitque eas suspici præter-
 uolantes. Apuleius noster in Apologia, inter eos qui dolo memo-
 randi fuerunt, nominat Palamedem Suidas Palamedem præco-
 nio virtutis extollit, tanquam fuerit optimus poeta, & inuentor
 rerum plurimarum. *Virtute martia*.] Bellica fortitudine. *Præfertur
 Vlysses modicus*.] Famigeratum est armorum Achillis iudicium,
 pro quibus duo Græcorum proceres maximi in primis contem-
 derunt, Ajax & Vlysses, apud Ouid. volumine metamorphoseō
 13. tota res huculæter explicatur: auditis vtrinque allegationibus,
 arma Achillis Vlyssi adjudicata sunt: & quid faciendū posset Tuc
 patuit, fortisque viri tulit arma disertus. Ajax dolore stimulatus
 furere cœpit, & mox ex furore necem sibi consciiuit. Seneca lib.
 2. de ira: Aiace in mortem egit furor, in furorem ira. Cor. Cel-
 sus in 3. genus insaniam describit, qua implicati imaginibus, non
 mente falluntur: Qualem, inquit, insanietem Aiace in Orestæ
 poetarum fabulæ ferunt. apud Græcos prouerbum est, *αἰακός*
ἄλλος, Aiace risus, *ὅτι τῆς πάσης γένους γιγάντων*, de hominibus insipien-

pienter ridentibus. Ajax enim insania laborans, & furore vexatus, ob Vlyfsem in armorum iudicio sibi antepositum, inlectabatur armenta, credens esse Græcos: & duos maximos arietes flagello cædebat, clamans se occidere Agamemnonem & Menegello: & ita furens ac insaniens illos deridebat. ab hoc insipientis Aiæcisi risu ducta parcemia: qui postea resipiscens, in silva incubuit gladio, seque interemit. Quod autem Vlyfles modicus, & Ajax maximus à Lucio nostro dicuntur, scito id ex Homero sumptum, qui in 3. Iliados tradit, Vlyfsem modica statura præditum fuisse. Aiæcisé verò enormi proceritate statutosum: à quo dicitur *παλιός ἐπὶ τοῖς ἄρχαϊοις*, id est, excelsus Ajax Græcorum murus. item *ἄρχος ἀρχαίων κεραιλῶν*, id est, capite eminent supra Græcos.

Quale autem est illud iudiciū apud legiferos Athenienses, & catos illos, & omnis scientiæ magistros? Nōne diuinæ prudentiæ senex, quem sapientiā prætulit cunctis mortalibus deus Delphicus fraude & invidia nequissima factionis circumuentus, velut corruptor adolescentiæ, quā frenis coercebat, herbæ pestilentis succo noxio peremptus est, relinquens ciuibus ignominia perpetua maculam? cum nunc etiam egregij philosophi sectam eius sanctissimam præoptent, & summo beatitudinis studio iurent in ipsius nomen. Sed ne quis indignationis meæ reprehendat impetum, secum sic reputas: Ecce nunc patiemur philosophantem nobis a sinum? rursus, unde discessi, reuertar ad fabulam.

Quale est illud iudiciū.] De iudicio loquitur, quo iniuste damnatus est Socrates in carcere, ad necem. Plato in Apologia, & in libro qui inscribitur Phædon, item Laertij Diogenes copiosissime referunt, quemadmodum Socratem Anytus, Lycon & Melitus insinulauerunt horum cum primis criminum: Inra violat Socrates, noua dæmonia inducit, deos patrios respuens,

contra ius & fas iuuentutem corrumpit: pœna illi mors. cum iudicium hoc ageretur, ascendisse Platonem ferunt in suggestum, ac dicere cœpisse: Minor natu cum sim, viri Athenienses, his omnibus qui tribunal ascenderunt: statimque interpellatum descendisse. damnatus est igitur capitis pœna Socrates, non solum primis sententiis, sed & secundis. cum interrogatus, quā pœnā commersisse se confiteretur, respōdisset se meruisse, ut amplissimis honoribus & præmiis decoraretur, & ut ei victus quotidianus in Prytaneo publice præberetur, & honos apud Græcos maximus habebatur, quo

responso iudices sic exarserunt, vt capitis hominem innocentis-
 simum condemnarent. Existimat M. Tul. Socratem damnatum
 nullam aliam ob culpam, nisi propter dicendi inscitiam. Seneca
 quoque dixit in Declamationibus: eloquentissimi viri Platonis
 oratio, quæ pro Socrate est, nec patrono nec reo digna est. So-
 crates in carcere bibit venenum potione dilutum, & ita decessit.
 Fuit autem venenum id cicuta, quam meritò dixit Plin. publica
 Atheniensium pœna iniustam. Hinc illud Persianum: Barbarum
 hoc crede magistrum Dicere, sorbitio tollit quem dira cicuta.
 Seneca scribens ad Gallionē, de vita beata, Atheniensium Rem-
 pu. vel ob hoc maximè vituperat, in qua Socrates damnatur. idē
 tradit tantam fuisse in Socrate maiestatem, vt intrans carcerem
 non à carcerariis sordibus pollueretur, sed carceri omnem detra-
 xerit ignominiam: neque enim poterat carcer videri, in quo So-
 crates erat. Post damnatum Socratem tanta mox poenitentia
 eius rei Athenienses cepit, vt gymnasia clauderent: vt accusato-
 res Socrati partim exilio, partim morte mulctarent: vt Socrati
 ipsi statuam æneam statuerent in loco Athenis celeberrimo,
 Scribit Plutarch. in eo libellò cui titulus est De odio & inuidia,
 quòd Athenienses adeò oderunt auersarique sunt Socratis calu-
 niatores, vt neque eis ignem accendere, neque interroganti-
 bus respondere, nec aqua illa in qua hi se abluissent vt voluerint,
 sed eam perinde ac sceleratam effundi iusserint: proinde illi
 cum odium tam atrox perpeti diutius non possent, suspensio
 sese necauerunt. Verùm non solum puniendi fuerant accusato-
 res Socratis, verùm etiam iudices mulctandi, qui damnantes
 Socratem iniustissimo iudicio, ipsam virtutem damnare atque
 excindere visi sunt. Quod crimen eo atrocius iudicandum, quòd
 Athenienses & erant & habebantur prudentes, eruditi, humani, &
 legumatores optimi: vnde humanitas, doctrina, religio, iura, le-
 ges ortæ, atque in omnes distributæ putantur. Proinde nunc Lu-
 cius noster illos appellat legiferos, apud quos Draco & Solon no-
 mothetæ, id est, legum conditores in clyti celebrantur. Cati quo-
 que optimo epitheto dicuntur acuti & sapientes. catus enim (qua
 dictione vsitatus est Horatius frequent er) significat doctum at-
 que acutum. Cata signa dixit Ennius pro acuta, in illo versu:
 Iam cata signa sonum dare voce para bant. Autumat M. Varro,
 verbum hoc Sabinum esse. hinc Catus: Helius Sextus cognomi-
 natus, propter iuris ciuilibus scientiam, vt sentit M. Tul. vt placet
 Varroni, non tam quia sapiens erat, quàm quòd acutus. Diuus
 Augustinus (quod notabile est) tradit, priscos coluisse Deum Ca-
 tum, qui catos, id est, acutos faceret. auctor est Plin. in 7. Catos

Corculos apud Romanos cognominatos esse eos, qui sapientia erant procellentes. Fortassis hinc fluxit dictio vulgaris & vernacula, qua catos vocitant feles, ex solertia videlicet qua auibis insidiantur, & in musculos insiliunt. Palladius vocabulo vulgi subscribere videtur, cum ait: Contra talpas prodest frequenter habere catos in mediis carduetis. Vbi catos accipio pro felibus domesticis, quas male literati muscipulas appellant: cum muscipula instrumentum sit, non animal, ad mures capiendos. *Omnis scientia magistros.*] M. Tul. in libris Oratoriis, omnium doctrinarum inuentrices Athenas appellat. In Bruto quoque, Athenis natam & aliram esse eloquentiam refert: qui in oratione pro Flacco, Athenienses præconio virtutis exornat. *Prætulit deus Delphicum.*] Apud Græcos Socrates oraculo Apollinis Delphici prælatus est sapientia cunctis mortalibus. Chærephon enim Socratis familiarissimus, consuluit oraculum, an esset vllus Socrate sapientior? respondit Pythia, Socratem esse sapientissimum mortaliū, cuius rei Plin. Solinus, Laertius & Plato commemorere. Res est in ore omnium. inde & illud cantatissimum: Vir bonus & sapiens, qualem vix repperit vnum Milibus è cunctis hominum consultus Apollo. Annotatu dignum est quod à Plinio proditur in 34. Romanos posuisse statuas Pythagoræ & Alcibiadi in cornibus comitij, cum Delphicus deus fortissimo Græcorum gentis iussisset, & alteri sapientissimo, simulachra celebri loco dicari. Mirum sanè est, illos patres circumspectissimos Socrati Pythagoram anteposuisse, cunctis ab eo deo sapientia prælato. *Nequissimè factionis.*] Capita factionis conspirationisque in sanctissimum philosophum fuere, Anytus, Lycôn & Melitus: qui Socratem inuidia irritati ferre non poterant, Melitus ob pietas infestus, Anytus ob artifices atque Reipub. gubernatores, Lycôn gratia rhetorum. Itaque hi calumnias struxerunt ad Socratem obruendum. *Pestilentis herbae.*] Cicuta intelligit, cuius vis refrigeratoria necat, vt antè diximus. Scitu memoratūq; dignū est, quòd cum cicuta sit hominis venenum, est pecudum pabulum. Idque Lucretius docet illis versibus: Quippe videre licet pinguescere sæpe cicuta Barbigeras pecudes, homini quæ est acre venenum, Sturni quoque (vt Alexander Aphrodiseus & Ambrosius prodiderunt) cicuta vescuntur, habentque in cibatu. Græci *κακτὸν* vocant. *Ignominie maculam.*] Sicut mors Callisthenis est Alexandri magni crimen æternum, quod nulla virtus, nulla felicitas bellorum redimet: ita mors Socratis est Atheniensium macula ineluibilis, quam nulla doctrinarum claritudo, nullæ res gestæ abluent. nam cum quis dixerit, Athenienses Darium

Xerxem, Persarum reges profigarunt: opponetur, & Socratem occiderunt. cum dictum erit, leges, literas, disciplinas, fruges mortalibus dederunt: dicetur, sed & Socratem sanctissimum sapientissimūque mortalium iniquo iudicio iniustissimæ morti damnauerunt. *Sectam eius.* } à Socrate, velut à fonte, deriuati sunt riuī, & seminatæ familiæ philosophorum: qui licet inter se dissentientes, & multum disiuncti & dispares sint, tamen omnes se Socraticos & dici voluerunt, & esse arbitrabantur. quod M. Tul. memorat in 3. de Oratore. qui in epistolis ad Atticum Socrati & Socratici iuris acceptum refert, quòd iacturam patrimonij flocci non facit: quòdque cæteri calamitatem vocant, ipse nec incommodum: O Socrates, inquit, ð Socratici iuri, nunquam vobis gratiam referam. Dij immortales, quàm mihi ista pro nihilo. Socraticæ chartæ Horatio Flacco philosophiæ sunt, Socraticum opus Ouidio philosophicum. Pingitur Socrates coma candente, sicut Diogenes barba comante, Zeusippus curua ceruice Aristoteles brachio exerto, Xenocrates crure collecto. Socratem simis naribus & recalua fronte, repandis cruribus, fœdissimumque fuisse auctor est diuus Hieron. cæterum virtus non tam formosum corpus quàm animum quærit, potestque sub qualibet cute ingenium beatissimum latere: & sicut potest in humili casula vir magnus habitare, ita potest in deformi corpusculo formosus animus ac magnus existere. Videtur mihi Socrates in exemplar editus, vt scire possemus non deformitate corporis fœdari animum, sed pulchritudine animi corpus ornari. Virent, in ipsius nomen quæ se addicunt sectæ philosophicæ: iurant in magistri nomen & verba, se nunquam sectam deserturos, & dogmata præceptoris pro virili parte defensuros: sicut milites iurant in verba imperatoris adacti, omnia se strenuè facturos præceperit imperator, nec vnquam militiam deserturos. Quod apud historicos frequentissimè lectitabis. Extat iusiurandum Hippocratis, quo discipulos adiurat in verba concepta, & magistri nomen. sic sectatores Socratis adiurant in nomen doctoris, & se Socratis futuros affirmant, neque à Socratica disciplina deuios habituros: sic & Platonici & Aristotelici, & cæteri cæterarum sectarum insectatores, iurant in nomen magistrorum, eorumque spiritui quasi consecrantur: vnde & consecranei nuncupati. hinc illud Horatianum: Nullius addictus iurare in verba magistri. & Quintil. in 3. ex eodem instituto sic inquit: Neque me cuiusquam sectæ velut quadam superstitione imbutus addixi. M. Tullius Cic. in secunda Tusculana eos philosophos vituperat, qui certis quibusdam

busdam destinatisque sententijs quasi addicti & consecrati sunt, eaque necessitate constricti, vt etiam quæ non probare soleant, ea cogantur constantiæ causa defendere. *Vnum discepsi.* } Corrigere, vnde discessi.

Postquam finitum est illud Paridis iudicium, Iuno quidem cum Minerva tristes, & iratis similes, scena redeunt, indignationem repulsæ gestibus professa. Venus verò gaudens & hilaris, læticiã saltando toto cum choro professa est. Tunc de summo montis cacumine per quandam latentem fistulam in excelsũ prorumpit vnda croco diluta, sparsimque defluens pascentis circa capellas odor perpluit imbre, donec in meliorem maculate speciem, caniciem propriam luteo colore mutarent. Iamque tota suauè fragrante cauea, montem illum ligneum terræ vorago decerpit. Ecce quidã miles per mediam plateam dirigit cursum, petiturus, populo iam postulãte, illam de publico carcere mulierẽ, quã dixi propter multiforme scelus bestis esse damnatã, me isq; præclaris nuptijs destinatã: & thorus genialis scilicet noster futurus accuratissimè discernebatur, lectus Indica testudine perlucidus, plumea cõgerie tumidus, veste serica floridus. At ego præter pudorẽ obeundi publicè concubitus, præter contagium scelestæ pollutæque fœminæ, metu etiam mortis cruciabar maximè: sic ipse mecum reputans: quòd in amplexu venereo scilicet nobis coherentibus, quæcunq; ad

Repulsæ.] genitius est casus: significat enim Iunonem & Mineruam gestibus demonstrasse indignationem & dolorem, quo affiebantur ob repulsã præteritæ posthabiteque. namque (vt inquit Donatus) fœminæ offenduntur, si fœdæ iudicentur: & (vt refert Tertullianus) prælatio alterius contumelia non potest procedere. vnde illud, Manet alta mente repostum Iudicium Paridis, apud Valerium Maxim. titulus est De repulsis, quo clarissimorum virorum repulsæ in honorũ petitione percensentur. M. Tul. in oratione pro Planicio, repulsas ædilitias identidem memorat. *Montis.* } Idæ, qui mons in scena lignea factus.

brica instructus fuerat. *Fistulam.* }
 Qua scilicet aqua fistulatum excutiebatur. Alibi annotauimus, ex auctoritate Plinij, Vitruuij, Fronti-

ni, fistulas dici denarias, quarum laminae latitudo antequam curuetur, digitorum decem est: quinarias uero, quarum laminae quinque digitos lata est. *Imo croco.* } Quidam legunt, uino, ut alludere videatur ad Romanum morem, quo crocum uino miscebant, praecipue dulci, tritum, ad theatra replenda: ut docet Plinius in 21. & nos apud Propertium abunde meminimus, versiculum illum explicantes, Pulpita solennes non oluere crocos. Verum ex tali lectione sententia quidem eruditae, sed uerborum structura inutilis & lapsa abunda dictio enim illa Diluta nusquam subsistet, nulloque ad miniculo fulcietur. Quocirca corrigo, Vnda croco diluta: ut sit sensus integer, ex eadem tamen eruditione deductus. dicit enim vnda croco dilutam commixtamque emicasse per fistulam, siue siphonem in sublime, mechanico instrumento, ita ut croceus nimbus esse uideretur. de quo Epigrammatista: Et Cilices nimbis hic maduere suis. idem aliubi rubrum nimbum a croceo colore nominauit: & a Lucretio ex eodem ritu decenter dictum, Et cum scena Cilici perfusa recens est, & ita poetae ferme omnes indicant, vnda solo croco diluta solitam, ad scenam, pulpitaque theatra perfundenda. *Odo imbre.*] Odorum imbrem decenter dixit, vnda illam croco diluta, odoremque croceum spirantem: quae excussa per fistulam capellas pascentes, quasi imber & pluuia madefaciebat. Seneca lib. 6. Cōtrouersiarum, rhetorem nomine Musam irridet, qui odoratorios imbres dixerat: intelligi uolens sparsiones, quae in theatro fiebant, de quibus intelligit Papinius, sic canens in Siluis: Diues sparsio quos agit tumultus. ubi iure interpretes Siluarum incessitur, refelliturque ab eruditionibus, legens sparsio, accipiensque pro nomine historico. *Luteo colore.*] Ex imitatione Virgiliana ducta sententia: Ipse sed in pratis aries iam suaue rubenti Murice, iam croceo mutabit vellera luto. Nec illud quoque ab simile est, Sponte sua sandix pascentes vestiet agnos. Est autem sandix genus pigmenti, flammae coloris. Plinius tamen isto uersu Virgilium accepisse sandycem pro herba autumat, lib. 35. *Suaue.*] suauius. *Fragante.*] spirante, & suaueolentiam redolente. *Terra uorago.* } Laus est exhibitae speculati-

Etaculi, in quo post ludicram fabulam peractam, ingenio ma-
 chinatoris artificisque solertia effectum est, ut mons ille li-
 gneus, qui Idam representabat, voragine quadam subitaria
 & quodam quasi hiatu terræ & chasmate absorberetur. *Præ-
 claris nuptijs.* } asininis scilicet. *Thorus genialis.*] Tanquam
 nuptiæ futuræ essent inter asinum & mulierem. nubentibus
 enim genialis thorus sterni solet. Lucianus: *κλίνη μὲν μεγάλη
 δὲ χελώνης ἐν δίκῃς πεπονημένη.* id est, lectus erat magnus, ex Indica
 testudine factus. Docent hæc Lucij nostri, & Græci Luciani ver-
 ba, lectos ex testudine preciosos fieri solitos. id quod Plinius,
 Iuuenalis, Marialis, & cæteri prodiderunt. cuius rei iuriconsul-
 ti quoque meminerunt his verbis: Nunc ex ebore, aut testudi-
 ne, aut argento, iam ex auro etiam atque gemmis suppellectili
 utuntur. Seneca, castigator mortum & luxus acerrimus, lib. 7. de
 Beneficiis: Video, inquit, elaboratam scrupulosa distinctione
 testudinem, & foedissimorum pigerrimorumque animalium
 testas ingentibus preciiis emptas. Carbilius Pollio, sagacis ad
 luxuriæ instrumenta ingenij vir, primus instituit, testudinum
 putamina secare in laminas: lectosque & repositoria his vestire.
 Plii. portentosa ingenia appellat, quæ materiem in mari quæsi-
 nere ad lectos, testudinemque in hoc secuere. Fenestella dicit, Ti-
 berij Cæsaris principatu testudinea repositoria in usum venisse.
Veste serica floridus.] De holoserica veste, quæ tota erat serica: de
 subserica, cui intextum erat aliquid sericum, scripsi in commen-
 tariis Tranquilli, & aliobi plura. *Obeundi publicè concubitus.*] Cum
 asini cæteraq; bruta animantia passim in propatulo coeant nul-
 lo pudore, tamen asinus noster retinens pristinum sensum, eru-
 bescebat publicè concumbere. Tantus à natura insitus est pudor
 mortalibus rei veneriæ, ut cum eam maximè expetant, tamen
 confiteri concumbere erubescant: ut docet Aristoteles in Proble-
 matis. Ex instituto Lycurgi (ut in transcurso id quoque attingam)
 sponsus noctu clam accedebat ad sponsam, extincto lu-
 mine, atque cum ea quadam religione timidus verecundusque
 coibat. Aristoteles quoque præcipit in secundo Oeconomico: ut
 maritus cum pudore & modestia propinquet uxori, ut in verbis
 sit verecundia, in operibus fas & honestum. Mos ille Massagera-
 rum, aliorumque barbarorum spurcissimus ac proflus brutalis,
 est à nobis explodendus. Si quidem vir Massagera quoties libi-
 dine capitur mulieris, suspensa ad plaustrum pharetra, sine pудо-
 re palàm concumbit, Herodoto teste: qui Nasamonas quoque
 tradit vxores plures habere, & cum his in propatulo coire. *Que*

cunque bestia. } Suprà dictum est, ex sententia Præsidis fœminam hanc fuisse bestijs addictam proinde timebat Lucius noster, immissa bestia ad exitium fœminæ, se quoque discerneret, coherentem cum illa venerio complexu. Lucianus: *ἴσῳ δὲ αὐτῆς ἠδούμην ἐπὶ δεξιῶν καὶ ἀριστερῶν, αὐτῆς δὲ ἐδεδίδην μὴ ποὺ ἀπὸ τοῦ ἡλίου ἀναπηδῶν.* i. Ego quidem simul verebar, in theatro cum fœmina concumbere: simul timebam, ne aut vrsus aut leo in me insiliret. *Fragi.* } modesta, moderatâque. *Districtus.* } occupatus. Plin. *Distringor officio.* *Indemnato.* } non damnato, & infanti.

Furtivum pe.] Veteres pedem fruit dicebant, pro eo quod est fugit. *Cenchreas peruado.*] Oppidum est in Isthmo, teste Pomponio Mela. Strabo in 8. Cenchreas ait esse nauale Corinthiorum, ad orientem spectans. Livijs Cenchreas Corinthiorum emporium fuisse refert. Plinius in 4. Lecheæ hinc, Cenchreæ illinc, angustiarum termini. Paulus Apostolus comam totondit in Cenchris. *Corinthensium.* } Videtur *ἀκρόπολις* dixisse Corinthiensi, pro Corinthiorum: cū inter Corinthios & Corinthenses ea differentia sit, quæ inter Sardos & Sardinenses, Hispanos & Hispanienses, Siculos & Si-

Ergo igitur non de pudore iam, sed de salute ipsa sollicitus, dū magister meus lectulo probe coaptando districtus inseruit, & tota familia partim ministerio venationis occupata, parum voluptario spectaculo attonita, meis cogitationibus liberū tribuebatur arbitriū, nec magnopere quisquam custodiendum tam mansuetum putabat asinum: paulatim furtivum pedem proferens, porta quæ proxima est potitus iam cursu me celerrimo proripio. Sexq; totis passuum milibus perniciter confectis, Cenchreas peruado: quod oppidum adeunt quidem nobilissima colonia Corinthensium, adluitur autem Aegeo & Saronico mari: ubi portus etiam tutissimum navium receptaculum magno frequentatur populo. Vitæ ergo turbulis, & electo secreto littore, prope ipsas fluctuum aspergines, in quodam mollissimo harena gremio lassum corpus porrectus refoueo. Nam & ultimam diei metam curriculum solis deflexerat: & vespertina me quieti traditum, dulcis somnus oppressit.

Sardos & Sardinenses, Hispanos & Hispanienses, Siculos & Si-

Sicilien-

cilienses. Nam nonnulli veterum grammaticorum appellationes has ita diuiserunt, vt Corinthios, Sardos, Siculos putarent dici, qui Corinthi, in Sardinia & Sicilia nati sint: Corinthienses verò, & Sardinienses, & Sicilienses, incolas negotiatorésque Corinthi Sardiniaeque & Siciliae: caeteraque hoc genus confimiliter. saepe tamen haec indiscriminatim vsurpantur, Aduotauitque Porphyrio Horatius interpres, Sardum & Sardiniensem dici posse eum, qui in Sardinia esset natus. Ego existimo Lucium nostrum significanter & propriè Corinthiensium dixisse, melius quàm Corinthiorum, cum Corinthus Romana colonia foret, incolereturque à Romanis colonis & negotiatoribus. Constat enim inter auctores, Caesarem dictatorem deduxisse Corinthum colonos libertinos, qui Corinthienses veriùs quàm Corinthij nuncupantur. *Sardonico mari.*] Quis minus paulo curiosus non credat, lectionem hanc esse puram & sinceram, & apertam: tanquam à Sardinia Sardonium mare nominetur. Sed cum Sardinia à Corintho distet, quantum Hispanis Veneto distet Eridano, & nulla communicatio sit inter Sardonium mare & Aegaeum: corrigenda dictio est vnius literae detractio: quæ res cum prononciatu videatur esse leuicula & penè friuola. sensu tamen est erudita, & ex interioribus literis eruta. Legas igitur Saronico mari, non Sardonico. Est enim sinus Saronicus, & mare Saronicum, adluens Isthmum Corinthiacum. Plin. in 4. Corinthiacus hinc illinc Saronicus appellatus sinus, olim pontus & portus, quasi transitus dictus, Strabone teste. Causam nominis refert idem Plin. his verbis: Sinus Saronicus olim quercu nemore redimitus, vnde & nomen, ita Græcia antiqua appellante quercum. Restituenda est obiter dictio Pomponij Melæ, apud quem confimiliter legitur portus Sardonicus, pro Saronicus. *Turbulis.*] *Ἰσθημὸς*, turbis. *Prope flu. a.*] Celsus iuriconsultus: Littus, inquit, est quo vsq; maximus fluctus hybernus à mari peruenit. Idque M. Tul. aiūt, cū arbiter esset, primum constituisse. Littus quoq; dici locū in quo litamus, autumat Donatus. *Mobilissima ha. g.*] puluinum intelligit: sic enim mollior harena nuncupatur. Seruius tamen secus sentit, qui ait in 10. cōment. Dorsū est durior harena, quæ euntib. remeantibusq; fluctibus desatur, & in modū saxi durefcit, quod à nautis puluinus vocatur. ab hoc puluino harenario videtur Plaut. metaphoricòs dixisse in Casina: Ibo intro, subducam nauim rursum in puluinarium. *Vltimam di. me.*] Suprema tempesta dicebatur à priscis dici nouissimum tempus, vt in 12. Tab. decem viralib. expressum est, quarum hæc sunt verba: Solis occasu s̄suprema tēpesta esto, *Carriculum solis.* } carrus,

siue cursus : vtramque enim curriculum significat. verba hæc, meta & curriculum, decenter translata sunt à curriculi spectaculo. *Vespertina* q.] Post supremam tempestatem vespera est: unde vespertina quies Græci *ἄνεμος* dicunt. ille autem somnus vespertinus videtur esse suauior & dulcior, quo prima quies incipit, & dono diuim gratissima serpit.

A R G V M E N T V M L I B R I

V N D E C I M I.

Totus quidem Apuleius elegantia & eruditione plenus est: hic verò nouissimus liber inter omnes excellit, in quo dicuntur quædam simpliciter, multa ex fide historica, plurima ex secretarijs philosophiæ, & religionis Aegyptiæ deprompta. In principio eloquenter explicatur oratio, non asinalis, sed theologica, ad lunam, eiusque luculenta descriptio, mox lunæ ad Lucium beneuola institutio. pompe sacerdotalis copiosa & erudita descriptio, ex asino in hominem pristinum deuoratis rosis faciliare reformatio: religiosa sacris Isis & Osiridis initiatio, castimoniarum abstinentia, altera ad lunam deprecatio, salix Romam versus profectio: ubi sacris Romanis initiatus, in collegium Paphnophorum allectus est.

Primam vigiliam. Alibi sæpe annotauimus, quemadmodum nox in quatuor vigilias diuiditur ex instituto militari, quæ singulæ trium horarum spacio supputantur. Ideo autem in quatuor partes sunt diuisæ noctis vigilie,

quia cum impossibile videatur per totam noctem vigilantes singulos in speculis permanere, instituerunt vt non amplius quam tribus horis nocturnis

Irca primam ferme noctis vigiliam experrectus paore subito, video præmicantis lune candore nimio cor-

*pletum orbem, commodum maximis emergentem fluctibus nactusque opaca noctis silentiosa secreta, certus etiam sum matrem deam præcipua maiestate polle-
re, resque prorsus humanas ipsius regi prouidentia: nec tantum pecunia & feri-*

& serena, verum iamiam etiam diuino
 eius luminis numinisque nutu vegeta-
 ri: ipsa etiam corpora terra, coelo, ma-
 rique nunc incrementis consequenter
 auferri, nunc decrementis obsequenter
 imminui: fato scilicet iam meis tot tan-
 tisque cladibus satiato, & spem salutis
 licet tardam subministrante, augustum
 specimen dea presentis statui depreca-
 ri. Confestimque discussa pigra quiete,
 alacer exurgo, meque protinus purifi-
 candi studio, marito lauacro trado: sep-
 tiesque submerso fluctibus capite, quod
 eum numerum praecipue religionis a-
 ptissimum diuinus ille Pythagoras pro-
 didit, letus & alacer deam praepoten-
 tem lacrymoso vultu sic apprecabar.

dicitur is, cuius dormientis quies abrupta est: cum experge-
 factus ille dicatur, cui somni satietas contigit. *Promicantis.* } valde
 splendentis, radentisque. *Completum orbem.* } plenilunium signat,
 quod Graeci *πανελλωιον* vocant: quo luna orbe pleno fulget, per-
 noxque conspicitur. *Commodum.*] id hora, tunc primum. *Silentio-*
sa se.] silentijs plena. noctu enim cuncta consulescunt. *Quærit A-*
rist. in problematis, cur nox ad audiendum aptior sit quam dies.
 an quod aer inter diem stridet à sole concalesfactus, obstrepitque:
 nocte verò requiescit, utpote omni calore subducto. tunc autem
 quæcunque audiri melius possunt, cum nullus strepitus est. an
 quod per inanius facultas audiendi amplior, quàm plenius da-
 tur. Est autem aer interdiu densus, ut qui luce radiisque refertus
 sit: noctu autem rarior, quod ex eo ignis & radij recesserunt. Pre-
 terea silentium noctis dictum id tempus, quod alij concubium
 appellant: *Plaut.* conticinium, ab eo quod sileretur: ut interpreta-
 tur *M. Varro.* dicitur autem silentiosus eodem inclinamento, quo
 facundiosus, religiosus, consiliolosus, aliaque; id genus cōplura, quæ
 significant copiam quandam immodicam rei super qua dicatur. *Regis*
pro. } Auctor est *Firmicus Maternus* in 3. *Matheseon*, omnem sub-
 stantiam humani corporis ad lunaris numinis pertinere potestatem,
 idem allubi refert, Solē & Lunā totius dominos, dedignari dominia

necesse sit vigila-
 re. A tubicine om-
 nes vigiliae com-
 mittuntur, & fini-
 tis horis à corni-
 cine reuocantur.
Experrectus. } dicitur
Expergitus,
 qui excitatus à
 somno sponte vi-
 gilat: expergefa-
 ctus est, qui per a-
 lium somno exci-
 tatur: experrectus
 verò, à quiete im-
 peditus: auct. *Dio-*
medes in primo.
 Verum, ut *Donatus*
 in 2. *Æneidos*
 comment. refert,
 excussus somno

fortiri in genituris. Idem in 4. lunam Romanorum corporum matrem scienter appellat. Eodem teste, luna terræ imperium ex vicinitate sortita, omnia animantium corpora & concepta procreat, & generata dissoluit. Crescentis lunæ augmenta corporibus nostris deficientis luminis damna sentimus, medullæ humani corporis cum luna crescunt & decrescunt. Plin. quoque refert, si-
 dus lunæ esse quod terram saturet, accedensq; corpora impleat, abscedensque inaniat, sanguinem etiam hominum cum lumine eius augeri ac minui. Lunæ fœmineum, solis masculum sidus appellant. *Pecunia & fe.* } A pecore pecunium deriuatur, vt à bel-
 lua beluinum: vnde pecuinæ voluptates dictæ, quæ nobis cum belois communes sunt. *Verùm iam iam.*] perpenso sensu, literisq; pensitatis atque perspectis, corrigo, inanima. etenim procliuus fuit ex proximo error, vt hæc dictio inanima adulteraretur, vertereturque in iam iam. Est autem sensus: Non solum animantia, verùm etiam anima carentia (quæ inanima dicuntur) vegetari, aliq; potestate lunari. Scribit Ambros. in 4. Hexameri: lunam in id se induere ministerium, in quod & frater eius, vt illuminet tenebras, foueat semina, augeat fructus. Habet etiã plerâque à fratre distincta, vt quem toto die color humorè terræ siccauerit, eundè exiguo tempore noctis ros reponat. nã& ipsa luna larga roris est. Denique cū luna est pernox, tunc largior ros fertur arua perfundere. Defectu lunæ compatiuntur elementa: progressu eius, quæ fuerint exinanita cumulantur: vt animantiū cerebrum, & maritimorum humida: siquidem pleniore ostrea reperiri feruntur, multaque alia cū globus lunaris adolescit: hoc idem quoque in arboribus pollet, & plantis. Quinetiã philosophi prodiderunt, *πυρρὸν*, i. naturam plantandi & augendi corpora, existere ex globo lunari. *Nunc incrementis augeri.*] Auctores sunt M. Tul. Plin. A. Gel. & cæteri, luna adolescente ostrearum & concharum omnium corpora augeri: rursus senescente, minui. ieculcula quoque musculorum & fibras respondere numero lunæ, exquisiuere diligentiores. Arbores cū luna similiter senescentes, quia tunc exsiccate sint, tēpestiuè cēdi putantur. hinc Lucianū illud: Luna alit ostrea, implet & echinos, murib. fibras, & pecu addit. Scitu dignus est ille versus ex astronomicis Manlij, Ad lunæ motū variant animalia corpus. Rē memorandā Plut. refert, qui ait, luna decedēte cepe reuirescere & cōgerminare: cōtrā aut inarescere, adolescēte. Eā causā esse dicūt sacerdotes Ægyptij, cur Pelusiotē cepe nō edant: quia hoc solū olerorū omnium contra lunæ incrementa atq. decrementa uices minuēdi & augēdi habeat cōtrarias. M. Varro præcipit dies lunares obseruādos in omni agricultura,

tione,

ione, cum alia in agris facienda sint potius luna crescēte, quā
 senescente: quædam è contrario. in ouibus tondendis hoc obser-
 uabant veteres, vt decrescente luna tonderentur. quidam (quod
 annotatu dignum est) capillum tondent, & calui fiunt lunæ de-
 cremento. Tib. rius in capillo tondendo seruauit interlunia.
 Mendose legitur apud Plin. in Capitolio condendo. cum legi
 oporteat, In capillo tondendo. *Speciesa.*] vt legas Spem sa-
 lutis, & sensus & verborum structura deposcit. *Augustum*
spæda.] venerabilem & sacrosanctam lunæ effigiem. *La-*
uacro t.] M. Tul. lib. i. de Legibus docet, aspersione aquæ
 labem corpoream tolli, & castimoniam corporis præstari. sed
 cum multum animus corpore præstet, obserueturque vt casta
 corpora adhibeantur: multo est in animis id seruandum ma-
 gis, vt casti animo & corpore deos adeamus. Constat ex le-
 ctione celeberrimorum scriptorum, diis superis sacra factur-
 rum corporis ablutione purgari. cum verò inferis litandum
 est, satis aptum videtur si aspersio sola contingit. Virgilianus
 Aeneas de purificatione ad sacra superiorum pertinente sic in-
 quit: Donec me flumine viuo Abluero. at Dido cum sacra diis
 inferis instituit, ait, Dic corpus properet fluuiali aspergere lym-
 pha. Inter genera purgationum quibus animæ purgantur, est
 & aqua, quod poeta indicat sic scribens: Aliis sub gurgite vasto
 Infectum eluitur scelus. quod totum copiose explicat diuus Au-
 gust. lib. 31. de Ciuitate dei. ideo autem dixit marino lauacro,
 quoniam marinâ aqua purificat, propter igneam portionem:
 vnde & sacerdotes, vt docet Proclus Platonius, marina aqua
 in purificationibus utebantur. Catullus quoque, ostendens
 vim purgatoriam inesse aquis marinis, scitè inquit: Suscipit ô
 Gelli, quantum non vltima Thetis, Nea genitor nympharum
 abluit Oceanus.

Septies submerso capite.] Ex superstitione priscorum, qui aqua
 fluuiali quasi purgatoria immergebant capita iuxta illud Per-
 sianum: Tyberino in gurgite mergis Mane caput bis terque, &
 noctem flumine purgas. Iuuenalis quoque consimiliter: Ter
 matutino Tyberi mergetur, & i. sis Vorticibus timidum caput
 abluet. Cum septenarius numerus sit in rebus omnibus & po-
 tissimum in religionibus potētissimus, scitissimè dixit se septies
 caput fluctib. immersisse. Consimiliter libro quarto Regum, He-
 liseus propheta inquit leproso: Vade & laua te septies in Iorda-
 ne, & recipiet sanitatem caro tua, & mundaberis. Ite paulo
 post: Lauit (inquit) septies in Iordane, iuxta sermonem prophe-
 tæ, & mundatus est. Septenario numero (vt auctor est diuus Au-
 gustinus in epistolis) vniuersitatis significatio sæpe figuratur:

qui etiam ipsi Ecclesiae tribuitur propter instar vniuersitatis. Præterea (quod memoratu scitūque dignum est) hic numerus homini cum primis conuenit. siquidem quaternarius ad corpus pertinet, quod constat ex quatuor elemētis, & quatuor qualitib. afficitur. sicca, humida, calida & frigida: quod quatuor tēporib. administratur, verno, æstate, autumnō, hyeme. Ternarius verò ad animam pertinet, propter triplicem vim animæ, quæ est rationalis, irascibilis, concupiscibilis. De vi & potentia septenarij numeri scipsi copiose in libello qui inscribitur Heptalogos, siue septem sapientes. De septenario numero (qui Græcè dicitur heptas) sic scribit Martianus in Arithmeti. Quid te heptas veneranda commemorem: quæ quòd naturæ opera sine foeturarum contagione conformas, inter deos Tritoniæ virginis vocabulum possedisti? Macrob. in primo in somnium Scipionis, docens septenarium rerum omnium ferè nondum esse, & totius fabricæ dispensatorem ac dominum, refert Pythagoricos quaternarium & ternarium, ex quibus septenarius constat, inter arcana venerari, vt ex quaternario iurisiurandi religionem sibi facerent, vt ternario ad sanctificationes deorum vterentur, quod & Aristot. tradit in primo de cælo.

Diuius Pythagoras.] De Pythagora cum inuulgata sint omnia, id tantum retulisse suffecerit, eum fuisse tanta diuinitate præditum, vt Pythagoras ex eo nominatus credatur, quòd non minus vera Apolline Pythio loqueretur. vt ipsius auctoritas apud sectatores fuerit pro ratione: quos ferunt, si quid affirmarent in disputando, respondere solitos *αὐτὸς ἔφα*, ipse dixit. Diuus Augustinus Pythagoram miratur, & laudibus effert, quòd regendæ rei pub. disciplinam suis auditoribus vltimam tradebat, iam doctis, iam perfectis, iam beatis: scribitque, disciplinam Pythagoræ habitam esse venerabilem, ac propè diuinam. Apud Græcos sit ista distinctio, vt Pythagorici vocentur qui vnà cum Pythagora conuersabantur, Pythagorei discipuli Pythagoræ, Pythagoristæ vitam Pythagoræ sectantes. Symbola Pythagoræ aliubi à nobis fusius explicantur.

Regina cæli.]

Oratio est mysticoterera ad lunam, ex secretariis religionis, theologiae que priscorum e ducta: qua deam precatur vt sibi o-

Regina cæli, siue tu Ceres alma frugum parens originalis, quæ repertu lata filia, vetusta glandis ferino remoto pabulo, mitti commonstrato cibo, nunc Eleusinam glebam percolis: seu tu celestis Venus, quæ primis rerum exordijs,

sexuum diuersitatem generato amore so-
 cisti, & eterna sobole humano genere
 propagato, nunc circūfluo Paphi sacra-
 rio coleris: seu Phœbi soror, quæ partu
 ferarum medelis lenientibus recreato,
 populos tantos educaſti, præclarisque
 nunc veneraris delubris Ephesi: seu no-
 eturnis ululati- horrenda Proserpina,
 triformi facie laruales impetus compri-
 mens, terræque claustra cohibens, lucos
 diuersos inerrans, vario cultu propitia-
 ris, ista luce fœminea conluſtrans cuncta
 moenia, & nudis ignibus nutrieus leta
 semina, & solis ambagib. dispensas in-
 certa lumina: quoquo nomine, quoquo
 ritu, quaque facie te fas est inuocare, tu
 meis iam nunc extremis ærumnis subsi-
 ste, tu fortunam collapsam affirma: tu
 sauis exanclatis casibus pausam pa-
 cemque tribue: sit satis laborum, sit sa-
 tis periculorum: depelle quadrupedis
 diram faciem: redde me conspectui meo-
 rum, redde me meo Lucio. Ac si quod
 offensum numen inexorabili me seuitia
 premit, mori saltem liceat, si non licet
 viuere.

vocant. Item Lunam eandem Cererem appellant, eandem Dianam, eandem Iunonem, eandem Proserpinam, & sub aliarum quoque appellationum varietate venerantur. Quod secutus poeta maximus, pro Sole & Luna, Liberum & Cererem inuocauit, illo versu: Vos ô clarissima mundi Lumina, labentem cælo quæ ducitis annum, Liber & alma Ceres. Super qua re luculenta extat in Saturnalibus explicatio. Alma autem ab alendo, Ceres à creando dicta, ut Grammatici tradunt. M. Varro: Ceres (inquit) dicta, quod gerit fruges. Hoc idem sentit M. Tullius in 3. de Natura deorum. Fulgentius verò, nescio quid inductum no-

pituletur, cuius nomina & numina multiuga præcenset, tanquam dea sit vna, & nomina plura. sic enim veteres solē & lunam pluribus nominibus colere, quæ omnia ad mylticas ceremonias referuntur.

M. Varro & Augustin⁹ duos deos esse, & principia duorum rerū esse tradiderunt, cœlum & terram, quibus omnia numina & nomina conueniunt. Tu Ceres alma.] Philosophi dicunt non esse nisi vnum deum, & vnā deam quæ pro ratione officiorū nostrorum variis nominib. appellatur: vn de eundē Solem, eundem Liberum, eundem Apollinē

stris sequitur, vt Ceres dicatur à *χαρὰ*, quod gaudium significat: quoniam vbi plenitudo frugum sit, gaudia superabundant necesse est. Alma bono epitheto dicta, ab alendo, vt Seruius interpretatur. Lucem almam interpretatur Virg. donatus, illustrem & claram. Idem alnum diem exponit, pro tranquillo. *Parens originalis.*] genitrix primigenia, & prima. *Repetu.*] inuentione. *Mit commonjurata cibo.*] Plinius in 7. Ceres prima inuenit frumenta, cum antè glande vescerentur. Ante Plinium Ouidius quoque cecinerat: Mutauit glandes vtiliore cibo. Idem in seruo opere: Prima dedit leges: Cereris sunt omnia munus, Nil notius raptu Proserpinæ, nil celebratius Cere & cerealibus. Sunt autem Cerealia, dies festus Cereri dictus. *Miti cibo.*] mitiore, vrbanioreque. *Eleusinam glebam.*] Athenienses Cererem præ cæteris coluerunt, tum sacrificiis amplissimis, tum Eleusinis mysteriis, quæ (vt scribit Dioscorus) antiquitate castimoniaque apud omnes homines sunt celebratissima. Strabon quoque: Eleusin (inquit) vrbs est in Attica, vbi Eleusinæ Cereris templum extat, & sanum mysticum, quod Ictinus extruxit, turbæ theatralis capacissimum. Olim Numenius inter philosophos occultorum curiosior, offensam numinum contraxit, quod Eleusina sacra interpretando vulgauisset. Somniauit enim, se videre ipsas Eleusinas deas habitu meretricio ante apertum lupanar prostantes. quod cum admirari videretur, iratæ responderunt, ab ipso se adyto pudicitia suæ vi abstractas, & passim aduentibus prostitutas. Ex hoc somnia admonitus est ceremonias deorum minime inuulgandas esse. August. in 7. In Cereris (inquit) sacris prædicantur illa Eleusina, quæ apud Athenienses nobilissima fuerunt. Ob hæc mysteria ab Ouidio dicitur Cerealis Eleusis. Prouerbum est græcum, ἀττικὰ τὰ ἐλευσίνια: de his quæ homines faciunt sibi ipsis, nec communicant cum aliis. *Primis rerum exordijs.*] Sublata Venere orbis iacebit, cuncta squaliebunt desolata, mundum ipsum facies inamabilis contristabit. Veneris beneficio diuersi sexus copulantur, animantia perenniter propagantur, homines singulatiim mortales vniuerso tamen genere, sufficiensque vicissim prole perpetui fiunt & immortales. Itaque Lucretius meritò sic exorsus est poema philosophicum: Aeneadum genitrix, hominum diuumque voluptas, Alma Venus, per te quoniam genus omne animantium Concipitur, vultque exortum lumina solis. Et quoniam incidimus in mentionem Lucretij, illud est notabile, Lucretium non fecisse initium suorum librorum ab hoc principio, quod omnes concinunt,

cinunt, quod vulgo legitur: sed cum scripssisset vnum & 20 volumina, sic cœpisse, Aetheris & terræ genitabile quærere tempus. Hoc tradit M. Varro eius auctoritate communitus, existimo istos libros Lucretij qui circumferuntur, esse non integrum opus, sed partem operis legitimi, quo vnus & viginti libri continebantur. Venus autem hæc luna est, quæ mortalium corporum (teste Macrob.) & auctrix est, & conditrix: quam ætheriam terram phisici vocauerunt & habitatores eius lunares populos nuncupauerunt. Philochorus quoque in Attide affirmat Venerem esse Lunam, & ei sacrificium facere viros cum veste muliebri, mulieres cum virili: quod eadem & mas existimetur, & fœmina. Diuus August. in 7. Eandem (inquit) Venerem esse & Lunam volunt. *Paphi sacrario coleris.* } Venerem apud Paphios coli, vnde & ipsa Paphie nominatur, nullus ignorat, qui vel illud tantum celebratissimum audiuerit: O Venus regina Gnidi Paphique. Plin. & Strabo tradunt, in insula Cypro fuisse vrbes Paphon & Palæpaphon, quasi vetusta Paphon: vbi antiquum Veneris Paphiæ templum spectabatur. Circumfluo autem dixit, alludens ad insulæ situm, quæ mari circumflua est. *Partu ferarum.*] Sententia parum congruens lunæ, siue Lucinæ potestati, vt partus ferarum recreare dicatur: cum hominum causa magis quàm ferarum mystica eius cerimonia instituta esse videatur. Quocirca verior lectio erit, & eruditior, si legas Partu fœtarum: vt ad fœtas fœminas, hoc est eas quæ enixæ sunt, referatur. fœtæ enim absoluto vocabulo dicuntur puerperæ, & quæ iam partu exoneratæ sunt. Ita eruditorum schola, ita Plinius noster loquitur. Interdum quoque fœtum dici plenum & grauidum, quis ignorat? cui ignotum non sit illud Maronianum, omnibus notissimum: Loca fœta furentibus austris. Lunam autem, quæ & Iuno Lucina dicta est, duces nascentium, & partibus mulierum fauere, & à parientibus inuocari, scribunt omnes. & hoc vidisse antiquos apparet, ex quorum instituto mulieres potissimum supercilia sua huic deæ attribuerunt. hic enim maximè debuit collocari Iuno Lucina, vbi ab diis lux datur oculis. Ob hoc, nomine quoque mystico Ilithyia inuocatur à parturientibus. Horat. in carmine Seculari ad lunam: Ritè maturos aperire partus, Lenis Ilithyia tuere matres, Siue tu Lucina probas vocari, Seu genitalis. *Veneraris.*] coleris. In passiuâ significatione itidem à Virgilio dictum est, Venerata sacerdos.

Delubris Ephesi.] Templum Dianæ Ephesiæ tantæ fuit magnificentiæ atque admirationis apud priscos, vt inter septem mira-

cula numeraretur. ducentis viginti annis constat id factum esse à tota Asia. Columnæ centum viginti septem à singulis regibus factæ, sexaginta pedum altitudine: ex his triginta sex cælaræ, simulachrum ipsius deæ ornant: cæteræ ex ebene esse traduntur. Mucianus verò, vitigineum, & nunquam mutatum, septies restituto templo. Cætera eius operis ornamenta tanta fuerunt, vt plurium librorum instar obtineant. Et quoniam mentio incidit de septem mundi miraculis, videor facturum operæ precium, si ea hoc in loco percenseam. Sunt autem hæc: Templum Dianæ Ephesiæ: Mausoleum, hoc est Mausoli sepulchrum: Colossus solis apud Rhodios: Iouis Olympici simulachrum, quod Phidias fecit ex ebore: Muri Babylonis, quos Semiramis regina constituit: Pyramides in Aegypto: & domus Cyri Medorum regis, quam Memnon arte prodiga illigatis auro lapidibus fabricauit. Non me præterit varietatem esse in quibusdam, apud quosdam: sed in præsentia secutus sum Cassiodorum, hæc quæ diximus septem miracula præcensentem. *Horrenda Proserpina.*] M. Varro: Luna (inquit) quod sola lucet noctu, eadem dicta noctiluca. Quidam Dianam vocant, quasi diuianam, quòd in altitudinem & latitudinem simul eat. Proserpinam quoque appellant, quòd hæc vt serpens modò in dextram, modò in sinistra partem latè mouetur. serpere enim & proserpere idem dicebant. Fulgētius non inicitè: Proserpinam, inquit, quasi segetem voluerunt, id est terram radicibus proserpentem. & Hecate græcè dicitur: hecaton enim græcè centum sunt: & ideo hoc illi nomen imponunt, quia centuplicatum Ceres proferat fructum. Nocturnis autè vlulatibus ideo horrendam dixit, quia sacra Proserpinæ erant nocturna, & noctu cum vlulatibus colebatur. Quod & poeta docet illo versu: Nocturnis Hecate triuiis vlulata per vrbes, eandem enim esse Proserpinam, & Hecaten, & Dianam, & Cererem, & Lunam, nouimus. Cur vlulatibus coleretur per triuia & quadriuia, rationem tradunt, ad representandam scilicet Cereris imitationem, quæ raptam Proserpinam in triuiis clamore requirebat. Romæ quoque in ludis Secularibus trinocia sacra celebrantur in honorem Plutonis & Proserpinæ. Diagondas Thebanus omnia nocturna sacra apud Græcos lege perpetua sustulit, Aristophanes quoque Archææ comædiæ conditor, nocturnas peruigilationes amaritudine perstringit. Seueritas Romana Bacchanalia & nocturna sacra condemnauit, cum sub nomine religionis stupra puerorum fœminarumque promiscua & corruptela omnis generis fieri cœpissent. *Triformi facie.*] Triuiam, tergeminaam, triformem diuam dici Proserpinam, lectione poetica cõ-

pertum

pertum est: tanquam Luna in cœlo, Diana in terris, Proserpina
 apud inferos sit. Virg. Tergeminamque Hecatē, tria virginis
 ora Dianæ. Ophæus innuit idē triplicem tergeminaque di-
 uam nuncupari, quoniam tribus capitibus figuretur, equino, ca-
 nino, & humano. *Laruales impetus.* } Cum Proserpina sit dea ma-
 nium, meritō in eius potestate est impetus laruarum, & omnia
 nocturnum occurſacula comprimere, & omnia vmbraſum noctur-
 narum terriculamenta cohibere, ne laruatos faciant homines
 atque lymphaticos: iam sæpe dictum est, laruas perhiberi ani-
 mas mortalium exutas corpore, si propter aduerſa vitæ merita
 deprauantur: eadem manias dici, docet Martianus. *Lucos diuer-
 sos.*] Diana in lucis vim propriam exerit, sicut in cœlo luna.
 Virg. in 6. Iam subeunt triuix lucos. *Propitiaris.*] placatis, coleris.
Vario cul.] Quæ libet natio suos ritus, & cultus ceremoniarum
 propè habet peculiare. Romani (Liuio) teste omnem discipli-
 nam sacrificandi, præterquam more Romano, abolere: iudi-
 cantes nihil æquē dissoluendæ religionis esse, quàm vbi non pa-
 trio, sed externo ritu sacrificaretur. Prouerbiū est græcum,
νῆμος ἢ χιόρα, quo significatur, singulas gentes propriis legibus
 vti, tam in administratione Reipublicæ quàm in cultu cerimo-
 niarum. & vt exempla præteream, quæ sunt innumera, aurium
 fastidio parcens, vnum tantum ad præſens commemorabo: de
 Lindiis, qui Herculem nouo cultu & ritu colunt, videlicet cum
 conuiciis & maledictis. Quod si alicui inter solennes ritus vel
 imprudenti exciderit bonum verbum, sacra Herculeana habent
 pro violatis. Vnde prouerbiū Græcorum innotuit, *λίπιδος ἢ
 θυρίδος*. Verum hæc non tam sacra dicenda sunt, quam sacrilegia.
Luce fæminea.] Lux solis mascula, & sidus masculinum: lux lunæ
 fæminea, & sidus fæmineum. Plin. in 2. Solis esse masculinum si-
 dus accipimus: è contrario ferunt lunæ fæmineum ac molle
 sidus, atque nocturnum soluere humorem, & trahere, non aufer-
 re. Illud notabile, quod doctissimi memoriæ prodiderunt, &
 Carreni præcipuè obseruant: vt qui lunam fæmineo nomine ac
 sexu putauerint nuncupandam, is addictus mulieribus semper
 inseruiat: qui verò matrem deum esse crediderit, is dominetur
 vxori, neque vllas muliebres patiatur insidias. Vnde Ægyptij
 quamuis lunam deam, vt fæminatū dicant, tamen myllicè
 deum dicunt. Parthi quoque Lunum deum nomine masculi-
 no & sexu colebant: nec id sine causa. nam prisca deos omne
ἄρῃ, ὡς δὲ θεῶν esse crediderunt, quasi diças masculo fæminas: tan-
 quam vtriusque sexus participationem numina habeant. proin-
 de Caluus pollentem deum Venerem sanctissimè nominauit, &

à Virgilio dictum: Descendo, ac ducente deo flammam inter & hostes Expedior. Item: Nec dextræ erranti deus abfuit, nam illic Venus, hic Iuno intelligitur. Diximus quoque paulo ante ex auctoritate Philocori, viros sacrificium fecisse lunæ, quam & Venerem esse credebant, cum veste muliebri, mulieres cum virili: quòd eadem & mas. existimetur, & fœmina. Tradit diuus Hieronymus, in diuinis neque sexum neque genus esse spectandum: si quidem à nostris spiritus sanctus masculino genere dicitur, à Græcis neutro, ab Hebræis fœminino. *Nudis igni.*] Nitidior lectio, *Vdis ignibus.* in luna enim ignes non sunt torrentes & ignei, vt in sole: sed humentes & diluti, vt pote quæ alienum fulgorem mutuetur, cum & aque humifico spiritu laxet: temperamento autem humoris & caloris femina nutriuntur. *Solis ambagibus.*] Luna solis discipula, obsequitur cursibus fraternis: & prout accedit ad solem, vel recedit à sole, crescens aut senescens dispensat lumen, quod optimo epitheto appellat incertum, cum semper in incremento sit, aut decremento: & sic semper instabile. Clamat Pythagoras apud Ouid. Nec par aut eadem nocturnæ forma Dianæ Esse potest vsquam, semperque hodierna sequente, Si crescit, minor est: maior, si contrahit orbem. Ex mystico lunæ mutabilis exemplo admonet nos. Ambrosius in Hexa mere nihil rerum humanarum esse posse, quod non aliquando resoluitur. Vnde scriptura ait: Stultus vt luna mutatur. Verùm illa non sponte mutatur: tu verò sponte mutaris. Ob hoc videtur nobiles Romani lunulas in calceis gestasse, vt non nimis extollerentur indulgentia fortunæ fauentis, sed admoneretur instabilitatis rerum humanarum, exemplo lunæ, quæ modò clarissima prænitet orbe pleno, modò omni splendore viduata graecilescit, & ad nihilum redit. Luna (auctore Macrobi) dispensationibus septennariis luminis sui vices sempiterna lege variando disponit. Primis septem diebus dimidiata semiorbem ostendit, Græcoque sermone dichomenis & dichotomos vocatur, quasi diuidua. Secundis orbem rotum complet, fitque plenilunium, quod Græci *πανάλλωος* vocant. Tertiis dichotomos rursus efficitur. Quartis fit coitus lunæ cum sole, quod interlunium vocant, & silentem lunam, & intermenstruam: Græcè synodos dicitur. hinc discas, synodicam radiationem dici frequenter à Firmico Materno. Amphicyrtos etiam nominatur vtrinque prominentibus gibbis, vt docet Marcellinus. præterea vtrum habeat proprium splendorem, notoque lumine luceat, scrutatores rerum cœlestium varias opiniones prodiderunt. *Subsiste.*] succurre, subueni, opitulare. *Affirma.* } Melius est offirma, id est, stabilito, ful-

citroque

citòq; & firmā reddito, ne me deinceps sua mutabilitate cōcuiat. *Pausam.* } cessationē & quietē. *Meo Lucio.*] mihi ipsi & humana figuræ : hoc dicit, reforma me in pristinum Apuleium. *Mori luceat.*] Malo, inquit, mori, quàm degere vitam iumentoriam, & prorsus asinalem.

Ad istum modum fufis precibus, & adstructis lamentationibus rursus mihi marcentem animum in eodem illo exbilisopor circumfusus oppressit. necdum satis compresserā, & ecce pelago medio venerandos diis etiam vultus attollens emergit diuina facies. At dehinc paulatim toto corpore perlucidum simulachrū excusso pelago ante me constitisse visum est. Eius mirandam speciē ad vos etiā referre conitar, si tamen mihi differenditribuerit facultatem paupertas oris humani, vel ipsum numen eius dapilē copiam eloquutulis facundie subministrauerit. Iam primum crines uberrimi prolixique & sensim intorti per diuina colla passim diuersi, molliter defluebāt. Corona multiformis variis floribus sublimen distinxerat verticem, cuius media quidem superfrontem plana rotunditas in modum speculi vel imo argumentum lune candidum lumen emicabat, dextra leuāque sulcis insurgentium viperarum cohibita, spicis etiam Cerealibus desuper porrectis, multicolor bysso tenui pertexta, nūc albo cādore lucida, nunc croceo flore lutea, nunc roseo rubore flammida: & que longē longēque etiam meum cōfutabat obtutum,

Marcentem animum. } somnulentum, torpentem, necdum excusso torpore expergefatum. sic & Fulgentius dixit, marcentia languore somni lumina. Marcentes vuæ dicuntur Martiali, vina marcida Papinio. Bacchi quoque epitheton est vt Marcidus dicatur, pro ebrius & lassus, quòdque molles efficit: vt interpretatur Lutatius Statij interpret. *Compresserā.*] Lege compresseram: vix, inquit, cœperam oculos comprimere & coniuere, quod à dormitante fieri solet. *Pelago medio.* } Hoc ex vulgari opinione, nec non poetica dictum, qua creditur lunam & solem exorientes emergere de pelago, & in pelagus occidētes ca-

RR r ij

dere, tunc (vt inquit Possidonius) fit ingens strepitus & stridor, tanquam sole in profundum cadente pelagus efferuiscat. Hoc signat Papinius in Saluula, cum ait: Que pro nos Hyperionis meatus, Summis Oceani vides in vndis, Stridoremque rotæ cadentis audis. Per lucidum si. } Corpora dæmonum ex purif-

simo aeris liquidoque elemento coalita, nemini hominum temere visibilia, nisi diuinitus speciem sui offerant. filis texta sunt splendidis, & vsque ad eò tenuibus, vt radios omnis nostri tuoris & raritate transmittant, & splendore reuerberent, & subtilitate frustrentur. hinc illa Homerica Minerua cohibendo Achilli interueniens soli conspicua est, aliorum nemo tuetur. hinc illa Virgiliana Iuturna, fratri Turno auxiliabunda, in medijs militibus cõuersatur, miscetque viris, nec cernitur vlli. Paupertas oris humani. } dixit Lucret. Patrij sermonis egestas. Dapsilem copiam.] largam eloquentiæ vbertatem. Græcè δαψιλία dicitur largitas & opulentia, δαψιλὴς abundans & copiosus: qua dictione & nostri vsitati sunt. Plaut. in Aulularia: Dotes dapsiles nihil moror. Sueton. de Vespas. Conuiuabatur assiduè ac dapsilè, hoc est abundanter & lautè. A Columella vitis dicitur dapsilis multo, quæ abundantia vini exuberat. ille quoque scriptor qui Cato (quia de morib. describit) inscribitur, inter minutulos auctores primi nominis, decen ter dixit, Interdũ dapsilis esto. Lucilius inquit, Inuitauit dapsilius se: pro largius & copiosius. Suidas refert hæc: δαψιλία πολυτελής, δαψιλὴς ἰ πολυτελής δαψιλῆσατος, πολυτελής ατος. Iam primum crines vberissimi.] Lunæ luculenta mysticæque descriptio, ex instituto scriptorum, quibus mos est propè peculiariter deum vel deam quæpiam accuratius describere. Sic Fulgentius Musas describit. Hic noster Lunæ ante omnia dat capillum densum, & prolixam comam per colla defluentem: quia Venus est, quæ sine ornatu pen-

rit inuenta : quod & referri potest ad radios lunares. verum cum hæc mysticoteræ sint, non debent (vt inquit Lucianus in lib. de dea Syria) dici sine sacerdotibus & prophetis. *Passinè.*] passim & inconditè : passiva libido dicitur à Firmico Materno, pro publica promiscuâque. *Coronam.*] Simplex sensus & historicus patet : mystico intellectu signari videtur multiplex lunæ effigies, quæ nunquam postridie eadem forma lucet qua illuxit pridie. hinc existimat Euseb. in Præparatione Euangelica, dici Hecaten, propter varias scilicet figuras, quas quotidie novas representat. potest & referri ad virtutem lunæ multiformem atque multiplicem. Nil etiam prohibet intelligi de coronis, quæ multifariæ circa lunam conspiciuntur. M. Varro & Plin. prodiderunt: si Luna coronam circa se habebit. & eam sinceram, non ante plenilunium hyemem esse metuendam: si gemini orbes lunam cinxerint, significari maiorem tempestatem: si plena luna circa se habebit orbem, ex qua parte is maximè splendet, ex ea ventum ostendet. Plin. quoque in 2. sic inquit: Existunt eadem coronæ circa lunam, & circa nobilia astra. Aristot. in Meteoris, & cæteri Græci, halo nuncupant: quam nostri modò circulum, modò coronam interpretantur. Senec. in 1. quæst. Hunc (inquit) Græci halo vocant, quem nos dicere coronam ap. issimè possumus. *Plana rotunditas.*] Hoc ad plenilunium videtur esse referendum. *Candidum lumen.* } Suus quinque planetarum color est. Saturno candidus, Ioui clarus, Marti igneus, Lucifero candens, Vesperis refulgens, Mercurio radians, Lunæ blandus, Soli cum oritur ardens, postea radians *Sulcis insurgentium viperarum.*] Iam dictum est, lunam esse Proserpinam, esse Cererem, esse (vt ita dixerim) omnia. Proinde illi assignant ea quæ pertinent ad agriculturam. Cerealem, in qua sulci interdum tortuosi viperas imitantur. in arando magnopere seruandum est Catonis oraculum, Sulco vario ne ares. Arator, auctore Plin. nisi incuruus præuaricatur. idem ait: Omne aruum rectis sulcis, mox obliquis subigi debet & potest. & hoc commodissimè referri ad angues, quibus frenatis, curruque admotis, Ceres dea sulcauit cælum, & per aera vecta est. Ouid. Geminos dea fertilis angues Curribus admouit, frenisque coercuit ora, Et medium cœli terræque per aera vecta est. Ego potius opinor sulcos viperarum pertinere ad iter lunæ flexuosum, qualis est draconum meatus. *Byssu tenui.*] Erat, inquit, luna induta veste byssina multicolori. Byssum autem linum vocamus. Plinius in 19. libro, byssino secundam bonitatis & principatus palmam dat mulierum maximè deliciis, cuius stipula quaternis denariis vendebatur. in Exodo præcipit Dominus, decem

cortinas fieri de bisso retorta, & hyacinto ac purpura, cocco bis tincto, variata opere plumario ad tabernaculi operimentum. Iosephus lib. 3. Antiquitatum, item in 6 belli Iudaici, subtiliter scribit hos quatuor colores, ex quibus cortina contexta erant, designare naturam elementorum. Coccum enim ignem imitatur, purpura mare significat, hyacinthus aeris est indicium, bissum vero terram declarat: eo quod linum oriatur ex terra. Præterea sacerdotes ad altare accedentes, veste byssina amicti erant. pontifex quoque caput tegebat byssina thyra: de quibus omnibus, præter Iosephum, copiosissimè apud nostros scripsit diuus Hieron. in libello ad Fabiolam, de veste sacerdotali. Est præterea byssum color purpureus, vnde byssinon dicunt Græci vestimentum *βύσσιον βεβαμμένον*, id est, bysso tinctum: vt docet Suidas in etymologico. Byssini mentionem & Plin. facit 9. *Albo. c. l.* } Ex causa physica multicolor vestis lunæ tribuitur, vt & candido & crocio & rubenti colore contexta meritò dicatur. namque luna vario mutabilique colore speciem sui subinde variat: neque id sine præfagiis tempestatum. siquidem rubicunda ventos, nigra pluuias, puro nitore splendens serenitatem portendere creditur: Hinc illa Virg. pronostica: At si virgineum suffuderit ore ruborem, Ventus erit: vento semper rubet aurea Phœbe. *Confutabat obtutum.* } perturbabat aciem oculorum meorum, & quasi perstringebat. *Palla nigerrima.* } Notissimum est, pallam dici vestem matronalem, & honestæ mulieris vestimentum: cuius Horat. Virg. Plaut. & omnes meminere. Ideo autem pallam nigerrimam lunæ assignare videtur, quia eam ex parte proprii candoris totam esse, & alienæ lucis indigam, multi crediderunt. Berosus verò sideralis scientiæ consultissimus, Lunam professus est pilam esse ex dimidia parte candentem, reliqua cerulei coloris: eamque cum ad perpendicularum, & normaliter sibi subiecta sit, obscuram videri, & nigram, vt nigerrima palla referatur vel ad colorem lunæ proprium, vel ad defectus: & quando in coitu solis obscuratur, quidam denso corpore esse, alij læui, ceu quodam speculo, & solis impetu recipere splendorem arbitrantur. *Atro ni.* } Decenter dixit atro nitore, cum nitor quidem ex nigro colore refulgeat. Apelles atramento absoluta opera illinere solebat, ita tenui, vt id ipsum percussu claritates oculorum excitaret. *Ad humerum læuum.* } Videtur signare habitum Gabinum: de quo Virg. Ipse quirinali trabea cinctusque Gabino. est autem Gabinus cinctus, toga in tergum reiecta, vt vna eius lacinia à tergo reuocata hominem cingat: quo vestimenti genere utebatur consul bella indicturus. *Vmbonis vice.* } Vmbonem esse me-

diam clypei partem eminentiorem, & pro scuto interdum accipi, docent grammatici, & sciunt omnes. Papin. Iam clypeus clypeis, umbone repellitur umbo. Sensus est Apuleij, vestem recurrentem ad humerum sinistrum representasse vicem umbonis, & sicuti sæpe pallium sinistra inuolutum est pro clypeo, Apud Persicum candidus umbo non accipi debet pro clypeo, ut incuriosi & male literati opinantur: sed pro veste, qua adolescentuli die tyrocini induebantur, quam M. Tul. & Plin. togam puram à candore nuncupant. cuius & Sidon. fecit mentionem. *Contabulatione.* } Sicut contabulationes sunt in domicilio, & tabulatis pluribus tecta confurgunt: ita in vestibus, maximè fœmineis, contabulationes quædam extare visuntur, quasi gradatim sese dilatantes. Quidam codices habent contabulatione, quod non displicet: est enim contabulatio dicta à tubis siue tubulis, quasi tumiditas orbiculata per vestem ducta instar tubulorum, quibus aquæ ductus extruuntur: qui (ut Victru. & Plin. docent) ex vna parte lingulati esse debent, ut alius in alium inire conuenireque possint commissuris pyxidatis: multoque salubrior est aqua ex tubulis fistilibus ducta, quàm per fistulas plumbeas. Inter vestes pontificis apud priscos erat indumentum rotundum, ex quo simbriæ pendebant, alternis aurea tintinnabula malaque granata sustinentes: tintinnabulis quidem tonitrua, malis verò fulgura designantibus. Greg. in Pastoralis: quod & di. 43. proditum est, tropologicè interpretatur per tintinnabula significari, sonum prædicationis in sacerdote esse debere per mala punica fidei unitatem designari, in quibus vno exterius cortice, multa interius grana muniantur. *Oras.* } extremitates vestimenti, & simbras: sine aspiratione scribendum est. *Intextam.* } oculis obuiam & apertam. Potest legi intextam. *Stellæ c.* } Stellis distinctam variegatamque vestem fuisse designat. Hæc legens, videor legere descriptiones vestium sacerdotalium Hebraicarum, inter quas vna nobilitatur intextu gemmarum. etenim duodecim lapides in quatuor partes terni diuisi, veste inclusi spectabantur, præferentes scripta tribuum Iudæicæ gentis nomina. Lucian. quoque in descriptione cultus Syriæ & simulachri operosus est, cuius æmulator est noster Lucius. *Semestris luna.*] non à numero sex mensium semestris hic dicitur luna (ut ego sentio) sed à semimense, quando ferè in dimidiatis mensib. plena splendicat, & cuncta collustrat. vnde idus vocabulo Tusco appellant Iouis fiduciã, qui dies ferè in plenilunio & medio mense fieri solet. etenim fiducia Iouis est, luna cuncta illustrat. *Perfluebat.*] Vestis laxior, quasi vndatio fluctuat & perfluit.

Individuo nexu. } Videtur figurare, coronam hanc fuisse in extremo pallæ ambitu, constructam floribus & pomis, ad designandam Cereris fecunditatem, & frugum ubertatem, ex qua primo flores, mox poma proueniant.

Dextra se. c.] Lucian. simulachrū deæ describens: Est, inquit, luna dea, habet autem aliquid & Palladis & Veneris, & Lunæ, & Rhexæ, & Dianæ, & Nemesios, & Parcarum. manu quidem altera gestat sceptrum, altera autem fulum: in capite radios fert & turrim, & ceston. Lucius verò noster dicit, in manu dextra lunæ fuisse crepitaculum æneum, ut per hoc ostendat ritum priscorum, qui crepitu æramento- rum dissono lunæ laboranti auxilabantur. cuius rei, præter poetas, Li-

uius quoque & Plin. meminere. vel, ut per crepitaculū declaret, lunam tinnitu quodam & sonitu in cælo moueri assidua vertigine. De musico mundi concentu, & siderum tinnitu, Plato & Platonici omnes scribunt, asserentes harmoniam esse in cælo. Quod Arist. & Aristotelici alacriter inficiantur. scilicet cum Lucius noster sit Platonicus, potuit videri sub hoc inuolucro intellexisse tinnitum lunarem, mundanumque concentum. Ceterum cum commentatoris officium sit, varias interpretationes afferre, & non solum quid sibi, sed quid & aliis videatur ostendere: dixi opiniones aliorum super hac re mystica, quas qui uolet

Iam gestamina longè diuersa. nam dextra quidem ferebat æreum crepitaculum, cuius per angustam laminam in modum balthei recuruatam, traiecta mediæ pauca virgula, crispante brachio tergeminos iactus reddebant argutum sonum, leue uerò cymbium dependebat aureum: cuius ansule, quæ parte conspicua est, insurgebat aspis, caput extollens arduum, cernicibus late tumescentibus. Pedes ambrosios tegebant solea, palmæ uictricis foliis intexte. Tales ac tanta spirans Arabia felicitis germina, diuina me uoce dignata est. En adsum, tuis commota Luci precibus, rerum natura parens, elementorum omnium domina, seculorum progenies initialis, summa numinum, regina manium, prima cælitum deorum, dearumque facies uniformis: quæ cæli luminosa culmina, maris salubria flamina, inferum deplorata silentia, nutibus meis dispenso.

se qui possit. Ego verò existimo, per crepitaculum hoc significari sistrum, quod Isis dea Aegyptiorum gestat in dextra. Isdem autem & lunam esse eandem, docent auctores. & paulo mox aperte demonstrat Lucius noster. ideo autem Isidi siue lunæ sistrum, quod crepitaculum sonabile est, assignatur, ut Nili incrementa significentur: quod & Seruius grammaticus velut in trāscursu indicat, enarrans illud Virgilij ex 8. Aeneid. Regina in medijs primo vocat agmina sistro. Præterea in sacris Isidis, ut auct. est Herod. mulieres crepitacula tenentes plaudunt, viri tibiis canunt. De crepitaculis puerilibus Martialis & Quintil. à crepitu & sonitu inditum nomen. *Pauca virgula.*] Quidam legunt vndula, quidam virgulæ: quæ lectio magis quadrat, cum in crepitaculo sint virgulæ, quæ agitato brachij crispantis resonabant. Crispante dixit brachio, pro vibrante, agitante, reciprocante, ut Virg Bina manu lato crispans hastilia ferro. *Tergeminos iactus.*] Verba ita ordinanda sunt: Virgulæ crepitaculi reddebant argutum sonum, brachio crispante tergeminos iactus. dum enim brachium crispat agitaturque iactus, triplices resonabant virgulæ sonoro concentu. *Leue cymbium.*] in sinistra ferebat poculum quod cymbium vocant, procerum ac cimbæ naui simile, vnde & nomen. Auctores Seruius, Macrobius & cæteri. Fuerunt qui cimbium à cissimbio per syncopam dictum existimauerint. cissimbium verò volunt esse poculum ligneum ex hederæ, quæ Græcè dicitur *κισσός*. Homerus hoc poculum Cyclopi ab Ulyssæ datum memorat. Mysticè cymbium lunæ ascribi creditur, ad fluorem aquarum significandum, quas humifica lunæ vis identidem refundit. Verùm ego opinor hoc totum referendum esse ad Isidem, quæ eadem & luna est: cuius sinistra fert cimbium, quod quidem situlam appellant: ex mysticis Aegyptiorum ceremonijs, ad fluentiam lacunarum & inundationem Nili significandum. Quidam hoc referendum censent ad Isidis nauigium, de quo paulo mox plura. *Ansula.*] cimbium ansulatum vas fuisse significat: tale fuit & carchesium, quod (ut eruditi describunt) procerum erat, compressum circa mediam partem, ansatum mediocriter, ansis à summo ad infimum pertingentibus, festiuiter à Plauto & decenter dictum: Quis hic ansatus ambulat: de eo qui manibus quasi alis magnificè subnixis, & gloriose inflexis ambulabat. *Insurgebat aspis.*] In Pōpa Isidis Ouidiana serpens quoque describitur illo versu, Plenâq; somniferis serpens peregrina venenis. Euseb. in 2. præparationis euangelicæ, In mysterijs priscorum draconem in spiram conuolutum adhiberi refert: quoniam Iupiter draco factus concubuit cum Pherephate